

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 22

29 maj—2 juni.

Debatter m. m.

Lördagen den 29 maj.

Interpellation av herr Hage om förhindrande av jobberi med bostadsfastigheter m. m.	Sid. 5
---	-----------

Tisdagen den 1 juni.

Svar på interpellation av herr Persson, Ivar, ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.	9
Svar på interpellation av herr Wahlund ang. minskning av lärostoffet i skolorna	18
Interpellation av herr Holmbäck ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.	23
Interpellation av herr Bergvall ang. arméns stridsvagnsminor	24

Onsdagen den 2 juni.

Svar på interpellation av herr Forslund ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor	28
Kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.	48
Om ett ungdomens världsparlament för freden	83
Utarrendering av reservflygfält till jordbrukare	93
Vissa anslag till universiteten	95
Om inrättande av ett universitet i Norrland	98
Småskollärarinnors tjänstgöring på folkskolestadiet	99
Inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet	108
Förbättring av den statliga växtkontrollen	127
Tännforsens avsättande såsom nationalpark m. m.	129

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 2 juni.

Gemensamma omröstningar:

Anslag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet	26
Pension åt italienske ministern i Stockholm A. B. Riccis änka	26
Anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushålls- vanor	27
Försäljning till Lunds stad av vissa fastigheter	27
Fiskeristyrelsens förläggning	28

	Sid.
Utrikesutskottets utlåtande nr 11, ang. revision av gällande kredit- utfästelser gentemot utlandet	48
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, ang. ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.	48
Statsutskottets utlåtande nr 118, ang. löneklassplacering av vissa fänrikar	83
— nr 119, ang. ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvan- läggningar i Malå socken m. m.	83
— nr 120, ang. vissa decentraliserings- och förenklingsåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde	83
— nr 121, ang. bestridande av vissa haverikostnader	83
— nr 122, ang. radarutrustning för statens isbrytarfartyg	83
— nr 123, ang. överlåtelse till Äkrokens vägsamfällighet av en lant- försvaret tillhörig bro över Kalix älv	83
— nr 124, ang. anslag till flyttning av vissa drivmedelscisterner på Gotland	83
— nr 125, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag	83
— nr 126, ang. anslag till sprängämnesinspektionen	83
— nr 127, om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden	83
— nr 128, om utarrendering i mindre lotter av reservflygfält till innehavare av närgränsande jordbruk	93
— nr 129, ang. anslag till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m.	94
— nr 130, ang. anslag till folk- och småskoleseminarierna	99
— nr 131, ang. dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m.	108
— nr 132, ang. anslag till utbildning av tandläkare m. m.	108
— nr 133, ang. försäljning av en fabrik för tillverkning av synte- tiskt gummi	108
— nr 134, ang. godkännande av ackord i fabrikören Carl Johan Carlssons i Nyland konkurs	108
Bankoutskottets utlåtande nr 38, ang. reglering av pensioneringen för personal vid Bergslagens järnvägar m. m.	108
— nr 39, ang. grunder för pensionering av de äldre riksdagsvakt- mästarna	108
Första lagutskottets utlåtande nr 38, ang. ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen	108
Andra lagutskottets utlåtande nr 34, ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet	108
Sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, ang. ändrad lydelse av 5 § lagen om inskränkning i rätten att för- värva jordbruksfastighet	127
Jordbruksutskottets utlåtande nr 33, ang. förbättring av den statliga växtkontrollen	127
— nr 34, ang. utredning om viss omläggning av den lägre skogs- skoleundervisningen	129
— nr 35, om inventering av landets för fiskodling lämpade vatten- drag, m. m.	129
— nr 36, ang. Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande såsom nationalparker	129
— nr 37, ang. anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen.	129

Lördagen den 29 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 260, angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49;

nr 265, med förslag till sjöarbetstidslag;

nr 271, angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 278, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.;

nr 279, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 280, angående förvärv till kronan av aktierna i Aktiebolaget Fjäråsand; och

nr 281, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Justerades protokollet för den 22 och den 25 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad får härmed vördsamt anhålla att omedelbart bli frikallad från uppdraget att vara ledamot av riksdagens första kammare.

Stockholm den 27 maj 1948.

Vilmar Ljungdahl.

På gjord proposition beslöt kammaren bifalla den gjorda ansökningen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med återopande av bifogade läkarintyg anhåller undertecknad om sjukledighet under 4 veckor från och med den 29 maj.

Stockholm den 28 maj 1948.

Valter Aman.

Härmed intygas, att direktör *Valter Aman*, som denna dag av mig tagits under behandling för *ulcus duodeni* (sår å tolvfingertarmen) är helt oförmögen till arbete fr. o. m. 29 maj 1948 i minst 4 veckor.

Stockholm den 29 maj 1948.

Hans Öhman,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 233, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens sinnessjukhus: avlöningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till svenska farmakopékommittén m. m.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budget-

året 1948/49 till kostnader för särskild polisverksamhet för hindrande och uppbyggande av spioneri m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggande av fiskehamnar m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1948/49 till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter; samt

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 243, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 244, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261, angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken, hänvisades propositionen, såvitt angick förordningsförslaget, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 270, med förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 273, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.; samt

nr 274, med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 276, angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 277, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet den av herr *Petersson, Emil*, m. fl. väckta motionen, nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 403, av herr *Eriksson, Einar*, m. fl.,

nr 404, av herr *Ohlson* m. fl., och

nr 405, av herr *Andrén* m. fl.,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 406, av herr *Andrén* m. fl.,

nr 407, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., och

nr 408, av herr *Lundgren*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändringar i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m.

Interpellation om förhindrande av jobberi med bostadsfastigheter m. m.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 260, 265, 271 och 278—281.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 409, av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 410, av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 411, av herr *Johansson*, *Johan Bernhard*, m. fl., samt

nr 412, av herr *Wistrand*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regleringsformen och riksdagsordningen, m. m.

Interpellation om förhindrande av jobberi med bostadsfastigheter m. m.

Herr HAGE erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Då den nu gällande jordförvärvslagen antogs av riksdagen, bl. a. för att förhindra prisocker vid försäljande av jord på landet, framförde jag dels i utskottet, dels även i en slutreplik i första kammaren den uppfattningen, att det skulle kunna anföras ungefärligen lika goda skäl för åstadkommande av en liknande lagstiftning för att söka förhindra prisocker vid försäljande av fastigheter i städer och liknande samhällen.

Mitt påstående på denna punkt grundade sig på en viss erfarenhet, som kunnat inhämtas, att prisocker i icke så ringa omfattning förekommer vid försäljande av främst bostadsfastigheter i städer och att detta sker i en anmärkningsvärt stor omfattning. Det kan här givetvis invändas, att den omständigheten, att en försäld bostadsfastighet betingas ett allt högre pris vid upprepade försäljningar, kan vara fullt förklarligt med hänsyn till penningvärdets fall under tiden mellan försäljningarna. Men här avses icke en sådan prisfördring, som håller sig inom den ram, som kan betingas av det prisindextal, som anger penningvärdets utveckling. Mot en

sådan prisutveckling vid försäljande av fastigheter kan i allmänhet icke vara något att invända.

Däremot förefaller det, som om vid försäljning av fastigheter av här nämnt slag mycket ofta förekomma priser, vilka gå långt över denna ram. Jag har i min ägo uppgifter härom, lämnade från mycket trovärdigt håll, vilka bestyrka detta påstående. Det skulle föra för långt att här redovisa för de olika fallen. Jag kan här inskränka mig till att säga, att dessa från olika platser i landet insamlade fall visa en viss tendens till att orimliga prisförhöjningar — alltså fastighetsjobberi — ofta ske och att ockerpriser betingas vid överlåtande av fastigheter. En förhöjning av priset på en fastighet under loppet av en längre eller kortare tidsperiod med upp emot 100 procent synes icke vara någon ovanlig företeelse. Själv känner jag ett fall, där en gammal och ganska förfallen fastighet, som under en tid kunde förvärfvas för ett pris av cirka 50 000 kronor, sedan en fastighetsmäklare fått hand om densamma, efter någon tid kunde säljas för cirka 72 000 kronor. Jag har i min ägo exempel på sådana prisuppressningar, vilka äro ännu mera uppseendeväckande. Och härvidlag är det särskilt anmärkningsvärt, att fastigheter av detta slag — s. k. spekulationsfastigheter — så ofta byta ägare. Det är icke alls ovanligt, att detta sker en 5 å 6 gånger under loppet av några år. Och varje gång sker i allmänhet en uppressning av priset med ett icke oansenligt belopp.

Ett ytterligare belysande av detta förhållande har i dagarna skett därigenom att socialstyrelsen offentliggjort en *Redogörelse rörande förändringar i saluvärdena för fastigheter i vissa städer under åren 1938—1946*. Det är en hektograferad redovisning på cirka 50 sidor med tabeller, som jag har i min ägo och som för övrigt även observerats i stockholmspressen (*Morgon-Tidningen*).

Nämnda redovisning, som är grundad på uppgifter från 42 städer, giver vid handen — att här gå i in på en detaljredovisning skulle bli allt för vidlyftigt

Interpellation om förhindrande av jobberi med bostadsfastigheter m. m.

— att inom vissa samhällen och under vissa tidsperioder mycket betydande genomsnittliga uppskrivningar av fastighetsvärdena skett vid försäljningar av hyresfastigheter.

Slutligen kan man med utgångspunkt från dessa genomsnittssiffror våga det antagandet, att bakom dessa siffror dölja sig flera fall av försäljningar, där en ännu högre prisuppressning föreligger.

Det kan kanske från något håll påstås, att det icke i så synnerligen hög grad kan vara ett alltmänt intresse att slå ner på prisfördyringar av detta slag, så länge samhället har en hyresregleringslagstiftning, som kan skydda hyresgästerna från följderna av en sådan utveckling som denna. Men även med konstaterande av detta bör det kunna påstås, att det ej bör vara likgiltigt ur samhällets utgångspunkter, att en sådan prisutveckling som den här nämnda får ske. Ty givetvis måste det — trots tillvaron av en hyrespristillbakahållande hyresregleringslagstiftning — bli så, att tillvaron av höga försäljningspriser vid fastighetsöverlåtelse i längden komma att försvåra hyresregleringsmyndigheternas strävan att hålla tillbaka hyrespriserna. Här kan även göras det påpekandet, att även ur andra utgångspunkter är det icke en önskvärd utveckling, att den siste köparen av en undan för undan prisupptrissad fastighet pålägges ekonomiska bördor, som han ej rår med. Och slutligen är att befara — om hyresregleringslagstiftningen en gång upphäves — att de genom de många köpen uppkonstruerade höga värdena kunna leda till rent orimliga hyrespriser — i den mån det ej då kan konstateras, att det existerar en så rymlig marginal mellan efterfrågade och tillgängliga bostäder, att detta utgör en garanti mot en sådan utveckling.

Här kan kanske någon uttala den uppfattningen, att det knappast är troligt, att det lediga kapitalet i så stor omfattning söker sig till fastighetsmarknaden, så att man från detta håll är villig att betala mycket högt uppressade priser vid inköpande av nybyggda eller gamla fastigheter — i synnerhet då det inom hy-

resverksamheten existerar en lagstiftning, som innebär, att hyrespriserna icke få höjas med hänsyn till de högre priser, vilka eventuellt erlagts för respektive fastighetsinköp. Här bör emellertid kunna framhållas, att det existerar ett annat förhållande, som här utgör en motvikt. Det är den omständigheten, att särskilt i en tid, då penningvärdet håller på att försämrast, finner innehavaren av kapital det oftast vara en säker och förnuftig placering av kapitalet att det sker i fastigheter — även då det gäller fastigheter, vilkas avkastning i viss mån hålles tillbaka av en hyresregleringslag.

Det som här påvisats, motiverar enligt min mening, att åtgärder övervägas från statsmakternas sida för att söka — så långt detta är möjligt — förhindra en fortsatt utveckling i prisjobberiets tecken av här nämnt slag.

Gäller det sedan frågan, om på vilket sätt ett sådant förhindrande — som även bör inrikta sig mot en pågående prisstegring på *tomter* i städer och liknande samhällen — bör och kan ske, så må först uppriktigt erkännas, att det här gäller bemästrande av ett synnerligen svårkontrollerbart område. Men det förefaller likväl, som om det skulle vara en möjlig väg att slå in på åtgärder, i någon mån liknande dem, vilka kommit till användning vid konstruerande av den av statsmakterna godkända jordförvärvslagen. Denna lag är ju bl. a. tillkommen för att förhindra prisjobberi med jordbruksjord. Då nu bevisligen jobberi med stadsjord existerar i minst samma utsträckning, ligger det nära till hands att konstruera en lag inom detta område efter något liknande former. Givetvis måste dock lagen i det senare fallet på vissa punkter utformas något annorlunda, för att kontroll skall kunna erhållas över de priser, vilka betingas vid överlåtelse av fastigheter av här nämnt slag. Här kan nog även framhållas, att de motiv, som på sin tid motiverade tillkomsten av jordförvärvslagen — nämligen att lagen skulle gälla mot sådana köpare, vilkas avsikt var att »genom en snar avyttring skaffa sig en snabb vinst», alltså jobbarköpare, passar mycket bra in på en del

Interpellation om förhindrande av jobberi med bostadsfastigheter m. m.

köpare av fastigheter, vilka manövrera inom fastighetsmarknaden i städer och andra dylika samhällen.

Det skulle kanske också kunna ifrågasättas, om de många fastighetsmäklarna — vilka ha ett direkt intresse av att högsta möjliga betalningar erläggas vid fastighetsförsäljningar — bli på något sätt ställda under en verkligt effektiv kontroll.

Inom riksdagskretsar har också någon gång diskuterats höjandet av de stämpelavgifter, vilka erläggas vid förvärvandet av fastighet — såsom ett medel, visserligen kanske ej så effektivt — för att nå något resultat på detta område.

Med hänvisning till vad här anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till justitieministern få rikta följande frågor:

Anser herr statsrådet, att det skulle vara motiverat att igångsätta en utredning, utöver den som redan existerar, för att belysa, i vilken omfattning bostadsfastigheter i städer och liknande samhällen under de senaste tio åren — eller under annan tidsperiod, som kan anses lämplig — försålts på sådant sätt, att försäljningspriserna gått upp i höjden med orimliga belopp?

Är herr statsrådet villig att — på grundvalen av nu föreliggande eller genom en sådan utredning framkommande sifferuppgifter — till en förutsättningslös utredning upptaga frågan om åstadkommande av en lagstiftning, syftande till ett förhindrande i möjligaste mån av en fortgående prisuppressning och jobberi vid försäljande av bostadsfastigheter?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående en revision av gällande kreditutfästelser gentemot utlandet;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående änd-

ring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m. även som i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av vissa fänrikar;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa decentraliserings- och förenklingsåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående radarutrustning för statens isbrytarfartyg;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Åkrokens vägsamfällighet av en lantförsvaret tillhörig bro över Kalix älv;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till flyttning av vissa drivmedelscisterner på Gotland;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till sprängämnesinspektionen;

nr 127, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden;

nr 128, i anledning av väckt motion om utarrendering i mindre lotter av reservflygfält till innehavare av närgränsande jordbruk;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fabrik för tillverkning av syntetiskt gummi; samt

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ackord i fabrikören Carl Johan Carlssons i Nyland konkurs;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Bergslagernas och därmed samförvaltade järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstатligande; samt

nr 39, i anledning av förslag om grunder för pensionering av de äldre riksdagsvaktmästarna;

första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen dels ock i ämnet väckt motion;

sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anled-

ning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., i vad avser förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion angående förbättring av den statliga växtkontrollen;

nr 34, i anledning av väckt motion angående utredning om viss omläggning av den lägre skogsskoleundervisningen;

nr 35, i anledning av väckta motioner om inventering av landets för fiskodling lämpade vattendrag, m. m.;

nr 36, i anledning av väckta motioner angående Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande såsom nationalparker; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen för budgetåret 1948/49 jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 2.22 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 1 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet Nilsson avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 284, angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NILSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ivar Perssons interpellation angående ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Ivar Persson framställt följande frågor till mig:

1) Anser herr statsrådet det under nuvarande förhållanden riktigt att tillåta en sådan beskärning av kommunikationsmöjligheterna i en viss bygd som upprivande av en järnväg innebär?

2) Om denna fråga besvaras nekande, är herr statsrådet då villig att företaga åtgärder för förhindrande av att Malmö—Genarps järnväg upprives?

Till en början vill jag understryka, att jag finner det uppenbart att man innan medgivande lämnas om upprivande av en järnväg, som är av betydelse för den allmänna samfärdseln i en bygd, måste kräva att det finns möjlighet att tillfredsställande ordna transportererna inom bygden med andra kommunikationsmedel.

Under senare år har Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till upprivande av en del mindre järnvägar, vilkas trafik ansetts kunna ombesörjas medelst lastbilar och bussar. I samtliga dessa fall har vederbörande järnvägs trafikunderlag varit så svagt, att detsamma icke kunnat motivera järnvägens bibehållande, vare sig ekonomiskt eller ur behovssynpunkt.

Vad beträffar Kungl. Maj:ts beslut i

nyårskonseljen om tillstånd att uppriva Malmö—Genarps järnväg, vill jag framhålla följande.

Malmö—Genarps järnväg befinner sig som bekant i enskild ägo, och frågan om nedläggande av trafiken på banan hade uppkommit på grund av framställning av järnvägens ägare. Därest staten skulle velat förhindra detta nedläggande, hade staten måst övertaga järnvägen eller på annat sätt ekonomiskt engagera sig i järnvägsdriften.

Innan jag tillstyrkte framställningen om nedläggandet hade jag omsorgsfullt övervägt alla omständigheter i denna fråga för att söka finna något avgörande skäl för att bibehålla banan, men hade inför de fakta, som under senare tid framlagts, ansett mig icke kunna ta på mitt ansvar att längre förhindra nedläggandet av järnvägen.

Såsom grundläggande och dominerande sakförhållande stod den fortskridande utarmning av banan, som blivit en konsekvens av biltrafikens genombrott. Medan nettointkomsten under perioden 1906—1910 för Malmö—Genarps järnväg per bankm räknat låg ca 6 % över riksmedeltalet, så hade tjugo år senare, d. v. s. för perioden 1926—1930, inträtt en sådan förskjutning, att samma nettointkomst för Malmö—Genarps järnväg låg hela 80 % under riksmedeltalet.

Antalet trafikenheter (summa personkm och tonkm) på banan utgjorde under perioden 1926—1930 endast 50 % av antalet sådana enheter åren 1906—1910, medan motsvarande procenttal för riksmedelvärdet var 138.

Dessa siffror visa, att huvudparten av trafiken inom den bygd, som en gång varit järnvägens trafikområde, redan 1930 övertagits av bilarna.

Denna närmast katastrofala minskning av nettointkomsten medförde, att Malmö—Genarps järnvägs dåvarande ägare år 1929 trädde i konkurs. Under den tid fram till våren 1933, då banan trafikerades för konkursboets räkning, blev ställningen allt sämre, och i 1932

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

års bokslut balanserades en förlust av i runt tal 165 300 kronor.

År 1933, då banan å exekutiv auktion förvärvades av nuvarande ägaren, genomfördes en ekonomisk sanering, om vars grundlighet den omständigheten vittnar, att summa främmande kapital, som år 1932 utgjorde 865 300 kronor, år 1934 nedbringades till 265 500 kronor.

Trots att vid saneringen den framtida räntebördan torde ha avvägts med hänsyn till de förväntade inkomsterna, blev resultatet för den nya ägarens del mycket ogynnsamt såtillvida att redan året 1934 gav en bokförd förlust av 13 500 kronor. Om man beaktar, att denna förlust räknats utan avsättning till förnyelsefond, medan det äldre bolaget, som säkert höll sig i underkant i detta hänseende, under 1932 avsatt 22 200 kronor för ändamålet, finner man, att den *faktiska* förlusten under 1934 uppgått till minst 35 700 kronor. För år 1936 utgjorde den bokförda förlusten 26 400 kronor och sålunda faktiska förlusten, räknad som nyss sagts, 48 600 kronor.

Detta år hade — trots den goda allmänna konjunkturen — järnvägens trafikrörelse minskat till blott 33 % av trafiken under perioden 1906—1910, samtidigt som motsvarande riksnedeltal ökat till 167 %.

De följande åren blevo ekonomiskt något gynnsammare än 1936, men betydande förluster uppkommo dock t. o. m. 1939, då förlusten skulle blivit 30 100 kronor, om man räknar med förutnämnda avsättning till förnyelsefond. Förbättringen berodde emellertid icke på uppgång i trafiken utan på ytterligare nedpressning av driftsutgifterna, särskilt underhållskostnaden, ett förhållande, som torde ha stått i nära samband med bolagets den 1 februari 1939 ingivna framställning om banans nedläggning.

De inskränkningar, som under krigsåren drabbade biltrafiken, medförde för Malmö—Genarps järnväg givetvis någon återvinning av trafik. Järnvägens andel i den väldiga trafikökningen för järnvägsnätet i dess helhet var emellertid mycket obetydlig.

Redan de lätnader för biltrafiken,

som genomfördes under 1946, medförde för Malmö—Genarps järnväg en ny tillbakagång till ungefär 1939 års nivå, och 1947 betecknar för banan ett aldrig förut nått bottenläge.

Även i ekonomiskt hänseende har under 1947 satts nytt bottenrekord med en förlust, inklusive normal avsättning till förnyelsefond, av över 100 000 kronor, ett oskäligt högt belopp för en järnväg, där bruttoinkomsten utgör cirka 200 000 kronor, och för vilken underhållet inskränkts till vad som varit oundgängligen nödvändigt för driftens uppehållande. Järnvägsbolaget har till SJ erlagt en årlig avgift av 30 000 kronor för anslutningarna till Malmö central och Klågerups station. Detta belopp motsvarar dock enbart SJ:s självkostnader för dessa anslutningar; någon vinst har sålunda SJ ej haft därav.

Det ofta citerade uttalandet av 1932 års riksdag, »att i den mån ett kommunikationsmedel på grund av teknikens utveckling förlorat sin betydelse, så att dess uppgift bättre tillgodoses genom ett annat kommunikationsmedel, åtgärder icke böra tillgripas för att på konstlad väg öka dess livslängd», synes alltså vara i hög grad tillämpligt på Malmö—Genarps järnväg.

Frågan om järnvägens fortbestånd efter ett i princip allmänt förståtligande av de enskilda järnvägarna har berörts i järnvägsförstatligandekommissionens år 1936 avgivna betänkande. Däri har anförts bl. a. att Malmö—Genarps järnväg hade så svag trafik, att järnvägens fortsatta existens under någon mera avsevärd tid framåt syntes osäker. Då därtill komme, att järnvägen icke hade någon större betydelse vare sig för det allmänna eller för de lokala ortsintressena, kunde det icke anses försvarbart, att staten genom ett övertagande iklädde sig därmed förenade relativt betydande ekonomiska uppoffringar för trafikens upprätthållande. Vid ett statsövertagande skulle för övrigt för möjliggörande av fortsatt trafikering betydande kapitalutlägg krävas för banans istandsättande.

Att man likväl tidigare motsatt sig be-

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

slut om banans nedläggande, har berott på särskilda tidsomständigheter, framför allt det speciella knapphetstillstånd, som under kriget rått beträffande vissa bilförnödenheter, vilket icke hade sin fulla motsvarighet i fråga om förnödenheter för järnvägsdrift.

I detta sammanhang må nämnas att Skånes handelskammare i ett den 3 juli 1945 till länsstyrelsen avgivet yttrande uttalat, att det under normala förhållanden på transportområdet icke skulle ha funnits tillräckliga skäl för det av järnvägen beroende lokala näringslivet att motsätta sig bifall till ansökning om nedläggande. Däremot ansågs järnvägen fylla en betydelsefull transportuppgift, som icke kunde på annat sätt tillgodoses, så länge då gällande restriktioner för lastbilstrafiken upprätthölls.

Länsstyrelsens den 30 juli 1945 avgivna utlåtande i ärendet avslutas med det uttalandet att sedan nuvarande förhållanden i fråga om motorfordonstrafiken upphört, syntes driften å järnvägen böra helt nedläggas och bolaget berättigas att fritt disponera över järnvägen med vad därtill hör. Detta uttalande torde få anses innebära, att länsstyrelsen numera finner uteslutet, att ett sådant försök med av SJ handhavd drift för befordran av krita, betor och betmassa, som förordats i ett av länsstyrelsen den 28 juli 1939 avgivet utlåtande, skulle kunna utföras utan betydande förluster.

Vad beträffar den av järnvägsförstatligandekommissionen berörda frågan om storleken av de kapitalutlägg, som skulle erfordras för banans istandsättande för fortsatt trafikering, föreligger visserligen ej någon noggrann beräkning. Vid en av två erfarna baningenjörer verkställd besiktning och uppskattning har emellertid framgått, att en investering av i runt tal 500 000 kronor kan anses erforderlig för nödortfölg upprustning av banan.

Motivet för beslutet om nedläggning av banan blir alltså, att Malmö—Genarps järnväg förlorat det allra mesta av den betydelse såsom trafikled, som banan på sin tid ägt, samt att de speciella

krisförhållanden, vilka föranledde uppskov med ett sådant beslut, ej längre föreligga.

Då — såsom här är fallet — en järnvägs trafikuppgifter reducerats så mycket, att den ombesörjer endast en ringa del av den totala trafiken inom den region, som en gång var dess trafikområde (man torde för Malmö—Genarps järnväg kunna räkna med cirka 10 %) förefaller det vara riktigt att låta densamma försvinna i och för nedbringande av de totala kostnaderna för trafikväsendet inom området. Däremot synes det knappast försvarligt att med statsmedel först erlagga köpeskilling om kanske några 100-tusen kronor, så investera minst en halv miljon kronor för att sätta banan i stånd för att fortsättningsvis uppehålla trafiken med en avsevärd årlig förlust.

Jag har medverkat till att Kungl. Maj:t genom beslut den 9 april i år lämnat SJ tillstånd till ytterligare linjetrafik för person- och godsbefordran inom berörda trafikområde. Dylik linjetrafik har sålunda sedan den 9 maj i år bedrivits utefter bl. a. hela sträckan Malmö—Genarp.

I fråga om denna trafik är att märka, att busslinjen kommer i bättre kontakt med bebyggelsen än järnvägen samt att flera resemöjligheter finnas än tidigare. Klagomål ha dock framförts i tidningarna angående trafiken Malmö—Bokskogen under pingsthelgen. I tidningsartiklarna intagna uppgifter ha emellertid vid undersökning visat sig vara överdrivna. Tidningarna ha även öppet eller under hand beklagat dessa felaktigheter. Beträffande godstransporterna har trafikomläggningen i vissa fall medfört en mindre ökning av fraktavgifterna, vilket föranlett klagomål från en del håll. I ett fall, där olägenheterna av denna kostnadsökning ansetts mera känbara, nämligen i fråga om Bjärshögs tvättinrättning, ha firmans fraktavgifter sänkts i samband med införandet av förenklat expeditionssätt. Firman har även förklarat sig nöjd med denna överenskomelse.

I fråga om sockerbets- och betmasse-

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

transporterna synes det för närvarande vara lämpligast, att dessa ordnas efter samråd mellan sockerfabrikerna, betodlarna, SJ och åkeriägarna. Att märka är, att stora kvantiteter betor nu transporteras landsvägsledes även där järnvägsbefordran vore möjlig och relativt gynnsam.

På Malmö—Genarps järnväg transporterades 22 800 ton betor år 1945, 18 600 ton år 1946 och 13 100 ton år 1947. Den stora nedgången i transporterna måste tillskrivas övergång till bilbefordran, enär betodlingen i dessa trakter icke nedgått i samma omfattning. Som exempel kan nämnas, att transporterna från Kvarnby till Arlöv under år 1947 nedgått till cirka hälften av transporterna år 1946 och att transporterna från Toppeledugård till Staffanstorp under samma tid nedgått till ungefär en tredjedel.

Sockerbolaget har under hand förklarat sig villigt att bidra till ordnandet av ifrågavarande bettransporter, förutsatt att extra tilldelning av bensin här för kan påräknas.

Regeringen är beredd att medverka till att fullt tillfredsställande tilldelning av bensin lämnas för bettransporterna.

Transporter av övrigt vagnslastgods, såsom trävaror och spannmål, böra i regel överlåtas till de olika orternas trafikutövare. I de fall, då sådana transporter icke äro rent lokala eller avsedda för vidarebefordran sjöledes, synes det lämpligt att godset lastas resp. lossas vid någon för vederbörande trafikant relativt närbelägen SJ-station.

Det har framkastats, att gods skulle ha omdirigerats för att sänka trafikunderlaget på Malmö—Genarps järnväg. Med anledning härav vill jag påpeka, att den väg gods skall befordras på järnväg bestämmes enligt samtrafikförordningen. Någon omdirigering av gods kan sålunda icke företagas av en järnväg gentemot någon annan. Däremot äger en trafikant bestämma, om gods skall befordras annan väg än den fastställda, men får därvid vidkännas högre fraktkostnader. Vad Malmö—Genarps järnväg angår, har förstatligandet av Malmö—Simrishamns järnväg haft till följd, att gods mellan

Malmö och Klågerup skall befordras över Staffanstorp, enär denna väg ställer sig billigast. Malmö—Genarps järnväg har i vanlig ordning fått ersättning för den härigenom avledda trafiken och därjämte tillerkänts en ökning i banavgiften med 1 öre per 100 kg.

Sedan beslutet om Malmö—Genarps järnvägs nedläggande fattades har en försämring inträtt i fråga om drivmedelsförsörjningen. Den ökning av drivmedelskvantiteten inom det berörda trafikområdet, som erfordras på grund av järnvägstrafikens nedläggande, är emellertid relativt obetydlig. Sålunda kan man för den ökade lastbilstrafiken uppskatta bensinåtgången till cirka 20—25 m³ per år, och för den ökade buss- trafikken ungefär lika mycket olja, eller sammanlagt omkring två järnvägstankvagnar drivmedel.

Sammanfattningsvis vill jag besvara interpellantens frågor så, att jag anser något absolut hinder icke föreligga för att i nuvarande läge uppriva en järnväg, därest tillräckligt starka trafikekonomiska skäl för en sådan åtgärd finnas och järnvägens transportuppgifter tillfredsställande kunna fullgöras med andra samfärdsmedel, samt att sådana förutsättningar för nedläggande av Malmö—Genarps järnväg enligt min mening föreligga.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för att han besvarat min interpellation och även låtit mig på förhand ta del av svaret. Däremot kan jag inte uttrycka någon större tacksamhet för svarets innehåll.

Jag vill ingalunda förneka, att Malmö—Genarps järnväg har varit trafiksvag mycket länge. Den har inte följt med i utvecklingen, den har skötts på ett föga modernt sätt. Bland annat har man inte i ledningen velat veta av någon samtrafik med landsvägsbussar, och inte heller har man försökt använda sig av rälsbussar, som säkerligen skulle ha minskat kostnaderna och förkortat körtiderna.

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

Det tråkigaste i denna affär är emellertid enligt mitt sätt att se, att statens järnvägar direkt eller indirekt medverkat till att konkurrera med järnvägen, först och främst när det gäller persontrafiken och på senare tid även när det gäller godstrafiken — det sista kanske inte så direkt, men jag kan inte värja mig för att så i alla fall i viss mån har varit fallet. Statens järnvägar övertog på ett tidigt stadium landsvägsbusslinjen, som nu i många år har löpt ganska parallellt med järnvägen i större delen av dess sträckning. Därvid har statens järnvägar med ett fåtal turer — vi ha ingalunda haft många bussar utan bara några få gående här — samlat upp en mycket stor del av passagerartrafiken i området, och att märka är, att statens järnvägar härvid har fått tillstånd att köra sina bussar vid ungefär samma tider som tågen gått på Malmö—Genarps järnväg. Så var inte fallet under de första år vi hade bussförbindelser där, när enskilda rådde om busslinjen. Jag kan inte annat än tycka, att man inte borde ha tillåtit SJ:s bussar att lägga sig till med de tider för trafiken, som äro de ur trafiksynpunkt lämpligaste. Jag tycker, att det skulle ha varit klart, att järnvägen borde ha fått behålla sin prioritetsrätt till dessa tider. Hade sedan SJ velat köra turer emellan dessa, hade det naturligtvis bara varit tacknämligt.

Vad SJ:s förhållande till godstrafiken beträffar, vill jag säga, att sedan staten övertagit Malmö—Simrishamns och Lund—Trelleborgs järnvägar, har den haft möjlighet att dirigera om trafiken på ett sådant sätt, att Malmö—Genarps järnväg har fått mindre. Jag har inte tillräcklig kännedom om i hur stor utsträckning detta har skett, men i viss mån erkännes det ju även i interpellationssvaret. Statsrådet nämner i detta, att det är samtrafikförordningen, som här har tillämpats. Det ter sig emellertid för en vanlig människa litet underligt, att denna förordning verkligen skulle kräva, att gods ibland transporteras omvägar. Det är ju inte alls konstigt, att norrifrån kommande gods dirigeras från stambanan i Lund över Klågerup

och sedan på Malmö—Genarps järnväg, om det skall österut. För det gods, som skall västerut från Klågerup, är det naturligtvis mindre klart, men jag har trott, att dirigering över Klågerup i vissa har skett för att avlasta Malmö station, som väl lär vara i viss mån trång. Men sådant gods, som skall sändas ut direkt från Malmö österut, bör väl gå raka vägen och inte göra den omväg, som statsrådet själv i interpellationssvaret har erkänt, att det går, nämligen Malmö—Staffanstorps—Klågerup och sedan vidare på Malmö—Genarps-banan. Det riktigaste hade naturligtvis varit att sända det raka vägen på Malmö—Genarps järnväg, som är den kortaste vägen därvidlag. Hur statsrådet kan säga, att en dylik omväg blir billigare, förstår åtminstone inte jag. Däremot är det klart, att genom omvägen får SJ mera av frakten för sådant gods, och Malmö—Genarps järnväg får mindre. Jag kan inte anse, att det är riktigt att förfara på ett sådant sätt.

Detta om SJ:s roll, när det gäller Malmö—Genarps järnvägs möjligheter att få trafikinkomster. SJ har också en viss inverkan på en post i omkostnaderna för denna svaga järnväg. Jag tänker på de 30 000 kronor, som i interpellationssvaret ha anförts såsom avgiften till SJ för att Malmö—Genarps järnväg får använda övergångsstationerna Malmö och Klågerup. Jag har hört en något högre siffra i något sammanhang, inte så mycket högre men i alla fall något högre, men det gällde också en tredje station, nämligen Östervärn. Uppgiften i interpellationssvaret, att SJ här har tagit ut endast självkostnaden, förefaller mig fullkomligt obegriplig. Med två tåg i vardera riktningen, vissa enstaka dagar tre, kan väl knappast en fördyring motsvarande denna summa konstateras vid dessa SJ:s stationer. Slitningen genom de små Malmö—Genarps-tågen, som löpt in på dessa stationer, måste säkerligen vara skäligen minimal, och vad beträffar personalkostnaden, som väl skulle vara mest betydelsefull i detta resonemang, förstår jag sannerligen inte, att det kan bli någon vidare sådan kostnad.

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

Att man har någon helanställd man mer på någon av dessa övergångsstationer på grund av att Malmö—Genarps-tågen löpa in där, håller jag för fullkomligt otroligt. Om man kan påvisa, att det har varit någon timmes extra tjänstgöring och att detta föranlett någon deltidsanställning, har det väl ingen betydelse åtminstone på en så stor station som Malmö, och jag tror inte, att det har föranlett någon extra anställning på Klägerups station annat än i så fall mycket tillfälligt.

Enligt min mening borde därför statens järnvägar ha kunnat överta Malmö—Genarps järnväg och driva den utan att man kunnat tala om någon förlust, så länge denna inte hade uppgått till mer än de 30 000 kr., som SJ nu har fått från Malmö—Genarp. Det är väl utan vidare klart, att åtskilligt gods, som man fått samtrafikfrakt för genom Malmö—Genarps järnväg, måste fullständigt bortfalla för SJ nu, när trafiken på Malmö—Genarp är nedlagd. Det säger sig väl självt, att åtminstone gods, som inte kommer längre bortifrån än från olika håll i Skåne och som tidigare förts med Genarpsbanan, kan det inte vara någon mening i att nu skicka på järnväg till Lund, Malmö eller Klägerup för att distribuera det där, utan det måste ju på ett eller annat sätt, om inte trafikrestriktionerna lägga alltför stora hinder i vägen för det, fraktas på bilar helt och hållet. Däremot är det klart, att om någonting skall komma från Småland eller rent av från stockholmstrakten, får SJ fortfarande sina frakter, trots att Malmö—Genarps järnväg inte längre finns. Men lägger man samman det ena med det andra, blir det nog inte så små samtrafikinkomster, som SJ haft genom Malmö—Genarps järnväg. Jag tänker inte minst på de stora posterna sockerbeter och betmassa på hösten. Det finns ingen sockerfabrik vid Malmö—Genarps järnväg, utan hälften eller bra nära hälften av den trafikinkomsten har kommit på SJ och således inte allt på Malmö—Genarps järnväg.

Slutsatsen av mitt resonemang här-

vidlag är, att SJ borde ha kunnat driva Malmö—Genarps järnväg med en obetydlig förlust jämfört med vad det enskilda järnvägsbolaget har fått vidkännas.

Var gång staten har övertagit en järnväg, har man läst i den kungl. propositionen därom, att så och så stora rationaliseringsmöjligheter ha uppstått genom detta statsförvärv, och man tycker ju, att vissa dylika skulle ha förelegat även här, om jag också inte är blind för att vissa omkostnadsökningar också hade måst komma i fråga.

Jag vill också peka på att staten ju har att svara för landsvägsunderhållet i våra bygder lika väl som i andra, och vi lära inte komma ifrån, att det blir vissa utgiftsökningar på denna post, därest järnvägen nu inte skall kunna driva sin verksamhet. Det blir fråga om att öka de busslinjer, som funnits och som äro omnämnda i interpellationssvaret. På längre sikt måste vägar byggas om åtminstone i vissa kurvor och på vissa svaga ställen.

Herr talman! Jag skall dessutom be att få tillägga några synpunkter såsom trafikant på banan. Persontrafiken skötes nu med bussar, och det är klart att det går i det stora hela. Men det blir svårigheter och försämringar för många, fast det kanske till och med blir förbättringar för en och annan. Jag skall erkänna, att för mig själv kan det synas vara i viss mån en förbättring, men det uppkommer i alla fall svårigheter. Jag tänker t. ex. på att vi kunna få stå och vänta på bussen ute i ur och skur, och så alldeles punktligt kommer den ju inte under alla vägförhållanden. Jag kan kanske här passa på att inskjuta, att man får hoppas, att statens järnvägar kommer att, när SJ får helt hand om trafiken, ordna vissa väntskjul för oss trafikanter vid busshållplatserna.

Svårigheterna för godstrafiken äro emellertid större. Den lättare godstrafiken, paket och dylikt, går det naturligtvis att ombesörja på det sätt, som herr statsrådet har anfört i svaret, men jag vill påpeka, att det blir större eller mindre fördyringar för oss trafikanter

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

i alla fall. Det blir ökad kostnad för att skicka en liten sak med bil jämfört med att sända den med järnväg. Därtill kommer, att om godset finns litet längre bort från Malmö—Genarps järnväg, ha vi ingen samtrafikförbindelse, utan då tillkommer ungefär samma frakt, som det i annat fall hade kostat totalt att sända godset därifrån eller omvänt. Skall man tala om att man tillgodoser trafiken, när man lägger ned en järnväg på detta sätt, då borde man faktiskt ha haft en klar samtrafiktaxa mellan bilar och järnväg.

Svårast blir det i alla fall för den tyngre trafiken. Jag tänker givetvis som jordbrukare mest på sockerbetorna och betmassan. Vi komma inte ifrån, att för dem blir det en stor fördyring, särskilt som ju statsmakterna efter regeringsbeslutet i nyårskonseljen ha ökat drivmedelskostnaden mycket starkt. Om man får hoppas, att statsrådet verkligen vill gå in för alla de förbättringar, som äro möjliga, så vågar man kanske tänka sig, att det kan bli restitution på de bensinskatter, som vi med nu gällande taxor komma att få erlægga för denna biltrafik.

Det är ju en kort tid på året, som lastbilarna måste gå med sockerbetor och betmassa, och även med den mindre trafik, som herr statsrådet har anfört för det sista året, beräknar jag, att över tiotalet stora lastbilar måste vara fullt sysselsatta under betkampanjen med att transportera de betor och den betmassa, som skola fraktas där. Jag vill med anledning av herr statsrådets uppgifter om den minskning, som har skett de sista åren, säga, att det ju är ett känt förhållande, att betarealen och betskörden voro lägre inte minst i våra trakter vid förra årets betkampanj. Men det är, som herr statsrådet påpekar, naturligtvis inte bara detta, som är orsaken till nedgången, utan därtill kommer, att vissa större gårdar ha skaffat sig traktorer, som med fördel kunna dra traktortåg på landsvägarna, och dessa ha övertagit en del av transportererna.

Men härtill kommer också en annan sak: vi ha inte haft några lastningsan-

ordningar vid denna järnväg. Vi ha fått lasta på det gamla vanliga sättet. Vi ha visserligen vid den station, som jag själv bor närmast, och vid en till, själva byggt en liten enkel kaj, men betecknande för bristen på moderna synpunkter hos järnvägsledningen är, att när vi skulle bygga den kajen och önskade få den ett par tre decimeter högre än järnvägen först hade föreslagit, detta för att vi skulle kunna använda våra egna tippningsanordningar på våra gummihjulsvagnar, då sade järnvägsledningen blankt nej. Det kunde den inte gå med på.

För att det skall kunna gå att klara den bettrafik, som nu stundar till hösten, är jag för min del övertygad om att det kommer att behövas tillfälliga trafikstillstånd, och jag hoppas verkligen, att myndigheterna komma att ge dessa. Eljest blir det säkerligen ogörligt att på ett någorlunda tillfredsställande sätt transportera betorna och betmassan, och så ha vi i alla fall den väldiga fördyring, som biltrafiken medför jämfört med järnvägstrafiken om man också betänker att fraktbidrag utgå för järnvägs-transport enbart. Jag vill särskilt påpeka, att många mindre jordbruk plåga transportera betor på denna järnväg, och dessa ha ju inte möjlighet att skaffa sig traktorer eller på annat sätt själva klara av transportererna. De större jordbruken skulle naturligtvis i ännu större utsträckning än nu kunna skaffa sig transporttraktorer, men där ha vi en annan onormal företeelse i dagens kommunikationer här i Sverige: vi kunna inte skaffa oss dessa traktorer. De finnas inte att uppdriva inom landet, och någon tillräcklig import tycks det ju heller inte bli.

Jag konstaterar i alla fall med en viss tillfredsställelse, att herr statsrådet har förklarat, att bensinransoneringen, som har införts sedan beslutet om nedläggande av järnvägen fattades, skall sättas i kraft i fråga om våra transporter av betor och betmassa. Det är väl nästan den enda ljuspunkten i detta interpellationssvar.

Jag anser för min del, att hur svag järnvägen än kan ha varit, kan tidpunk-

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

ten för ett nedläggande och en upprivning ingalunda anses lämplig just nu. Enligt mitt sätt att se borde SJ under en övergångstid ha kunnat försöka trafikera järnvägen åtminstone med tyngre gods i vagnslasttrafik, särskilt under betkampanjen, om det inte hade ansetts lämpligt att göra det året runt. Utom betorna kunde man ha trafikerat järnvägen exempelvis för transport av kritan från Kvarnby.

När herr statsrådet säger, att det skulle bli fråga om att investera en halv miljon kronor i denna bana, menar jag för min del, att för en försöksdrift, avseende endast godstrafik en kortare tid, skulle en sådan upprustning av banan icke ha varit nödvändig. När herr statsrådet anför denna stora siffra, vill jag i alla fall säga att det nog inte heller blir någon liten siffra, varmed värdet på fastigheterna på ömse sidor om järnvägen sjunker genom att järnvägsdriften har upphört. Det blir naturligtvis mera, ju längre från Malmö man kommer.

Vi hade trots allt hoppats, att de ytterligare undersökningar, som vi veta att herr statsrådet har gjort under senare tid och som varit mera ingående än tidigare, skulle ha gett ett mera positivt resultat. Jag tror därför, att detta interpellationssvar kommer att inverka så, att den förstämning, som har lagt sig över bygden sedan järnvägstrafiken upphörde, kommer att bli ytterligare accentuerad.

Herr ANDERBERG: Herr talman! Genom det uttömmande svar, som statsrådet Nilsson givit på interpellationen, ha vi fått klart för oss de ekonomiska svårigheter, som en fortsatt trafik på Malmö—Genarps järnväg skulle innebära.

Järnvägen har alltsedan sin tillkomst varit av stor betydelse såsom kommunikationsled för de relativt tätbefolkade orter, som ligga intill Genarpsbanan. Den löper genom en mycket fager bygd, Skånes bördigaste trakt och de rika borgarnas bygd. Tidigare användes denna järnväg under sommaren i mycket stor utsträckning av malmöborna, när de skulle

ut i naturen. Under helgerna reste mycket folk med järnvägen, som för att då kunna sköta trafiken måste låna järnvägsmateriel från annat håll. Sedermera har emellertid trafiken, såsom vi hörde av interpellationssvaret, minskats tid efter annan. Den har inte kunnat hålla stånd mot konkurrensen från den nutida landsvägstrafiken. Busstrafiken har tagit överhanden, och man har såsom både interpellanten och statsrådet framhållit gång efter annan måst vidtaga nedskärningar.

Vi som har följt utvecklingen på nära håll ha sett, hur man har skött denna järnväg. Den har inte skötts som andra järnvägar; skötseln har inte varit tillfredsställande. Ekonomin har inte tillåtit nyinköp och förbättringar av komforten. Man har för persontrafiken inte haft mer än tre boggiwagnar, två tvåaxliga vagnar och tre lok. Materielen har varit gammal och omodern, och man har inte kunnat förnya den.

Företaget har inte heller drivits så affärsmässigt, som man skulle ha önskat. Man har inte lagt tågtiderna på ett för den stora allmänheten tillfredsställande sätt. När busslinjerna, som gå utmed vägarna där den mesta befolkningen finns, tillkommit, har folk också i mycket stor utsträckning använt dem.

Jag kan inte hålla med interpellanten om att det är SJ som har konkurrerat ihjäl järnvägen. En bidragande orsak till att järnvägen lagts ned är givetvis att den inte skötts på ett tillfredsställande sätt. Härtill kommer att det intill storstäderna, där man har goda vägar och gott om trafikmedel, är alldeles omöjligt för så små järnvägar som denna, som är knappt 30 km lång, att konkurrera. Jag tycker inte att det finns anledning att rikta någon anmärkning mot att bussstrafiken skötts på ett sådant sätt, att den dragit en del trafik till sig. Bussarna gå genom de mera befolkade bygderna, och i bygden är man tillfredsställd med att man har fått denna busstrafik.

Det är emellertid klart att det är den tunga godstrafiken som vållar de största bekymren och svårigheterna. Stycke-godstrafiken kan man nog ordna till-

Ang. ifrågasatt upprivande av Malmö—Genarps järnväg m. m.

fredsställande genom den linjetrafik, som redan har tagit sin början, och genom den av statsrådet nämnda nedsättningen av styckegodsfraktsatserna, varigenom dessa komma att bättre motsvara de tidigare fraktkostnaderna. Vad beträffar den tunga trafiken ha betransporterna i hög grad minskat, men det beror på betodlarna själva. Ty det är så, att innan det riktas attacker mot en järnväg, intresserar man sig inte för den och utnyttjar den inte utan använder andra trafikmedel. Det är inte i så många fall järnvägar nedlagts i detta land, men där så skett, ha vi alltid kunnat göra den iakttagelsen, att man använt järnvägen endast i ringa utsträckning. På de stora godsens och gårdarnas använder man i stor utsträckning traktorer och lastbilar för betransporterna. På Torups gods har man inte mindre än fem traktorer. Det rör sig där om små avstånd, och man kan ordna transporterna med traktortåg. Det är i stället de små jordbrukarna med betfält på några få hektar, som få de största svårigheterna. Jag vill därför kraftigt understryka, att det är nödvändigt, att statsrådet med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område och ställer drivmedel till förfogande för de biltransporter, som bli nödvändiga. Det är klart att om inte särskilda åtgärder vidtagas, varigenom de mindre jordbrukarna få tillgång till lastbilstransporter, blir det betydligt svårare för dem att fortsätta att odla betor. Då det ur landets synpunkt är nödvändigt att dessa betodlingar bestå, måste man se till, att det ställes bilar och drivmedel till jordbrukarnas förfogande.

Vad angår persontrafiken, tror jag nog interpellanten kan ge mig rätt i att den ordnas lika bra med bussar. Jag har också läst om hur pingsttrafiken var ordnad och hur man vid Slussplan i Malmö slogs om bussplatserna. Jag företog en liten undersökning och fann, att uppgifterna voro överdrivna. Visserligen gingo vissa bussar före den utsatta tiden, men andra bussar hade insatts, som avgingo vid ordinarie tid. Besvärigheterna hade icke varit större än att de kunde bemästras.

Jag har velat understryka att man, sedan man under den sista tiden i bygden vänt sig bort från järnvägen, sedermera när det gällt att indraga den funnit, att det skulle vara till stort gagn för bygden och folket att få ha den kvar. Man förstår att för sådana samhällen som Bara och Genarp kommer nedläggandet av järnvägen att betyda en tillbakagång och en ytterligare åderlätning på människor. Det har varit en befolkningsminskning i dessa bygder. Vi hade vid kommunsammanläggningen tänkt, att Genarp och Lyngby socknar skulle sammanföras till en kommun, men efter nedläggningen av Genarpsjärnvägen ha vi övervägt att till dessa socknar lägga ytterligare en socken med hänsyn till att man kan befara, att det blir en ytterligare befolkningsminskning genom att järnvägens folk och andra flytta därifrån. Det finns en liten verkstad i Genarp och små träindustrier och ett sågverk, och det blir naturligtvis svårt att fortsätta dessa företag. Men jag kan inte gå så långt, att jag skulle vilja påyrka att järnvägen skall få vara kvar, i varje fall inte om den skötes på samma sätt som under gångna tider. Det har varit ett skolexempel på hur en järnväg inte skall skötas.

Interpellanten ifrågasatte, om man inte skulle kunna medge, att järnvägen under viss tid användes för den tunga trafiken som s. k. industrispår. Möjligheten att på det sättet lösa trafikfrågan får ju statsrådet överväga, men gör man så, skulle järnvägen vara kvar och fortfarande kräva underhåll. Med den erfarenhet jag har på detta område kan jag inte tänka mig, att det skall vara möjligt att ha kvar denna tre mil långa järnväg såsom ett industrispår. Lunds stads järnväg har visserligen kvar ett spår till Hardeberga, som användes som godsspår, men det är där fråga om en stenindustri, som drives hela året, och man har därför i det fallet större möjligheter att utnyttja järnvägen. Genarpsjärnvägen skulle däremot komma att användas såsom industrispår endast under möjligen två månader om året. Man får nog därför söka sig fram på andra vägar

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

när det gäller att lösa transportfrågan och, såsom det har tänkts, i stället medge ett större antal tillstånd att bedriva lastbilstrafik och ordna styckegodstrafiken på ett tillfredsställande sätt. Vi ha ju i Norrland samtrafik på Pajalalinjen, och en sådan trafik skulle väl kunna införas även här nere, där man är van vid att ha trafikfrågan bättre ordnad.

Man skulle inte i dessa bygder bli enbart glad, om busstrafiken skulle upphöra och endast järnvägstrafiken komme att pågå i fortsättningen. De som bo några kilometer från järnvägen och ha fördel av busstrafiken anse, att deras trafikfråga är tillfredsställande ordnad.

Som frågan nu ligger till, är det nog ingenting annat att göra än att vädja till statsrådet att med uppmärksamhet följa förhållandena och tillse, att man reglerar trafiken på ett tillfredsställande sätt, så att inte dessa centrala, bördiga bygder förvandlas till ödebygder.

Herr LÖFVANDER: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten, men jag vill instämma i interpellantens uppfattning, att statens järnvägar borde kunna driva denna järnvägsstump som industrispår, när man nu har lagt beslag på persontrafiken.

Interpellanten gjorde gällande, att statens järnvägar konkurrerat ihjäl Genarpsjärnvägen. Det är uppenbarligen riktigt, när det gäller persontrafiken, det kommer man inte ifrån.

Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på att länsstyrelsen i Malmöhus län alltid har varit mycket restriktiv, när det gäller att bevilja bilrättigheter. Jag skulle vilja vädja till kommunikationsministern att ha uppmärksamheten riktad på detta, så att inte när vi komma fram i oktober bönderna därute stå med sina betor och inte veta, hur de skola få dem till fabriken.

Det talas om det minskade intresset att anlita järnvägen särskilt för betransporter, men orsaken härtill är främst att det inte vid Malmö—Genarpsjärnvägen funnits lastningsanordningar av sådant slag, som man har vid alla andra

betvägar i Skåne. På grund av de ovissa framtidsutsikterna för järnvägen har man inte kunnat ordna den saken.

Vad jag främst velat ha sagt, herr talman, är att kommunikationsministern bör se till, att ett tillräckligt stort antal bilrättigheter beviljas för betransporterna i höst.

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **WEIJNE**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wahlunds interpellation angående minskning av lärostoffet i skolorna, och nu yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Wahlund berört frågan om minskning av skolungdomens arbetsbörda. Interpellationen utmynnar i följande fråga:

Anser herr statsrådet, att en minskning av lärostoffets omfång bör ske inom skolans kursplaner och i så fall efter vilka riktlinjer?

I motiveringen för interpellationen heter det bland annat, att enligt uppgift i pressen planeras en avkortning av skoldagens längd i syfte att avvägbringa en viss lättnad i den nuvarande bristen på lärare. Det har nämnts, säger interpellanten, att arbetstimmarnas antal i skolan förslagsvis skulle minskas med en lästimme per dag och att denna minskning av det egentliga skolarbetet skulle kompenseras dels genom en ökning av hemarbetet, dels genom viss nedskärning av kursplanerna.

Jag anser mig inledningsvis böra meddela, att Kungl. Maj:t på min hemställan genom beslut den 14 maj uppdragit åt skolöverstyrelsen att skyndsamt utreda frågan om beskärning av timplanerna för de allmänna läroverken och därmed jämförliga skolor. I det uttalande, jag samtidigt därmed gjorde till statsrådsprotokollet, framhölls som önskvärt, att resultatet av överstyrelsens utredning kunde föreligga i så god tid, att de reducerade timplanerna kunde

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

bli gällande från och med läsåret 1949/50. Det ifrågasattes även, att försök med beskurna timplaner lämpligen borde anställas vid en del skolor redan nästa läsår. I anförandet berörde jag icke närmare, på vad sätt reformen borde utformas. Skolöverstyrelsen lämnas i stället fria händer vid utredningsarbetet. Följaktligen kan nämnda statsrådsanförande icke åberopas som grund för att minskningen av lästiden skulle omfatta en timme per dag och att elevernas hemarbete i samband härmed skulle ökas. Då jag icke heller i annat sammanhang gjort något uttalande i denna riktning, måste det av interpellanten berörda sätet för reduceringen av timplanerna ha någon för mig okänd källa.

För egen del är jag angelägen att framhålla, att det primära är att åstadkomma en minskning av skolorndomens arbetsbörda, en minskning varom tämligen stor enighet synes råda. Det är alltså inte i första hand fråga om åtgärder mot lärarbristen. Men denna är givetvis ett skäl för att man *snarast* bör vidtaga den reduktion av timplanerna, som måhända eljest skulle komma först om några år. Det kan nämligen inte vara rimligt att dröja med en reform, som i sig själv är önskvärd men som dessutom skulle kunna i någon mån eliminera den svårbemästrade lärarbristen vid de högre läroanstalterna.

Då avsikten som sagt är att lätta skolorndomens arbetsbörda följer härav, att minskningen av timtalet i skolan inte får åtföljas av en ökning av hemarbetet. Enligt min mening är ett ökat hemarbete icke heller en nödvändig konsekvens av de ifrågasatta åtgärderna. Tvärtom böra de i viss utsträckning också komma att innebära en lättnad i hemarbetet.

Enligt min mening bör en reducering av timplanerna kunna ske på det sättet, att kurserna beskäras genom en starkare koncentration kring det väsentliga. Detta gäller i princip om alla skolans läroämnen men alldeles särskilt om de s. k. orienteringsämnena, exempelvis historia och geografi, där undervisningen nu ofta belastas av ett kun-

skapsstoff, som i viss utsträckning gäller mindre väsentliga detaljer. Över huvud taget måste vi med den starka ökning av lärostoffet, som utvecklingen för med sig, komma bort ifrån den uppfattningen, att skolan skall ta med så mycket som möjligt. I stället bör undervisningen i alla skolformer ge eleverna en fast stomme av kunskaper samt möjligheter att på grundval av denna stomme inhämta det ytterligare vetande, som i det enskilda fallet är av värde. Skolan skall alltså, enligt min mening, inte ge en massanhopning av lätt förflyktigade minneskunskaper utan i stället både i fråga om kunskapsmeddelande och fosteran hålla i sikte, att eleven skall få sådan utbildning, att han i fortsättningen kan reda sig på egen hand, vare sig han studerar vidare eller ägnar sig åt förvärvsarbete. Såvitt jag kunnat finna är interpellanten inne på liknande tankegångar.

Med det anförda torde jag få anse interpellationen besvarad.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få rikta ett tack för svaret och även för att jag fått del av det på förhand.

De spørsmål, som jag tog upp i interpellationen, ha under de båda senaste veckorna behandlats i pressen. Där har det sagts ungefär följande: meningen är att skära ned timantalet i skolorna och att delvis kompensera nedskärningen genom ett ökat hemarbete för barnen. Dessa uppgifter ha icke förrän nu dementerats och ha väckt ganska stor oro i föräldrakretsar. Det är därför med utomordentlig tillfredsställelse, herr talman, jag konstaterar att statsrådet i dag klart och tydligt sagt ifrån, att en sänkning av timantalet i skolan inte får åtföljas av en ökning av hemarbetet.

Herr statsrådet säger, att kurserna skola beskäras och att man måste komma bort från den uppfattningen, att skolan skall ta med så mycket som möjligt. Han säger, att skolan inte skall ge en massanhopning av lätt förflyktigade minneskunskaper, utan skolan bör »hål-

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

la i sikte att eleven skall få sådan utbildning, att han i fortsättningen kan reda sig på egen hand, vare sig han studerar vidare eller ägnar sig åt förvärvsarbete». Herr statsrådet avslutade sitt svar med att säga: »Såvitt jag kunnat finna är interpellanten inne på liknande tankegångar.» Ja, herr talman, jag är inte bara inne på liknande tankegångar, utan jag vill deklarerat att jag helt och fullt står på samma linje som herr statsrådet.

Det ser alltså ut som om vi ganska snart skulle kunna få till stånd en minskning av barnens arbetsbörda, en sak, som åtminstone från föräldrahåll sedan länge eftersträfvats. Jag är fullt medveten om att även herr statsrådet sedan mer än ett tiotal år företrätt en liknande uppfattning. Man börjar nu allmänt inse, att barnens arbetsbörda är orimligt stor. Det är ju faktiskt så att skolbarnen tillsammans med jordbrukarhustrur, yrkeskvinnor utan hemhjälp och barnrika mödrar utgöra en befolkningskategori, för vilken ett tal om åtta timmars arbetsdag måste betraktas som ett dåligt skämt.

Vi ha inom Målsmännens riksförbund faktiskt gjort undersökningar över barnens arbetsbelastning, och jag skall anföra dem för att ge ett bidrag till sakunderlaget för denna frågas bedömande. Det gäller här inte sådan där vanlig läxstatistik, som — det vet man ju — blir mycket missvisande, utan vi ha angripit problemet på ett annat sätt. Vi ha försökt få fram barnens egentliga fritid, den tid som barnen få använda till självvalda sysselsättningar. Vi ha tagit bort sömntid, skoltid, läxläsningstid, tid för att resa till och från skolan, för att äta och klä sig o. s. v., och vi få då alltså fram den tid, som barnen fritt få disponera över.

Det visar sig naturligtvis att siffrorna variera från barn till barn, men i genomsnitt ter det sig så att för gymnasisterna denna egentliga fritid i runt tal utgör 2 timmar per dygn, något mera i det fyraåriga gymnasiet och något mindre i det treåriga, något mera för gossar än för flickor. I realskolan utgör den egentliga fritiden knappa 3 timmar för gossar och

ungefär 2,5 timmar för flickor. För folkskolebarn i de första tonåren ligga siffrorna en obetydlig högre. Folkskolebarnen upp till tioårsåldern ha i runt tal en fritid på 3,5 timmar, även här något mera för gossar än för flickor.

Om man till dessa siffror lägger det faktum, att enligt undersökningar, som verkställts för barn upp till tolvårsåldern, den egentliga sovtiden understiger den erforderliga med en timme, så förstår man — och det börjar som sagt också allmänt erkännas — att arbetsbelastningen i skolorna ger barnen otillräcklig tid för sömn och för självvalda sysselsättningar.

Herr talman! Jag måste mot denna bakgrund självklart uttrycka min stora tillfredsställelse med det svar jag har fått, och jag ber ännu en gång att få tacka herr statsrådet.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Det spörsmål, som interpellanten har fört på tal och som herr statsrådet nu gjort ett uttalande om, intresserar inte bara elever och föräldrar, utan det berör också i allra högsta grad lärarna. Även inom skolkollegierna har detta problem under mycket lång tid varit aktuellt.

Vi leva, som det brukar sägas, i en mycket dynamisk tid, och detta förhållande har inte kunnat undgå att avspejla sig också i lärostoffet i våra skolor. Man har i läroböckerna stuvat in en massa orienteringar och redogörelser över kulturens senaste landvinningar på olika områden, men man har då inte samtidigt tänkt på, att det också skulle funnits anledning att beskära den kurs, som tidigare ansetts vara ett normalt pensum. Detta har resulterat i, att vi på lärarhåll fått anledning att då och då ta oss en funderare på, om inte ett dylikt system så småningom måste komma att på ett icke önskvärt sätt gå ut över eleverna.

Jag har från mina utsiktspunkter inom yrket trott mig kunna konstatera, att detta problem gör sig särskilt märkbart vid övergången från folkskolan till realskolan. Situationen är nu, som jag

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

redan har antytt, inte densamma som under vår egen ungdom, och några jämförelser åt det hållet kunna därför inte göras. Det bör inte vara på det sättet, att barnen, då de nyss äro komna ur lekåldern, plötsligt belastas med alltför kraftigt ökade arbetsuppgifter. Resultatet blir då, att de antingen få något lillgammalt över sig, därför att de måste spänna sig, eller att de bli offer för misströstan och ge upp det hela. En dylik reaktion inför mötet med den s. k. högre skolan är långt ifrån önskvärd. Det bör i stället vara så — det måste varje pedagog ge mig rätt i — att den skärpning av arbetsbördan, som ter sig naturlig även på detta stadium, äger rum successivt. Därför måste detta viktiga problem, som interpellanten har angripit och om vilket statsrådet meddelar, att han redan tidigare haft sin uppmärksamhet riktad därpå, innefatta också en minskning av lärokursernas omfång, ett samarbetande av lärostoffet.

Jag vill dock i det sammanhanget framföra den synpunkten, att denna begränsning av lärostoffet samtidigt måste uppställa ökade krav på skolornas möjlighet att under lärotimmarna ge mera i form av åskådningsundervisning. Jag menar därför, att det är olyckligt, att ännu exempelvis de svenska läroverken i så stor utsträckning som är fallet sakna möjligheterna att rationellt utnyttja de landvinningar, som under de senaste decennierna ha gjorts på pedagogikens område. Jag tänker därvid närmast på utnyttjandet av filmen, som nu omöjliggöres av den enkla anledningen, att det inte finns några arrangemang för sådan undervisning i de mycket gamla och mossbelupna läroverksbyggnader, som vi ha till vårt förfogande. Det är naturligtvis överord att säga, att lokalerna äro medeltidsmässiga, men det är faktiskt ett fruktansvärt avstånd i fråga om utrustning och ändamålsenlighet mellan många av våra äldre läroverksbyggnader, där vi, dagens föräldrar, för övrigt kanske själva gått som elever, och de nya, moderna och mera praktiskt byggda skollokaler, som sett dagen

under senare tid. Detta är givetvis en fråga, som sammanhänger med tidens materialsvårigheter och annat mera, men det är ytterst beklagligt, att en upprustning därvidlag icke torde kunna komma till stånd inom överskådlig framtid.

Jag vill i detta sammanhang även betona vikten av, att de nya ämnen, som dyka upp på läroplanen, inpassas under skolgången vid för eleverna lämplig ålderstidpunkt. Det var t. ex. uppenbart felaktigt att låta tyska följa omedelbart på engelska i 2⁵ resp. 2⁴, såsom vi nu haft det några år. Detta har ju dock nu rättats till genom ett direktiv från skolöverstyrelsen, utfärdat — om jag inte är fel underrättad — under april månad. Jag tror, att både lärare och elever ha anledning att vara skolöverstyrelsen, eventuellt statsrådet Weijne, tacksamma för denna korrigering.

Den successiva skärpning av arbetsbördan, som jag har talat om, är dock naturligtvis trots allt ofrånkomlig. Frågan är bara, hur mycket kallt stål, om jag så får uttrycka mig, som våra gymnasister tåla. Från läkarhåll har härvidlag å ena sidan framförts tungt vägande synpunkter, vilka väl de flesta av kammarens ledamöter någon gång tagit del av. Å andra sidan har det framhållits, att gymnasisternas arbetsbörda nog inte överstiger vad en i yrkesarbete sysselsatt jämnårig pojke eller flicka får underkasta sig. Det har även sagts, att om det skall vara någon mening med gymnasistens skolgång över huvud taget, bör han även få det pensum kunskaper, som undervisningen med hänsyn till den fortsatta utbildningen vid universitet och högskolor bör ge. Därvidlag har man anledning att erinra om att i denna diskussion ha de mest skiljaktiga önskemål gjort sig gällande. Jag kan bara tänka på mitt eget ämne. Det har framförts önskemål beträffande vad som skall ingå i läroämnet historia med statskunskap, som väl i själva verket, om man ginge dem till mötes, skulle innebära en fördubbling av ämnets timantal. De önskemål, som ha framförts beträffande detta lä-

Ang. minskning av lärostoffet i skolorna.

roämne från universitetshåll men även från det praktiska livets män, har jag för min del funnit innebära synpunkter av stort intresse, därför att de vittna om en uppskattning av detta läroämnes betydelse för en ung människas fostran, som jag inte kan annat än understryka. Men även dessa önskemål måste väl tyvärr hållas kort inför de synpunkter, som ha utvecklats i interpellationen.

Jag vet inte vilka möjligheter, som i nuvarande stund föreligga för att minska gymnasistens arbetstid. Jag bara framkastar tanken att nedbringa hemskrivningarnas antal. Jag får då visserligen ta risken att väcka en storm bland företrädarna för de ämnen, som ha hemskrivningar till arbetsmetod, men jag tror inte, att en dylik reaktion verkligen behöver uppstå. Jag undrar i varje fall, om det inte just på den fronten skulle kunna vinnas åtminstone något.

Till sist, herr talman, vill jag som min åsikt framhålla, att åtminstone jag för min del finner detta problem vara mycket svårlöst. Likväl bör det angripas. Det är säkerligen ett önskemål från alla här engagerade parter.

Jag ber alltså att få lyckönska statsrådet Weijne och skolöverstyrelsen till deras viktiga förening — den sades ju ha ägt rum den 14 maj — och hoppas på att framgång, när det för dem nu gäller att gemensamt lösa denna betydelsefulla fråga.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag skall inte alls uppta de många i och för sig intressanta problem som herr Arrhén nyss har berört, men jag skall ändå tillåta mig att ta kammarens tid i anspråk några minuter.

Det är klart, att huvudsorsaken till överbelastningen på skolschemat väl främst är de framsteg som ha skett inom vetenskap och kultur. Det har kommit fram nya saker och ting som man har önskat få med i skolundervisningen, och därom är naturligtvis ingenting i och för sig att säga. Men felet ligger i att när nytt stoff tillkommit, har man inte utmönstrat gammalt lärostoff. Vad jag här

säger, innebär alls ingen nedvärdering av historia och tradition. Något tillspetsat vill jag uttrycka saken så, att även om en del av det gamla behövs för att förstå det nya, krävs i varje fall icke allt det gamla för att kunna förstå det nya.

Herr Arrhén var inne på frågan om universiteten och deras krav. Det ger mig anledning att här rent ut deklarerat, att universitet och högskolor ha sin del av ansvaret för att skolschemat har blivit överbelastat. Man har från universiteten sagt, att de och de fordringarna äro nödvändiga. Och det är nog så med professorer, att de ibland kanske ta sitt ämne alltför mycket på allvar. Jag menar för min del, vilket jag även har antytt i interpellationen, att det för våra ungdomar är en bättre förberedelse för universitetsstudier att man hos adepterna uppodlar förmågan att självständigt tänka och självständigt söka efter fakta än att man bara på skolschemat plockar in en mängd kunskapsstoff.

Till slut en liten reflexion, herr talman. Det gläder mig, att herr Arrhén såsom representant för lärarna har en så positiv inställning i denna fråga. Under de båda senaste veckorna har jag faktiskt på lärarhåll kunnat förmärka en viss irritation över de reformer som här förberedas. I sak är man visserligen överens om att skolschemat är överbelastat, men irritationen på lärarhåll har vänt sig mot tanken att man nu åter skulle börja rumstera om på skolschemat. Skola vi då aldrig få någon arbetsro i skolorna, frågar man. Man kan naturligtvis förstå den inställningen, men enligt min mening förutsätter denna arbetsro, som i och för sig är eftersträvasvärd, en jämvikt i skolans arbete, en jämvikt som tillåter ett stillastående. Men, såsom herr Arrhén sade, just nu befinna vi oss i ett dynamiskt skede inom svenskt skolväsen. Vi befinna oss i en tid med brist på balans mellan skola och samhälle, med brist på balans mellan skolans krav och barnens arbetsförmåga.

Interpellation ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne maj.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 260, angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 265, med förslag till sjöarbets-tidslag.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 271, angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 278, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 279, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 280, angående förvärv till kronan av aktierna i Aktiebolaget Fjäråsand.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 281, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 409, av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 410, av herrar *Annér* och *Holmbäck*,

nr 411, av herr *Johansson*, *Johan Bernhard*, m. fl., samt

nr 412, av herr *Wistrand*, alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 11, konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, statsutskottets utlåtanden nr 118—134, bankoutskottets utlåtanden nr 38 och 39, första lagutskottets utlåtande nr 38, sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, andra lagutskottets utlåtande nr 34 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—37.

På framställning av herr talmannen beslöts att sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 34.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 284.

Interpellation ang. kungörandet av länsstyrelsernas resolutioner m. m.

Herr **HOLMBÄCK** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den 18 juli 1947 meddelade länsstyrelsen i Uppsala län resolution i anledning av ett underställt beslut av stadsfullmäktige i Uppsala. I resolutionen förklarade länsstyrelsen att det underställda beslutet enligt länsstyrelsens uppfattning strede emot föreskrift i 29 § 3 mom. i lagen om kommunalstyrelse i stad, varför beslutet icke godkändes av länsstyrelsen. Länsstyrelsen angav ytterligare att ändring i beslutet skulle sökas genom besvär hos Kungl. Maj:t och att besvären skulle för att bli prövade hava inkommit till inrikesdepartementet sist å trettonde dagen efter den dag, då klaganden erhållit del av beslutet, dock att menighet, som klagade, skulle hava femton dagar längre besvärstid.

Interpellation ang. arméns stridsvagnsminor.

I besvär, vilka inkommo till inrikesdepartementet den 6 oktober 1947, yrkade stadsfullmäktige i Uppsala, att Kungl. Maj:t skulle godkänna stadsfullmäktiges beslut. Kungl. Maj:ts resolution, som kontrasterats av statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, gavs den 20 februari 1948. I resolutionen förklarade Kungl. Maj:t att enär besvären skulle författningsenligt och jämlikt meddelad besvärshänvisning hava varit inkomna senast å fyrtiofemte dagen efter den, då stadsfullmäktige erhållit del av länsstyrelsens överklagade resolution, och då stadsfullmäktige jämlikt kungl. brevet den 5 januari 1808 måste anses hava fått del av beslutet den 3 augusti 1947, då kungörelse om resolutionen sist blivit anslagen i kyrka inom staden på sätt i lagen den 13 mars 1942 med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka stadgas, besvären icke kunde upptagas till prövning.

Kungl. Maj:ts utslag fäster uppmärksamhet vid att det ålderdomliga kungörelsesättet genom kungörelse i kyrka fortfarande existerar, låt vara i den modifierade form, som föreskrives genom lagen den 13 mars 1942. Det finnes mindre att invända härutinnan, då fråga är om lagställen av den typ som 14 § expropriationslagen representerar. I detta lagrum stadgas att till underrättelse för möjligen befintliga okända sakägare kungörelse om kallelse till förberedande handläggning av expropriationsmål skall minst fjorton dagar förut uppläsas i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningar och tidning inom orten. Där avses blott att med kungörandet nå okända sakägare, och dessa få även på annan väg — genom annonseringen i tidningarna — underrättelse om det förhållande, kungörelsen avser att bibringa dem. Men det är avgjort olämpligt, att stadgandena om kungörelse i kyrka fortfarande finnas kvar, då kungl. brevet den 5 januari 1808 är tillämpligt. Detta brev stadgar nämligen att i fråga om resolutioner eller utslag, som Konungens befallningshavande eller kollegierna meddela uti ekonomi- eller politi-

mål, vilka antingen röra menigheter eller så många särskilda personer att en bestyrkt avskrift av samma beslut icke kan utan större kostnad eller besvär tillställas varje särskild person, själva besvärstiden skall räknas från kungörandet i kyrka; detta utan att någon parallell annonsering i tidning är föreskriven. Det kan då lätt bli fråga om rättsförluster.

Med anledning härav utbedjer jag mig kammarens tillstånd att interpellera herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet och till honom rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig att medverka till ett snabbt ersättande av kungl. brevet den 5 januari 1808 med mera moderna bestämmelser?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. arméns stridsvagnsminor.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr BERGVALL, som yttrade: Herr talman! Enligt uppgifter i dagspressen skulle under åren 1943—1945 ha inträffat nio olyckshändelser, som krävt icke mindre än 26 dödsoffer vid handhavandet av arméns stridsvagnsminor. Dödsolyckorna skulle icke främst ha berott på bristande utbildning, försummelser eller vårdslöshet, utan på bristfällig konstruktion av minorna. Redan vid leveranserna skulle man ha nödgats kassera tiotusentals minor. Av övriga hundra tusentals minor uppgives en stor del vara icke användbara. Särskilt bristfälliga sägas de minor ha varit, som levererats genom krigsmaterielverkets försorg. Kostnaderna för den misslyckade minustrustningen uppgives ha uppgått till mellan 15 och 20 miljoner kr.

Samtidigt uppges också, att sakrevisionen redan 1945 gjort anmärkning på minorna samt att regeringen förordnat om en undersökning genom en särskild minkommitté. Något resultat av denna

Interpellation ang. arméns stridsvagnsminor.

undersökning hade dock veterligt icke offentliggjorts.

I en från försvarsdepartementet den 31 maj utsänd kommuniké meddelas vissa uppgifter angående nyssberörda förhållanden. Uppgifterna äro dock icke i alla avseenden klarläggande.

Redan den djupa tragiken i de berörda olyckshändelserna, vilka nu synas ligga 3—5 år tillbaka i tiden, gör det enligt min uppfattning angeläget att det verkliga orsakssammanhanget öppet och fullständigt klarlägges. Det måste ur allmänhetens synpunkt te sig anmärkningsvärt att så icke redan skett, då vetskapen om de oriktiga konstruktionerna synbarligen varit känd minst två år tillbaka. I detta sammanhang reser sig frågan, om de militära myndigheterna omedelbart efter den första olyckshändelsen vidtogo åtgärder för att förhindra nya olyckor.

De miljonbelopp ärendet rör sig om äro vidare så betydande att ansvarsfrågan även ur denna synpunkt bör klarläggas öppet och utan ytterligare fördröjning. Även om beredskapstidens forcerade upprustning medförde förståeliga tekniska svårigheter är det angeläget att det offentliggöres huruvida oskicklighet eller bristande kontroll förelegat samt vilka härav betingade åtgärder som vidtagits.

Den skärpning av vår militära beredskap, som nyligen begärts, gör slutligen, även den, mera klarläggande upplysningar önskvärda rörande arméns stridsvagnsminor än som lämnats i försvarsdepartementets kommuniké. I överbefälhavarens försvarsföredrag, mars 1947, framhålls, att mineringar på land äro försvarsvapen av stor betydelse, särskilt i vägfattig terräng. På grund härav vore det av stort intresse om upplysning kunde lämnas, i vilken utsträckning de här åyftade intill 1945 tillverkade minorna överhuvud taget äro användbara, i vil-

ken omfattning revideringsåtgärder medhunnits och vilka risker såväl de icke reviderade som de reviderade minornas handhavande anses medföra. Med hänsyn till de materialanslag som begärts och förbrukats efter 1945 och den mycket fria dispositionsrätt över äldre reservationer för materialanskaffning, som nu påyrkats i Kungl. Maj:ts proposition nr 208, vore ävenledes en närmare orientering önskvärd om de åtgärder, som efter år 1945 vidtagits eller planlagts för att säkerställa den erforderliga tillgången på för sitt ändamål fullt brukbara men för arméns egen personal icke uppenbarligen livsfarliga stridsvagnsminor.

I och för sig förståeliga sekretesshänsyn böra i förevarande fall vika inför angelägenheten av att förtroendet såvitt möjligt återställes till minmaterielens tekniska beskaffenhet och att visshet erhålles om att ur beredskapssynpunkt erforderliga åtgärder numera verkligen äro vidtagna.

Under hänvisning till det anförda får jag hemställa om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rikta följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att lämna en redogörelse rörande de spörsmål beträffande arméns stridsvagnsminor m. m. som här berörts och om de åtgärder, som från regeringens sida vidtagits i anledning av de påtalade missförhållandena och bristerna i vår försvarsberedskap?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.29 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 2 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Boman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 19 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 229 och II: 377, I: 132 och II: 217, I: 95 och II: 173 samt II: 330 till Skogsvård m. m.: Bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 8 815 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 229 och II: 377, I: 132 och II: 217, I: 95 och II: 173 samt II: 330, till Skogsvård m. m.: Bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för budgetåret 1948/49 anvisat ett reservationsanslag av 9 015 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 461, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 90 ja och 115 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 154 ja och 171 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 32 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i utlåtande nr 12 hemställt och alltså, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 45, medgiva, att framlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis efterlämnade maka, fru Giovanna Bellardi Ricci, må från och med den 26 december 1947 under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en pension av 5 000 kronor för år, varå tilläggsförmåner icke skola utgå; röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit den vid utskottets utlåtande fogade reservationen och alltså medgivit, att framlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis efterlämnade maka, fru Giovanna Bellardi Ricci, må från och

med den 26 december 1947 under sin återstående livstid, så länge hon förblir änka, från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en pension av 5 000 kronor för år, varå tilläggsförmåner icke skola utgå.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 53.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 462, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 65 ja och 140 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 133 ja och 193 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 105 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 98 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 65 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 57.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 463, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 64 ja och 139 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 131 ja och 196 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 117 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att de rektor vid katedralskolan i Lund å lön anslagna fastigheterna Källby 2², 2³ och 2⁴ i Lund må för ett pris, icke understigande 198 134 kronor, och på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma, försäljas till Lunds stad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att de rektor vid katedralskolan i Lund å lön anslagna fastigheterna Källby 2², 2³ och 2⁴ i Lund må för ett pris, icke understigande 108 300 kronor, och på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma, försäljas till Lunds stad.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och vote-

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

ringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 50.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 464, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 104 ja och 104 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 176 ja och 154 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 39 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de likalydande motionerna I: 255 och II: 405 samt motionen II: 417 i denna del, besluta, att fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök skall förläggas till Göteborg, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å de likalydande motionerna I: 255 och II: 405 samt motionen II: 417 i denna del, beslutat, att fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök skall förläggas till Stockholm.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställ-

des omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 55.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 465, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 98 ja och 104 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 161 ja och 159 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Forslunds interpellation angående handläggningen av kommunala indelningsfrågor, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Forslund till mig riktat följande frågor:

1. Är hans excellens villig att inför kammaren lämna en redogörelse för de skäl, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut att emot Spånga kommuns bestridande dela kommunen i fyra delar för att tillgodose angränsande kommuners utvidgningsanspråk?

2. Om hans excellens är villig att lämna en dylik redogörelse, är hans excellens då också villig att uttala sig om, huruvida gällande indelningslag kan anses tillgodose kraven på en rättvis avvägning av det kommunala medinflytandet vid liknande indelningsärendens behandling? samt

3. Är hans excellens beredd att uttala sig om, huruvida det nu tillämpade administrativa förfarandet vid de kommunala indelningsfrågornas handläggning

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

inom kungl. kammarkollegium kan anses innebära tillräckliga garantier för en opartisk handläggning?

Med anledning härav får jag anföra följande:

Det av herr Forslund åsyftade ärendet angående indelningen av Spånga socken och Hässelby villastads köping m. m. avgjordes av Kungl. Maj:t den 30 mars 1948.

Kungl. Maj:ts beslut i indelningsfrågan innebar, att från och med den 1 januari 1949 skulle i enlighet med utredningsmannens förslag vissa delar av Solna socken överflyttas till Sundbybergs och Solna städer samt Sollentuna köping, medan återstoden av Spånga socken ävensom Hässelby villastads köping skulle införlivas med Stockholms stad.

Anledningen till införlivning med Stockholms stad av Spånga- och Hässelbyområdena har varit stadens trängande behov att kunna hjälpligt ordna bostadsförhållandena för stadens synnerligen snabbt växande befolkning. Detta skäl har ansetts vara av tvingande natur.

Sundbybergs stad är med sin befolkning på ca 17 000 invånare och ringa ytvidd, 152 hektar, landets mest tätbefolkade stad samt saknar praktiskt taget utvecklingsmöjligheter inom sitt nuvarande område. Staden är därför i starkt behov av ökat utrymme för bostäder, industri, fritids- och liknande ändamål.

Genom Kungl. Maj:ts beslut har Sundbyberg tillagts områden, som kunna uppskattas giva utrymme åt ca 8 000 personer jämte friområden m. m. Den nu obebyggda marken ingår visserligen i det för militära ändamål upplåtna Järvafältet, men enligt vad som upplysts från ansvarigt håll torde man kunna räkna med att upplåtelse för civil bebyggelse här skulle kunna ske.

Stockholms och Sundbybergs markbehov hava varit de primära orsakerna till Kungl. Maj:ts beslut.

Till detsamma har jämväl bidragit följande skäl.

1. Ur stadsbyggnadssynpunkt böra tätorterna Duvbo och Lilla Ursvik samt Råstahem lämpligen anknytas till de

närbelägna städerna Sundbyberg respektive Solna.

2. Skolväsendet inom de till Sundbyberg, Solna och Sollentuna överflyttade områdena ordnas lämpligen i anslutning till dessa kommuner.

3. Genom införlivningarna erhålles lämpligaste arrondering för en rationell kommunalförvaltning.

4. Genom totalinförlivning av Spånga med Stockholm skulle Sundbyberg och Solna praktiskt taget ha blivit enklaverade inom Stockholm. Detta har nu undvikits.

Spångas bestridande av utredningsmannens förslag må vara förklarligt. Befolkningens önskan att vidmakthålla den samhörighet, som bestått sedan århundraden, är naturlig. Mot Spångas inställning, som Stockholms stad biträtt, ha vägts de skäl, som tala för utredningsmannens förslag. De fördelar, som detta torde medföra, ej minst för Sundbyberg, ha ansetts vara av sådan tyngd, att Spångas önskningskraft fått vika.

Herr Forslund har vidare frågat mig, om gällande indelningslag kan anses tillgodose kraven på en rättvis avvägning av det kommunala medinflytandet vid liknande indelningsärendens behandling.

Med anledning härav må erinras, att i två motioner I: 66 och II: 119 till årets riksdag väckts förslag om en kommunal vetorätt mot indelningsändringar och att dessa motioner i enlighet med vad konstitutionsutskottet i utlåtande nr 21 hemställt ej föranlett någon riksdagens åtgärd. Härutöver må påpekas, att enligt 26 § indelningslagen på utredningsstadiet kommunerna eller berörda kommundelar böra beredas tillfälle yttra sig. Över de slutliga förslagen inhämtas yttranden från bl. a. kommunerna, som beröras därav. Det är ock kommunerna obetaget, att, efter det kammarkollegiet redovisat ärendet, till Kungl. Maj:t framföra sina synpunkter. Det hittills tillämpade systemet har fungerat tillfredsställande, och vid indelningsärendenas prövning hos Kungl. Maj:t hava de olika indelningsenheternas ståndpunkter städse varit klarlagda.

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

Att överväga ytterligare åtgärder i den riktning herr Forslund angivit synes knappast påkallat.

Slutligen har herr Forslund frågat, om det nu tillämpade administrativa förhållandet vid de kommunala indelningsfrågornas handläggning inom kammarkollegiet kan anses innebära tillräckliga garantier för en opartisk handläggning. Med frågan åsyftas det förhållandet, att kammarkollegiets tjänstemän understundom åtaga sig av kommun lämnat uppdrag att göra utredning i indelningsärenden, oaktat att dessa senare bliva föremål för kollegiets prövning, eller att vederbörande tjänstemän till även tyrs kunna få som tjänsteåligganden att jämväl inom kollegiet göra i indelningslagen föreskriven utredning i ärendet.

Emellanåt förekommer att kommuner själva föranstalta om utredning av någon indelningsfråga. Utredningarna i dessa äro ofta av invecklad och svårbedömd beskaffenhet. Kretsen av på området sakkunniga personer är ganska begränsad. Det synes därför naturligt, att kommunerna för ändamålet söka anlita biträde även av kammarkollegiets tjänstemän, som förvärvat erfarenhet beträffande ärenden av detta slag. Enligt vad jag inhämtat utövas av kollegiet en kontroll över att de å kollegiets byrå för indelningsärenden tjänstgörande befattningshavarna icke åtaga sig uppdrag, där motsättning mellan olika indelningsenheter kan väntas uppkomma. Vidare har från kollegiet upplysts, att befattningshavare, som i ett ärende verkställt utredning, vare sig på kollegiets eller kommuns uppdrag, enligt praxis icke inom kollegiet deltaga i ärendets slutliga handläggning. Till min kännedom har ej kommit något fall, där på grund av omständigheter av den art, herr Forslund angivit, en opartisk handläggning inom kollegiet skulle ha satts i fara.

Härmed torde jag, herr talman, ha besvarat de av herr Forslund till mig framställa frågorna.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsministern

för att jag har erhållit svar på denna fråga, som intresserar inte bara mig själv, utan hela Spånga församling. Statsministern förstår säkert, att jag inte finner anledning att vare sig å församlingens eller å egna vägnar frambära några blomster till regeringen för dess redan fattade beslut eller ens för det svar jag har erhållit. Jag beklagar att jag i denna sak måste polemisera mot vänner och framför allt mot min gamle vän statsministern. Det smärtar mig att jag måste göra det, men har man kommit till den uppfattningen, att det är en rättfärdig sak man kämpar för, så får inte hänsynen till vännerna hindra en att säga sanningen.

Någon kanske kan fråga, hur det kan vara möjligt att en person eller en församling kan vilja resa sig till så starkt motstånd som jag och Spånga kommun ha gjort, hur vi där ute, av vilka många, för att inte säga de flesta äro socialister, kunna komma i en sådan stämning, att vi äro beredda att försvara vår kommun så hårt som vi ha velat göra. Ja, jag läste i mina yngre år, när man diskuterade huruvida en socialist kunde vara fosterlandsvän eller inte, Hjalmar Brantings översättning av ett arbete av den store mannen Jaurès i Frankrike, som talade om att den störste internationalisten också kunde bli den bäste fosterlandsvännen. I den fråga jag nu talar om gå åsikterna inte efter politiska linjer, utan — då det gäller Spångas invånare — efter känslan av vad som hör närmast ihop med den församling, som vi ha bott i så länge och som har en så gammal tradition att bygga på.

Den lagstiftning, som föreligger på det här området, är ju en administrativ lagstiftning, som inte ger möjlighet att få ett ärende prövat inför domstol. Ärendena avgöras på politiska grunder, och så fort det är fråga om politik, blir som någon yttrade häromdagen tolkningen av föreskrifterna en konst. Så som tredje paragrafen i lagen av år 1919 om kommunal indelning är skriven, ha vi känt den som ett skydd för våra intressen, men saken har utvecklats sig så, att vår mening helt enkelt inte har till-

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

måtts någon betydelse vid ärendets slutliga avgörande.

Detta smärtar oss desto djupare som vi år 1943 träffade en frivillig överenskommelse med Stockholms stad om en sammanslagning, som innebar att Spånga kommun skulle komma att helt ingå i Stockholms stad. På den karta, som jag har upphängd här, ser man en mängd röda områden. De beteckna den mark, som Stockholms stad under 1930-talet köpte för bostadsbyggande och vad därtill hörer i och för en framtida utvidgning. Generaldirektör Berglöf, som utredde detta ärende, har i sitt yttrande sagt, att Stockholms stad i och med dessa köp gjorde en god gärning, och beklagade att Stockholms stad icke på ett tidigare skede försäkrat sig om mark i tillräcklig omfattning för att få ett fastare grepp om stadens bostadspolitiska utveckling än den hade fått.

Vi träffade det avtal, som jag nyss nämnde, i full övertygelse om att detta var en intern sak mellan Stockholms stad och Spånga. Vi trodde inte alls att det skulle bli en sådan här strid om saken. Det må tillåtas mig, herr talman, att redogöra litet för hur det egentligen förhåller sig.

Först vill jag säga, att om vi ett ögonblick hade kunnat tänka oss att vårt frivilliga avtal med Stockholms stad skulle ha följts av den utveckling, som sedan har följt och som har fått sanktion av Kungl. Maj:t, så hade avtalet aldrig kommit till stånd. Vi skulle aldrig ha slutit ett frivilligt avtal, som hade inneburit att vi till en annan kommun skulle ha lämnat ifrån oss tre och ett halvt tusental av våra invånare, till på köpet från ett samhälle, som kanske är ett av de första egnahemssamhällena i landet av denna präktiga typ, nämligen Duvbo, som bildades i seklets början av folk, som kanske inte trivdes i staden eller som tyckte det var angenämt att kunna ordna sin bostadsfråga själva utan att vara beroende av andra. Samhället bebyggdes enligt dåtida moderna principer med enfamiljshus — det finns mycket få undantag — och samma karaktär har bibehållits hela tiden. Det har växt

ut till en vacker klenod, som redan från början hade en vida bättre bebyggelse än den huvudkommun, till vilken det nu skall komma att höra.

Märk väl, att av Spångas stora område på nära 5 000 hektar en mycket stor del utgöres av arméns övningsfält. I ena kanten ligger det lilla Duvbo, som har något över 2 000 invånare och som nu skall överföras till en annan kommun. Av fyra och ett halvt tusental hektar, som Spånga upptar, disponerar armén 60 procent. De röda områden på kartan, som markera de av Stockholms stad inköpta områdena, representera 25 procent av ytan, och Spånga med sina municipalsamhällen Duvbo, Bromsten, Solhem, Flysta jämte samhällena Ursvik och Råstahem disponerar 15 procent av ytan. Det är givet att vi för att kunna genomföra en sund kommunalpolitik ville träffa en överenskommelse med Stockholms stad, eftersom vi kunde göra det under den förutsättningen, att Stockholm inte bara skulle ta de här områdena, som äro betecknade med rött på kartan, och sedan låta resten vara för sig själv. Avtalet gick redan från början ut på ett enhetliggörande. Detta anse vi har varit en bärande grund för det avtal vi ha slutit med Stockholms stad. Detta avtal har godkänts av de olika kommunala instanserna i Stockholm och Spånga.

Det är klart att Stockholms län, i vilket Spånga är beläget, har sina intressen att bevaka i detta sammanhang och på allt sätt vill förhindra att någon del av länet skall överföras till Stockholms stad. Det kan ju vara en förklarlig ståndpunkt, men den är icke försvarlig, ty Stockholm är ändå landets huvudstad, fast det tycks vara så, att många människor inte ha något intresse för huvudstaden — en beklaglig inställning, som jag hoppas så småningom skall avlösas av en mera förnuftsmässig. Huvudstaden måste naturligtvis lika väl som alla andra städer ha utrymme för sin utvidgning, och därför får man inte i den här frågan ställa sig på en sådan negativ ståndpunkt som man har intagit i många år. Jag, som känner till akterna i det här

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

målet någorlunda hyggligt, vet att motståndet mot våra krav bygger just på motsättningen mellan Stockholms län och Stockholms stad, och jag är säker på att ingen skulle ha framställt någon anmärkning mot vårt kommunala äktenskap, om det skulle ha fått något annat namn än Stockholm. Hela vår samhällsbildning var sådan, att den måste omorganiseras, och i stället för att göra som våra grannar, bygga upp det ena stadshuset två kilometer från det andra, ville vi förena oss med Stockholm för att därigenom kunna utnyttja den förvaltning som där redan finns och slippa bygga upp en dyrbar egen sådan.

Nu har emellertid av någon för mig fullständigt oförklarlig anledning Kungl. Maj:t underkänt detta avtal, som vi på frivillighetens väg ha slutit, och må det tillåtas mig att till här närvarande statsråd rikta denna fråga: Vad kan det vara för mindervärdighetskomplex som gjort att Stockholms stad inte kan anförtros att få övertaga denna del? Det, som skall ske här, sker ju av hänsyn till ett större område än enbart den lilla del, som kallas Sundbyberg. Om det varit någon annan stad eller kommun här i landet, som på frivillighetens väg träffat en sådan överenskommelse, skulle jag gärna vilja se dem på regeringshåll som skulle säga, att man bör motsätta sig den.

Det beslut, som Kungl. Maj:t här har fattat, innebär att man från Spånga överför 15 procent av ytinnehållet till tre andra kommuner och ger den återstående stora delen till Stockholm. Är det någon här i församlingen som skulle stillatigande åse en delning av hans kommun i fyra delar? Den, som skulle finna sig i det, vore ingen samhällsmedlem av den kvalitet, som jag kräver. Det visar brist i samhällstänkande och vad därmed hör samman, om man till den grad kan negligera känslan för sin hembygd, att man, som här är fallet, tillåter att en kommun, som är så stor, att den kan bestå som en enhet, delas i fyra delar. Det är förklaringen till att man känner sig ofantligt illa berörd av beslutet, och vi ha ingen instans att

vända oss till. Jag har sagt och säger allt fortfarande, att om detta ärende skulle ha prövats av civil domstol, är jag säker på att beslutet icke skulle ha kunnat bli det som Kungl. Maj:t har fattat. Det är kanske hårt sagt, men eftersom sanningen skall sägas, så säger jag det.

Vad har nu Kungl. Maj:t anfört för skäl? Jo, man säger att Stockholm behöver mark. Därom behöva vi inte diskutera — det ha vi medgivit genom att ingå det frivilliga avtalet. Men att Sundbyberg är i behov av mark, vill jag för min del bestrida, och jag kan till stöd därför åberopa, att chefen för kammarkollegiet, generaldirektören Sverne, ställt sig på samma linje. Han säger, att det inte blivit styrkt, att detta behov föreligger. Att Sundbyberg geografiskt sett är en liten stad, är en annan sak. Så blir det alltid, om man tar till för litet, när man bildar sin stad. Sundbyberg var en gång en del av den stora socken, som heter Bromma. Om Sundbyberg nöjt sig med att vara en del av Bromma ännu några få år, skulle Sundbyberg sedan 1916 ha tillhört Stockholm genom att Bromma då införlivades med Stockholm. Men Sundbyberg gick i förväg och isolerade sig och kunde därigenom inte komma med vid de uppgörelser, som träffades och som voro en frukt av ett initiativ av Kungl. Maj:t för att få indelningsfrågorna ordnade. Sundbyberg vandrade en enslings väg och blev vad det blev: ett litet samhälle alldeles i onödan. Sundbyberg har raserat sin egenahemsbebyggelse och skall leva som en stor stad, och det vill man göra på andra kommuners bekostnad genom de framställningar, som man i detta ärende sent omsider har gjort.

Märk väl, att från 1943 till slutet av 1946 framställdes inga yrkanden om att någon del av Spånga skulle överföras till vare sig den ena eller andra grannkommunen, utan det var endast tal om inkorporering av Spånga med Stockholm. Så sent som i juni 1943 diskuterade man i Sundbyberg denna fråga, och då hävdade man att samtidigt med denna inkorporering av Spånga med Stockholm

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

borde även både Solna och Sundbyberg inkorporeras med Stockholm. Det var inte då något tal om att en del av Spånga skulle gå till Sundbyberg. Först när länsstyrelsen i Stockholms län i en skrivelse till kommunerna meddelade, att det skulle bli en ändring i den kommunala indelningen på grund av riksdagens beslut år 1946, och samtidigt frågade kommunerna, om de hade något behov av utökning av deras områden, kastade man i sista minuten fram krav på inkorporeringar från Spånga. Alla de tre grannkommunerna till Spånga, Sollentuna, Solna och Sundbyberg, gjorde en aktion, vilken ledde fram till att det sedermera blev utredningar och man slutligen kom fram till det beslut, som nu har fattats av Kungl. Maj:t.

I statsministerns svar säges att Sundbyberg är i behov av utrymme för bostäder, industrier och av fritidsområden. Då frågar jag mig: har regeringen verkligen klart för sig, vad Sundbyberg är för någonting? Sundbyberg hade år 1888, då köpingen bildades, 1 100 invånare. Invånarantalet har nu, som statsministern sade, ökat till 17 000. I en framställning till länsstyrelsen i Stockholms län den 28 oktober 1946 — efter det länsstyrelsens skrivelse avlåtits — har staden själv sagt, att den stadsplan, som nu gäller för staden, motsvarar fullt utbyggd en folkmängd på omkring 30—35 tusen invånare. Men den takt, som utvecklingen haft under de senaste 50—60 åren, kan Sundbyberg sålunda enligt egna uppgifter under ytterligare 50 år klara sig inom sin nuvarande stadsplan. Det finns ingen anledning att tro, att dragningskraften till Sundbyberg är så oerhörd, att invånarantalet på några år skulle fördubblas. Jag tror inte det. Om man säger, att bostadspolitiken måste utformas med hänsyn till Stor-Stockholms behov, är därmed inte sagt, herr statsminister, att den bostadspolitiken skall ta sig sådant uttryck, att det skulle bli en huvuduppgift just för Sundbyberg att framför andra kommuner inom Stor-Stockholmsområdet tillhandahålla bostäder åt Stor-Stockholm. De bostäderna kunna lika väl byggas av andra än Sund-

byberg på Järvafältet, om det blir tillfälle till det.

Man måste över huvud taget hålla i minnet, att Stockholmstraktens indelningsfrågor städse ha en regional aspekt; det går inte att bortse från återverkningarna på andra delar av Stor-Stockholm, när man går att ta ställning till en av dess kommuners krav på utvidgning av sin bostadsbebyggelse och sina industriområden.

De olika delarna av regionen måste ju alltid bindas samman medelst trafikleder av tillräcklig kapacitet, det måste kommunikationsmedel till, ledningar för vatten, elektricitet och avlopp måste finnas.

Huvuddelen av de mycket betydande kostnaderna för allt detta drabbar icke den lilla, i Stor-Stockholm ingående primärkommunen, utan Stockholm.

Man glömmer nämligen lätt i detta sammanhang att allt, som sker omkring Stockholm, med få undantag är en följd av utvecklingen i Stockholm. Sundbybergs stad utgör i så måtto ett undantag att man där har en mycket stor industri. Är det bekant för herrar statsråd, att Sundbyberg med 249 promille hör till de städer i vårt land, där befolkningen i särskilt stor utsträckning är sysselsatt inom industrien? Sundbyberg överträffas i detta hänseende endast av Huskvarna, Höganäs, Kungälv, Trollhättan och de tre bruksstäderna Fagersta, Avesta och Sandviken. Ha regeringen och utredningsmännen tänkt på att den industriella utvecklingen i Sundbyberg är överdimensionerad? Som jämförelse vill jag nämna, att av Stockholms befolkning 95 promille äro sysselsatta inom industrien. För Norrtälje är motsvarande siffra 63, för Solna 65 och för Södertälje 193. Det finns alltså ingen annan stad i Stockholms län, som i detta hänseende kan mäta sig med Sundbyberg. För Malmö är motsvarande siffra 147, för Göteborg 127 och för Örebro 152. Vad beträffar Västerås med dess stora industrier voro år 1945 inte mer än 178 promille av befolkningen sysselsatta inom industrien.

Då vill jag fråga — och jag skulle gär-

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

na vilja ha ett svar på den punkten — om det kan vara ett samhällsintresse att, trots de olyckliga följderna i olika hänseenden, bereda ytterligare utrymme för en industriell expansion i Sundbyberg? Står en sådan politik i överensstämmelse med det föredrag, som hölls av statsrådet Ericsson vid Aromässan den 9 november 1946? Jag svarar nej. Statsrådet Ericsson sade där, att han i fråga om industriens lokalisering hade den bestämda uppfattningen, att industrien bör spridas ut över landet, och han väddade till industriens män att medverka till en utveckling i den riktningen. Men vid avgörandet av detta ärende har man inte inom regeringen tagit den minsta hänsyn till vad statsrådet Ericsson vid det tillfället yttrade. Vad menar regeringen med detta?

Känna herrarna till att i Sundbyberg pågår en omfattande utbyggnad av det stora företaget Sieverts, som äges av L. M. Ericsson? Utbyggnaden kräver inga nya markområden. Kostnaderna för nya byggnader och maskiner uppgå till ungefär 20 miljoner kronor, och man beräknar att utan ökning av arbetarantalet, bortsett från vissa specialarbetare, kunna höja produktionen med närmare 100 procent. Dessa uppgifter kan man få fram, om man bemödar sig om att utreda förhållandena. Industriproduktionen i Sundbyberg hade år 1945 ett värde av 75 miljoner kronor och är väl nu uppe i cirka 100 miljoner kronor. Av de 75 miljonerna kommo 40 å 45 miljoner på Sieverts, och efter ombyggnaden väntar man att produktionen med nuvarande priser kommer att få ett värde av omkring 80 miljoner kronor.

Dessa exakta uppgifter styrka mitt påstående, att det i Sundbyberg inte kan föreligga något behov av ökat utrymme för industri. I jämförelse med Sundbyberg har man rätt att då det gäller landet i övrigt tala om underrepresentation i fråga om industri, och nya industrianläggningar skulle säkert bättre behövas ute i bygderna än i en stad som Sundbyberg. Det kan således inte vara något samhällsintresse att utvidga industrien i Sundbyberg. Alla skäl tala i stället för

en decentraliserad industriell utveckling.

För Stockholms läns vidkommande äro dessa förortsproblem synnerligen allvarliga, något som jag själv såsom länsbo haft tillfälle att konstatera. Det har faktiskt blivit på det sättet, mina damer och herrar, att medan trängseln i förorterna intill Stockholm blivit så stor, att det uppstått en kolossal brist på bostäder, har den övre delen av länet ett invånarantal som svarar mot folkmängden där år 1805. Ett studium av alla de på detta område betydelsefulla faktorerna måste enligt min mening ge till resultat, att en ur samhälleliga synpunkter förnuftig lokalisering av industrien icke kan leda till att en enda man ytterligare bör anställas inom industrien i Sundbyberg. Nya industrier böra i stället förläggas på annat håll.

Vi ha i våra skrivelser flerfaldiga gånger på tal om industrialiseringen i förorterna framhållit, att man inte får glömma bort industrialiseringen i angränsande delar av Stockholms stad. Stockholms stad har ju gått in för att skicka ut industrierna i periferien, och Ulvsunda har till följd härav kommit att bli ett mycket stor industricentrum med ett arbetarantal, som beräknas uppgå till omkring 10 000 man — jag vet inte, om arbetarna i Sundbyberg då ha medräknats. Avståndet mellan Sundbyberg och Ulvsunda är inte mer än högst två kilometer, och man har i många olika sammanhang framhållit det olämpliga i att sammanföra en så stor mängd industrier på ett enda håll. Jag vill alltså fastslå, att Sundbybergs behov av utrymme för bostäder och industri inte är av den arten, att det kan tas till intäkt för ett sådant beslut som det regeringen i detta fall har fattat.

Vad beträffar fritidsområdena vill jag säga, att det inte finns någon annan av de till Stockholm gränsande kommunerna som har en sådan utomordentlig idrottsplats som Sundbyberg. Det finns knappast heller någon annan kommun som har så stora gröna områden som Sundbyberg, och det är tillåtet för sundbybergsborna såväl som för oss

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

andra att gå ut på Järvafältet. I Spånga ha vi, som jag sade, inte haft mer än 700 hektar för de 15 000 människor, som där bygga och bo i en spridd bebyggelse, och då skall väl också Sundbyberg kunna nöja sig med sitt område. Men Sundbyberg och Solna ha bara presenterat sina krav och till punkt och pricka fått dem bifallna av regeringen.

Det talas i interpellationssvaret om att Järvafältet skulle kunna exploateras. Vad är det för märkliga ting som inträffat i fråga om Järvafältet under de sista dagarna? I Spånga ha vi måst föra en lång strid för att få bygga en väg över Järvafältet, som skulle förena två delar av kommunen. De militära myndigheterna ha inte visat det ringaste intresse för våra synpunkter, utan ha i stället under vissa tider avstängt den bristfälliga väg, som förut fanns. Jag har själv genom militärernas åtgöranden blivit hindrad att färdas den vägen. »Det här är vårt område, hit skola inte ni komma» — ungefär sådan har militärernas inställning varit.

Men skall nu verkligen Järvafältet exploateras, så är väl inte det en sak som kan göras upp enbart mellan regeringen och Sundbybergs stad. Detta är väl om något en regionplanefråga, som inte kan lösas enbart med hänsyn tagen till Sundbybergs påstådda intressen. En eventuell exploatering av Järvafältet bör i stället föregås av en utredning, som möjliggör ett sakligt bedömande av hur Järvafältet skall bebyggas. Det enda som är gjort gäller det område, där garnisonssjukhuset skall byggas, och några små områden, som Sundbybergs stad skulle få köpa för parkändamål — hur det blivit med den saken, vet jag inte.

Vi ha svårt att förstå vad statsministern, som avgivit interpellationssvaret, menar med uttrycket »från ansvarigt håll». Finns det någon annan än regeringen som kan vara ansvarig för påståendet, att Järvafältet nu skall kunna upplåtas för bebyggelse? För mig låter det mycket egendomligt, när man börjar tala om ansvariga på sidan om regeringen i ett fall som detta. Inte kan väl försvarsministern ha lämnat löften om

att det och det skall ske med Järvafältet? Jag betvivlar att han har någon befogenhet till det. När det säges att man skall ta under övervägande, om det kan bli några jämkningar, vill jag erinra om att det finns andra kommuner som vilja vara med och få de delar, som rimligen kunna anses tillkomma dem.

I interpellationssvaret lämnas också andra uppgifter, som äro vilseledande. Det säges: »Ur stadsbyggnadssynpunkt böra tätorterna Duvbo, Lilla Ursvik samt Råstahem lämpligen anknytas till de närbelägna städerna Sundbyberg respektive Solna.» Vad är det som talar för att Duvbo samhälle, som funnits lika länge som Sundbyberg, ovillkorligen skall i en enda hast införlivas med Sundbyberg? Och varför skall Lilla Ursvik knytas till Sundbyberg? Det finns ingen direkt vägförbindelse mellan dessa båda samhällen, och befolkningen i Lilla Ursvik har aldrig haft förbindelse med Sundbyberg. Med de trafikleder, som för närvarande finnas, måste befolkningen i Lilla Ursvik fara förbi Spånga kyrka för att så småningom leta sig fram till Sundbybergs kyrka i bortre delen av staden. Det finns ingen rimlig anledning för att säga, att Duvbo och Lilla Ursvik ur stadsbyggnadssynpunkt höra ihop med Sundbyberg.

Vad som i interpellationssvaret säges om skolväsendet är också felaktigt. Det blir inte någon förbättring utan tvärtom en försämring, och i fråga om Ursviks skola kommer denna försämring att inträda omedelbart vid årsskiftet. Enligt våra planer för utbyggnad skulle denna skola bli A-skola, men den kommer nu att förbli B-skola och kommer att försämrans bland annat genom att barnen från Råstahem inte längre skola gå i Ursviks skola. Det synes vara falska profeter som ha kommit till tals genom interpellationssvaret.

Av de 52 barn som gå i högre skolor, och även från de berörda samhällsdelen, är det endast fem som resa till Sundbybergs samrealskola, under det att de övriga fara till Stockholm och Solna. Inte heller i fråga om den högre undervisningen kan man således tala om

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

någon naturlig anknytning till Sundbyberg, utan vi äro i Spånga fullt på det klara med att det är fråga om en försämring. Jag vill inom parentes säga, att ungdomar från Sundbyberg besöka vår flygmekanikerskola i Spånga, men inte ha vi åberopat det såsom något skäl för att begära inkorporering av Sundbyberg — långt därifrån!

Längre fram i interpellationssvaret säges, att genom införlivningarna erhålles lämpligaste arrondering för en rationell kommunal förvaltning. Vad menar regeringen med ordet »arrondering» i detta sammanhang? Enligt uppslagsböckerna betyder arrondera dels att en målare gör sina figurer naturligt fyligare och dels att man utvidgar sitt område och sina besittningar. En arronderingspolitik åsyftar att avrunda och utvidga eget område på bekostnad av grannstater. Införlivningarna skola också möjliggöra en rationell kommunalförvaltning. Var i all världen har man fått tag i termen »rationell kommunalförvaltning»? Skulle inte ett sådant samhälle som till exempel Lilla Ursvik eller Duvbo allt fortfarande, om det fick behålla sin självständighet, kunna anses vara i stånd att klara sig självt? Varför skall det ovillkorligen införlivas med Sundbyberg? Eller anser regeringen att Stockholm skulle brista i förmåga att rationellt ordna den kommunala förvaltningen för dessa orter? Den frågan har man verkligen skäl att ställa, och jag måste för min del säga, att talet om en rationell kommunalförvaltning nästan är en förnärmelse mot Stockholms stad.

Sedan har man talat om att Sundbyberg skulle bli en enklav. Jag undrar ändå — om man jämför de olika alternativen på kartan här — huruvida det nu blir någon förbättring i det hänseendet. Sundbybergs gräns har förskjutits med ungefär tusen meter, och den förändringen påminner mig om när rysarna flyttade gränsen på Karelska näset med den motiveringen, att finnarna kommo alldeles för nära inpå Leningrad. Här har man inte nöjt sig med att ta bara Duvbo, utan man har tagit hela det område, där A 1 är beläget. På detta

sätt kommer Stockholm snart inte att ha ett enda regemente kvar. Men det är väl skönt att kunna säga, att Sundbyberg har ett regemente! Jag vet inte vad för slags befäl kommendanten i Stockholm egentligen skall anses föra, då det snart inte längre finns något enda militärt förband i staden.

Jag har redan länge upptagit kammarens tid med denna fråga, men jag får be om överseende, ty den berör dock 15 000 människor i Spånga och dessutom mellan tre och fyra tusen människor i Hässelby köping, som naturligtvis äro solidariska med oss.

I interpellationen har jag frågat om den utveckling, som skett i fråga om Spångas uppdelning, verkligen kan anses stå i överensstämmelse med lagen. Man kan naturligtvis tvista om den saken. Själv är jag av den uppfattningen, att lagens bestämmelser mycket väl skulle ha kunnat åberopas som stöd för att följa det förslag om Spångas införlivning med Stockholm, som från början gjordes upp och som tillstyrktes av kammarkollegiet.

Regeringen säger i interpellationssvaret, att förslaget till uppdelning av Spånga var så pass bra, att man inte tyckte att det behövde ändras. Också detta överraskar mig mycket. Kan regeringen verkligen finna det i sin ordning, att en kommun behandlas på det sätt som här har skett, då får jag säga att det är mycket man kan vara rädd för.

Får jag sedan lov att beröra en annan sak, som i detta sammanhang har blivit föremål för diskussion! Kan det anses att dessa ärenden om kommunindelning handläggas på sådant sätt, att man icke har skäl för att misstänka någon partiskhet? Regeringen säger, att den inte känner till något fall, där den opartiska handläggningen skulle satts i fara. Jag vill då erinra om att vi i våra framställningar mycket utförligt ha angivit vad vi i detta hänseende vilja åberopa. För att friska upp minnet i fråga om vad vi ha påtalat skall jag bara be att här få visa upp en utredning, som på uppdrag av en av de berörda kommunerna har

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

verkställt av en person, som ända upp i kanslihuset har varit med om beredningen av detta ärende. Han säger på ett ställe: »Indelningsändringen torde sålunda — då i övrigt, som ovan visats, tillräckliga skäl därför föreligga — i överensstämmelse med föreskrifterna i 3 § lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastisk indelning kunna genomföras även mot Spånga sockens bestridande.» Detta aktstycke är daterat maj 1946, och den, som står för det, är samme man som har gjort denna snabbutredning och som inte haft tid att tala med oss. Detta säger regeringen att den inte vet, när vi i en av våra inlagor, visserligen ställd till länsstyrelsen i Stockholms län, tydligt och klart på nära två sidor ha utvecklat detta! Jag har här vidare en skrift, utgiven i mars 1945, som på uppdrag av de båda städerna Solna och Sundbyberg författats av samme man. Också här ha vi angivit, att utredningsmannen funnit skäl att i sin utredning åberopa denna skrift. Jag måste säga till herr statsministern, att jag börjar bli orolig för hur maskineriet fungerar i kanslihuset, när icke dessa ting äro kända.

Jag frågar mig, om det kan vara riktigt att i vårt land bibehålla sådana avlönings- och anställningsförhållanden, att tjänstemän i ett ämbetsverk skola kunna mot goda ersättningar åtaga sig uppdrag för kommuners räkning och sedan, såsom här har skett, i tjänsten bereda samma ärenden? Jag vet, hur mycket den ena och den andra utredningen kostat — jag skall inte nämna några siffror, men jag vill säga att det inte rör sig om några billiga utredningar. Skall det inte kunna bli den ordningen, att dessa ämbetsmän i kammarkollegiet på vanligt sätt skola fungera som ämbetsmän, i stället för att det skall kunna tillgå så som Spångafallet visar? Det är helt enkelt upprörande, att någonting sådant har kunnat inträffa och att det verkligen också skall försvaras. Regeringen hör ju ha känt till, att vi gjort en sådan anmärkning, och det hade bort avhålla den från att låta denne tjänsteman bereda

och föredraga ärendet ända upp i kanslihuset.

Därmed har jag inte sagt något ont om personen i fråga, utan det är själva systemet som är ohållbart och som jag vill klandra. Den danska lagstiftningen på detta område innebär, att en nämnd skall pröva dessa ärenden, och det är regel att de landshövdingar, som äro ledamöter av nämnden, inte få deltaga i nämndens behandling av ärenden från deras eget län. Jag måste säga att försvaret för den här i landet tillämpade ordningen helt enkelt är sådant, att man inte ett ögonblick kan godkänna det.

I interpellationssvaret har också anförts att årets riksdag i samband med behandlingen av ett par motioner skulle ha tagit ställning till indelningslagens vara eller icke vara i sitt nuvarande skick. Jag tror för min del att regeringen här pressar riksdagens uttalande på tok för långt. Det var nog aldrig riksdagens mening att ta ställning till denna huvudfråga. Riksdagen var för övrigt mycket tveksam och utalade, att en uppmärksam prövning fordras i nuvarande övergångsskede, vilket uppkommit genom 1946 års lagstiftning om ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma starkare kommuner.

Jag skall inte fortsätta mycket längre. Jag är tacksam för att vi på historiens blad fått nedskrivet motiveringen för ett kungabeslut, ty det förekommer inte annat än om det är en stor fråga, att man gör en diktamen till protokollet i saken. Nu har här givits en sådan motivering, och det är jag tacksam för. Framtiden får väl sedan utvisa, om det verkligen är ett lyckligt beslut som regeringen här fattat. Jag vill på hela min församlings vägnar säga, att det inte är lyckligt. Det var inte nödvändigt att gå till väga på detta sätt. Stockholms stad erbjöd sig att under vissa angivna förutsättningar förhandla med grannkommunerna om eventuella markbehov, men det sade man även nej till. Jag har även i minnet, att jag den 17 juli i fjol, sista arbetsdagen i riksdagen, när jag på omvägar fick reda på att det skulle bli ett uppskovsbeslut i denna fråga, som skulle

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

fördröja ärendet ett helt år, frågade, om man inte kunde vänta några dagar, så att vi kunde bli i tillfälle att tala med Stockholms stad om denna sak. Jag fick emellertid det beskedet, att man inte hade tid med det. I dechargede-batten i år fick jag mellertid belägg för att det mycket väl hade varit möjligt, eftersom det mycket omdiskuterade Backaärendet behandlades så sent som den 25 augusti. Då frågar jag mig, vad det kunde finnas för anledning att under fjolåret behandla den här frågan på detta sätt, när man kunde ta upp Backaärendet så sent som den 25 augusti.

Jag kanske bör påminna om ytterligare en sak, nämligen att de delar av kommunen, som här äro berörda, municipal-samhällena och tätorterna, icke i denna fråga äro tillsporda i annan mån än att utredningsmannen en sen kväll höll sammanträden en kort stund på två orter. Om man hade tagit upp på stålband vad som förekom vid dessa sammanträden, skulle det påtagligt ha visat det egenomliga sätt, på vilket en statens tjänsteman i detta fall hörde de av saken berörda.

I indelningslagen står föreskrivet, och det har Kungl. Maj:t åberopat, att de berörda parterna skola höras. Vi säga, att vi icke äro hörda. Inga överläggningar om olika alternativ eller tänkta framkomstlinjer ha ägt rum, utan man har helt enkelt bara dekreterat, och utredningsmannen har i sitt utlåtande skrivit — inte ordagrant, men det har dock den innebörden — att vad Spånga säger ingenting betyder, ty Spånga skall i alla fall upphöra att existera, utan det är Stockholms stad vi skola lyssna till. Andra jurister ha emellertid sagt, att det är orimligt att göra en sådan tolkning av lagen, att man säger, att den kommun saken gäller inte skall ha någonting att säga till om. Regeringen har nu bara sagt, att skälen för Spångas vidkommande voro svagare än för Sundbybergs vidkommande. Jag har här skildrat förhållandena så gott jag kan, och kammarens ledamöter få själva avgöra, om verkligen denna industriort, som heter Sundbyberg, kan anföra de starkaste skälen.

Jag måste för min del säga — jag till och med gör den anklagelsen — att man inte i detta fall har berett vår kommun tillfälle att på ett internt sätt, vilket skulle ha varit möjligt genom förhandlingar, resonera om denna sak. Ingen har trätt fram och erbjudit förhandlingsvägen, vare sig länsstyrelsen, utredningsmannen eller regeringen. Man har tydligen menat, att vi äro folk som man egentligen borde komma ifrån så fort som möjligt och att man i stället borde tala med andra. Så uppfatta vi det där hemma. Det blir väl, såsom jag tidigare sagt, tillfälle att någon gång skriva denna saks historia, men det bör väl ske av personer som bättre kunna forska i dessa saker på ett juridiskt plan än vad jag kan göra.

Jag kanske också kan få säga några ord om Järvafältet. Jag har här två aktstycken. Det ena utvisar att chefen för arméns fortifikationsförvaltning i svar till Stockholms stads ansvarige borgarråd på dennes förfrågan direkt svarat nej på frågan, huruvida det funnes någon möjlighet till exploatering av mark från Järvafältet. I det andra aktstycket, rörande samme chefs yttrande till Kungl. Maj:t angående den tilltänkta planen angående försäljning av mark till Sundbyberg, står det tydligt och klart angivet, att marken icke får disponeras för bebyggelseändamål och att om staden skulle bryta mot denna bestämmelse, staten skall äga rätt att återförvärva marken i enlighet med den och den lagen. Detta bevisar väl om något, att det under hela handläggningen av detta ärende aldrig har varit tal om någon exploatering av mark från Järvafältet, utan denna fråga har kommit upp nu på slutet.

Herr talman! Med vad jag nu anfört har jag sökt bevisa att regeringens beslut i indelningsärendet rörande Spånga enligt min mening icke kan ha tillräckligt stöd i gällande lag och att jag således bestridit värdet av de skäl regeringen i dag åberopat. Det må nu bli en uppgift för framtidens bedömande att avgöra vilkendera parten som anfört de starkaste skälen.

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

Det är en lång historia detta, och det är därför också förklarligt, att det tar litet lång tid att redogöra för den. Men skall en kommun dö, och skall en församling med sjuhundraårig hävd stycas på det sätt som här skett, må det vara tillåtet att i Sveriges riksdag få tala om saken så pass lång tid som jag har gjort. Jag känner det såsom en plikt för Spånga församling att reagera mot det beslut, som Kungl. Maj:t här har fattat.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet Sträng att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 275, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor. (Forts.)

Fortsattes överläggningen i anslutning till hans excellens herr statsministern Erlanders svar på herr Forslunds interpellation ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! I ett så invecklat inkorporeringsärende som detta är jag kanske inte rätt svarande, när regeringens talan skall föras — det innehåller ju en mängd detaljer, som inte någon annan än föredragande departementschefen har möjlighet att helt behärska — och därför kanske det må tillåtas mig, att jag inskränker mitt svar till att ännu en gång redogöra för de skäl, som övertygade mig om att man i detta ärende kunde följa departementschefen, och sedan får föredragande departementschefen själv svara för sig.

Jag skulle först emellertid vilja ta fasta på de vänliga ord, som herr Forslund började sitt anförande med. Jag kan försäkra herr Forslund, att från min sida komma inte delade meningar i den

na angelägenhet, hur betydelsefull vi än kunna anse den vara, att på något sätt rubba min uppskattning av herr Forslund, en uppskattning som jag haft tillfälle att förvärva under det för mig mycket värdefulla år, då herr Forslund var min chef i socialdepartementet. Då hade vi, herr Forslund, många gånger tillfälle att gnugga våra hjärnor för att åstadkomma lösningar bland annat av invecklade inkorporeringsärenden. Om herr Forslund såsom inrikesminister — utan att ha denna starka och i och för sig mycket förklarliga känslolänknytning till Spånga — och jag hade fått sitta tillsammans i kanslihuset och diskutera om detta ärende på det sätt som vi diskuterade många andra indelningsärenden, är det mycket möjligt, att vi hade kommit till ett resultat, som hade varit ganska nära överensstämmande med det som nu blivit Kungl. Maj:ts beslut. Även om det hade inneburit, att man hade fått förbise den lokala opinionens önskemål, ty det ha vi gång på gång tvingats att göra. När stridens vågor väl ha lagt sig, har det oftast visat sig, att man kommit underfund med att det kanske ändå, när allt kom omkring, fanns skäl även för beslut, som i första ögonblicket kunde förefalla upprörande.

Jag övergår därefter till att redogöra för de skäl, som gjort att jag ansett mig kunna stödja föredragande departementschefen i detta ärende.

Jag vill då först konstatera, att beträffande Stockholms stads behov av mark ju aldrig rätt några delade meningar — det medger också herr Forslund — och för mig står det klart att även Sundbybergs behov av mark är utomordentligt väl dokumenterat. Herr Forslunds egna siffror visade — om man har samma känsla för Sundbyberg som herr Forslund har för Spånga — att landets mest tätbebyggda stad icke har möjligheter att kunna leva vidare, ty det tror jag man kan säga, att en kommun icke har, som på denna lilla yta redan nu rymmer 17 000 människor, och när en gång i tiden kraven på ökat utrymme i bostadshänseende och dylikt skola tillgodoses, kommer det att bli

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

svårt att härbärgera dessa människor på ett förnuftigt sätt och omöjligt att tillåta någon som helst expansion, där-
est man skulle vilja bereda dem möjlig-
heter till villabebyggelse och dylikt, vil-
ket väl också de, som äro bosatta i
Sundbyberg, böra ha en chans till.

De siffror, som herr Forslund anför-
de, tyda ju på en ensidighet i det sund-
bybergska näringslivet, som Sundby-
bergs kommunalmän känna oroande. Det
kan inte vara så roligt att vara så be-
roende av en viss typ av industri som
just herr Forslunds siffror ådagalade att
Sundbyberg är.

Stockholms behov av mark är således
uppenbart, och Sundbybergs behov av
mark tror jag inte heller man kan be-
strida, om man vill tillerkänna Sund-
byberg rätten att leva och utvecklas så-
som en självständig enhet.

Då är emellertid frågan: löser man
Sundbybergs markproblem genom det
beslut, som Kungl. Maj:t har fattat? Jag
trodde det till en början icke — lät
mig gärna säga det inför kammaren. Jag
trodde nämligen att Järvafältet, som är
det enda bebyggelseområdet där av nå-
gra nämnvärda dimensioner, icke stod
till förfogande inom rimlig tid, men jag
blev under ärendets behandling överty-
gad om att jag på denna punkt hade
misstagit mig och att man inom en
ganska snar framtid, som jag inte vill
närmare ange, torde ha möjligheter att
här upplåta mark för en bebyggelse för
omkring 8 000 personer. Därmed hade
enligt min mening den tredje frågan
blivit besvarad i den riktningen, att
man borde handla. Sundbyberg har be-
hov av mark, och Sundbyberg har en
möjlighet att få detta behov tillgodosett
genom att en del av Järvafältet ställes
till dess förfogande.

Sedan beror det emellertid på vilken
vikt man skall tillmätta denna omstän-
dighet, att de omkring Stockholm lig-
gande kommunerna skola ha en möjlig-
het att leva ett eget liv. Betyder det nå-
gonting, att man drar ett streck över en
liten stads som Sundbyberg möjligheter
till expansion och utveckling, att man
gör den till en enklav, omsluten av

Stockholm på alla håll, vilket ju måste
betyda, att Sundbyberg förr eller sena-
re är en del av Stockholm? Ja, herr
Forslund, det kan man ha mycket dela-
de meningar om. Jag kan mycket väl
förstå dem som säga, att det är orim-
ligt att leka med dessa småkommuner;
låt oss göra en ordentlig lösning, och
låt oss slå ihop dem med ett Stor-Stock-
holm! Det kanske är rationellt och
klokt och funktionalistiskt att resonera
så, men å andra sidan äro väl de små
kommunerna kring Stockholm och den
kommunala självstyrelsen ändå en till-
gång att ha. Det är väl ändå av vikt, att
man försöker ge dem möjligheter att le-
va vidare och att föra ett självständigt
liv. Det är icke någon misstro mot
Stockholm, när jag säger, att jag myc-
ket väl förstår dem som i detta avseen-
de föra en kamp för att behålla kom-
munerna och småstäderna omkring
Stockholm. Jag har, även om jag än så
länge representerar landsorten i den
svenska riksdagen — och det kan ju
hända att förhållandena ändra sig på
denna punkt — ingen anledning att inta
någon mot Stockholm fientlig hållning,
men jag vill samtidigt säga, att jag för-
står, att det inte kan vara så roligt att
låta Stockholm växa ut över dessa kom-
muner. Detta har varit ytterligare ett bi-
dragande skäl till att vi ansett oss böra
försöka finna en lösning, som ger Sund-
byberg möjligheter att utveckla sig.

Detta är de skäl, som ha legat till
grund för Kungl. Maj:ts beslut i denna
fråga, och jag har ingenting emot att
de bli diskuterade och inskrivna i riks-
dagens protokoll. Jag tror inte att det
är skäl som regeringen behöver skäm-
mas för. Jag förstår å andra sidan myc-
ket väl herr Forslunds argumentation
utifrån de erfarenheter han har av
Spångas kommunala liv. Jag hoppas i
alla fall att det beslut, som är fattat,
skall ge möjligheter att arbeta vidare.
När diskussionens vågor ha lagt sig,
kanske det kommer att visa sig, att det
inte blev så farligt för dessa människor,
som nu bo i det trevna Duvbo, att flytta
över till Sundbyberg. Någon anledning
för dem att befara intrång i den bebyg-

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

gelse i själva Duvbo, som de äro så stolta över, föreligger inte. Inom en inte alltför avlägsen framtid kommer det kanske i detta såsom i många andra inkorporeringsärenden att visa sig, att parterna skola finna, att det beslut, som är fattat, ändå ger en grund att bygga vidare på, som leder både till samhällens och till invånarnas lycka.

Herr THUN: Herr talman! Man trodde ju allmänt, att sedan Kungl. Maj:t hade tagit ställning till den segslitna frågan om Spånga—Hässelby kommuners inkorporering med Stockholm, ärendet skulle vara avfört från dagordningen. Herr Forslund har med sin interpellation emellertid velat annorlunda.

Jag tillåter mig att knyta an till statsministerns anförande, i vilket han efterlyste, huruvida det inte hade någon betydelse, att de små kommunerna runt Stockholm finge möjlighet att leva sitt eget fria liv. Dessa kommuner äro ju i sig själva, jämförda med många landskommuner, starka och livskraftiga kommuner, som ha möjlighet att driva en god skol- och socialvård, men jämförda med Stockholm äro de naturligtvis små. Detta är väl den egentliga anledningen till att regeringen har intagit den ståndpunkt som den har gjort i denna, som jag förstår, mycket besvärliga fråga. Det påståendet kan väl ändå inte jävas, att en industristad med den lilla yta, som Sundbyberg har, måste bjudas tillfälle att få exempelvis ett parkområde. Det är ju för en industristad med dess arbetarbefolkning viktigare än för andra städer att ha tillgång till en sådan lunga. Jag tycker det är mycket egendomligt, att man försöker att göra ett så stort nummer av detta. Jag vill göra gällande att Spånga, som var en stor och stark kommun med ett skatteunderlag på bortåt, skulle jag tro, en halv miljon skattekronor, skulle haft alla förutsättningar att kunna leva sitt eget fria liv, och den omständigheten, att Stockholms stad har köpt mark i Spånga, skulle ju inte behöva betyda precis, att kommunen ovillkorligen måste ge upp. Jag kan

inte underlåta att i detta sammanhang erinra om en propå av kammarkollegiets generaldirektör i en inlaga, i vilken han hävdar — jag bör här inskjuta, att han hade den uppfattningen att Storskogen i Sundbyberg låg i Spånga — att det inte mötte något hinder för Sundbyberg att bygga i Storskogen. Nu ligger ju Storskogen i Sundbyberg, men tanken var i alla fall, att en kommun skulle kunna bygga i en annan kommun. Om den, som sitter i den beslutande eller i varje fall i den näst regeringen beslutande församlingen, är av den uppfattningen i det ena fallet, kan man naturligtvis ha resonerat på samma sätt, när det gäller Spångas möjligheter att bygga på mark som Stockholm förvärvat.

Nu finns det emellertid en faktor till i den här historien, nämligen landstinget och länet. När herr Forslund talar om en rörande enighet från Spångas sida, när det gällde att fatta beslut i detta ärende, tar jag mig friheten erinra om den rörande enighet, som rådde i Stockholms läns landsting, när det gällde att votera om Spångas inkorporering med Stockholm. Herr Forslund var djärv nog att begära votering i denna fråga, men han blev ensam. Alla övriga röstade för att Spånga icke skulle inkorporeras med Stockholm. Det var också en rörande enighet, som man kanske inte skulle gå förbi i detta sammanhang.

Nu vill Stockholms län givetvis leva det också. Jag har tidigare haft tillfälle att erinra om att Stockholms län vad skatteunderlaget beträffar ligger i toppen. Det har det högsta skatteunderlaget av samtliga landstingsområden i riket och har sannolikt alla förutsättningar att kunna tillfredsställa den befolkning, som bygger och bor i länet, med avseende på socialvård och sjukvård. Men det är klart, att det måste te sig synnerligen bekymmersamt, om på detta sätt bit för bit inkorporeras av de delar av länet där vi ha de största skatteunderlagen. Vi veta ju alla, att riksdagen lägger många och betydelsefulla frågor på landstingen, frågor vilkas lösning kostar stora pengar, och det är klart att vi, som äro

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

ansvariga för Stockholms läns landsting, fråga oss: Våga vi lita på att länet kan bevaras, så att vi kunna ge oss i kast med dessa väldiga och stora frågor? Det är ett spörsmål, som jag tycker, att herr Forslund såsom gammal stockholmslänsbo skulle ha en viss förståelse för. Det är därför jag för min del vill rikta ett tack till regeringen för det beslut den har fattat i denna fråga. Givetvis hade vi allra helst sett att Spånga bevarats åt länet, men på skäl, som jag har utvecklat, får man ju finna sig i det fattade beslutet, eftersom en storstad också skall ha möjlighet att utveckla sig. Men när vi veta, att Sundbyberg är i det läget, att om staden inte kan få mark, har den inga andra möjligheter än att i likhet med Spånga ge upp och begära att stordominanten tar hand om den, då är ju stenen i rullning. Därefter komma andra storkommuner runt Stockholm i tur, såsom Solna och kanske Nacka, och så ha vi ju Lidingön. Sedan kan man fråga sig, om länet kan bestå. Herr Forslund har med darr på stämman talat om vilken olycka som här sker, men man kan fråga sig, om det inte sker en större olycka, om man sliter sönder länet. Är det rimligt att folk, som bo strax norr om Vallentuna, skola bli tvungna att i länsangelägenheter resa över Stockholm till Uppsala, eller att folk strax söder om Tumba skola få lov att resa till Nyköping? Så kommer det emellertid faktiskt att bli, om utvecklingen får fortsätta i denna riktning. Vi veta ju vad överståthållarämbetet har sagt i fråga om regionkommunförslaget. Överståthållarämbetet säger därvidlag rent ut att vi skola göra ett Stor-Stockholm av kommunerna runt länet och att vi sedan skola ge de andra delarna till Södermanlands och Uppsala län. Det är ju inte underligt att man blir bekymrad, när man läser detta, och det är med anledning därav som jag känner mig skyldig att här i dag rikta mig till regeringen med ett tack för att den har löst frågan på sätt som skett, så att vi åtminstone ha möjlighet att sätta en spärr för en forsatt utveckling i den riktning som Spångafrågan har tagit, och jag skulle

tro att det har det goda med sig att vederbörande kommer att tänka sig för mer än en gång, innan man ger sig på nästa tätort, som man tycker skulle kunna passa för en inkorporering.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag har den allra största respekt för herr Forslund, och jag förstår innerligt väl både hans sorg och bitterhet och besvikelse över den utgång som denna fråga fått, men när herr Forslund i anslutning till sitt eget anförande nyss ville göra gällande, att han med sin redogörelse hade lämnat en objektiv framställning av hur denna fråga låg till och sökt att opartiskt väga de olika skälen mot varandra, tror jag nog i alla fall, att vi litet var måste sätta ett mycket stort frågetecken i kanten till detta protokoll, som ju enligt herr Forslund skulle innehålla så mycket av värde för kommande släkten.

En sak, som också förvånar mig, är att en så rätträdig man som herr Forslund redan i sin interpellation gjort vissa uttalanden, som jag tycker, att en man som han inte bort göra, och detta gäller även vissa uppgifter i anförandet här i dag.

Herr Forslund sade sålunda i sitt anförande nyss, att utredningsmannen inte ens hade haft tid att tala med någon av kommunalmännen i Spånga, och i interpellationen står det — jag skall be att också det får tas till protokollet, så att detta senare blir så objektivt som möjligt — att i nu förevarande fall några överläggningar angående den sedermera beslutade delningen av Spånga kommun icke ha förekommit. »Kammarkollegiets utredningsman har icke sökt kontakt med Spånga kommunala organ eller inhämtat dessas mening. Duvbo municipalsamhälle med 2 200 invånare, som förutsetts överfört till Sundbybergs stad, har icke blivit hört, och samhället har alltså icke — lika litet som Spånga kommun — haft möjlighet att före förslagets framläggande taga ställning till de förutsättningar, under vilka indelningsändringen kunde komma att äga rum, trots att indelningslagen föreskriver rätt för

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

kommun och kommundel att få tillfälle att vid utredningen uttala sig i ärendet.»

Jag måste nog säga, att det förefaller mig oförklarligt — jag skall inte använda något starkare ord — att ett dylikt uttalande göres. Jag har här i min hand en redogörelse för hela denna fråga, och jag har all anledning förmoda, att vad som där står, i allt väsentligt i varje fall, är riktigt. Det finns också refererat i det betänkande, som utredningsmannen har ingivit till Kungl. Maj:t, och därför vågar jag utgå från att det stämmer med det rätta förhållandet. Det framgår av denna redogörelse, att utredningsmannen på ett mycket tidigt stadium har varit i förbindelse med Spånga kommun. Först har han därifrån, liksom från Sundbyberg och Solna, inhämtat en hel del uppgifter, och sedan har han på herr Forslunds inbjudan varit med på ett sammanträde i kommunalhuset i Spånga, varvid Spånga sockens inkorporeringsdelegerade m. fl. voro närvarande. Sedan sägs det, att både herr Forslund och borgarrådet Berglund ha uppvaktat först generaldirektören i kammarkollegiet för att framlägga sina synpunkter och vidare att de sedan besökt också utredningsmannen och haft motsvarande konversationer. Därvid hade man med sig även en skrivelse från kommunalnämndsordföranden i Spånga, och sedan ha, det veta vi av pressen, upprepade framställningar och uppvaktningar ägt rum av representanter för de olika kommundelarna, och vid dessa tillfällen har frågan blöts och stötts ganska ordentligt. På ett mycket tidigt stadium har alltså den av föreliggande inkorporeringsärende berörda befolkningen haft tillfälle att få framföra sina synpunkter och att få diskutera med vederbörande. Det har sagts att vid praktiskt taget alla dessa olika tillfällen den intresserade herr Forslund även har varit närvarande. Det är därför mycket svårt att förstå, hur herr Forslund i interpellationen kan säga, att utredningsmannen inte har sökt kontakt med Spånga och Spångas kommunala organ och att det inte har hållits några sammanträden.

Herr Forslund har ju för övrigt nyss från talarstolen medgivit, att det har hållits sammanträden både i Ursvik, Duvbo, Råstahem m. fl. platser. Att de sammanträdena höllos på en och samma dag, lär väl inte i och för sig kunna vara något att anmärka på, och om det inte var så mycket folk närvarande, rör ju inte utredningsmannen för det. Samtliga dessa sammanträden voro ju kungjorda i vederbörande kyrkor samt efter hänvändelse till vederbörande kommunalmän dessutom bekantgjorda genom kungörelse å anslagstavlor och annons i ortstidningen.

Jag skall nöja mig med detta. Jag tror det är tillräckligt för att förklara den förvåning man måste erfa, då man läser detta uttalande i interpellationen och även hör här ifrån talarstolen herr Forslunds uttalande att utredningsmannen icke haft någon kontakt med befolkningen där ute.

I interpellationen säger herr Forslund som konklusion av detta följande: »Det kan under sådana förhållanden med fog ifrågasättas, om förevarande ärende fått den allsidiga prövning, som gällande lag förutsätter. I statsrådet har ärendet behandlats allenast på grundval av det föreliggande förslaget och däröver inkomna remissyttranden. Spånga kommun och de av den föreslagna indelningsändringen närmast berörda kommundelarna ha ansett sig kunna ifrågasätta, huruvida alla på frågan inverkan omständigheter härigenom blivit till fullo beaktade.»

Jag skall inte här uttala mig om det beslut som regeringen kom till i frågan, men är det för mycket att säga, att nog måste väl ändå regeringen ha fått reda på folkmeningen i denna fråga. Kan det verkligen vara möjligt, att det finns någon detalj som icke har kommit fram till regeringens kännedom i detta spörsmål? Jag har helt naturligt inte så noga reda på saken, men jag misstänker att man kan från regeringsbänken vitsorda, att det är få ärenden, där man haft så mycket spring i kanslihustrapporna som i denna fråga från *alla* parter sida. Och med den intensitet, med vilken herr

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

Forslund gått i elden för sin ståndpunkt i dag, skulle det verkligen förvåna mig, om herr Forslund inte hade begagnat alla tillfällen att före ärendets avgörande med något av samma intensitet klargöra för vederbörande i kanslihuset, hur spångaborna sågo på frågan. Jag tror alltså inte att man behöver vara rädd för att inte regeringen haft kännedom om vad den behövde veta för att kunna fatta ett beslut i denna — vilket vi alla äro överens om — mycket svåra fråga.

Sedan är det ju en mycket allvarlig anmärkning från herr Forslunds sida, att den nuvarande regeringen skulle med sitt ställningstagande ha trampat demokratin under fötterna, då den icke tagit hänsyn till folkmeningen. Jag tror, att statsministern själv i sitt interpellationssvar ville erinra herr Forslund om att i så fall herr Forslund nog själv under sitt tidigare fögderi som socialminister gjort sig skyldig till ungefär samma försyndelse. Jag har här på min pulpet ett cirkulär, som innehåller vissa uppgifter om att under herr Forslunds socialministertid skulle regeringen åtminstone i sju fall ha fattat beslut om inkorporering på detta sätt mot folkmeningen i det område som skulle ryckas loss. Jag har inte haft tillfälle att kontrollera detta, men jag har fått samma uppgifter också från annat håll, och det finns ju bland dessa fall även ett, som hör hemma i Stockholms län, och för det skulle väl i alla händelser både herr Forslund och vi andra Stockholmslänsbor ömma lika mycket som för det fall det nu närmast gäller.

Jag tror, herr talman, att denna fråga har i onödan givits större proportioner än vad som har varit välbetäckt och att man i stridens hetta har gått till ganska stora överdrifter. Jag hoppas herr Forslund inte tycker att jag är elak, om jag säger, att till överdrifterna räknar jag också det, att skolrådets ordförande i Spånga ansåg kungabeslutet vara så allvarligt, att han anbefallde allmän flaggning på halv stång inom sitt fögderi, d. v. s. vid skolorna m. m.

Jag fränkänner för min del ingalunda

Spånga kommun skäl och mycket goda skäl för den ståndpunkt som den har intagit, men jag tycker nog å andra sidan, att Spånga och dess talesmän också skulle kunna kosta på sig ett erkännande, att det åtminstone finns något litet berättigande även i den ståndpunkt i denna fråga som har intagits av hela Stockholms län, bortsett från Spånga och Hässelby.

Slutligen skulle jag i anslutning till vad herr Thun sade vilja ge regeringen den trösten i bedrövelsen efter herr Forslunds kritik, att om det är så, att detta beslut tagits mycket illa upp i Spånga, så är man nog å andra sidan i länet i övrigt, såsom herr Thun sade, glad över att länet ändå fick någon liten hjälp ifrån regeringen och åtminstone litet förståelse för de synpunkter som därifrån framförts.

Låt mig, herr talman, till sist få säga, att när man tänker på den intensitet, med vilken man från Spånga har reagerat emot detta beslut, så är det inte utan att man med en viss bävan frågar sig, hur det skall komma att te sig ute i landet, när en gång den stora kommunsammanslagningen skall genomföras, då kommuner, som säkerligen i många fall äro minst lika gamla som Spånga, inte bara skola uppdelas i någon mån utan fullständigt upphöra att finnas till. Då kan man ju inte hjälpa, om man gärna vill uttrycka den förhoppningen, att även om de, som styra och ställa i de kommunerna, också äro goda lokalpatrioter, de ändå skola kanske litet lättare än man gjort i Spånga söka finna sig i en utveckling, som tiden själv har framtvingat.

Herr FORSLUND: Herr talman! Den föregående talaren, som är kyrkovärd i Sollentuna och ledamot av Stockholms stifts domkapitel, borde känna sig förpliktad att hålla sig på fast mark och därmed så nära det verkliga livets förhållanden som det är möjligt att komma, även om han får bygga på andras uppgifter. Han satte många frågetecken vid vad jag hade sagt, och på vilka punkter kommo frågetecknen? Jo, de

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

kommo på den punkten, huruvida utredningsmannen hade sökt förbindelse med oss. Märk väl, herr Lundqvist, att det sammanträde som hölls på Spånga kommunalkontor icke tillkom på utredningsmannens initiativ, utan utredningsmannen ringde och ville att man skulle sända in papper. Han begärde inte att få komma ut. Då svarade jag: Kan inte utredningsmannen vara så vänlig att komma ut till oss, så kunna vi få veta vilka uppgifter det är som önskas? Då kom han ut, men det är den enda gång, herr Lundqvist, som han varit ute, med undantag för dessa mycket nonchalanta möten som han hade i Duvbo och Ursvik. Om det skulle skildras, hur det gick till vid dessa möten, herr Lundqvist, skulle det aldrig bli tal om att det ställdes frågor och gavs svar och att man hade tid att resonera om en allvarlig sak.

Jag vet mycket väl att man kan ha olika roller här i livet, och jag har ingenting emot att de som varit motståndare till någon som helst inkorporering ha passat på att strida för sin sak, men gent emot folk som tala om vad de inte känna till vidhåller jag vad jag sagt om sättet att utreda denna sak. Det finns ingenting att taga bort ifrån det. Man har icke sökt sig fram förhandlingsvägen. Man har infordrat primäruppgifter, men sedan de äro infordrade, har man icke fått veta vad utredningsmannen tycker och tänker, vilka eventuella förslag som äro tänkbara och vilka villkor som skola förekomma, t. ex. om Duvbo skall lämna bort både kyrka och skola till Sundbyberg för jämnt ingenting. Spånga församling är inte alls hörd, än skönt den äger inte bara kyrkorna utan också skolhusen. I Spånga råder nämligen det egendomliga förhållandet, att det är församlingen som äger skolorna. Jag vill således bestämt vederlägga den där uppfattningen, att utredningsmannen har varit den som allvarligt sökt förbindelse med Spånga. Det är sant att vi ha trängt oss på vid några tillfällen, men även det har varit under former som icke alls haft karaktären av

överläggningar i vanlig mening. Det är det jag menar att det skulle ha varit.

Jag måste verkligen fråga herr Lundqvist: Förekommer det cirkulärskrivelser ända in i sista minuten här? Det har då inte ramlat ned någon på mitt bord, och det är ju förklarligt. För någon tid sedan hade jag tillfälle att svara på det cirkulär som distribuerats till Stockholms olika tidningar, och på det har jag svarat: Vill den forskningsmannen leta reda på något fall som liknar Spångafallet, så skall jag ingå i svaromål. Vill herr Lundqvist taga fram någon kommun, som delats i fyra delar på detta sätt, sedan enighet nåtts om att kommunen vill gå tillsammans med någon annan, så skall jag svara, men det är prat och ingenting annat, som man nedlåter sig till för att svärta ned en motståndare. Det tillhör de mera lumpna metoderna, att man går och gräver i gamla akter för att försöka sticka ihjäl den som eventuellt gör en anmärkning. Detta har skett från dem som företräda Sundbyberg, men att det skulle ske från dem som företräda Sollentuna och som slagits om den där lilla biten där uppe, det förvånar mig. Den kan egentligen inte göras till någon stridsfråga, och Sollentunas representanter ha hittills uppträtt ganska snällt, men nu skola de blanda sig i saken och föra den meningen till torgs, att jag skulle vara en stor syndare, och därmed försöka visa att allt vad vi sagt skulle vara smörja och ingenting annat, men det är inte så, käre Lundqvist!

Sedan vill jag säga något om landstinget. Jag är lika mån om länet som någon annan, och jag tror att jag under de år jag varit i landstinget arbetat lika bra som någon annan för att länet skulle få sin industriella utveckling och sitt försörjnings- och befolkningsproblem förnuftigt ordnat, men då går det inte att snöra in sig på det sättet som man här gör och säga, att allt vad den stora grannen ifrågasätter är av ondo och allt vad man själv säger är hundraprocentigt riktigt. Den rörande enigheten i landstinget i september 1946, som man talar om, kan väl vara fullt förklarlig,

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

men hör ni, mina herrar, då var det ingen av er som förde fram tanken att endast någon bit av Spånga skulle vara kvar i länet, utan det kom inte till förr än i oktober samma år.

Till dem som sagt, att vi hade kunnat fortsätta som egen kommun, ber jag att få anmäla, att då Kungl. Maj:t fattade sitt beslut hade Spånga återkallat detta ärende, men ärendet avgjordes ändå emot oss. Då får man väl inte beskyllda oss för att vi givit upp och låtit det bli hur som helst, bara vi få komma till Stockholm, utan vi ha sagt: Skall det ske, får det ske på det sätt som det träffats överenskommelse om.

Statsministern sade ungefär så: Tiden läker allt. Det är nästan som om det vore taget ur länsstyrelsens i Stockholms län yttrande, ty dess yttrande i denna stora fråga innehåller egentligen ingenting annat än att tiden läker allt; det går nog över — missnöjet i Spånga försvinner. Men den känsla man har kommer aldrig att försvinna hos de människor som bygga och bo i dessa samhällen, som genom traditionen äro bundna vid sin gamla moderkommun men som nu skola överflyttas — för att tala med skåningens — till »detta främmande folk». Missnöjet kommer inte att upphöra så hastigt som herrarna tro.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag hoppas kammarens ledamöter överse med att jag inte infriar statsministerns löfte genom att gå in på någon mera detaljerad redogörelse för hur detta invecklade indelningsärende handlagts i Kungl. Maj:ts kansli och för de ingående överväganden som föregått Kungl. Maj:ts beslut. Denna fråga har redan diskuterats tillräckligt länge här i kammaren. Jag skall emellertid be att på ett par punkter få säga några ord.

Herr Forslund ville göra gällande, att detta indelningsärende icke hade varit i olika hänseenden tillförlitligen utrett. Utredningsmannen hade icke tagit kontakt med parterna i tillräcklig omfattning, och vi i departementet hade inte heller velat lyssna på parterna i den

utsträckning som vore önskvärd. Jag vill emellertid säga, att detta ärende har varit ett av de största och ett av de mest komplicerade indelningsärenden som på mycket länge förekommit, och det blev i alla fall före avgörandet så pass utrett, att handlingarna i ärendet till slut vägde 18 kilogram. När Kungl. Maj:t fattade sitt beslut, var frågan så utredd som man gärna kunde önska. Det förelåg inte på någon punkt någon tvekan om de ståndpunkter, som parterna hade intagit, och om de skäl, på vilka parterna grundade sin ståndpunkt.

I Kungl. Maj:ts kansli underkastades detta ärende en mycket noggrann behandling. Förutom ett flertal beredningar inom inrikesdepartementet skedde föredragning av ärendet inte mindre än tre gånger inför hela regeringen i allmän statsrådsberedning, och ärendet diskuterades och vändes och vreds på i dess olika aspekter. Det kan alltså inte göras gällande att vi inom Kungl. Maj:ts kansli inte hade tid att tillräckligt noga penetrera detta ärende. Det har varit föremål för en synnerligen sorgfällig handläggning, och alla påståenden om att det icke skulle vara tillförlitligen förberett, när det avgjordes, måste jag på det bestämdaste tillbakavisa. Sedan är det ju en annan sak, herr Forslund, att avgörandet gick herr Forslunds och med honom de flesta spångabors uppfattning emot. Jag måste säga, att det alltid gör mig ont, när man skall fatta ett beslut som stöter vissa människor för huvudet, och det var just den mycket kraftiga opposition som kom fram i Spånga, som bland annat föranledde att vi inom Kungl. Maj:ts kansli togo så allvarligt och ingående på behandlingen av denna fråga som vi faktiskt gjorde. Men vi ansågo att denna fråga måste lösas ut ifrån långsiktiga synpunkter, och det kunde inte hjälpas, att det inte gick att i alla stycken ta hänsyn till den lokala opinionen i Spånga.

Beträffande utredningsmannen i detta ärende har herr Forslund både i interpellationen och i denna debatt fört ett resonemang, som såvitt jag förstår kan ge en läsare eller en lyssnare den

Ang. handläggningen av kommunala indelningsfrågor.

uppfattningen, att man med visst fog kunde sätta i fråga utredningsmannens objektivitet. Jag vill då först slå fast, att utredningsmannen icke i någon instans, vare sig hos kammarkollegiet eller hos Kungl. Maj:t, deltagit i något beslut i denna fråga. Han har utsetts att vara kammarkollegiets utredningsman, att i denna egenskap sammanfatta det material som fordrades för frågans bedömning och att avge ett grundläggande utlåtande, vars riktighet kammarkollegiet sedan skulle pröva. Detta har han gjort, och jag måste säga, att det inte är alla gånger som man har tillfälle att studera en utredning om en kommunal indelningsändring, som är så välgjord i många hänseenden som just denna utredning. Herr Forslund vände sig emot att utredningsmannen hade haft några uppdrag tidigare, och herr Forslund höll upp inför kammaren både en pappersakt och en liten bok. Jag är i tillfälle att komplettera herr Forslunds uppgifter med att ange vad detta var för utredningar. Det har ingalunda varit regeringen främmande, att utredningsmannen i mars 1945 avgav en utredning angående gränsreglering mellan Solna och Sundbyberg, en utredning som han hade verkställt på uppdrag av båda parterna, och därjämte i maj 1946 en utredning rörande en inkorporeringsfråga mellan Sollentuna och Spånga — det gällde den del av kommunen som nu gått till Sollentuna — vilken utredning verkställdes på uppdrag av kommunalnämnden i sistnämnda kommun. Vi ha i vårt land ett ganska ringa antal personer, som ha vana att göra sådana här utredningar, och på grund därav låter kammarkollegiet understundom sina tjänstemän göra utredningar även på uppdrag av kommuner. Jag kan svärigen tänka mig, att man kan rikta någon anmärkning mot detta, allra helst som kammarkollegiet noga vakar över att en tjänsteman som på detta sätt gjort en utredning sedan icke får deltaga i beslut som rör den fråga han tidigare utrett.

Herr Forslund fällde ett yttrande, som gjorde mig ganska ledsen, när han sade, att det var ett bevis — jag förmo-

dar han menade för att ärendet var bristfälligt handlagt — att denne utredningsman hade sprungit ända upp i kanslihuset och föredragit utlåtandet. Jag vill bara säga, att jag var mycket glad och tacksam och ännu är det över att jag hade tillgång till utredningsmannens stora sakkunskap, när det gällde att ta ställning till detta ärende. Utredningsmannen har föredragit ärendet en gång i departementet och en gång i statsrådsberedningen och därvid i ord framlagt de resultat som förelågo i skrift i hans utredning. Sedan har frågan varit föremål för upprepade föredragningar av tjänstemän inom departementet. Jag kan också betyga, herr Forslund, att utredningsmannen av egen drift — och för att undersöka möjligheterna att i högre grad än enligt kammarkollegiets yttrande tillmötesgå spångabornas önskemål — vid flera tillfällen gjort kompletterande utredningar och undersökt möjligheterna för andra lösningar. Han har städse under hela ärendets handläggning visat en synnerligen stor beredvillighet att hjälpa till med att presentera ett sakligt utredningsmaterial, även om det gått vid sidan av de utredningar som han tidigare har gjort åt kammarkollegiet. Eftersom herr Forslund så ingående fört denna fråga på tal i kammaren, måste jag säga, att därest herr Forslund menat, att utredningsmannens objektivitet och oväld i denna sak kan sättas i fråga, så är den uppfattningen felaktig.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Herr Forslund ville i sin replik till mig göra gällande, att han icke hade sagt någonting annat i fråga om sammanträdena än att utredningsmannen personligen icke sökt kontakt. Jag är ledsen över att behöva upprepa, att det i herr Forslunds interpellation står: »I nu förevarande fall ha några överläggningar angående den sedermera beslutade delningen av Spånga kommun icke förekommit. Kammarkollegiets utredningsman har icke sökt kontakt med Spånga kommunala organ eller inhämtat dessas mening.» Jag undrar om någon annan

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

kan läsa detta på det sätt som herr Forslund har gjort. Här står klart och tydligt sagt, att några överläggningar eller sammanträden icke ha ägt rum.

Beträffande cirkuläret sade jag fel. Det var en personlig promemoria som jag hade fått. Herr Forslund skulle alltså inte ha något exemplar, och han behöver inte leta efter det.

För det tredje skulle jag vilja säga, att då jag tillät mig erinra om dessa fall under herr Forslunds socialminister-tid, har jag inte gjort det för att »sticka ihjäl» någon, allra minst en sådan gammal hedersman som herr Forslund, utan jag har endast dragit fram dem som exempel på att inte ens herr Forslund i ansvarig statsrådsställning alltid kunde helt böja sig för folkmeningen på det sätt som han begär att den sittande regeringen skulle ha gjort i nu förevarande fall.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 284, angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fört sätande kl. 7.30 eftermiddagen.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående en revision av gällande kreditutfästelser gentemot utlandet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 140, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående upphävande av 20 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse och 21 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

4) lag angående ändrad lydelse av 33 § 2 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

5) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

6) lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården; samt

7) lag om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361).

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag rörde bland annat spörsmålen om borgerlig primärkommuns kompetens och om kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 281 av herr *Anderberg*,

nr 332 av herr *Domö* m. fl.,

nr 333 av herr *Ericsson*, *Carl Eric*, m. fl.,

nr 334 av herr *Lodenius* m. fl. och

nr 335 av herr *Sundelin* m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

nr 436 av herr *Mattsson* m. fl.,

nr 492 av herr *Rubbestad* m. fl.,

nr 493 av herr förste vice talmannen *Magnusson* m. fl.,

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

nr 494 av herr *Thorell* m. fl. och
nr 495 av herrar *Persson* i Svensköping
och *Ståhl*.

Utskottet hade i det nu föreliggande
utlåtandet på återopade grunder hem-
ställt,

A) att riksdagen, med förklarande
att Kungl. Maj:ts förevarande proposition
ej kunnat i oförändrat skick bifallas,
i anledning av sagda proposition samt
motionerna I: 281 och II: 436 för sin
del ville antaga sju under punkten in-
förda, med 1—7 betecknade förslag till
lagar i nyss angivna ämnen;

B) att motionerna

a) I: 332 och II: 493,

b) I: 333 och II: 494,

c) I: 334 och II: 492,

d) I: 335 samt

e) II: 495,

i den mån de icke blivit besvarade
genom vad utskottet under A) hemställt,
icke måtte till någon riksdagens åtgärd
föranleda.

Utskottets förslag till lag angående
ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251)
om kommunalstyrelse på landet innebar
bland annat, att 23 § 2 mom. i nämnda
lag, innefattande bestämmelser om kva-
lificerad majoritet vid vissa beslut, skul-
le upphöra att gälla samt att 3 § i sam-
ma lag skulle erhålla följande lydelse:

(Nuvarande lydelse:)

Kommun äger att själv, efter vad i
denna lag närmare bestämmes, vårda
sina *gemensamma ordnings- och hus-
hållningsangelägenheter*, såvitt icke
handhavandet därav enligt gällande för-
fattningar tillkommer annan.

Angående *vården om kyrkliga ange-
lägenheter samt folk- och fortsättnings-
skoleväsendet* är särskilt stadgat.

(Utskottets förslag:)

Kommun äger att själv, efter vad i
denna lag närmare bestämmes, vårda
sina *angelägenheter*, så vitt icke hand-
havandet därav enligt gällande författ-
ningar tillkommer annan.

Angående *vissa kommunala angelägen-
heter* är särskilt stadgat.

Enligt en vid utlåtandet avgiven re-
servation hade herrar *Herlitz*, *Gustav-
son*, *Bror Nilsson*, *Thorell*, *Pettersson* i
Norregård, *Kyling* och *Håstad* på anför-
da skäl hemställt,

1) att riksdagen i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition nr 140 samt
motionerna I: 281, I: 332 och II: 493,
I: 333 och II: 494, I: 334 och II:
492, I: 335 samt II: 495 måtte för
sin del antaga de av konstitutionsut-
skottet tillstyrkta lagförslagen med den
ändring, att 3, 87 och 88 §§ lagen
den 6 juni 1930 om kommunalstyrel-
se på landet, 3 § lagen den 6 juni
1930 om kommunalstyrelse i stad samt
3 § lagen den 15 juni 1935 om komm-
unalstyrelse i Stockholm bibehölles i nu
gällande lydelse samt att de under 1—
5 i den kungl. propositionen avsedda
lagförslagen skulle i vissa närmare an-
givna delar erhålla den lydelse, reservation-
tionen visade;

2) att riksdagen i anledning av mo-

tionerna I: 332 och II: 493, I: 334 och
II: 492 samt I: 335 i skrivelse till Kungl.
Maj:t måtte anhålla om förslag till lag-
stiftning angående kommuns befogenhet
att understödja elektrifiering, utgiva stu-
diestipendier och understödja hemvär-
net ävensom till sådana ändringar i
byggnads-, hälsovårds-, vatten- och väg-
lagstiftningen, som kunde finnas er-
forderliga till undanröjande av hinder
för erforderlig och önskvärd kommunal
verksamhet på ifrågavarande områden.

Reservanternas under punkten 1 upp-
tagna förslag innebar bland annat, att
23 § 2 mom. i lagen om kommunalsty-
relse på landet skulle erhålla följande
lydelse:

För beslut — — — eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel
skola anskaffas genom upplåning; eller

d) upptagande eller förnyande av lån,
därunder inbegripet ingående av bor-
gen, eller förlängning av tiden för erhål-
let låns återbetalande.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Dessutom hade reservation anförts av herr *Englund*, som anförts bland annat följande:

»Den obestridliga svårigheten att i en ur olika synpunkter tillfredsställande allmänformel fånga det begreppsmässigt gemensamma hos de verksamhetsområden, om vars införlivning i den primärkommunala kompetensen man är ense, borde ha föranlett, att man till stöd för den kommande rättsutvecklingen i praxis i den grundläggande regeln om den kommunala kompetensen utöver en dylik allmänformel hade inrymt en exemplifierande uppräknings hämtad från det kommunala arbetets huvudområden. Intill dess att ett ur dessa synpunkter mera tillfredsställande lagförslag framlagts för riksdagen, måste jag förorda ett bibehållande av nuvarande bestämmelser i förevarande avseende.

I fråga om den kvalificerade majoriteten instämmer jag i det yrkande som i annan reservation till detta utlåtande ställts av herr *Herlitz m. fl.*»

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *ANDERSSON, JONES ERIK*: I avseende å föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 24 hemställas, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de av utskottet framställda lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten A föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Punkten A.

Utskottets under 1 framställda förslag till lag angående ändring i lagen den 6

juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet.

3 §.

Herr *HERLITZ*: Herr talman! I detta betänkande har konstitutionsutskottet behandlat flera olika frågor. Några av dessa äro av sådan beskaffenhet, att jag antager att det inte blir någon debatt om dem i kammaren. I varje fall skall jag för min del bara uppehålla mig vid de två stora frågor, som i gengäld äro verkligt stora och betydelsefulla. Vad det här gäller är i korthet sagt, att man har tänkt sig att i två olika hänseenden väsentligt öka den makt och det inflytande, som tillhör majoriteterna i våra kommuner. Denna makt skall först och främst ökas genom borttagandet av den spärr, som reglerna om kvalificerad majoritet utgöra, och den skall vidare ökas genom att de hinder tagas bort, som ligga i vår gamla hävdvunna regel om de gemensamma ordnings- och innehållningsangelägenheterna såsom föremål för kommunernas verksamhet.

Jag hör till dem, som äro mycket betänksamma beträffande båda dessa punkter, och jag vill från början säga att mitt bedömande grundar sig på vad jag tror vara en realistisk blick på vad kommunerna nu för tiden egentligen äro för någonting. Man får i diskussionerna om dessa angelägenheter mycket ofta för sig framhållet att det i kommunerna inte råder annat än frid och försoning och enighet, att det egentligen inte där förekommer någon strid och några motsättningar. Jag utgår från det ofrånkomliga faktum, att våra kommuner nu till dags äro så beskaffade att där förekomma motsättningar av en helt annan styrka och en helt annan betydelse än man förut, låt oss säga under senare delen av 1800-talet, kunde räkna med. Då för tiden voro kommunerna jämförelsevis homogena bildningar, där alla hade något så när lika intressen. Men hur anorlunda har det inte blivit! Hur ha inte till en början de politiska motsättningarna brutit in och gjort sig gällande i kommunerna! Förhåller det sig vidare

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

inte på det viset, att vi där liksom eljest ha en ofta stark motsättning mellan olika sociala gruppers intressen? Och — icke minst viktigt — ser man på kommunernas utsträckning i rummet, finner man ju, hur olika beskaffade de äro nu emot förr. Förr var en kommun en landsbygds- eller en stadskommun — något annat slags kommuner hade vi just inte. Nu ha vi hela denna samhällsbildning på landsbygden, som gör att i otaliga kommuner motsättningen mellan helt olika ortsintressen föreligger, och vi ha, för att nämna ett annat exempel, den egendomliga utveckling av stadsbidningen, som gör, att de s. k. städerna ofta äro konglomerat av orter med mycket olika intressen.

Det är, som jag antydde, två olika frågor, som här äro uppe, och jag skall tillåta mig att framför allt uppehålla mig vid den fråga, som, såvitt jag kan erinra mig, hittills inte har varit föremål för någon egentlig debatt i riksdagen, nämligen frågan om en generell utvidgning av primärkommunernas kompetens, avskaffandet alltså av regeln om de gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheterna, medan jag däremot skall fatta mig mycket kortare i frågan om kvalificerad majoritet, som vid otaliga tillfällen här förut har behandlats.

Vi äro överens om det naturliga i att kommunernas verksamhetsområde undan för undan vidgas i takt med samhällsutvecklingen och de krav, som denna ställer på kommunal verksamhet. Denna utveckling har nu försiggått på olika linjer, dels genom speciallagstiftning, som har lagt ständigt nya uppgifter på kommunerna, och dels genom en påtaglig utveckling i rättspraxis. Det är fullkomligt klart och det har blivit ytterligare dokumenterat genom sakkunnigbetänkandet i detta ärende, att regeringsrätten inte fattar begreppet gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter på samma sätt nu som man gjorde år 1862. Det händer ständigt och jämt att sådant, som för 10, 20, 30 år sedan inte var tillåtet, blir accepterat, det sker en ständig utveckling, som jag inte här när-

mare skall belysa — den är ju väl känd genom sakkunnigbetänkandet.

Min övertygelse är, att det allra bästa vore att utvecklingen finge fortgå på den linje vi redan nu äro inne på, att alltså lagstiftningen får gripa in där det behövs och att vi i övrigt få lita till utvecklingen av rättspraxis, som utan tvivel inte kommer att avbrytas utan tvärtom fortsättas och fullföljas.

Men den linje, som nu Kungl. Maj:t och konstitutionsutskottets majoritet representera, innebär ju någonting annat, den innebär att vi skola ge kommunerna den vida fullmakt, som ligger i det egendomliga uttrycket, att kommunerna skola få rätt att sköta »sina angelägenheter». Mot denna lösning har jag i främsta rummet att invända, att den kommer att leda till synnerlig oklarhet och ovisshet. Kommunalmän och myndigheter ha hittills haft en ganska säker grund att bygga på, dels i speciallagstiftningen och dels i rättspraxis, som har kunnat studeras i rättsfallsamlingar och i litteraturen. Jag är medveten om att denna rättspraxis inte kan ge entydiga och säkra svar på alla frågor, men den har i alla fall givit en någorlunda säker grund att bygga på. I stället för denna ordning skola vi nu ställas till freds med att man har skapat ett nytt mystiskt ord, nämligen det som i propositionen tjänar till förklaring av innebörden i orden »sina angelägenheter»; man har hittat på att säga, att det är det s. k. »allmänintresset», som skall vara avgörande.

Jag har hört sägas, att vi med detta skulle få en mycket större säkerhet i bedömandet av de kommunala befogenheternas räckvidd än vi ha haft förut. Detta är påtagligen en alldeles orimlig illusion. Vad betyder allmänintresset? Ja, alla angelägenheter, som förekomma i det offentliga livet, äro till någon del betingade av allmänna intressen och till någon del av enskilda intressen. När skall man då säga, att de betingas av allmänintresset? Det är en ren smaksak, en ren omdömesfråga; där finns ingen gräns, som man kan hålla sig till. Vi kunna ju erinra oss den gamla historien om

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

kejsarens nya kläder. Jag skulle vilja säga, att detta allmänintresse är kejsarens nya klädnad. Att denna klädnad inte är någonting, vill jag inte påstå att precis ett barn kan upptäcka, men jag skulle i varje fall vilja säga, att varje juris studerande eller var och en som studerat statsvetenskap och haft anledning att fundera över det dunkla uttrycket »allmänintresse», kan förklara, att det är ett ord och ingenting annat.

Nej, snarare är det helt enkelt så, att regeringsrätten genom denna formulering hänvisas till att fritt dra upp de nya linjerna för den kommunala kompetensen. Detta är nu en sak, som man kanske ställer sig till freds med. Vi äro vana vid att lita till våra domstolar: är en sak lagd i domstolarnas händer, blir den, tycker väl litet var, bra skött, och då kunna vi lita på att det blir en rejäl ordning. Jag har aldrig förstått den tilltro som hyses till domstolar i sådana fall, då man inte ger domstolarna någon grund att bygga på. En domstol har sin auktoritet, sitt värde, sin styrka, i den mån den är ett uttryck för lagregler. Men att överlämna åt en domstol att suveränt efter eget skön avgöra, vad den tycker vara betingat av allmänintresset och vad den tycker inte är betingat av allmänintresset, det bereder oss säkerligen ingen säkerhet.

Det blir i själva verket en utomordentligt svår situation, i vilken Konung och riksdag här vilja ställa vår högsta administrativa domstol. Den har kunnat verka med stor auktoritet, det må man väl säga, och den har förvärvat en stor respekt, i den mån den har givit konsekventa uttryck åt de rättstankar, som ligga i vår sedan årtionden, ja nära ett sekel, uppbyggda rättspraxis. Men varifrån, mina damer och herrar, skall regeringsrätten nu få sin auktoritet? Vad skall ge den respekt, då man ser, att de avgöranden som den träffar äro byggda helt och hållet på ett skönsmässigt avgörande av vad de herrarna betrakta som allmänt intresse? Jag tycker inte att det är rätt att ställa en domstol av den betydighet regeringsrätten har inför så utomordentligt svåra och ömtåliga situa-

tioner. Och man skall också göra klart för sig, att det inte blir lätt för den att här draga upp några fasta linjer.

Det är i detta sammanhang betecknande att av länsstyrelserna, som ju allesamman ha erfarenhet av prövning av kompetensfrågor, bara ett mindre antal anslutit sig till den linje, som Kungl. Maj:t förordar.

Hur ser regeringsrätten själv på denna sak? Ja, det få vi naturligtvis inte höra. Eljest äro vi vana, då en ny lagstiftning skall sättas i gång, att få höra de myndigheter, som skola yttra sig. Om regeringsrättens uppfattning veta vi inte någonting, och det egendomliga i vår lagstiftningsordning är, att en sådan här sak, fastän den just ur lagstiftningssynpunkt är av så utomordentligt ömtålig beskaffenhet, inte heller passerar lagrådet — vi ha inte fått höra ett ord från det hållet. Jag gjorde ett litet försök i konstitutionsutskottet att få en smula kontakt med hur man ser på denna sak i regeringsrätten. Jag tyckte nog att det skulle ha haft sitt värde och sin betydelse. Utskottet var emellertid inte intresserat därför.

Nu ha säkert flera suttit och tänkt: det är ju inte meningen, att tillämpningen skall bli så här svår, ty det skall ju ges hjälp för rättspraxis genom dessa utmärkta uttalanden, som gjorts i motiveringen till konstitutionsutskottets utlåtande, i motiveringen till propositionen och till sakkunnigbetänkandet. Det är ju i själva verket så, att dessa motiveringsuttalanden om vad kommunerna skola syssla med i detta lagstiftningsarbete spela en absolut dominerande roll.

Jag beklagar, att kammarens ledamöter, som skola ta standpunkt till dessa uttalanden, då de nu gå att för Sveriges kommuner lagstifta för årtionden framåt och att motiveringsvis dra upp dessa linjer för dem — jag beklagar, säger jag, att herrarna inte själva veta vad ni besluta om. Ty dessa linjer återfinnas icke i utskottets betänkande, de stå inte heller fullständigt i propositionen. Vi få bygga på en fiktion, att kammaren, då den går till detta beslut, också känner till vad som sägs i de sakkunnigas ut-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

låtande, ty det är det som det är meningen att det nu skall klubbas på.

För mig är detta det yppersta exempel som jag har funnit på den enligt min ofta uttalade mening förkastliga formen, att riksdagen ger sin vilja till känna i motiveringar. Det svenska folket har anspråk på att i form av en ordentlig lagtext få besked om vad som skall gälla. När kommunalmännen behöva veta, vad de ha rätt till att göra, skola de inte hänvisas till att slå upp i konstitutionsutskottets utlåtande, Kungl. Maj:ts proposition och det sakkunnigbetänkande, som ligger där bakom.

Bortsett från dessa principiella betänkligheter är det att fasthålla, att de uttalanden, som vi här ställas inför, delvis äro mycket svårtolkade. Dessa uttalanden — märk väl — gå inte ut på det enkla och simpla att det säges ifrån att t. ex. kommunerna få syssla med frågor om enskilda vägar och om studiestipendier o. s. v. Nej, saken är mera invecklad. Då t. ex. de sakkunniga uttala sig om i vilken mån kommunerna få syssla med bidrag till enskilda vägar, göra de uttalanden, vilka jag nu inte skall besvära kammaren med att läsa upp, men om vilka jag ändå kan säga att det är långa uttalanden med förbehåll både hit och dit om att under de och de förutsättningarna »böra kommunerna få ge bidrag till enskilda vägar». De intresserade kunna läsa detta invecklade resonemang på s. 89 ff. i propositionen nr 140, där de kunna försöka skaffa sig klarhet.

Det blir sålunda svårt att tolka dessa uttalanden. De äro på åtskilliga punkter på ett besynnerligt sätt motsägande. Jag vill särskilt här peka på en punkt, som jag uppfattar som fundamental, central i hela denna lagstiftningsfråga. Sammanhanget är, att de sakkunniga hade gått på en mycket egendomlig linje, då de uttalade sig om kommunernas understödande av enskilda människor. De sakkunniga sade, att i kommunens allmänna befogenheter inte skall ingå att ge socialvård; man får alltså inte ge understöd åt behövande människor. Men är det så, sade de sakkunniga, att kommu-

nerna vilja ge understöd åt personer, som befinna sig i litet bättre ställning, d. v. s. annat understöd än sådant som är socialt betingat, bör detta kunna gå med stöd av den blivande generalklausulen; för detta skulle alltså inte behövas någon särskild lagstiftning. Det förvånar inte mig, att statsrådet Mossberg, då han ställdes inför denna egendomliga distinktion, reagerade däremot precis som tidigare styrelsen för landskommunernas förbund hade gjort. Den satte sig alldeles bestämt emot att kommunerna skulle tilläggas denna frihet att understödja enskilda personer så snart man var utanför den egentliga socialvårdens område. Statsrådet Mossberg säger i samma riktning några kärnfulla ord på s. 74 i propositionen om att detta skulle föra till mindre tillfredsställande konsekvenser: »Understödande av enskilda personer kan i själva verket enligt min mening icke betraktas som en typisk kommunal angelägenhet»; det leder lätt till »ogrundade anspråk på att det allmänna skall träda hjälpande emellan» o. s. v.

Jag kände stor tillfredsställelse, när jag läste detta uttalande av statsrådet Mossberg. Men när jag sedan kom till nästa sida, fick jag det alldeles bestämda intrycket, att här hade en annan hand fört pennan. Jag påstår icke — märk väl — att det var en annan hand, jag säger bara att det ser ut så nu, ty där kommer den som har fört pennan till den tanken: »Ja, vi skola visserligen uppställa den principen, men det finns vissa saker, som ändå skola vara tillåtna», och sedan anges vissa skäl för att vi inte skola vara så stränga beträffande studiestipendier. Därefter följer det som jag betraktar som kärnpunkten i hela denna lagstiftningsfråga, nämligen att vad som är sagt om stipendier »kan äga motsvarande tillämpning även på vissa andra områden, där bidragens karaktär av understöd icke är särskilt påtaglig och där det allmänna intresset av kommunal verksamhet är betydande. Jag syftar speciellt» — ordet *speciellt* skulle jag vilja kursivera — »på bidrag till enskilda för elektrifieringsändamål.»

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

För den som flyktigt läser detta ser det ut som om herr statsrådet bara velat ge ett finger till elektrifieringsunderstöd. Men nej, icke alls! Det står ju »speciellt» — statsrådet har tydligen bara tagit detta som ett exempel och har lämnat möjlighet för att ge understöd åt enskilda personer för vilka ändamål som helst, då det allmänna intresset är särskilt betydande. Den vackra principen på s. 74 har med andra ord helt och hållet tagits tillbaka, och i strid med — det vill jag stryka under — de önskemål, som alldeles bestämt ha uttalats från landskommunernas förbund, har statsrådet i realiteten lämnat fältet fritt för kommunal understödsverksamhet över huvud taget.

Man kan också resa den frågan, huruvida dessa uttalanden i motiveringen komma att få den verkan, som man tänker sig. Det är väl meningen, att regeringsrätten skall rätta sig efter dem — det uttalar i varje fall statsrådet på s. 77, där han säger, att det skall bli »ägnat att minska denna osäkerhet, att tveksamma gränsfall behandlas redan i förevarande sammanhang så att prejudice-rande avgöranden av de rättstillämpande myndigheterna ej behöva avvaktas». Dessa motiveringsuttalanden skola alltså vara avgörande. Men det kan väl inte vara riktigt allvarligt menat, att dessa långa resonemang skola tjäna såsom en bibel för regeringsrätten. Regeringsrättens plikt är att i sin rättspraxis sörja för att rättstillämpningen blir enhetlig och konsekvent, att där anläggas samma synpunkter på skilda områden och att det sålunda blir enhetliga tankar som uppbära det hela.

Förhåller det sig då på det viset med de mångahanda uttalanden, som här gjorts? Ja, herr statsrådet har velat göra detta troligt. Han har velat göra troligt, såsom det står på s. 77 nederst, att han har tagit till utgångspunkt vissa allmänna principer, ur vilka han har härlett konsekvenser på olika områden. Men detta är ju en ren konstruktion. Den som har varit med i detta ärendes utredning vet, att man har resonerat på område efter område och sedan sett resul-

taten praktiskt av detta och sagt: »Ja, detta är det nog lämpligt att kommunerna syssla med, men detta är inte lämpligt att de syssla med.» Det är sådana tankar, som uppbära hela det resonemang, som här har förts.

Då det förhåller sig på detta sätt, är det klart att det ingalunda är sagt att de linjer, som regeringsrätten kommer att uppdraga, för så vitt regeringsrätten verkligen strävar efter att åstadkomma en logiskt uppbyggd rättstillämpning, komma att följa just motiveringens riktlinjer.

Särskilt bör i detta sammanhang framhållas, att ingen må föreställa sig att innebörden i den nu föreslagna kompetensutvidgningen blir till fullo klar genom de uttalanden rörande speciella ämnen, som göras i motiveringen; de äro ju bara exemplifierande och det uppkommer ständigt nya problem, som där inte äro behandlade. På sådana områden uppkommande behov måste bedömas efter ungefär samma grundsatser. Vi skola alltså ha klart för oss, att vad som här skrivits naturligtvis innebär en utvidgning av kommunernas verksamhet till otaliga andra områden än dem, som det här har förts resonemang om.

Vidare är det ju beträffande framtiden — fortfarande på tal om den oklarhet, som här består — så, att kommitté-rade, departementschef och konstitutionsutskott se saken ur ögonblickets synvinkel. De tycka nämligen som så: »Nu ordna vi upp detta i motiveringen, och så ha vi klagjort för kommunerna, hur det skall vara.» Men, mina damer och herrar, på detta område går utvecklingen vidare, här uppkomma nya problem och nya frågor, huruvida det eller det skall vara tillåtet eller icke. Hur skall det bli med dessa saker? Konsekvensen är väl den, att vi framdeles också skola gripa in med sådana här motiveringsuttalanden från riksdagens sida. Jag vet inte i vilka sammanhang det kommer att ske. Och det skulle vara roligt att veta, hur det efter några årtionden skall gå för kommunalmännen, då de skola titta inte bara i 1948 års riksdagstryck utan i riksdagstryck från

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

olika år under kommande tider för att få reda på vad de skola hålla sig till.

Jag har talat om själva oklarheten i och för sig, och genom att betona den har jag också klargjort, att det inte är så lätt att säga vad detta förslag egentligen innebär. Det beror på hur det kommer att tolkas och tillämpas i rättspraxis. Jag har hört en och annan i det sammanhanget säga: »Det skall väl bli skönt för oss, då vi nu slippa ifrån alla dessa besvärliga gränser för vår handlingsfrihet, som gjort kommunalmännen så mycket bekymmer; nu skola vi slippa ifrån alla samvetsbetänkligheter och få handla fritt som vi vilja.» Men då reses statsrådets varnande pekfinger, som höjes på s. 71, där han säger något om att detta inte alls är meningen; det betyder inte alls »att den kommunala verksamheten inom obestämda gränser lämnas full frihet». Men på något annat ställe erkänner han å andra sidan, att det knappast är möjligt att formulera stadgandet så, att det verkligen säger något om kompetensens omfattning, och det är så sant som det är sagt. Ty det är ju utomordentligt svårt att bedöma, hur långt detta leder. Säkert är endast att det är ett steg ut i det okända. Hur långt steg vi egentligen taga kan ingen egentligen i denna stund bedöma. I detta sammanhang vill jag emellertid än en gång särskilt bringa i erinran den vida fullmakt, som man nu ger till kommunal understödverksamhet, vare sig denna verksamhet är av social natur eller icke.

Den linje som jag har förfäktat är nu, att man i stället för att gå denna väg skall försöka hjälpa sig fram såsom på andra områden genom en lagstiftning, som säger ifrån vad de allmänna organen, i detta fall de kommunala, ha att göra. Denna tanke är en styggelse för förslagens anhängare. »Det blir så besvärligt», säger man. »Vi ha så många lagar förut. Skola vi få ännu flera lagar? Det är skönt att slippa ifrån dem.» Jag har svårt att dela denna syn. Det gäller väl om alla offentliga funktionärer i detta land, att de få handla inom ramen för lagar och författningar,

och jag må säga, att jag finner det särskilt naturligt, att man drar upp sådana gränser för dem som tilläggas en sådan makt som man tillägger de kommunala majoriteterna.

För övrigt, herr talman, är det en illusion att tro — såsom jag har märkt att många göra — att vi med denna lagstiftning skola komma ifrån plottret med så mycket småförfattningar som röra kommunernas verksamhet. Det är naturligtvis först och främst klart, att vi ännu få ha kvar alla de gamla författningarna, som binda kommunalmännen på olika områden. Och var så säker på att vi få nya också! Vi komma inte ifrån behovet av speciell lagstiftning, av den enkla anledningen att det är ett elementärt behov att reda ut åtminstone gränserna mellan kommunernas och statens verksamhetsområden. Det är bara en skön dröm att tänka sig, att i detta eljest så välordnade och genom lagstiftning reglerade samhälle man kan i det långa loppet lämna kommunerna att sköta sig själva helt och hållet. Nej, lagstiftning kommer alltid att behövas, och min spådom är att den kommer att behövas i ungefär lika stor omfattning enligt den linje, som riksdagen nu går att beträda, som från de utgångspunkter jag har förfäktat. Lägg särskilt märke till det mycket betecknande förhållandet, att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet punkt efter punkt har betonat — trots det principiella ståndpunktstagandet från kommunal understödsverksamhet — att på det området och på det området behöva vi ändå en speciallagstiftning. De, som hoppas på att komma ifrån speciallagstiftningen, måste alltså se den sanningen i ögonen, att det hoppet har blivit grusat av statsrådet Mössberg.

Det återstår för mig, herr talman, att säga några ord om den kvalificerade majoriteten. Jag skall hålla mitt löfte att där vara mycket kortare, i all synnerhet som den saken diskuterats vid åtskilliga tillfällen förut.

Reservanternas ståndpunkt i det här ämnet är ju, att de äro beredda att släppa de regler om kvalificerad majoritet,

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

som infördes år 1918 i sammanhang med rösträttsreformen, men vidhålla de regler därom, som ha gällt ända sedan år 1907. Om dessa regler är jag angelägen att framhålla en sak till undvikande av missförstånd. Det säges så ofta, att reglerna om kvalificerad majoritet infördes, för att man skulle sätta en bom för arbetarklassen eller för socialdemokratien. Reglerna framställas alltså såsom ensidiga, riktade åt ett visst håll. Det är alldeles riktigt att det var en starkt framträdande synpunkt på den tiden, men det förtjänar betonas att reglerna från första början voro avsedda såsom ett allsidigt skydd för vilka minoriteter som helst. I motiveringen till 1907 års lagstiftning ingår bland annat det uttalandet, att »erfarenheten visat att de maktägande inom kommunerna» — det var alltså fyrkskalans män på den tiden — »mångenstädes beslutat företag eller ingått förpliktelser som blivit för de skattedragande i hög grad betungande». Reglerna voro alltså från början avsedda som ett skydd jämväl för låt oss säga arbetarklassen, socialdemokratien, gentemot andra majoriteter.

Reglerna äro sålunda naturligtvis allsidigt verkande. Sätillvida får man visserligen medge, att de ha en ensidig verkan, som de alltid rikta sig emot den grupp inom en kommun, som är sinnad för högre utgifter än andra, men det är ju någonting som i varje fall i dessa tider, då vi alla äro ense om nödvändigheten av återhållsamhet i det allmännas utgifter, inte kan inge några betänkligheter.

Detta allsidiga minoritetsskydd, som sålunda reglerna skapa, har enligt min tanke fått en särskild betydelse genom de motsättningar som, efter vad jag nyss framhöll, ha kommit att prägla de moderna kommunerna. Det finns åtskilliga resonemang i propositionen och utskottsbetänkandet om allehanda anordningar, som egentligen skulle göra denna kvalificerade majoritet överflödig. Vi ha offentligheten, vi ha fullmäktigesystemet, och vi ha mycket annat. Det är naturligtvis mycket bra, men det hjälper inte ett dugg i fråga om det

problem, som jag velat peka på och som för mig alltid står som det väsentliga i denna fråga. Det är problemet, hur man skall förfara i de fall, då verkligen olika meningar stå emot varandra, skarpt och hårt, meningarna hos dem som inte låta sig drivas ur sina positioner genom någon sorts övertalning och sådana som inte på något vis kunna rubbas genom val, därför att de äro förankrade i bestämda intressen. Det är sådant vi skola ta sikte på, och det problem, som därav uppkommer, löses ju inte alls genom att man har fri diskussion och fria val och vad man i övrigt har.

Man vill bagatellisera dessa motsättningar. Statsrådet har sagt mig, att jag i min reservation har överdrivit talet om motsättningarna, och det har sagts från flera håll, att allting ju i alla fall sker i sådan samdräkt i kommunerna — där förekomma inte några starkare motsättningar. Min första fråga är då: Om det verkligen är på det sättet, varför denna iver? Råder det sådan enighet, reda vi oss ju lika bra med två tredjedels majoritet som med någon annan form. Men i själva verket är det väl inte så där alldeles idylliskt. Jag tycker mig förmärka, att det vart fjärde år hålles kommunala val. Jag tycker mig ha iakttagit, att de politiska partierna gå till strid och kämpa hårt för att få in sina män i de kommunala församlingarna. Det är väl inte bara för skojs skull, utan därför att det råder motsättningar i kommunerna.

Borttagandet av tvåtredjedelsmajoriteten är särskilt olyckligt i sammanhang med den stora kommunindelningsreformen. Vid ett tidigare tillfälle, då vi hade frågan om den kvalificerade majoriteten uppe, tillät jag mig att sätta ett frågetecken för majoritetsprincipen. Den är inte någonting absolut självklart. Den kan vara naturlig, sade jag, i en fri förening. Den kan vara naturlig i ett samhälle, som är mycket homogent och där det finns en stark känsla av solidaritet. Den är självklar i den svenska riksdagens arbete. Men det är litet annorlunda i kommunerna.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Kommunindelningen, sade jag vidare, beror av staten. Staten kan skapa kommuner, där det finns medborgargrupper med mycket starkt motsatta intressen. Vad ligger det då för högre rättvisa i att i en sådan tillfälligt skapad kommun just den enkla majoriteten alltid skall vara avgörande? Man log åt det där på den tiden, eftersom man tyckte att det var teoretiska funderingar. Men det har ju fallit sig så, att dessa teoretiska funderingar ha, mycket fortare än jag hade drömt om då, blivit en viktig praktisk verklighet, ty nu är vi i det läget, att staten i mycket stor utsträckning skapar kommunerna — och kommuner där det kommer att finnas ganska allvarliga motsättningar.

Hur skall man då se på den kvalificerade majoriteten i det sammanhanget? Kommitterade och statsrådet ha en i mina ögon överraskande syn på den där frågan. De säga ungefär det, att den enkla majoriteten är riktigt önskvärd i det här läget, med tanke naturligtvis på de motsättningar som kunna bestå mellan en större och en mindre kommun som sammanslås. Den enkla majoriteten är önskvärd just för att främja ett »friktionsfritt» — det är det ord som användes — genomförande av kommunindelningsreformen. En liten kommun skall inte kunna sätta en käpp i hjulet för nya anstalter, utan den skall få böja sig. Då blir det lugnt, och då komma vi ifrån friktionerna. Så kan man naturligtvis säga. Om två människor tvista, kan man givetvis säga, att ifall vi låta den starkare bestämma och därmed basta, så blir det mycket friktionsfritt. Lugnet bibehålles, och allting går glatt och trevligt. Man brukade i min ungdom ironiskt citera ett ord — jag vet inte riktigt, varifrån det kom — om någon regering som hade lyckats med polisens hjälp hålla på mattan några oppositionella kretsar: »Lugnet har återställts.» Det är naturligtvis en form för att ordna saker friktionsfritt, men för min del sätter jag kraven en liten smula högre, om jag skall försöka medverka till att någonting i vårt samhälle skall ske friktionsfritt. Jag menar därmed

inte bara, att man då skall ordna det så att det finns någon myndighet som har att bestämma och att medborgarna skola rätta sig därefter, så att det sänker sig lugn och frid över det hela, utan friktionsfriheten skall bestå däri, att man försöker ordna det på ett sådant sätt, med kompromisser och samförstånd, att såvitt möjligt olika intressen känna sig tillfreds med de resultat man kommer till.

Herr talman! Nu skall jag till slut konstatera, att med de stora förändringar, som föreslås och som jag är övertygad att kammarens majoritet är beredd att acceptera, ta vi ett mycket stort steg i våra kommuners historia. Låt mig också påpeka, att det är så oerhört mycket annat som just i dessa år revolutioneras i fråga om våra svenska kommuner. Jag syftar först och främst på kommunindelningsreformen. Jag pekar vidare på de starkt ökade uppgifter på olika områden, som lagstiftningen på senare år har lagt på kommunerna eller kommer att lägga på dem. Jag tänker på de omfattande åtgärderna för aktiv kommunal bostadspolitik. Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att dra mig till minnes, hur i fjol, då vi beslutade dessa åtgärder, andra lagutskottets ordförande, som efter vad jag förstod kände en viss osäkerhet inför dem, dock hämtade en viss tröst däri, att vi ju hade kvar den kvalificerade majoriteten, som säkerställde att vi inte kommo på avvägar. Vi skola nästa år göra om hela vår expropriationslagstiftning, vilket innebär att kommunerna i den allra största skala skola engageras i en aktiv markpolitik.

Slutligen föreligger vid denna riksdag en proposition, som ser liten ut men som är av oerhörd principiell betydelse. Förr i världen har man alltid pekat på såsom ett väsentligt element i vår kommunala självstyrelse, att de som besluta om kommunala angelägenheter också ha skattskyldighet till kommunerna. Den kan vara större eller mindre, men man framhåller, att alla som äro med och besluta dock få känna på skatten. Om några dagar få vi på vårt bord ett ut-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

skottsutlåtande över propositionen angående det kommunala skatteavdraget för ömmande omständigheter. Förslaget innebär en revolution också på det området. Jag tror, att det är omkring 400 000 röstande som därigenom i ett slag befrias från kommunalskatt men samtidigt bibehålla sin rösträtt. Då man resonerar om den ställning man är beredd att ge åt de kommunala majoriteterna, får en sådan sak inte glömmas. Det är majoriteter, bakom vilka det till ganska väsentlig del inte står skattepresentationer till kommunerna.

I ett sådant utvecklingsstadium ter det sig för mig särskilt betänkligt att rubba grundvalarna för vår kommunala självstyrelse, vilken har vuxit sig stark såsom en frihet under lagen med skydd för minoriteternas berättigade intressen. Det är därför jag inte har kunnat följa konstitutionsutskottet på dess linje, utan måst reservera mig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig jämte ett flertal andra utskottsledamöter avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Andrén, Domö, Löthner och Wistrand*.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Den föregående ärade talaren har nu målat upp en mycket svart bild av de förhållanden, som skulle komma att inträda i våra kommuner, sedan de förslag, som här föreligga från konstitutionsutskottet, hunnit genomföras. Denna svartmålning har förefallit mig mycket egendomlig, inte minst när herr Herlitz mot slutet av sitt anförande — när han talade om förslaget att slopa bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten — använde ungefär det uttrycket, att detta är att rasera den historiska grundval, på vilken vår kommunala förvaltning bygger. Det är rätt anmärkningsvärt att kunna konstatera, att denna historiska grundval i vad det gäller den kvalificerade majoriteten för besluts fattande i vissa frågor inte har längre tidrymd bakom sig än att vi allesamman mycket väl komma ihåg, när den infördes. Den infördes ju på sin tid, såsom

herr Herlitz mycket riktigt sade, i samband med de utvidgade rösträttsbestämmelserna. Man fruktade vid den tidpunkten, att de nytillkomna röstberättigade medborgarna inte skulle känna det ansvar för sin bygd och för sin kommun, som de i samhället tidigare bestämmande hade känt. Man ansåg det därför nödvändigt att skapa garantier emot missbruk, som man befarade av de grupper, som då fingo ett ökat inflytande på de kommunala angelägenheterna. Endast landstingslagens bestämmelser om kvalificerad majoritet ha längre tidrymd bakom sig. Dessa infördes i och med att landstingslagen kom till år 1862, och motivet torde utan tvekan ha varit — det framgår för övrigt av förarbetena — att landstingen såsom interkommunala enheter voro någonting nytt. Det var någonting osäkert, man visste inte hur dessa nya kommunala enheter skulle komma att handha sina arbetsuppgifter, som ju under de första åren inte voro på långa vägar så omfattande som de äro i våra dagar.

Jag har ju en rätt lång erfarenhet av min verksamhet i de kommunala värven, inte minst inom det landsting jag tillhör, och jag vet mycket väl, huru vi gång efter annan vid besluts fattande måste av formella skäl konstatera, sedan beslutet har fattats, att det tillkommit med lagenlig majoritet. Det har inte varit någon strid om saken, men man har i alla fall måst i protokollet sätta in, att beslutet fattats med lagenlig majoritet.

Nu sade herr Herlitz särskilt, att det var av betydelse att ha kvar den kvalificerade majoriteten i kommunerna med hänsyn till den kommunsammanslagning, som vi inom något år skola föra ut i livet. Jag ser saken på precis motsatt sätt. Det är inte minst på grund av en hel del omständigheter, uppgifter som de nya kommunerna komma att få sig ålagda, som det är av vikt att inte en minoritet i en sådan stor kommun skall kunna sabotera — jag använder, herr talman, uttrycket sabotera — ett beslut, som utan tvekan kan komma att vara till fördel för kommunen såsom helhet.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Nu talade herr Herlitz om att vi skola skydda minoritetens rätt att hindra oöverlagda beslut. Herr Herlitz och jag ha ju så väsensskilda uppfattningar om dessa frågor, att det kanske är onödigt att diskutera om dem, men jag kan inte underlåta att göra den reflexionen: Är det riktigare, att en minoritet, som består av en tredjedel av de i beslutet deltagande, skall ha möjlighet att bestämma, hur beslutet skall utformas inom en kommun, än att majoriteten av de i beslutet deltagande skall avgöra saken? Jag kan, herr talman, inte tillägna mig den uppfattningen som herr Herlitz har gjort sig till tolk för. Jag tycker det är riktigtare, att majoriteten fattar besluten. Majoriteten får också ta ansvaret för de beslut som fattas.

Det har hänt vid åtskilliga tillfällen, att en minoritet i en kommun på detta sätt har förhindrat beslut och att detta har kommit att visa sig vara till mycket stort ogagn för kommunen. Det har gällt markfrågor och en hel del sådana spörsmål, där minoriteten har kunnat bromsa, orätmätigt bromsa. Jag kan inte förstå de skäl som herr Herlitz har anfört. Han citerade ett gammalt ordstäv — han sade, att han inte visste, varifrån det kom. Sedan man med maktmedel lyckats ta hand om några orostiftare, har det hetat, att »lugnet har återställts». Är det riktigt, herr Herlitz, att säga, att lugnet har återställts, därför att en minoritet inom en kommunal representation har motsatt sig ett beslut, varom en rätt stor majoritet inom den beslutande församlingen har varit enig på grund av att denna majoritet har ansett det vara till gagn för kommunen? Jag tycker, att argumenteringen är något halsbrytande, när man säger, att lugnet är återställt, därför att en minoritet på grund av nu gällande regler har lyckats förhindra ett beslut.

Det har varit mångåriga strider kring bestämmelsen om kvalificerad majoritet, sedan den tillkom, och jag skulle hälsa med tillfredsställelse, om vi, såsom jag hoppas, efter denna debatt fatta ett beslut som innebär att vi stryka bort denna bestämmelse. Enligt den tilltror man

inte dem som tillhöra majoriteten i en kommunalrepresentation att besluta å kommunens vägnar.

Sedan har herr Herlitz ägnat mycket lång tid åt bestämmelsen om kommunernas kompetens. I det förslag som föreligger har företagits den förändringen, att det skall heta, att kommunerna äga att vårda sina »angelägenheter». Tolkningen av det hittillsvarande uttrycket »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» har ju i en mängd fall i vår kommunala förvaltning vållat delade meningar. Särskilt sedan tätorter ha uppstått inom en landskommun, har det blivit stridigheter. Då det gällt att vidta vissa sanitära åtgärder i en sådan tätort, har fråga uppstått: Kan det vara någon gemensam hushållningsangelägenhet för hela kommunen att man bara inom detta område, där några hundra människor ha fått sin boplat, skall ordna vissa avloppsfrågor, vattenledningsfrågor, belysningsfrågor o. d.? En av anledningarna till att det vuxit upp så många municipalsambällen runt om i vårt land har säkert varit denna omständighet, att kommunen som sådan inte har velat medverka till att ordna dylika förhållanden. Det skulle inte ha varit nödvändigt med dessa nya kommunbildningar i form av municipalsambällen, om kommunen i sin helhet hade varit litet mera tillmötesgående, när det gällt att i de olika fallen ordna sådant.

Nu säger herr Herlitz, att det hade varit bättre, om man hade fått ordentligt redogjort för vad kommunerna ha rätt att besluta om. Då skulle man ha upprättat en lång katalog över vad kommunen har rätt till och vad den inte har rätt att göra; det måste ju bli konsekvensen. Vi ha diskuterat det, och från deras sida, som ha förfäktat den mening, som jag gör mig till tolk för, har man bestämt förklarat, att man inte vill vara med om att upprätta någon sådan katalog över vad kommunerna ha rättighet att göra.

I remissvaren från de olika myndigheter, som haft att yttra sig, har herr Herlitz inte så värst mycket stöd för sin uppfattning, ty flertalet av dessa myn-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

digheter ha tillstyrkt det föreliggande förslaget. Men herr Herlitz ondgör sig över att inte regeringsrätten har blivit satt i tillfälle att yttra sig över denna bestämmelse, och han säger, att han gjorde vissa försök att få konstitutionsutskottet att höra, vad regeringsrätten sade om dessa frågor, men man ville inte lyssna till en sådan tanke. Nej, herr Herlitz, jag var bland dem, som mycket bestämt motsatte sig, att man skulle på något sätt höra regeringsrätten i det här fallet. Då regeringsrätten ju är den myndighet, som skall döma om dessa saker, ansågo vi inte, att det var lämpligt att höra dess uppfattning om förslagets utformning.

Det är min bestämda övertygelse — och majoriteten av den kommitté, som utrett detta spörsmål, har kommit till samma uppfattning — att det kommer att bli lättare för kommunerna att handha sina angelägenheter, om vi få den bestämmelse genomförd, som här är föreslagen.

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre, utan ber att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, ELON: Jag skall inskränka mig till att göra en kort deklaration, herr talman.

Åtskilligt i det utskottsbetänkande, som nu behandlas, är av den art, att det inte vållat någon meningsskiljaktighet inom utskottet. En del av de förslag till ändringar i kommunalförfattningen, som ha blivit resultatet av utskottets arbete på grundval av den kungl. propositionen, ha ju mottagits med bifall av samtliga representanter i utskottet. Åtskilligt vållar däremot meningsskiljaktigheter, som framgår av den nyss förda debatten. För min personliga del vill jag här deklarerat, att jag ställer mig rätt tveksam till den utvidgning av den kommunala kompetensen som föreslås. Jag tror att det är riktigt, som herr Herlitz här har framhållit, att införandet av de nya stadgandena om kommunernas kompetens kommer att åtminstone till en början och innan en ny rättspraxis har

hunnit att utbilda sig vålla åtskillig oklarhet om hur långt kommunernas befogenhet sträcker sig.

Jag har således för min del varit mycket tveksam, huruvida jag skulle kunna biträda kommunallagskommitténs, departementschefens och utskottets förslag i denna del. När jag har försökt rannsaka mina erfarenheter, har jag emellertid kommit till det resultatet, att jag tror mig kunna övervinna tveksamheten och acceptera utskottets förslag även i denna punkt. De nuvarande bestämmelserna om den kommunala kompetensen lida enligt mitt förmenande också av ganska betydande olägenheter. Konflikten mellan den restriktiva bestämmelse, som den nuvarande lagen i realiteten innebär, och det önskemål om vidgade kommunala befogenheter, som efter hand har gjort sig gällande inom kommunerna på olika områden, har varit ganska besvärande och talar enligt mitt förmenande för att man på något sätt bör försöka åstadkomma en utvidgning, antingen genom friare former i den allmänna bestämmelsen eller också genom bestämt reglerade befogenheter inom den allmänna kompetensens ram.

När jag har haft att ta ståndpunkt till vad som skulle vara det lämpligaste, inte minst ur kommunal arbetssynpunkt, att åstadkomma en utvidgning av de allmänna kompetensbestämmelserna eller att ersätta den utvidgningen med en hel rad specialbestämmelser inom den nuvarande kompetensbestämmelsens ram, har jag till slut kommit till det resultatet, att en vidgning av de allmänna kompetensbestämmelserna är att föredraga.

Det är klart, att vissa risker som sagt alltjämt stå kvar. En hastig generationsväxling inom de beslutande kommunala församlingarna, där man på en mycket kort tid blir berövad den erfarenhet, som dessa kommunala församlingar nu besitta, kanske också den ansvarskänsla, som dessa tränade kommunala församlingar känna inför både vidden och begränsningen av de allmänna befogenheterna, skulle naturligtvis i och för sig kunna medföra allvarliga risker för den

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

kommunala verksamhetens sunda växt. Jag tror dock inte, att man behöver vara så förskräckt för att generationsväxlingen går så hastigt. Om jag får till detta lägga ett personligt vittnesbörd, är det detta, att även en hastig föryngring av kommunala församlingar inte har visat sig medföra den löslighet i bedömningen av vad som kan anses vara ur kommunal synpunkt allmänna behov, som man skulle tro sig ha anledning att befara. De nya, unga, oprövade ledamöterna växa sig enligt min personliga erfarenhet så ofantligt hastigt in i det försiktiga betraktelsesätt, som de kvarvarande äldre ledamöterna av dessa beslutande församlingar ha visat sig äga, att farhågan för en alltför hastig omändring av synpunkterna inte bör tillmätas alltför stor betydelse.

Jag stannar således beträffande den kommunala kompetensen till sist vid den slutsatsen, att jag, om också med uttalande av en mycket stor tveksamhet, anser mig kunna gå med på utskottets förslag.

Beträffande sedan frågan om den kvalificerade majoritetens upphävande hyser jag mindre tveksamhet. I den kommunala praktiken tror jag man kan gott påstå, att bestämmelsen om kvalificerad majoritet inte har haft någon särdeles stor betydelse. Även om man således bortser från det principiellt riktiga i att en beslutande församlings beslut skola fattas av flertalet och bara tänker på den praktiska betydelsen av denna begränsning, tror jag att man utan några större farhågor kan vara mogen för att ta bort den kvalificerade majoriteten. Bestämmelsen har möjligen haft sin betydelse såsom en del i de nya generationernas kommunala fostran. Jag tror, att den nya generationen numera har hunnit så långt beträffande både ansvarskänsla och insikt, att man med rätt stor trygghet kan anförtro den rättigheten att besluta om sina angelägenheter utan det band, som den kvalificerade majoriteten utgör. I den punkten, herr talman, yrkar jag således utan uttalande av någon tveksamhet bifall till utskottets hemställan.

Enär herr statsrådet Weijne anmält sig vilja avlämna en kungl. proposition, avbröts nu överläggningen angående förevarande paragraf.

Herr statsrådet Weijne avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 287, med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.

Ang kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående 3 § i det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 24 punkten A 1 framlagda lagförslaget.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Det är en särskild detalj jag skulle vilja säga ett par ord om i detta sammanhang.

I motionerna nr 333 i första kammaren och 494 i andra kammaren, vilka bägge ju behandlas i detta konstitutionsutskottets utlåtande, ha vi särskilt uppehållit oss vid den kommunala bostadsbyggnadsverksamheten. Den kommunala bostadspolitikerna har ju under de senaste åren allt mer tagit sig uttryck i en självständig kommunal bostadsproduktion, och på sistone har man på åtskilliga håll gått ett steg längre och utför även själva byggnadsarbetet i egen regi. En sådan kommunalisering av byggnadsverksamheten underlättas av den statliga låneverksamheten, som medger lån upp till 100 procent av byggnadskostnaden. Detta gör ju bland annat, att onödiga kostnader på grund av eventuella fel vid arbetets bedrivande inte drabba den byggande kommunen, liksom inte heller eventuella onödiga administrationskostnader göra det.

Det synes mig ganska tveivelaktigt, om denna byggnadsverksamhet i kommunernas egen regi kan visa sig ändamålsenlig i längden. Att den lätt kan komma att innebära att vi få en med allmänna medel direkt subventionerad konkurrens med andra byggnadsentreprenörer, är en annan fråga.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

prenörer, kan inte bestridas. Risken är väl för övrigt ganska stor för att om utvecklingen får ha sin gång all konkurrens blir utesluten på detta område och vi här få ett direkt kommunalt monopol. Därmed försvinner eller minskas i varje fall möjligheten till kontroll över att verksamheten bedrivs på ett ur allmänekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Att samtidigt näringsfriheten på detta område på administrativ väg lätt kan komma att göras illusorisk ligger väl i öppen dag. Jag tror för min del inte, att denna utveckling i det långa loppet kan vara lycklig. Vi ha i vår motion framhållit, att kommunalt bostadsbyggande bör ske med tillämpning av den fria konkurrensens princip i form av anbudsinhämtande och prövning i samma ordning som vid statlig upphandling. Vill kommunen själv vara med och konkurrera, bör det ske genom att de kommunala företagen hävda sig i öppen konkurrens med fria företagare. Därför bör enligt motionärernas uppfattning också föreskrivas, att kommunen skall vara skyldig att före igångsättande av bostadsbyggande med statslån i egen eller kontrollerad regi infordra offentliga entreprenadsanbud, samt att byggnadsuppdrag icke anförtros åt annat företag än sådant, som inlämnat anbud.

Det är lätt att konstatera, att kommunala myndigheter redan på flera håll i landet visat en stark tendens att inte följa inom verksamheten eljest vedertagna principer, när det gäller upphandlingar, entreprenader och dylikt. Jag har här framför mig ett talande exempel. Det gäller inköp av eldningspannor för ett stort byggnadskomplex i en relativt stor stad i mellersta Sverige, där staden utför bygget i egen regi. Anbud hade här i vanlig ordning infordrats, och så långt är alltså allt gott och väl. Men resultatet av anbudsgivningen blev, att den firma, som hade lämnat det lägsta anbudet för pannorna, inte fick beställningen, trots att det genom opartisk sakkunnig person och genom demonstration hade styrkts, att detta fabrikat var likvärdigt med, ja, jag skulle nästan tro över-

lägset, det konkurrerande fabrikatet. Beställningen gick emellertid till konkurrentfirman, vars anbud låg 21 000 kronor högre, innebärande en prisförhöjning på 14 $\frac{1}{2}$ procent.

Att förfara på detta sätt — och jag har flera exempel lätt tillgängliga — synes mig ganska upprörande, om man tänker på att det är skattebetalarnas medel, som man handskas med på detta sätt. Ur den synpunkten kan detta tillvägagångssätt inte vara riktigt. Man kan inte heller säga, att det är fördelaktigt med hänsyn till önskvärdheten att främja utvecklingen inom produktionen.

Jag skulle gärna ha velat yrka bifall till motionen nr 333 i första kammaren, men det lär vara så, att konstitutionella omständigheter göra det i varje fall tveksamt om det skulle gå att få ett sådant yrkande ställt under proposition. Därför nödgas jag, herr talman, inskränka mig till att till dagens protokoll göra detta uttalande i en fråga, som måste anses ha ganska stor betydelse.

Herr ENGLUND: Herr talman! När jag har studerat kommunalagskommitténs betänkande och den kungl. propositionen i detta ärende, har jag funnit en anmärkningsvärd brist i fråga om registreringen av läget på fältet. Betänkandet synes väsentligen av sitt observationsmaterial ha beaktat det som ligger ett decennium tillbaka i tiden. Vid sidan av de traditionella uppgifterna för kommunen, som praktiskt taget uteslutande har rört sig på det ekonomiska fältet och vissa av staten reglerade kulturella fält sådana som skolväsendet, har det emellertid under det senaste decenniet i det knippe av nya uppgifter, som kommunerna börjat sträcka sig efter, kommit in en rad element, där det naturligtvis — eftersom där ges understöd — gäller ekonomiska åtgärder men som åsyfta att hos en del av medborgarna *tillgodose intressen*, som tidigare ansetts ligga utanför kommunens domvärjo. Man har sålunda i kommunalagskommitténs betänkande några färskare exempel på att kommunen i sin ekonomiska verksamhet ock-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

så inriktat sig på att inrätta hotell. Det finns ett intressant prejudikat från Leksand, där kommunen ansåg sig böra medverka till tillkomsten av ett hotellföretag av den typ, bl. a. i fråga om spritutskänkning, som man finner i de mondäna turistcentra. Med hänsyn till befolkningsstrukturen i Leksand föregicks beslutet av mycket skarpa meningsmotsättningar. I det regeringsrättsutslag, som följde, fastslogs det emellertid, att kommunen för närvarande inte hade befogenhet att stödja sådan näringsverksamhet.

Andra punkter ha aktualiserats av ungdomsvårdskommitténs betänkande. I sin strävan att påverka ungdomens fritidsvanor har kommittémajoriteten anvisat riktlinjer, om vilka det inom det svenska samhället råder utpräglad meningsmotsättning, och i flera kommuner har man under den senaste tiden ställts inför anslagsäskanden, som äro präglande av ungdomsvårdskommitténs ensidiga uppfattning i vissa hänseenden och som varit föremål för bestämt motstånd från avsevärda delar av kommunens befolkning. Därest det inte göres några reservationer här, kommer det av allt att döma att bli så att kommunerna, i sin benägenhet att ge sig i kast också med ungdomens fritidsproblem, till även tyrs komma att välja anordningar, som djupt ogillas av ofta betydande delar av deras invånare.

På denna punkt finns det enligt mitt sätt att se anledning att hävda, att kommunens verksamhet inte bör utsträckas till sådana områden med mindre det har skapats en allmän mening om ändamålsenligheten av de nya anordningarna. Efter mitt sätt att se står det bäst i samklang med de grundläggande reglerna för vårt demokratiska samhällsliv att kommunen avstår från att beträda sådana nya arbetsfält, överläter åt den enskilda företagsamhet, som kan vara intresserad av anordningar i sådan riktning, att med egna medel genomföra sina önskemål i stället för att pressa alla kommunens skattebetalare att bidra till denna nya verksamhet, som mycket bestämt ogillas av många av dessa.

Jag finner det så mycket angelägnare att betona denna grundsats, som vi på ett annat fält för närvarande från samma synpunkter om frihet för den enskilde medborgaren att inte tvingas till något, då det inte föreligger ett naturligt tvång till allmän samverkan, äro redo att på förslag av dissenterlagstiftningskommittén bereda dem, som inte önska tillhöra en kyrklig församling, möjlighet att träda ut ur densamma. Samma skäl som föreligga för att vi skola ha frihet på det senare området böra tala för att vi på det förra frikallas från att pressas in i ett ekonomiskt förband för att främja anordningar, som inte ur kommunens synpunkt kunna anses nödvändiga och där således ett rimligt utrymme för samvetsfrihet bör föreligga.

Man kan inte ur vare sig kommunalagskommitténs betänkande eller statsverkspropositionen utläsa, hur vederbörande stå till detta problem. Det har helt enkelt inte fallit inom deras synfält, och jag finner det därför angeläget att betona vikten av att kommande rättspraxis observerar att här verkligen finns en frågeställning, som kräver allvarlig omprövning. Efter mitt sätt att se bör lösningen vara klar: kommunens verksamhet bör icke omfatta sådana kontroversiella områden.

Herr talman! Beträffande den kvalificerade majoriteten har jag hyst rätt stor tvekan. Det är nämligen efter mitt sätt att se ganska svårt att överskåda effekten av ett borttagande av den nuvarande bestämmelsen om kvalificerad majoritet. Jag är i vissa ögonblick optimistisk nog att tro, att det som i den mänskliga rent biologiska organismen också i den samhällliga organismen finns en allmän förmåga att anpassa sig efter nya lägen, så att den samhällliga organismen, efter en eventuell överdrift i en riktning, kommer att återvända till ett livsdugligt normalläge, och det oberoende av de föreskrifter, som kunna finnas i författningen. Däremot har jag inte tagit något starkare intryck av hänvisningen till att bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten inte utnyttjats

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

i nämnvärd omfattning. Jag har försökt att bedöma denna bestämmelses hittillsvarande inflytande från den erfarenhet jag har från Stockholms stadsfullmäktige, och jag skulle mot den bakgrunden vilja säga, att om den bestämmelsen där har använts mycket sällan, så innebär det inte, att den inte har haft en mycket betydande verkan. Den har sannolikt varit en faktor, som fått den härskande majoriteten att välja sina ståndpunkter med större omsorg. Och jag undrar, om inte många moderata och balanserade ledare på vänsterkanten ha ansett det som en fördel att kunna hänvisa till lagens krav på kvalificerad majoritet, när det gällt att avböja omogna projekt. Med den närhet till förmåner för de enskilda medborgarna, som finns i kommunerna — det är ju en helt annan närhet mellan kommunalfullmäktige och de enskilda kommunmedborgarnas önskemål än vad det är mellan riksdagen och de enskilda medborgarna på en enstaka ort — synes det därför i varje fall under den första tiden efter den kvalificerade majoritetens slopande finnas viss risk för en demagogisk tävlan i att lova kommunernas medborgare förmåner, som knappast äro förenliga med en sund ekonomisk kommunalpolitik.

Det är således det dilemma jag har stått inför: vilkendera benägenheten får man anse vara störst, benägenheten till sund anpassning oberoende av lagbud eller benägenheten, stimulerad av övergången till enkel majoritet, till demagogisk tävlan i att bjuda kommunala förmåner? Eftersom man i tveksamma fall inte bör handla, har jag, herr talman, kommit till den meningen, att det kanske ändå är ändamålsenligast, i varje fall i det nuvarande läget med dess omfattande nydaning av storkommuner, att låta föreskriften om den kvalificerade majoriteten tills vidare vara kvar.

Herr THUN: Herr talman! Jag har med mycket stort intresse lyssnat till herr Herlitz' sakkunniga inlägg såväl under kommittéarbetet och i utskottet som här i kammaren, och jag föreställer mig att

det kan vara till stort gagn att erfarenheter ur det praktiska livet få konfronteras med vetenskapsmannens syn på en punkt som denna.

Jag vet ju att herr Herlitz här är verkligt sakkunnig. Han vill väl också gärna betrakta sig som den över partierna stående när det gäller sådana frågor som denna. Emellertid är det ju så att herr Herlitz inte bara är en framstående vetenskapsman. Han är också politiker och högerman, och det kan inte hjälpas att detta ibland slår igenom, när det gäller att ta ställning till olika frågor.

Herr Gottfrid Karlsson har just belyst det oriktiga i att låta någon tagg av mistroende mot arbetarklassen sitta kvar efter den långa tid, under vilken den nu har styrt och ställt i detta land sedan den allmänna rösträtten genomfördes. Jag erinrar om att majoriteten av landets primärkommuner, landsting och städer utanför landsting äro arbetarstyrda. Det kan väl inte sägas att det egentligen har lett till några olyckor — tvärtom. Och ändå har det samtidigt ägt rum en oerhörd nydaningsprocess på det kommunala området. Om man jämför de summor, som för 30 år sedan förvaltades kommunalt, med de summor, som det i dag rör sig om, framgår det ju klart — även om man tar hänsyn till penningvärdets försämring — att en verklig revolution har ägt rum på detta område.

Jag fäste mig särskilt vid att herr Herlitz tycktes vilja göra gällande, att majoritetsprincipen ter sig olika i olika sammanhang — endast om majoriteten i de kommunala församlingarna ligger i arbetarnas händer, skulle den enkla majoriteten vara förenad med vissa risker. Man har också talat om, åtminstone i utskottet, att det skulle vara skillnad mellan att ha enkel majoritet i kommunala församlingar och att ha det inom fackföreningsrörelsen, där det gäller att inställa sig för kamp mot andra samhällsgrupper, en inställning som man inte får ha i en kommunal institution. Jag vet nu inte, om man med skäl kan göra gällande, att den inställningen anläggs i de kommunala församlingarna. Vi so-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

cialdemokrater ha, såvitt jag kan förstå och bedöma det själv, använt vår ställning som majoritetsparti med ganska stort förnuft. Jag tror inte alls att samhället har mått illa av de reformer, som vi ha genomfört, utan snarare tvärtom. Och jag kan inte underlåta att erinra om den tid, då högern hade majoritet här i landet. Då styrde och ställde den väl efter sin syn på tingen, och det var inte alla gånger som den sammanföll med de synpunkter som arbetarna hade.

Herr Herlitz erinrade också om skattefrågan. Enligt den nya kommunalskattelagstiftningen bli 400 000 medborgare, som skola vara med och besluta, praktiskt taget skattefria, säger han. Jag kan inte kontrollera den siffran, men jag vill i alla fall göra gällande, att det väl ändå är de många små bäckarna — de många små skattedragarnas bidrag — som slutligen bilda den stora floden fram till statskassan.

Jag erinrar även om att vi här i landet ha en giljotin, som heter införselinstitutet och som har gjort att ingen har sluppit ifrån sina skatter. Nog ha arbetarna fått betala sin del av bördorna, och jag tror för min del att det — som här redan framhållits — finns en mycket stor garanti för att de alltför få vara med om det. Och det är bara som det skall vara.

Herr Lundqvist erinrade nyss om den kommunala bostadspolitiken och hävdade att det håller på att utveckla sig ett kommunalt bostadsmonopol. Ja, om något område har varit försumpat och försummat så har det varit bostadspolitiken, och jag tror vi kunna uttala vår stora tacksamhet för att man nu verkligen har lagt den i samhällets hand. Herr Lundqvist erinrade också om en motion, som avläts i fjol, och han uttalade sin förvåning över att inte utskottet hade tagit upp den även i år. Men den motionen behandlades ju i fjol och kan inte få ligga till grund för ställningstagandet i år.

Alltnog — jag tror inte att vi behöva befara några olyckor, om kamraren nu följer utskottets förslag. Jag är övertygad om att de bestämmelser för den kommu-

nala kompetensen, som ha gällt sedan 1918, nu ha överlevat sig själva, och att tiden nu är mogen för denna ändring. Även när det gäller den kvalificerade majoriteten borde man väl både för primärkommunerna och för landstingen nu äntligen kunna ta steget fullt ut.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEHTJE: Herr talman! Det här föreliggande förslaget till revision av kommunallagstiftningen är av mycket stor betydelse. Det omfattas med mycket stort intresse av alla i kommunalfrågor aktivt deltagande, och även för skattebetalarna har ärendet en påtaglig betydelse, då beslut av kommunala organ som regel återspeglas i den kommunala uttaxeringen.

Jag inser väl att den nuvarande begreppsbestämningen i kommunallagarna rörande kommunernas kompetens inte är fullt tillfredsställande, utan i behov av en viss överarbetning. Men som reservanterna inom såväl kommunallagstiftningskommittén som utskottet anfört och som också understrukits i åtskilliga remissyttranden, är den föreslagna formuleringen av den kommunala kompetensen mycket vag. Kommunerna komma ju faktiskt att kunna syssla med praktiskt taget vilken fråga som helst. Den garanti mot olämpliga beslut, som enligt utsago skulle ligga i den kommunala besvärsrätten, finner jag mycket litet betryggande. Av de föreliggande handlingarna framgår ju bland annat, att åtskilliga kommuner redan fattat beslut, som stått i direkt strid med regeringsrättens utslag i exakt samma fråga. Jag anser det därför olyckligt, om man skulle gå in för den av utskottsmajoriteten förordade utskudningen av gränserna för den kommunala kompetensen.

Från de år jag deltog i det kommunala arbetet i min hemstad har jag en stark känsla av riskerna med en uppluckring av gränsdragningen för de kommunala uppgifterna. Utvecklingen för ju med sig att kommunernas arbetsuppgifter växa. Ett bestämt klarläggande av

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

vilka uppgifter som åvila en kommunal samfällighet är därför önskvärt.

I diskussionen av dessa frågor har man fört in vissa nya begrepp. Man menar att man skall söka nå en *kvalitativ* bestämning av arbetsuppgifterna i stället för den nuvarande kvantitativa. Detta gränsar dock närmast till en lek med ord, och det kan ju inte vara till fyllest, då det gäller att finna en bestämd ram för en så betydelsefull verksamhet. I anknytning till de använda uttrycken och begreppen skulle jag vilja peka på att det också gäller att få en kvalitativt tillfredsställande lösning på alla de uppgifter, som faktiskt redan nu åvila kommunerna. Enligt min mening är detta helt visst minst lika viktigt — eller kanske ännu viktigare — som att kommunernas verksamhetsfält vidgas. Och många exempel visa, att det här ännu är stora brister att avhjälpa och mycket att göra.

Utskottet understryker i likhet med departementschefen, »att det förhållandet, att allmänintresset ställes i förgrunden, icke betyder att den kommunala verksamheten inom obestämda gränser lämnas en godtycklig frihet».

Men var äro gränserna? Jag vill som ett exempel ta den kommunala affärsverksamheten. Kommunallagstiftningskommittéer säga i ett yttrande, som är refererat på s. 9 i utskottets utlåtande, att »en positiv inställning hos praxis syntes i första hand böra förväntas i fråga om sådana företag, som på ett eller annat sätt anknöte till redan befintlig kommunal verksamhet». Som ett exempel säger man, att en kommun skulle kunna driva biografverksamhet i av kommunen disponerad allmän samlingslokal.

Departementschefen å sin sida säger i propositionen: »Affärsverksamhet i uteslutande syfte att erhålla ekonomisk vinst synes icke kunna betraktas som en naturlig kommunal angelägenhet.» Han säger vidare, att han anser »de farhågor, som från några håll uttalats för att den föreslagna kompetensutvidgningen skulle innebära risker för den kommunala ekonomin och medföra kommunal affärsverksamhet inom de grenar av nä-

ringslivet, som hittills varit förbehållna det privata initiativet», vara överdrivna.

Jag tror att detta ger uttryck åt en alltför stor optimism. Jag vill endast anföra ett fall, som är hämtat från min hemstad. Där föreslogs för några år sedan ifrån ledande representanter för majoritetspartiet, att man skulle starta ett kommunalt rederiföretag. Som skäl härför anfördes dels att det skulle vara en mycket lönande rörelse, dels att man därigenom skulle stimulera trafiken i stadens hamn. Förslaget blev stoppat i tid, men när ett sådant förslag ansågs kunna framföras redan med den tidigare gränsdragningen för kommunernas kompetens, frågar man sig vad som kommer att hindra stadens myndigheter att ge sig in på liknande äventyr, sedan den gränsdragningen utsuddats, som det nu har föreslagits.

De kommunala frågorna äro till sin natur oftast icke partipolitiska utan bygga i stället på gemensamhetsgrunden och gemensamhetsintresset. Men denna gemensamhet bör vara klart uttalad när det gäller frågor av stor principiell betydelse, där många årgångar av skattebetalare bli medansvariga. Kravet på den kvalificerade majoriteten har därför en stor funktion att fylla, så att icke genom tillfälligheternas spel förhastade beslut fattas. Jag finner alltså att precis samma motivering, som anfördes när den kvalificerade majoriteten infördes, kvarstår i denna dag, när det gäller en utvidgning av kompetensen. Att *samtidigt* utsudda den kommunala kompetensgränsen och avskaffa kravet på kvalificerad majoritet borde därför vara helt uteslutet.

Den kommunala självstyrelsen måste enligt min uppfattning grundas på principen om eget ansvar. Det är därför förvånning jag ser, att såväl kommunallagstiftningskommittén som utskottet förklarat, att värdet av kravet på den kvalificerade majoriteten vore betydligt mindre än den garanti, som finnes däri att kommunala länebeslut skola underställas Kungl. Maj:ts prövning. En sådan uppfattning om kommunalpolitiken

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

finner jag vara beklämmande, särskilt om det förhåller sig så, att de kommunala representanternas förtrogenhet med de stora ekonomiska problemen väsentligen ökat. För min del vill jag icke medverka till en sådan kommunal självuppgivelse.

Ett led i det kommunala gemensamhetsintresset är effektivitetsprincipen. Ansvar mot medborgarna kräver därför när det gäller den kommunala politiken största möjliga effektivitet till lägsta kostnad. I anslutning därtill vill jag med några ord beröra en speciell fråga, nämligen sambandet mellan förslaget om den utvidgade kompetensen och 1947 års lag om kommunala åtgärder för främjande av bostadsförsörjningen. Därest denna lag, som departementschefen och utskottet ansett, alljämt bör bibehållas även vid ett bifall till förslaget om den ändrade kommunala kompetensen, förefaller det mig angeläget att lagen på lämpligt sätt kompletteras i effektivitetssyfte. En parallell till nämnda lag synes mig utgöras av sjukhuslagen. Enligt denna åligger det landsting liksom stad utanför landsting att ombesörja anstaltsvård för sjukdom i den mån icke annan drager försorg därom. En komplettering därtill finnes i sjukhusstadgan, där det säges att gällande bestämmelser om upphandling och arbete för statens behov lämpligen böra iakttagas, när det gäller bland annat mera omfattande byggnadsarbeten. Mig förefaller det därför naturligt att 1947 års kommunala bostadsförsörjningslag på samma sätt kompletteras med en effektivitetsbefrämjande bestämmelse om entreprenadförfarande vid kommunala bostadsföretag.

Detta är emellertid en fråga, som delvis faller utanför dagens ämne. Det blir väl tillfälle att återkomma till densamma vid ett annat års riksdag.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu har anfört får jag yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Herlitz m. fl.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Axel Ivar*.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Jag ber att till alla delar få instämma i vad utskottet har anfört, men det hindrar inte att jag tror att professor Herlitz har rätt i vissa av sina påståenden. Jag tror att denna lagändring under en övergångstid kommer att medföra vissa besvärligheter.

Herr Wehtje ansåg att man borde få besked om detaljerna i fråga om kommunernas rättigheter. Det tror jag är ogörligt. Det är så oerhört många detaljer, att man inte kan skriva ned dem på papperet, och allteftersom utvecklingen går vidare tillkomma nya uppgifter. För min del överskattar jag icke betydelsen av denna ändring i kommunernas kompetens. Vare sig det står »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» eller bara »angelägenheter», så måste dessa begrepp ändå genom praxis ges en definition.

Jag har emellertid begärt ordet för att genom protokollet få ställa en fråga till inrikesministern. Hade det inte varit lämpligt att när man nu omarbetade 3 § även ägna något intresse åt 83 §, som handlar om besvär? Det är alldeles uppenbart, att denna ändring av 3 § kommer att förorsaka en våg av besvär, i varje fall under en övergångstid. Ett av kommunernas stora bekymmer är ju att vem som helst kan anföra besvär över vad som helst. Även om man inser, att utsikterna är mycket små, kan man anföra besvär hos länsstyrelsen, och i en rad av frågor går man till högre instans. Det dröjer ibland årtal, innan kommunerna kunna få rätsida på vissa angelägenheter på grund av dessa besvär, som jag i en hel rad fall vill kalla okynnesbesvär.

Jag anser därför för min del att det bör verkställas en översyn även av 83 §. Vad gäller mindre frågor borde länsstyrelsen få avgöra sådana besvär utan att vägen till högre instans skulle stå öppen, vilket bara förorsakar kostnader och olägenheter för alla parter.

Jag vill som sagt yrka bifall till vad utskottet har hemställt, men jag skulle gärna se att 83 § togs under översyn.

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Ty det gäller här ett av kommunernas stora bekymmer just nu.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Herr Herlitz har redan i ett utförligt anförande belyst de problem, som här föreligga till behandling, och han har tagit upp dem ur så många synpunkter, att det just inte är lätt att säga någonting nytt. Jag har emellertid begärt ordet med anledning av herr Gottfrid Karlssons uttalande om den kommunala kompetensen.

Att höra herr Gottfrid Karlsson tala om den kommunala kompetensen väckte för mig personligen till liv ett sentimentalt minne, ty jag hade en gång en mycket lovande ung man med just det namnet som elev, och han skrev en licentiatavhandling om just det ämnet. Det är en av de största sorger som har drabbat mig som vetenskaplig lärare, att jag förlorade den lärjungen. Det var emellertid inte om den saken jag skulle tala, utan jag begärde ordet för att något belysa de problem, som herr Gottfrid Karlsson — den ärade ledamoten av denna kammare — tog upp.

Jag skulle då först beträffande den kommunala kompetensen vilja sammanfatta herr Herlitz' anförande på det sättet, att den uppluckring och upplösning av rättsreglerna, som här föreslås av konstitutionsutskottet på grundval av ett förslag från Kungl. Maj:t, kommer att medföra en utomordentlig osäkerhet först och främst i kommunerna och vidare i de organ, som ha att avdöma de kommunala besvären, alltså länsstyrelserna och regeringsrätten. Det kommer även för den enskilde medborgaren att medföra stora svårigheter.

Jag vill tillägga, eftersom den synpunkten såvitt jag har kunnat uppfatta inte har förts fram i debatten, att vi inte böra vara angelägna om att lägga alltför många uppgifter under kommunerna. Ha vi inte redan nu kunnat märka, att ju flera nya ärenden som kommunerna befatta sig med, desto mera byråkratiserad blir den kommunala förvaltningen? För dem som verkligen hålla på den

kommunala självstyrelsen kan det inte vara eftersträfvansvärt, att den utbytes mot en kommunal byråkrati. Jag tror att vi böra beakta även denna synpunkt när vi gå att handlägga detta i och för sig viktiga ärende.

Det var emellertid framför allt när herr Gottfrid Karlsson kom in på frågan om den kvalificerade majoriteten, som hans anförande fick ett starkare temperament och ett högre tonläge. Han ansåg tydligen, att kravet på kvalificerad majoritet är någonting som fullständigt strider mot alla demokratiska principer.

Jag vill då först och främst erinra herr Gottfrid Karlsson om att han liksom alla andra ledamöter av denna kammare åtnjuter ett visst skydd genom regeringsformens bestämmelser om kvalificerad majoritet. Det är ett skydd, som jag hoppas vi inte skola behöva begagna oss av, men det finns likväl i vår regeringsform. Jag kanske får läsa upp bestämmelsen; den återfinnes i § 110 och har en följdbestämmelse i § 111. Det står: »Ej må någon riksdagsman under tilltal ställas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hör, sådant tillåt genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjätte-delar av de röstande instämt.»

Det är ett mycket solitt skydd, som herr Karlsson och jag och alla andra av riksdagens ledamöter åtnjuta, och jag har inte hört att någon har riktat den anmärkningen mot denna bestämmelse, att den skulle strida mot demokratiska regler. Den är helt enkelt en form för minoritetsskydd, och denna gång är minoriteten i regel så liten att den bara innefattar en enda person.

Herr Gottfrid Karlsson tillät sig ett i någon mån vårdslöst ordval, när han kritiserade den uppfattning, som herr Herlitz framfört. Herr Gottfrid Karlsson ansåg nämligen, att bestämmelsen om kvalificerad majoritet gav en minoritet möjlighet att besluta. Nej, herr Karlsson, det är inte fallet. Minoriteten kan *hindra* ett beslut, men det är en väsentlig och principiellt betydelsefull skillnad mel-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

lan att hindra ett beslut och att genomföra ett nytt, positivt beslut.

Det kunde vara intressant och mycket givande att studera främmande demokratiska författningar och se i vilken utsträckning de kräva kvalificerad majoritet. Då jag inte vill bli allt för utförlig, skall jag nöja mig med ett enda exempel, men jag skall ta ett praktexempel på en demokratisk författning, nämligen den författning som tillkom efter den tyska revolutionen 1918 och genomfördes under det tyska socialdemokratiska partiets ledning. Den borde väl duga för vår svenska socialdemokrati, som har lärt så ofantligt mycket just av sin tyska motsvarighet.

I artikel 76 i den tyska riksförfattningen fanns den bestämmelsen, att inga beslut rörande författningsändringar fingo fattas utan att två tredjedelar av riksdagens ledamöter voro närvarande och dessutom två tredjedelar av de närvarande voro ense om beslutet. Det är en anmärkningsvärd bestämmelse, som borde ge herr Gottfrid Karlsson och många andra åtskilligt att tänka på. Jag vill tillägga, att den tyska riksförfattningen var utomordentligt omfattande. Den innehöll nästan allting av väsentlig vikt för Weimarrepublikens samhälleliga liv. Där fanns inte bara det tyska rikets organisation reglerad i alla sina förgreningar, där funnos de väsentliga kompetensgränserna uppdragna mellan riket och de olika länderna, och där funnos också de enskilda medborgarnas rättigheter noggrant och utförligt bestämda. Det var alltså en författning, som var djupt ingripande i hela det tyska samhällslivet. Varje lag, som stred mot denna författning, kunde enligt en till sist vedertagen praxis — jag medger gärna att frågan från början var omstridd — bli satt ur kraft av riksdomstolen. Men mig veterligt var det ingen av de tyska socialdemokraterna eller av de andra tyska demokraterna som fann bestämmelsen om kvalificerad majoritet vara någonting märkvärdigt.

Jag skulle kunna belysa saken ytterligare med många andra fall från den utländska rätten, men jag vill inte allt-

för länge upptaga kammarens tid utan skall nu sluta mitt anförande. Men redan detta exempel från en sådan praktrepublik som den demokratiska Weimarrepubliken borde väl ändå säga någonting och betyda någonting även i vår svenska riksdag. Vi borde kanske inte vara så tvärsäkra, när vi göra gällande att ett visst skydd för minoriteten skulle innebära ett brott mot heliga demokratiska principer.

Jag ber få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Herlitz m. fl.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag uppkallades i denna debatt av det anförande, som herr Andrén nu hållit. Jag lyssnade med mycket stort intresse på den redogörelse, som han lämnade om systemet med kvalificerad majoritet i olika författningar och även i vår egen regeringsform. Men jag kan av det förhållandet, att bestämmelser av sådant innehåll förekomma i olika grundlagar, inte dra några som helst slutsatser om hur vi böra ordna den fråga vi nu diskutera inom vår kommunala administration. Jag tror att det är två vitt skilda saker. Det är *en* sak, om man i en författning, en grundlag eller någonting liknande vill omgärda vad man anser vara fundamentala rättssäkerhetsintressen eller intressen, som sammanhånga med statsskickets bestånd, med starka garantier för att ändringar i ett bestående förhållande icke vidtagas utan att en överväldigande majoritet önskar det. Men vad vi nu diskutera är *en annan* sak, nämligen frågan om hur ordinära, löpande förvaltningsbeslut skola fattas ute i våra kommuner.

Om vi skulle föra över den kommunala bestämmelsen om kvalificerad majoritet på riksdagens plan, skulle vi få tänka oss att vi för vissa olika slag av materiella beslut, sådana som varje riksdagssession har att ta ställning till, hade vissa föreskrifter om att sådana beslut icke skulle få fattas utan att det funnes dubbel majoritet härför i riksdagen.

Här är det alltså på det kommunala området fråga om huruvida vi för fram-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

tiden skola behålla föreskrifterna om kvalificerad majoritet, föreskrifter som inte ha någon alltför gammal hävd här i landet och som icke gå tillbaka till 1862 års kommunalförfattningar. Vi skola komma ihåg att det icke under hela 1800-talet var tal om något behov av kvalificerad majoritet. När kommunerna engagerade sig i mycket vittgående ekonomiska beslut, t. ex. om järnvägsbyggande, ansåg man utan vidare att sådana beslut kunde fattas med enkel majoritet. Nej, kravet på dubbel majoritet är ett barn av rösträtsreformen, och institutet infördes i början av 1900-talet, när fyrktalssystemet avskaffades och den fyrtiogradiga röstskalan tillkom. Systemet byggdes sedan ut i samband med författningsreformen 1918.

Att föreskrifter om kvalificerad majoritet kommo till stånd var en följd av den oro, som de bestämmande på den tiden kände inför de demokratiska reformer, som till kommunalt inflytande förde fram stora breda folklager, vilka tidigare inte hade haft så mycket att säga till om. Man var orolig för att de nya förtroendemännen, som inte hade någon längre tids kommunal erfarenhet, skulle rusa i väg och fatta snabba och oöverlagda beslut till men för en ekonomisk hushållning inom kommunerna. Jag klandrar inte dem som på den tiden hade en sådan uppfattning. Jag bara konstaterar det faktum, att den nya tidens reformer medförde en känsla av osäkerhet och att man därför ville skaffa sig en garanti för att icke en knapp majoritet av dessa nya makthavare skulle kunna genomdriva sin vilja i vissa för kommunerna särskilt viktiga frågor.

Nu ha vi sett, att den genomförda demokratiseringen av det svenska samhällslivet ingalunda har utsatt det kommunala livet för några äventyrligheter. De nya folkgrupper, som ha kommit till kommunalt och samhälleligt inflytande, ha visat sig omtänksamma och försiktiga och ha på ett fullkomligt naturligt sätt vuxit in i den svenska traditionen. Då uppställer sig den frågan, om det sedan det ursprungliga skälet för den kvalificerade majoritetens införande bort-

fallit finns några andra skäl, som tala för att vi i fortsättningen böra bibehålla ett system med kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut. Vid den prövning, som kommunallagskommittén, Kungl. Maj:t och utskottet ha ägnat denna fråga, har man funnit, att några sådana skäl icke finnas. Det framstår då i varje fall för mig såsom den enda naturliga ståndpunkten att säga sig, att för de vanliga löpande förvaltningsbesluten ute i kommunerna ha vi i ett demokratiskt samhälle ingen annan lösning att föreslå än att majoritetens mening får bli bestämmande.

Det talas här visserligen om att detta skulle innebära risker för minoritetsförtryck. Jag betraktar det såsom fullkomligt självklart och som en av de största tillgångarna i vårt svenska samhällsskick, att vi verkligen försöka att lyssna till varandras meningar och ta hänsyn även till den uppfattning som minoriteten företräder. Om en knapp majoritet ute i en kommun egenmäktigt skulle förtrycka en stark minoritet, vore det mig fjärran att anse detta för ett gott tillstånd. Men jag kan icke inse, att man för att undvika denna risk bör bibehålla en bestämmelse, som faktiskt innebär, att en minoritet kan hindra en majoritet från att få sina berättigade önskemål tillgodosedda. Det innebär ju nästan, att man har en lagbestämmelse, som möjliggör för minoriteten att trycka sin vilja på majoriteten. Jag kan, som sagt, icke inse, att det är ett bättre sakernas tillstånd.

Sedan det ursprungliga skälet, som har föranlett systemet med kvalificerad majoritet, inte längre existerar, har jag svårt att kunna tänka mig, att det över huvud taget finns något skäl för att nu bibehålla detta system. Enligt min mening talar allt för att vi nu böra låta den vanliga demokratiska majoritetsregeln i fråga om förvaltningsbeslut gälla i obegränsad omfattning även ute i kommunerna.

Jag ber sedan, herr talman, att även få säga ett par ord om den kommunala kompetensen. Jag gör det därför att herr Andrén i sitt anförande använde uttryc-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

ken »upplösning» och »uppluckring» av rättsreglerna på detta område då han skulle karakterisera vad som här föreslås. Han talade om den stora osäkerhet, som därav skulle uppstå såväl inom kommunerna som för myndigheterna och de enskilda medborgarna.

Jag kan inte heller på den punkten följa herr Andréns tanke. Vi ha i våra nuvarande kommunalförfattningar en bestämmelse som stadgar, att »kommun äger att själv, efter vad i denna lag närmare bestämmes, vårda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan». Alla som ha studerat denna fråga äro väl överens om att orden »ordnings- och hushållningsangelägenheter» i detta sammanhang icke ha begränsande betydelse. Det är helt enkelt en allmän term, som man använde på den tiden då lagen skrevs. Det är ungefär synonymt med att det hade stått bara »angelägenheter». Tyngdpunkten i denna bestämmelse ligger i ordet »gemensamma». Detta ord har i rättspraxis fått en tolkning som tyder på att man anser, att gemenskap icke föreligger såvida inte ärendet i fråga berör en viss större del av kommunen eller ett visst större antal av dess invånare. Det är alltså något av ett kvantitativt begrepp, som här kommer in.

Det nu föreliggande förslaget går i sak närmast ut på att ordet »gemensamma» skall strykas. Man skriver således i lagen, att kommun äger att själv vårda sina angelägenheter. Det betyder, att när man i framtiden skall pröva, huruvida det faller inom en kommuns kompetens att besluta i en viss fråga, behöver man inte undersöka beslutets omfattning och kvantitet. Det räcker med att man frågar sig, huruvida det ur allmänna, samhälleliga synpunkter är önskvärt, lämpligt och ändamålsenligt att en angelägenhet av sådan beskaffenhet handhas av kommunen, eller om den ur allmänna, samhälleliga synpunkter bör falla utanför kommunens kompetens. Jag kan inte inse, att den tolkning, som denna rättsregel i sin nya formulering givetvis mås-

te bli föremål för, skall behöva bli så vid, att den kommer att verka uppluckrande på rättssäkerheten. Det är väl tvärtom för närvarande så, att utvecklingen har sprungit förbi den allmänna kompetensbestämmelse som hittills har gällt i kommunallagarna. Följden har blivit ett ständigt frågande och tvekande ute i kommunerna, huruvida en åtgärd, som man vill och anser sig böra vidta, är möjlig att genomföra trots detta ord »gemensamma» som står i lagen.

Det är klart, att när man på detta vis genomför en reform, som angår den kommunala kompetensen, så måste det till en början leda till en viss osäkerhet i rättspraxis innan man hinner få nya prejudikat. Men denna osäkerhet behöver, såvitt jag förstår, inte bli större än vad som i allmänhet följer med en ändring av gällande lagstiftning på viktiga områden. Jag tror därför, herr talman, att vi med ganska stort lugn kunna genomföra denna reform.

Jag vill sluta med att säga, att när denna reform har framlagts, har bakgrunden till densamma varit *förtroende* till kommunerna och den kommunala verksamheten. Vi ha sagt oss, att det finns intet samhälleligt intresse som gör att man bör klavbinda den kommunala verksamheten. Det är tvärtom ett starkt samhälleligt intresse, att vi så långt som möjligt söka få till stånd här i vårt land en decentraliserad medborgerlig initiativvilja och initiativförmåga. Det är därför som vi vilja vidga möjligheterna för kommunerna och ge dem så fria händer som möjligt att utan statligt förmynderskap fullgöra sina uppgifter. Det föreliggande förslaget är därigenom uttryck för en tanke som syftar till att på lång sikt stärka den kommunala självstyrelsen i vårt land. Jag är övertygad om att det bara kommer att bli till nytta för vårt land om den föreslagna reformen genomföres.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Det var kanske inte nödvändigt för statsrådet Mossberg att tala om för mig eller kammaren, att det är en viss skillnad mellan Weimarrepubliken och

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

en svensk kommun. Såsom kanske statsrådet Mossberg observerade, var den fråga, som jag ville belysa, det spörsmål som herr Gottfrid Karlsson tog upp, nämligen huruvida kravet på kvalificerad majoritet är förenligt med demokratiens principer. Jag tillät mig då att belysa detta problem med exempel tagna utifrån.

Statsrådet Mossberg gjorde vidare gällande, att orden »ordnings- och hushållningsangelägenheter» i 3 § icke ha någon betydelse. Det är en helt ny uppfattning från socialdemokratiskt håll. Ännu så sent som vid den stora kommunallagsrevisionen 1930 — och vid olika tillfällen senare, om jag icke minner mig — motionerade det socialdemokratiska partiets ledning om en utvidgning av den lilla katalogen från två moment till tre och ville då alltså icke medge, att ordet »gemensamma» var det avgörande. Jag vill tillägga, att socialdemokraterna av årgång 1930 hade rätt på den punkten.

Jag har själv hållit en hel serie föreläsningar om den kommunala kompetensen och har då alltid fått utgå från såväl ordet »gemensamma» som från »ordnings- och hushållningsangelägenheter». Det är en ganska ny teori, som herr statsrådet Mossberg här har kommit med.

Jag vill tillägga, att även jag betraktar de hittillsvarande bestämmelserna om den kommunala kompetensen såsom en garanti, vilket man gjorde också vid 1918 års författningsreform. På en punkt har det, såsom exempel från många länder giva vid handen, visat sig att demokratin har sina svagheter, nämligen i fråga om finanserna. Det är just i fråga om de kommunala finanserna, som kravet på kvalificerad majoritet hittills har upprätthållits i vårt land.

Till sist vill jag, herr talman, med ett ord kommentera statsrådet Mossbergs uttalande om att majoriteten lyssnar på och tar hänsyn till minoritetens mening. Ja, kanske *lyssnar* man till minoriteten! Men det har under de senaste åren alltför sällan förekommit att man *tagit hänsyn* till dess uppfattning.

Herr KARLSSON, GOTTFRID (kort genmäle): Herr talman! Även jag måste, fastän statsrådet Mossberg redan har gjort det, framhålla för herr Andrén, att det dock är en viss skillnad mellan Weimarrepublikens författning och de bestämmelser, efter vilka kommunerna i vårt land skola sköta sina angelägenheter. Herr Andrén gjorde visserligen den invändningen, att han hade anfört Weimarrepublikens författning blott såsom exempel för att belysa, vad jag i mitt förra anförande yttrade om den kvalificerade majoriteten. Det må så vara, men Weimarrepublikens författning var i varje fall så ohållbar ur demokratiska synpunkter, att demokratin i Tyskland snart gick under.

Jag medger att herr Andrén ur strängt formella synpunkter kunde ha mera fog för sin andra anmärkning mot mig. Jag gjorde i mitt förra anförande gällande, att den nuvarande ordningen i vissa fall faktiskt innebär, att minoriteten beslutar. Minoriteten beslutar visst icke, säger herr Andrén, den kan bara förhindra beslut. Men att förhindra ett beslut innebär ju faktiskt ett beslut i negativ riktning.

Herr Andrén talade vidare älskvärt om att både han och jag skyddas av en minoritetsbestämmelse. Jag hoppas att varken jag eller herr Andrén skall komma i den situationen, att vi behöva utnyttja det skyddet!

Jag tycker också, herr Andrén, att vi inte skola tala om de stadganden, som gälla till skydd mot förhastade ändringar i grundlagen, i samband med frågan om kommunallagarna, som ju innehålla bestämmelser som reglera hur man t. ex. får dra en vatten- eller avloppsledning. Jag tycker att inte ens en statsrättslärde bör göra dylika paralleller.

Herr HERLITZ: Herr talman! Jag skulle ha önskat, att jag nu hade fått tillfälle att till bemötande uppta den kritik, som jag hade väntat skulle framföras mot mina utläggningar i mitt föregående anförande. Dessvärre måste jag säga, att större delen av vad jag då sade läm-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

nats obeaktat. Herr statsrådet Mossberg var själv inte närvarande i kammaren, och hans anförande nyss gick mycket vid sidan av vad jag sade förra gången jag hade ordet. Det är emellertid ett par punkter som jag vill ta upp.

Jag ber kammaren om ursäkt att jag först måste säga några ord i en personlig angelägenhet, som för mig har ganska stor betydelse. Herr Thun yttrade, att herr Herlitz väl egentligen vill betrakta sig såsom »stående utanför partierna», då han uttalar sig i sådana här frågor. Men, fortsatte herr Thun, det är inte så helt beställt med denna renhet och höghet, ty herr Herlitz har nog en liten partipolitisk räv bakom örat också!

Jag måste säga till herr Thun, liksom jag var benägen att göra det till herr Hällgren då han häromdagen yttrade något liknande, att ett sådant uttalande gör mig ont, då det innebär en antydning om att jag skulle uppträda med falska och oberättigade pretentioner. Ingen har i själva verket varit så angelägen som jag att, kanske något självspelande, påpeka alltings subjektivitet och att i alla möjliga sammanhang betona, att jag givetvis inte kan frigöra mig från min allmänna politiska syn vid bedömandet av föreliggande frågor. Jag är fullt medveten om den mänskliga subjektivitet, som vidlåder oss alla, och går icke omkring med några pretentioner på att vara en stor och hög auktoritet. Det gör mig ont att här i kammaren då jag yttrar mig i konstitutionella frågor och anför fakta, som verkligen råka vara ostridiga och äro höjda över stridsvimlet, ändock mötas av den misstanken, att vad jag säger nog inte är så säkert, eftersom jag är högerman. Och lika ledsen är jag i de många fall, då jag gör uttalanden i konstitutionella sammanhang, som jag är medveten om ha sin politiska färg, och dessa uttalanden utan vidare accepteras. Jag skulle ingenting hellre önska än att vid sådana tillfällen få till stånd ett meningsutbyte här i kammaren mellan personer tillhörande *olika* partier, som ville ha ett omdöme i dessa konstitutionella frågor och även frambära sin mening.

Det är, herr talman, en personlig an-

gelägenhet för mig att få säga detta, emedan jag tycker, att de anklagelser, som här ha framförts, ställa mig och mina pretentioner i falsk dager.

Sedan vill jag först och främst yttra några ord angående den kommunala kompetensen. Det har sagts av både herr Gottfrid Karlsson och statsrådet Mossberg, att den nuvarande bestämmelsen om »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» ständigt vållar tvister och besvärligheter. Det råder, säger man, ständigt tvekan ute i kommunerna, ty ingen vet, vad dessa ord egentligen innebära. Och detta anför man såsom ett skäl för att ändra de nuvarande bestämmelserna.

Ja, resonemanget vore ju riktigt ifall man på något vis kunde göra troligt, att det som man sätter i stället skulle vara ägnat att undanröja tvister, tvivelaktigheter och delade meningar. Men det är det ju icke i minsta mån. I närvarande stund ha vi inte bara — jag understryker det än en gång — att bygga på dessa mystiska ord »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter». Om deras innebörd kan man givetvis tvista, men vi ha ju även att bygga på den massiva grundvalen av snart ett århundrades rättspraxis. Men i fortsättningen skola vi få bara några nya, mystiska ord, som först så småningom skola fyllas med innehåll.

Och vilket innehåll? Det var ganska roligt att få höra herr statsrådet säga, att meningen är att det avgörande skall vara vad som ur allmänna synpunkter är »lämpligt och ändamålsenligt» att kommunerna syssla med. Kom ihåg, mina damer och herrar, att det varit en hitills tillämpad princip, att regeringsrätten *icke* prövar lämplighetsfrågor, utan det får kommunerna själva bedöma. Men nu säger herr statsrådet, att regeringsrätten hädanefter i varje särskilt fall skall bedöma vad som ur allmän synpunkt är lämpligt och ändamålsenligt att kommunerna syssla med. Klarare än jag någonsin kunde hoppas bestyrker herr statsrådet härmed det uttalande, som jag gjorde för en stund sedan då jag sade, att det är ett fullkomligt fritt politiskt

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

skälighetsavgörande, som vi nu lägga i händerna på regeringsrätten. Är det en rimlig ordning?

Med avseende på frågan om den kommunala kompetensen vill jag vidare ge en liten replik till herr Gottfrid Karlsson. Han förklarade, att jag skulle önska en katalog över de kommunala angelägenheterna i stället för den nuvarande ordningen. Det önskar jag icke alls! Det enda jag önskar är, att vi, i den mån det behövs, skola få erforderlig lagstiftning på den ena eller andra punkten. Men märk väl, det blir på ytterst få punkter som jag förordar en sådan lagstiftning, änskönt jag har tagit upp hela det område, där majoriteten av de sakkunniga ansett att en utvidgning av verksamhetskretsen är behövlig. Jag erinrar också om hurusom herr statsrådet, trots sina vackra ord nyss om att vi naturligtvis måste lämna kommunerna största frihet o. s. v. — vilka vackra ord med tacksamhet inkasseras — även yttrat åtskilligt om hurusom vi på den ena punkten efter den andra måste bereda oss på att få särskild lagstiftning. Ja, vi få det. Och det tycker jag bara är fullt naturligt, såsom kommunerna nu äro inordnade i den offentliga apparaten.

Sedan vill jag, herr talman, säga några få ord om den kvalificerade majoriteten. Jag hade i mitt förra anförande en lång utläggning beträffande skälen för kravet på kvalificerad majoritet. Herr statsrådet hörde inte mitt resonemang men förklarade helt kort, att han kommit till det resultatet, att det »finns intet skäl» för att bibehålla bestämmelserna om kvalificerad majoritet. Jag kan då inte komma längre än att upprepa, att jag för min del anser, att »skäl finns». Jag får kanske stanna vid detta under hänvisning till vad som redan har blivit anført i ärendet.

Jag är mycket angelägen att gendriva ett uttalande av herr Thun. Han påstod, att jag i diskussionen om den kvalificerade majoriteten skulle ha sagt, att det vore betänkligt, om makten låge i arbetarklassens händer. Det är fullständigt orimligt, att jag skulle säga något så politiskt dumt och något som så fullstän-

digt strider mot min åskådning. Jag vill tvärtom betona, att det här är fråga om allsidigt verkande skyddsregler, som icke ha sin spets åt något håll. Det är ju alldeles självklart. Det är således icke riktigt vad herr Thun här sade.

Då vi diskuterade denna fråga i konstitutionsutskottet, gjorde jag en parallell, som jag gärna vill anförä även i detta sammanhang. Jag återopade ett resonemang — som jag minns mycket väl — med en högt aktad ledamot av de sakkunniga, då vi kommo in på frågan om kvalificerad eller enkel majoritet. Jag sade, att det icke utan vidare ligger i sakens natur, att man i en församling, hurudan den än må vara beskaffad, skall avgöra alla beslut med enkel majoritet, utan att detta givetvis beror på församlingens beskaffenhet. Svaret från den sakkunnige blev med ett visst inre patos: »För mig är den enkla majoriteten helig!» Det svaret gav mig en del att tänka på. Jag kan föreställa mig, att den enkla majoriteten har blivit helig inom arbetarrörelsen, och detta av ett mycket enkelt skäl. Arbetarrörelsen har varit en kamporganisation, och för att en kamporganisation skall bli effektiv duger det inte att man laborerar med principen att alla skola vara överens. Man måste helt enkelt se till att man har en regel, som klipper av alla tvistigheter. Därför har man där sedan generationer vant sig vid att böja sig för den enkla majoriteten. På så sätt har den enkla majoriteten inom arbetarrörelsen i dess fackliga och politiska former blivit något »heligt». Men märk väl, att det där gäller en organisation som bygger på frivillighetens grund, vilket ju arbetarrörelsen åtminstone formellt gör. Där är, som sagt, principen om enkel majoritet naturlig. Men problemet blir ett annat då samhället för samman människor i tvångsorganisationer. Där är det verkligen en öppen fråga, vilken makt som skall läggas i majoritetens hand.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande som jag ställt tidigare. Jag får kanske för tydlighetens skull påpeka, att i den punkt, som vi nu ha under behand-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

ling, innebär mitt yrkande avslag på 3 § i utskottets förslag och bibehållande av nu gällande lydelse av denna paragraf, vilken återfinnes i utskottets utlåtande på s. 48, vänstra spalten. Jag kommer sedan att ställa särskilt yrkande med avseende på den kvalificerade majoriteten.

Herr LODENIUS: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga och under åtskilliga år haft en hel del att göra med de kommunala angelägenheterna i min hemkommun, har jag tillåtit mig att begära ordet i denna debatt. Jag lovar att inte bli mångordig.

Jag förstår till fullo, att man kan ha delade meningar i en sådan fråga som denna. Alla äro vi väl på det klara med att de nuvarande gränserna för den kommunala befogenheten behöva vidgas. Problemet är huruvida denna utvidgning skall ske genom speciallagstiftning eller genom de ändringar som föreslås i den föreliggande kungl. propositionen och utskottets utlåtande. Med de erfarenheter, som jag har, är jag för min del ganska betänksam mot tanken att utvidga den kommunala kompetensen på det sätt som här föreslås. Såsom herr Herlitz här redan påpekat riskerar man nämligen då att inte riktigt veta, var gränsen för kommunernas befogenhet går. Det hade därför enligt min mening varit klokare att åtminstone tills vidare nöja sig med erforderlig speciallagstiftning, så att man inom kommunerna klart hade vetat, inom vilka gränser man har att hålla sig.

Såväl i utskottets utlåtande som av flera talare här i debatten har anförts, att ett motiv för de ändrade bestämmelserna i fråga om den kommunala kompetensen är, att det med nuvarande lagstadganden råder stor ovisshet om vilka beslut som det ligger inom kommunernas kompetens att fatta. Detta påpekande är givetvis riktigt, men man har dock haft en omfattande praxis att rätta sig efter. Denna praxis måste betyda en hel del. Jag erkänner, att man ute i kommunerna kanske i vissa fall i sina be-

slut gått utöver ramen för den kommunala kompetensen, men då har man i regel också allmänt varit ense om beslutet.

Jag undrar, om man inte, såsom herr statsrådet Mossberg här medgivit, efter genomförandet av den reform, som här föreslås, ute i kommunerna under en ganska lång tid framåt kommer att sväva i ovisshet om, var gränserna för den kommunala befogenheten gå. Det kommer med andra ord att uppstå ett otrevligt osäkerhetstillstånd då det gäller att fatta beslut i olika frågor. Enligt min mening har kammarkollegium i sitt remissyttrande som refereras på s. 48 i propositionen på ett förtjänstfullt sätt givit uttryck för dessa synpunkter. Jag kan även helt ansluta mig till vad kammarkollegium i den delen anför. Kammarkollegium skriver: »Kommitténs förslag syntes kollegiet kunna innebära ett frångående av den i samtliga kommunala lagar hittills upprätthållna grundsatsen, att gränser angivas för de kommunala befogenheterna. Det skulle icke heller vara ägnat att medföra reda och ordning i förhållandet mellan den överordnade staten och de underordnade kommunerna, om kommunerna själva skulle få reglera den kommunala kompetensen. Den kommunala förvaltningsorganisationen och ärendenas beredning därstädes erbjuda dessutom icke sådan rättssäkerhet för kommunens egna medlemmar, att en relativt fast avgränsning av kommunens befogenheter kan undvaras.»

Jag tror att detta är riktigt, och därför är jag för min del på den linjen, att man bör gå försiktigt fram. Jag kan inte förstå att det skall vara så omöjligt att göra de utvidgningar, som behövas exempelvis när det gäller kommunala bidrag till elektrifiering, stipendier, hemvärn, enskilda vägar m. m., på speciallagstiftningens väg. Man kan ju komplettera bestämmelserna i den mån behov av komplettering inställer sig.

Emellertid var det kanske närmast med anledning av frågan om den kvalificerade majoriteten jag begärde ordet. Jag fick det intrycket, när min vän och

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

bänkkamrat herr Thun yttrade sig, att han menade att motståndet mot det fullständiga upphävandet av bestämmelserna om kvalificerad majoritet på något sätt riktade sig mot »arbetarstyret», som jag tror han uttryckte sig. Jag representerar en kommun som har borgerlig majoritet, och ur den synpunkten har jag alltså ingen anledning att göra invändningar emot att bestämmelserna om kvalificerad majoritet slopas. Jag borde tvärtom förorda att de skulle borttagas, eftersom de borgerliga nämligen inte ha absolut majoritet i min hemkommun; de äro femton mot nio. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen, att det åtminstone i landskommunerna är mycket sällan som en fråga avgöres efter politiska synpunkter. Snarare är det väl de lokala synpunkterna som bruka bli avgörande, och då skär skiljelinjen mellan de olika meningarna rätt igenom parti-gränserna.

Jag tror inte att det är så alldeles lyckligt att i samtliga fall slopa bestämmelserna om kvalificerad majoritet, utan man bör nog bibehålla dem åtminstone beträffande vissa frågor, såsom har föreslagits i den av mig m. fl. avgivna motionen och i reservationen. Det talas här om att det, så länge bestämmelserna om kvalificerad majoritet bibehållas, egentligen är minoriteten som fattar besluten. Det är klart att man kan se saken så, men när det gäller min hemkommun ha vi aldrig haft någon olägenhet av föreskrifterna om kvalificerad majoritet, ty i de frågor där det har krävts sådan ha vi fattat besluten med acklamation; vi ha alltså varit överens. För närvarande är emellertid en fråga aktuell i min hemkommun, där jag tycker att det skulle vara att gå för långt att låta majoriteten bestämma. Det gäller en byggnadsfråga, för övrigt en skolfråga. Därvid kunna naturligtvis organisationsfrågorna avgöras med enkel majoritet, men så snart det gäller bygenskap och upptagande av lån måste som bekant besluten enligt nuvarande bestämmelser fattas med kvalificerad majoritet. Det är omöjligt att för dagen säga, var gränsen går mellan de olika

meningarna i den frågan, men det kanske blir hälften av ledamöterna på var sida, och i så fall blir ju det avgörande till vilken sida ordföranden kommer att ansluta sig. När det gäller så pass viktiga frågor är jag mycket tveksam om huruvida man bör överlämna åt den så kallade majoriteten — jag måste säga så när det står tolv mot tolv och ordförandens utslagsröst blir avgörande — att fatta beslut.

Visserligen har majoriteten ett ansvar, men vad innebär detta ansvar? När beslutet är fattat och planen är realiserad kan man inte ändra på någonting, även om man vid ett senare tillfälle skulle tycka att man hade gått litet för hastigt fram. Bara det att bestämmelserna om kvalificerad majoritet finnas gör väl ändå att man i sådana frågor, där kommunalfullmäktige eller vad det nu kan vara för en beslutande myndighet äro delade, går mera grundligt fram, utreder frågorna ordentligt och försöker komma till ett kompromissförslag för att nå den majoritet som behövs. Jag tror det är ett lyckligare system än att bara lita till majoriteten, ty det kan som här vara en mycket stor minoritet, som vill ha sitt ord med i laget, och jag tycker att den bör ha all rätt att få det.

Jag sade att man kan se saker och ting ur olika synpunkter, och det är klart att man kan göra det i det här fallet. Jag skulle bättre ha förstätt det här framlagda förslaget, om man inte hade tagit allting på en gång. Här utvidgas nu den kommunala kompetensen, man vet inte hur långt, och samtidigt tagas bestämmelserna om kvalificerad majoritet bort, detta alldeles före genomförandet av den nya kommunindelningen, som jag i motsats till herr Gottfrid Karlsson måste tillskriva en viss betydelse; jag anser det vara viktigt att en stor minoritet får göra sin röst hörd vid de kommunala besluten när den nya kommunindelningen har genomförts. Jag tror inte, att samarbetet befrämjas av att en kanske liten majoritet bestämmer allting, under det att minoriteten, som kanske i stor utsträckning kommer från mindre kommuner, vilka ha anslutits till

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

en större, egentligen inte får någonting alls att säga till om. Jag tror att ett sådant system kunde få konsekvenser för samarbetet efter den nya kommunindelningens genomförande, som kunde bli till skada.

Jag har, herr talman, inte kunnat komma till något annat resultat än att det är bäst att gå sakta fram, att släppa bestämmelserna om kvalificerad majoritet endast i vissa fall, såsom det har föreslagits i reservationen och dessförinnan i motionen, och att i fråga om den kommunala kompetensen gå fram på speciallagstiftningens väg. På grund av denna min uppfattning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Herr **SJÖDAHL**: Herr talman! Det skulle givetvis ha varit utomordentligt värdefullt, om kommunallagskommittén hade kunnat åstadkomma en för alla klar lagtext i vad det gällde kommunernas kompetens. Men kommittén kunde inte åstadkomma detta på annat sätt än genom en uppräknings av olika ärenden — något som en av reservanterna, herr Englund, har varit inne på — och det tyckte man var en otjänlig väg att gå fram på. Då var man hänvisad till att tillgripa ett allmänt uttryck för kommunens verksamhet, liknande det som finns i den nuvarande kommunallagstiftningen, där det som bekant talas om »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter». Detta uttryckssätt har sin historiska förklaring, och historikerna begripa det, men den nu verkamme kommunal mannen har nog mycket svårt att förstå vad de där orden innebära. De äro inte på något sätt vägledande för honom.

Vad som kan vara vägledande är givetvis den rättspraxis, som har utformat sig. Denna rättspraxis får man emellertid inte kännedom om genom ett studium av själva lagtexten, utan genom ett studium av de handböcker till belysande av lagtextens innehåll, som finnas och som ha varit en guldgruva säkerligen inte bara för kommunal männen, utan även

för den långföreläsare i kommunalkunskap, som nyss har yttrat sig här.

Vad blir det nu för ändring genom de föreslagna nya kompetensbestämmelserna? Ja, man beskär inte det gamla kompetensområdet, som täcker praktiskt taget — jag måste säga praktiskt taget, ty det är en hel del beslut som fattas utanför lagens ram — hela den nuvarande kommunala verksamheten. Men så har det tillkommit en ny bestämmelse, där det bara talas om kommunala angelägenheter, samma ord som användas i Danmarks och Norges kommunallagar och vilkas användning givetvis innebär att man fortfarande måste lita till den praxis, som kan utforma sig på det relativt lilla gränsområde, där det kan uppstå någon tveksamhet om kompetensbestämmelsernas tolkning.

För att göra saken klarare har kommittén försökt belysa en hel del spörsmål i detta sammanhang ur sina synpunkter, och departementschefen har i det stora hela anslutit sig till kommitténs mening i dessa fall. Nog borde vad som sålunda har skrivits i detta ämne vara tillräckligt vägledande för kommunal männen i deras verksamhet. Herr Herlitz säger, att hädanefter få de stackars kommunal männen sitta och slå i ett kommittébetänkande, en proposition och ett utskottsbetänkande för att komma till klarhet om kommunernas kompetens. Men vi få givetvis, när den här lagen är antagen, en handbok, som klarlägger de principer, som jag hoppas och tror nu skola bli fastslagna av riksdagen, och förtydligandena komma sedermera att undan för undan kompletteras med prejudikat. Det blir alltså inte för kommunal männen en sådan ofantligt mödosam forskning, som herr Herlitz föreställer sig, men professor Herlitz får givetvis ställa sina seminariedeltagare inför problemen vid deras vetenskapliga studier.

Här talade exempelvis herr Wehtje om att man enligt de nu föreslagna kompetensbestämmelserna kunde besluta praktiskt taget vad som helst inom kommunerna, och särskilt var han orolig med tanke på den ekonomiska verksamheten. Men i departementschefens uttalan-

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

de i propositionen har ju fastslagits, att de nya bestämmelserna inte skola innebära någon ändring av den grundläggande principen, att affärsverksamhet i utslutande syfte att erhålla ekonomisk vinst icke synes kunna betraktas som en naturlig kommunal angelägenhet. Det måste vara i mycket begränsad omfattning, som de nu föreslagna bestämmelserna möjliggöra någon kommunal ekonomisk verksamhet utöver den som nu kan bedrivas.

Jag tror därför, att man genom att godtaga denna ändring i kompetensbestämmelserna vinner att det blir en viss, mycket försiktig utökning av kommunernas kompetensområde, en utvidgning som i stor utsträckning kommer att tillfredsställa de önskningar som man hyser inom de kommunala representationerna och som vid några tillfällen ha tagit sig uttryck i riksdagsskrivelser till Kungl. Maj:t.

Det har sagts här, att den utökning av kommunernas verksamhet, som möjliggöres av de föreslagna bestämmelserna, skulle föranleda en byråkratisering. Det blir emellertid ett så ringa antal ärenden av ny art, som komma till i kommunernas verksamhet, att det av den anledningen inte finns någon risk för byråkratisering. Tror man något annat ser man saken alltför mycket i svart, och i detta fall har man ingen anledning att vara så pessimistisk.

Jag måste säga några ord om bestämmelserna angående kvalificerad majoritet, vilka nu äro föreslagna att avskrivas, och jag vill tala om saken kanske inte minst därför, att det har gjorts jämförelser mellan utländska och svenska bestämmelser. Det har redan sagts från statsrådsbänken, om jag inte hörde fel, att det ju ändå är en skillnad mellan å ena sidan det värn för riksdagsmännens politiska självständighet, som det innebär att det fordras fem sjättedels majoritet inom riksdagen för att en riksdagsman skall kunna åtalas, och å andra sidan föreskrifterna beträffande en kommunal representations beslut angående var en skola eller fattigvårdsanstalt skall ligga och huruvida lån skola upptagas.

I det förra fallet gäller det ett skydd mot att en riksdagsman förhindras att närvara vid riksdagen utan att en tillräckligt stor majoritet inom denna finner skäl därtill föreligga, och det är väl något helt annat än sådant som beslutas inom kommunerna. Det får väl vara några rimliga motsvarigheter i de jämförelser man gör.

En ärad talare anförde ett exempel från den tyska förbundsrepubliken efter förra världskriget. Det har redan sagts, att det i det fallet gällde regler om ändringar i författningen. Bestämmelser om att kvalificerad majoritet fordras för författningsändringar finnas i en hel del författningar, dock gudskelov inte i vår. Men bestämmelserna om kvalificerad majoritet för ändring av en demokratisk författning i ett land, som under långa tider varit Hohenzollernstyrkt och som har velat värna sig mot framtida omstörtningar, ha väl inte alltför stark anknytning till bestämmelserna om kvalificerad majoritet för beslut inom kommunala representationer beträffande oftast rätt banala och triviala ting. Och att kalla Weimarrepubliken en praktrepublik — ja, utan att upphäva Weimar författningen kunde Hitler regera och tyrannisera Tyskland i många och långa år. Det var en praktrepublik i en verkligt betydelsefull mening!

Men bortsett från allt detta kan man fråga, om det ändå inte är rimligt att behålla bestämmelserna om den dubbla majoriteten i vår kommunallagstiftning. Trots det som herr Herlitz anförde får jag emellertid säga, att man måste framlägga mycket starka skäl för att kunna bestrida den principen, att flertalet måste få avgöra i politiska frågor. Jag har nyligen med stort intresse läst ett arbete av en dansk statsrättslärare, Alf Ross, om demokratin, där författaren kommer till den slutsatsen, att man måste erkänna flertalsprincipen vid fattande av beslut inom demokratin.

Det är klart att man kan göra jämförelser i vissa fall, men om man som skäl emot borttagandet av bestämmelserna om kvalificerad majoritet anför, att det inte visas någon hänsyn ifrån det

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

partis sida, som för närvarande har majoritet i riksdagen och i en hel rad av rikets kommunala representationer, så vill jag blott säga, utan att diskutera hurvida majoritetspartiet visar någon hänsyn eller inte, att man inte har märkt något större hänsynstagande från minoritetens sida i denna kammare, kanske allra minst — ja, det är hårt sagt — från min ärade vän herr Andrén. Hänsyn kräver att mötas med hänsyn.

Om man med utgångspunkt från de politiska ting, som herr Andrén är speciellt sakkunnig i, försöker göra slutledningar om hur förhållandena äro i kommunerna, skall man finna att de ungefär motsvara förhållandena inom den svenska riksdagens utskott. Det är sällan jag har sett en majoritet inom en styrelse eller representation i en kommun vilja förtrampa minoriteten, men däremot har jag sett mångfaldiga exempel på hur man på allt sätt försöker åstadkomma största möjliga enighet om besluten. Om man genomför majoritetsprincipen på kommunalförvaltningens område, komma enligt min uppfattning majoriteten och minoriteten att mötas på samma plan, och det blir inte liksom nu, att majoriteten har ett stort handikap i och med att minoriteten endast behöver omfatta något mer än tredjedelen av antalet röstande medlemmar för att kunna omintetgöra ett beslut.

Nu komma som sagt majoritet och minoritet att mötas på samma plan, men jag tror att hänsynstagandet kommer att fortsätta. Jag är säker på att vi nu kunna kasta bort det misstroende gentemot den svenska demokratin, som införandet av kvalificerad majoritet har inneburit. Den svenska demokratin har under de senaste trettio åren avlagt sitt mognadsprov, och jag finner det synnerligen önskvärt att riksdagen ger den sitt förtroende genom att i dag, herr talman, avskaffa bestämmelserna om kvalificerad majoritet i vad det gäller de kommunala besluten.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Herr Sjödahl har tydligen likat som herr Gottfrid Karlsson förstätt,

att jag talade om själva den demokratiska principen och dess förenlighet med sådana institut som kvalificerad majoritet. Jag har erinrat om den saken tidigare och skall inte upptaga den korta tid, som jag nu har till förfogande, med att säga mera om den.

Jag kallade Weimarrepublikens författning ett praktexemplar av demokratisk författning, och detta är en uppfattning som under hela 1920-talet delades av både den svenska och den tyska socialdemokratien. Att republiken föll berodde sannerligen inte på författningen, utan det berodde på den utomordentliga flathet, som visades av de tyska partierna, inte minst det socialdemokratiska, gentemot herr Hitler.

En sak till vill jag beröra. Herr Sjödahl sade att jag i våra debatter inte skulle ha visat någon särskilt stor hänsynsfullhet mot majoriteten. Det är möjligt att herr Sjödahl har rätt; men vi, som icke längre ha några möjligheter att vinna vöteringarna, ha i alla fall kvar rätten att försöka vinna debatterna!

Herr THUN: Herr talman! Jag vill bara med ett par ord bemöta herr Herlitz. I resonemanget om den kvalificerade majoriteten har han dragit fram sådana argument som hur det går till inom fackföreningsrörelsen, som är en kamporganisation, och ur detta velat dra slutsatser angående majoritetens ställning inom den kommunala förvaltningen. I det sammanhanget sade herr Herlitz, att vad han anförde inte hade en udd riktad mot någon. Det kan hända, men jag fick i alla fall den uppfattningen att det var en udd, och det var många andra som fingo en likadan uppfattning.

Vidare sade herr Herlitz, att vad jag sade om honom gjorde honom ont. Jag lyssnade faktiskt med det allra största intresse till hans första inlägg och beundrade just hans kompetens när det gäller att behandla sådana här spørsmål, och jag framhöll också hur nyttigt det var att vi, som arbeta inom det praktiska politiska livet, få komplettera våra praktiska kunskaper med allt det bokliga

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

vett, som professor Herlitz kan bjuda oss på. Nu råkade jag emellertid samtidigt säga, att herr Herlitz visserligen önskar dväljas ovan partierna, men att han dock också är högerman. Det kanske var litet oförsiktigt sagt av mig, men jag har fått den personliga uppfattningen att detta inte kunnat undgå att ibland sätta sin prägel på hans uttalanden.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Herr Andrén sade något, som mycket litet berörde denna sak men som jag inte tycker kan få stå oemotsagt. Han yttrade, att socialdemokratien i Tyskland hade visat en oerhörd flathet mot nazismen. Jag vill endast erinra om att det enda parti i den tyska riksdagen, som röstade emot den fullmaktslag, som herr Hitler fick i början av sin regim, var det socialdemokratiska partiet. De som medverkade till att herr Hitler fick makten voro Tysklands högermän.

Om herr Andrén sedan vill säga, att han på denna punkt har vunnit debatten, får det vara hans sak.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Om herr Sjödahl hade varit litet mera invigd i den tyska Weimarepublikens partipolitiska förhållanden, hade han först och främst vetat, att vad som var tysk höger icke hade någon som helst motsvarighet i vårt land. Den tyska högern levde delvis på gamla feodala traditioner, som den svenska högern lämnade redan under 1800-talets förre hälft. Det går därför inte att komma med så enkla saker som att vilja slå fast, att det var ett högerparti — det kallades för resten inte så — som intog den hållning i Tyskland, som herr Sjödahl gjorde gällande.

Vad det tyska socialdemokratiska partiet beträffar var det ett stort parti, som på 1920-talet i utomordentlig utsträckning hade makten. Det räddade måhända sin själ i en votering men föll sedan offer för herr Hitlers enkla konster. När man sedermera har läst den litteratur, vari oppositionen mot Hitler har klarlagts, har man mött helt andra

oppositionselement än de kretsar, som herr Sjödahl helt visst skulle ha önskat se i opposition mot Hitler. Det var officerare och präster och andra ämbetsmän, ofta ur högadelns krets, som vågade bekämpa Hitler till det yttersta.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman!

Debatten har kommit att röra så många ting, att det synes mig, som om huvudfrågorna blivit en smula undanskymda. Jag skall därför be att helt kort få omnämna de huvudsakliga anledningarna till att jag har anslutit mig till reservationen.

Det är sedan länge en tydlig tendens att överlämna till kommunerna en hel del av den verksamhet, som nu bedrivs i riksdagen. De som här driva majoritetslinjen syfta till att alltmera överlåta på kommunerna att handha allmän verksamhet för det gemensamma bästa. Man måste emellertid därvidlag vara en smula försiktig, synes det mig, ty kommunerna äro inte så stora enheter, att de kunna uppbära hur mycken social verksamhet som helst. De kunna exempelvis inte åtaga sig alltför omfattande byggnadsverksamhet för åstadkommande av samlingslokaler o. s. v. Det finns mycket som är nyttigt och bra, men man kan riskera att en kommuns verksamhet blir så omfattande, att den ekonomiska grundvalen för kommunen kan komma att vackla. Det kan inträda förändringar i det ekonomiska underlaget, varigenom kommunen kan komma ut på en vådlig seglats. När då inte den lilla hämsko, som ligger i bestämmelserna om kvalificerad majoritet, heller finnes, kunna besluten, om majoriteten växlar, gå litet fram och tillbaka. När det gäller viktiga beslut av stor ekonomisk räckvidd, såsom om förvärv eller avhändande av fastigheter, kunna de få ekonomiska konsekvenser långt fram i tiden.

Det kan därför vara riskfyllt att utvidga kommunernas verksamhet. Åtminstone borde man försöka ta det en smula försiktigare nu i samband med tillskapandet av de nya kommunerna. Jag tror inte att vi skola vänta oss, att

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

dessas nya kommuner skola kunna ta hand om allt som rör det allmänna, utan vi få väl även i fortsättningen här i riksdagen ha vår hand över det, inte minst med hänsyn till önskvärdheten att jämnare fördela kostnaderna för ett och annat.

Jag är således en smula tveksam om möjligheterna att låta kommunerna åtaga sig allt det som man här tänker sig. Jag tror att det skulle vara till gagn att gå försiktigt fram och liksom tidigare ha mera snäva gränser för den kommunala verksamheten. Jag är gärna med om att utöka området för kommunernas bestämmanderätt, men det bör ske på samma försiktiga sätt som tidigare genom en successiv utökning av kompetensområdet. Det lössläppande, som förslaget innebär, synes mig vara en smula vådligt, och jag har därför inte kunnat biträda förslaget. Av samma anledning kan jag inte biträda förslaget att utan vidare slopa den nu gamla och väl beprövade anordningen med kvalificerad majoritet för beslut i vissa fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Herlitz m. fl.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag återkommer, men jag måste replikera herr Andrén.

Han påstod, att socialdemokratien i Tyskland hade fallit för Hitlers enklaste konster. Jag vill erinra om att vid det sista tyska valet höll socialdemokratien ungefär sin ställning. Varken ledarna eller valmanskåren föll för Hitlers enkla konster. Schumacher med sin erfarenhet från koncentrationslägren och de, som levde landsförvista här i landet och av vilka jag träffat många, skulle kunna vittna om hur litet de efter valen föll för Hitlers enkla konster.

Men hur var det med högern? Herr Andrén säger, att högern i Tyskland inte var detsamma som högern här. Det må vara hänt, men jag vill erinra herr Andrén om att även om högern i Tyskland inte motsvarade den svenska högern, stödde den sig dock på precis samma grupper som den svenska hö-

gern, nämligen storindustrien, godsägarna och finansmännen. Vid det sista valet var socialdemokratiens ställning oförändrad, och den katolska centern, som väl även enligt herr Andréns mening inte bestod av högermän, höll också sin ställning. Där funnos också kommunister. Men det fanns praktiskt taget inga andra partier. Var fanns högern?

Herr ANDRÉN: Herr talman! Det är väl inte meningen, att vi här skola hålla på att diskutera partipolitiska förhållanden i Tyskland under tiden före och efter Hitler; så mycket kan jag emellertid få säga, att de som här i Sverige felaktigt ha kallats för tysk höger i stor utsträckning voro storfeodala agrarer i norra och östra Tyskland. De storindustriella grupperna röstade i allmänhet på nationalliberalerna, som emellertid också hade andra element i sin valmanskår. Skall man jämföra svensk höger med något tyskt parti, är det svårt att hitta något, som är identiskt med det svenska partiet, men jag skulle tro, att den uppfattning, som svensk höger hade vid den tiden, låg något till vänster om de tyska nationalliberalernas uppfattning.

Herr Sjödahl sade, att socialdemokratien klarade sig bra vid valen i Tyskland, innan Hitler övertog makten. Så mycket mera besynnerligt är det då, att den föll till föga och inte märktes under Hitlers regeringstid.

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att herr Andrén inte märkte den tyska socialdemokratien. Jag tror inte att herr Andrén i något fall skulle velat märka, när ett socialdemokratiskt parti är i oppositionsställning i en diktatur. Men jag vill upprepa vad jag nyss sade. Om den svenska högern inte motsvarades av den tyska högern, men vid det sista valet de enda kvarvarande av de gamla partierna voro socialdemokrater, katolska centern och kommunister, medan de övriga voro nazister — var fanns då över huvud taget den tyska högern?

Ang. kvalificerad majoritet för kommunala beslut m. m.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! Jag uppkallades av herr Sjö Dahl, som ställde sig såsom borgensman för demokratiens hänsynstagande till minoriteten. Jag vill bringa i erinran, att herr Sjö Dahl är just den man, vilken såsom kommittéledamot förberett och i kammaren främst verkat för genomförande av den skattelagstiftning, som vi för närvarande ha och som av den minoritet, som företrädesvis drabbas av den, anses utgöra ett klart övergrepp.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Herlitz** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 3 § i det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 24 punkten A 1 framlagda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr **Herlitz** begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 42.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ordet lämnades här efter till herr **HERLITZ**, som anförde: Herr talman! Med avseende på 23 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet anholder jag att få yrka bifall till denna paragraf i den lydelse den har i den av mig m. fl. avgivna reservationen och som återfinnes nederst på s. 58.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr **Herlitz**, att kammaren skulle antaga det förslag till ändrad lydelse av 23 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock att kammaren skulle, i enlighet med vad utskottet i förevarande utlåtande tillstyrkt, avslå nämnda förslag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å berörda förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Herlitz** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som, i enlighet med vad konstitutionsutskottet i utlåtande nr 24 tillstyrkt, avslår det förslag till ändrad lydelse av 23 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, som innefattas i den av herr **Herlitz** m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages nämnda förslag.

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för japropositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De under A 2—A 7 upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av vissa fänrikar;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa decentraliserings- och förenklingsåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående radarutrustning för statens isbrytarfartyg;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Äkrokens vägsamfällighet av en lantförsvaret tillhörig bro över Kalix älv;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till flyttning av vissa drivmedelscisterner på Gotland;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; samt

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till sprängämnesinspektionen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden.

I en inom första kammaren av herr *Fahlander* väckt motion (I:28) hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja ett anslag å 250 000 kronor eller det större eller mindre belopp, som kunde anses erforderligt, för inbjudan till Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden och hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en bestyrelse att organisera denna inbjudan.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I:28 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Gustaf Karlsson*, som dock ej antytt sin mening.

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Om det nu föredragna utskottsutlåtandet skulle man kanske, om man vill bedöma det välvilligt, kunna säga, att det är de förståndigas försiktiga tal, men det kan hända, att man kommer sanningen en liten smula närmare, om man säger, att det är de räddhågades syn på ett allvarligt och stort problem. Vad jag nu sagt skulle kanske föranleda någon att fråga, vad för alternativ jag har till utskottets förslag, för vilket jag ju bär en tjugufjärdedel av ansvaret. Jag ber därför, herr talman, att så gott jag kan med några ord få förklara, vad jag avsett med den blanka reservation, som jag har fogat till utlåtandet.

Ärendet gäller, som kammarens ledamöter finna, en motion som väckts i denna kammare av herr Fahlander och i vilken yrkas, att riksdagen måtte bevilja ett anslag på 250 000 kronor eller det större eller mindre belopp, som kan anses erforderligt, för inbjudan till Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden och hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en bestyrelse att organisera denna inbjudan.

Olika omständigheter gjorde, att jag inte fick första avdelningens förslag till utlåtande i min hand förrän strax innan det skulle behandlas i utskottets plenum. Jag hade nog tidigare i likhet med vad avdelningens talesman i utskottet meddelade funnit, att motionens hemställan var sådan, att det formellt betraktat inte var så lätt att direkt yrka bifall till den. Jag hade inte tid att få fram ett utarbetat förslag, men jag gjorde i statsutskottet det yrkandet, att utskottets utlåtande skulle gå i tillstyrkande riktning. Jag blev ensam om den meningen, ehuru jag inte direkt begärde votering.

Det är, herr talman, viktigt att man tar allvarligt på det i motionen berörda problemet. Talesmannen för första avdelningen sade, som jag nämnde, att motionen var så utformad, att det var omöjligt att föreslå ett bifall till densamma. Klämman var obestämt formulerad, och det saknades riktlinjer och plan för verksamheten. Jag har redan nämnt, att

jag nog inte anser att detta påpekande ur utskottets synpunkt helt saknar fog. Men jag vill samtidigt säga, att det är ju så med första avdelningen, att den i allmänhet mer eller mindre smärtfritt avlivar motioner, som den behandlar. Det är en regel, att första avdelningen alltid är enhällig, när det gäller att bedöma en motion. Hade det nu funnits ett mera positivt intresse i första avdelningen för motionens syfte, är det klart, att man här hade kunnat utarbeta de riktlinjer och de planer i anknytning till motionen, som man efterlyste. Det bör inte vara några svårigheter för en avdelning att åstadkomma det, om det finns en positiv vilja.

Nu har utskottet i enlighet med avdelningens förslag visat en välvillig inställning på en och en halv rad. »Utskottet vill uttala sin fulla förståelse för den grundsyn, som ligger bakom motionärens förslag», heter det. Det låter ju vackert, men det verkar nog ändå inte alldeles äkta, om man tänker på hur negativt utskottet var till hela problemet.

Varför skall man då behöva taga mycket allvarligt på denna fråga och över huvud taget de frågor, som beröra freden och som föras fram i Sveriges riksdag? Enligt min enkla mening är det framför allt av den anledningen, att alla människor med någon eftertanke inte bara i vårt land, utan jag skulle tro i all världens länder, känna en djup oro över att innan ännu freden är sluten efter det andra världskriget tala vi om ett nytt världskrig som en oundviklig sak. Detta måste oro alla, och då menar jag att även en församling som Sveriges riksdag, folkrepresentationen, bör ta allvarligt på detta problem och inte vinka bort det med kalla handen. Jag anser att det är nödvändigt, att Sveriges riksdag ger till känna sin mening och sin vilja att stödja de mäktiga krafter, som de svenska folkrörelserna utgöra. Våra folkrörelser äro i alla fall demokratiens livsnerv i vårt land. Här hade det varit ett tillfälle att göra detta, men det blev inte gjort.

Det beklagar jag, och jag beklagar även, att ärendet nu ligger så till, att jag

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

inte kan yrka bifall till motionen. Jag bara önskar att mera detaljerade förslag skola utarbetas, helst i samråd med folkrörelserna, som kunna ställa sig bakom dem, och att det då skall kunna bli möjligt för en majoritet i riksdagen att ge det ekonomiska stöd åt folkrörelserna, som kan göra det möjligt för dem att i sin tur göra en fullödlig insats för fredens bevarande.

Jag vet inte hur många av kammarens ledamöter som ha ägnat någon tanke åt att den statsreglering, som vi om några få veckor gå att fastställa, på driftbudgeten upptar en utgiftssumma av ungefär 5 000 miljoner kronor, men att vi i denna budget endast ha beviljat ett belopp av 45 000 kronor till upplysningsarbete för freden. Mot bakgrunden av hela vår budget vågar man väl, även om man är snål med statens medel, säga att 45 000 kronor är en spottstyver.

Jag har, herr talman, vid behandlingen av olika ärenden här i kammaren från många håll hört yttrandet, att det eller det »icke är värdigt den svenska riksdagen». För min egen ringa del har jag hittills sökt undgå att ta dessa ord i min mun, men när jag tänker på den sak det här gäller och konstaterar hur litet vi offra för den har jag, herr talman, svårt att undanhålla dessa ord: det är icke värdigt Sveriges riksdag. Ty Sverige har förpliktelser på detta område. Vi ha kunnat undgå krigets härjningar, och man kan därför med rätta kräva större insatser av vårt land än av andra för att sammanföra representanter för våra folkrörelser, som genom att ta kontakt med varandra skola kunna bygga bryggor som hålla. I likhet med motionären tror jag inte att det diplomatiska spelet räcker, utan att vi måste väcka till liv de krafter, som vi ha i våra folkrörelser, för att angripa detta stora problem.

Jag har bara velat antyda dessa synpunkter och uttalar den förhoppningen, att det skall framläggas förslag som göra det möjligt för Sveriges riksdag att bevilja de medel, som äro nödvändiga för att ett fruktbringande arbete för fredens bevarande skall kunna bedrivas över gränserna mellan nationerna.

Jag har således, herr talman, för närvarande inte något yrkande.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 275 och 287.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 413, av herr *Persson, Ivar*, och herr *Löfvander*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m.;

nr 414, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m.;

nr 415, av herr *Strand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.; och

nr 416, av herr *Norling*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 247, angående språklig granskning av lagförslag;

nr 248, angående kontrollen över innehav av skjutvapen; och

nr 249, angående bättre tillgodoseende av landsbygden vid arbetstillståndsgivningen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.05 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 2 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Om ett ungdomens världsparlament för freden. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden.

Herr FAHLANDER: Herr talman! Jag har i en motion begärt, att riksdagen skulle bevilja ett anslag på 250 000 kronor för inbjudan till Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden och hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en bestyrelse att organisera denna inbjudan.

I samband därmed har jag också såsom lämplig arbetsform rekommenderat, att denna ungdom skulle anbefallas att grundlägga ett fredens forskningsinstitut. Det är inte oss obekant, att man grundar råd och institut för olika ändamål. Bland annat veta vi mycket väl att man här med riksdagens beslut har grundat råd och institut av forskningskaraktär t. ex. för krigsmateriel. Det vore väl då inte heller för mycket begärt, om man också offrade något för att upprätta ett fredens forskningsinstitut. Jag tror också att den önskan, som kommit till uttryck vid flera tillfällen i dagspressen och bakom vilken stå en mängd prominenta personer, nämligen önskan om en fredsprofessur, skulle finna en ganska naturlig lösning i samband med grundandet av ett fredens forskningsinstitut. Jag är alldeles övertygad om att de säkerligen högt kvalificerade ungdomar, som här skulle sammanträffa, skulle bli utmärkta hjälpre-

dor i detta kvalificerade arbete på utredandet av frågor, som ligga till grund för ett bättre bedömande av åtgärder i fredens syfte.

Men jag förstår också samtidigt, att det för statsutskottet kanske inte har varit så lätt att gå med på ett nytt anslag för här angivet ändamål. Statsutskottets liksom riksdagens övriga ledamöter äro vana att handlägga helt andra problem, som gälla, jag höll på att säga, för dagen mera matnyttiga ting. Men jag tror att det inte skulle skada, om vi någon gång lyfte oss också upp till ett dylikt plan och försökte på allvar diskutera den i världen mest brännande frågan, nämligen hur vi med allas förenade krafter skola lyckas komma till rätta med det allt överskuggande problemet om en världsfred. Det är många, säkerligen icke minst inom statsutskottet, där ledamöterna ju äro vana att stå på marken med båda fötterna, som beteckna dylika förslag såsom ganska utopiska. Men vi få komma ihåg att det är så många ting som till en tid äro utopier — jag behöver bara erinra om robotvapnet, radar och atombomben. De ha varit utopier under en lång tid, men med några miljarder i anslag ha de snart förverkligats. Det är rätt underligt, att de destruktiva krafterna, på ett sätt som aldrig de goda och uppbyggande krafterna kunna, tillvinna sig riksdagens och parlamentsmajoritetens bistånd för anslag av oerhörda mått. Vi kunna nog vara överens om att allt framåtskridande till sist i alla fall är ett förverkligande av utopier.

Jag är övertygad om att i detta land finns en hel mängd medborgare, som med stor tillfredsställelse skulle hälsa ett mera positivt ställningstagande från statsmakternas sida, när det gäller en så vital fråga som denna. Jag vill erinra

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

om att olika kvinnokongresser, som den senaste tiden ha hållits, i första planet ha uppfört frågan om freden. Senast i dag återfinnas i huvudstadstidningarna stora rubriker om att 500 kvinnor från fem nordiska länder, samlade här i Stockholm, ha, enligt en rubrik, uttalat sig för att gå »till strids för freden».

Jag vet inte vilken bättre gåva de olika parlamenten i länderna kunde ge sina medborgare än den åtminstone goda viljan till att på olika sätt försöka bringa denna fråga till lösning. Det ser nästan ut som om vi vore fatalister, som med armarna i kors avvaktade nästa åskskräll, i tro att vi ingenting kunna göra för att förhindra den. Jag undrar om det inte är på tiden att vi på allvar söka bryta denna mentalitet. Jag tror att medborgarna vänta att statsmakterna skola göra något i det avseendet. Det mellanfolkliga eller det folkliga fredsarbetet har, tror jag, hittills självt bidragit rätt mycket till att det har funnits anledning att karakterisera fredsarbetet i denna form såsom ganska utopiskt, och man har visat mycken ringaktning och ibland t. o. m. löje åt detta arbete.

Jag tror också att sådana radikala framstötter, som man ibland sett skymta från det hållet, t. ex. förslag om vapenvägran och om isolerad avrustning, mycket ha bidragit till att frågan inte på allvar kunnat tagas upp i sådana församlingar som t. ex. den svenska riksdagen.

I dag är läget ett helt annat. Ingen verklig fredsvän har väl i dag några propåer av denna art att komma med. För min personliga del är jag en mycket varm anhängare av ett starkt försvar ända till den dag då jag vet att alla försättningar för att i FN:s anda lösa de mellanfolkliga tvisterna äro garanterade. Jag tror alltså att det inte finns någon motsättning mellan stora anslag till försvaret och måttliga anslag till det arbete, som jag har avsett med min motion.

Jag vill erinra om en parallell — sjukvårdsväsendet i vårt land, som kostar hundratals miljoner per år. Likväl har riksdagen beslutit åtskilliga miljoner till det förebyggande hälsovårdsarbetet, na-

turligtvis i den förvisningen att sjukvårdskostnaderna skulle successivt kunna nedsäckas. Jag tror att man kan applicera samma synpunkt även på det problem, som jag här närmast är intresserad av.

Det låter kanske hårt, om jag säger att jag finner detta utlåtande äckligt välvilligt, men om man begrundar de sakuppgifter, som i motiveringen framförts för ett avslag, finner man att motiveringen haltar på alla punkter, att det är krumbukter som tydligt åskådliggöra de obotfärdigas förhinder att komma fram till ett positivt beslut. Jag skall endast ta upp den mening, där utskottet säger, att det anser att redan nu finnas ungdomliga representanter med i ett flertal internationella organisationer, som ha fredsfrågan till arbetsuppgift.

Ja, helt visst gör det det. Mitt förslag är bara en komplettering till detta. Det är bara avsett att samla alla dessa krafter, att knyta dem an till en forskningsanstalt, där resultaten på olika sätt kunde framkomma och medföra något positivt.

Vidare säger utskottet att det har förmärkts att det är svårt att vinna enighet omkring vissa av ungdomens problem, när ungdomen ger sig ut i internationellt samarbete.

Jag förstår mycket väl vad man syftar på — jag tänker på den studentorganisation av internationell karaktär, D.U.V., som bröt samman i Prag. Men är det inte förmätet av oss äldre att peka på detta, när vi veta, att man — fastän det är svårt att ange sedan huru länge — förgäves har försökt att komma till enighet om liknande problem, trots de mycket större möjligheter därtill som sådana utomordentliga organisationer som Nationernas förbund och Förenta Nationerna erbjuder. Från samtliga anslutna stater ha miljonanslag lämnats till denna verksamhet, och till den ha också varit knutna de mest framstående och betydelsefulla personligheterna både inom politiken och från det administrativa livet. Jag tycker därför att det är ganska förmätet att i detta sammanhang peka på de brister, som vidlåda ungdomen i dess första

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

stapplande försök att på ett internationellt plan söka skapa ett samarbete.

Det vore däremot mycket nyttigt, om ungdomen finge ompröva sina metoder och målsättningar i en institution, som jag tycker att Sverige närmast skulle betrakta det som en heder att få börja med. Vi ha de största förutsättningarna, och jag skulle vilja säga att vi ha de största plikterna i det avseendet.

Jag vet inte varför vi misstro ungdomen i denna samverkan. Det fanns en gång en berömd krigare, som hette Baden-Powell. Han fann till och med att den allra yngsta ungdomen skulle vara värdefull i den världsorganisation, han skapade, som är för oss alla bekant, världsscoutförbundet, och jag tror inte att någon här betvivlar att den haft en utomordentligt betydelsefull uppgift att fylla.

Hur mycket större tillförsikt kunde man inte hysa för de äldre ungdomar, som jag har avsett skulle komma samman för att börja en dylik verksamhet! Och — märk väl — det är dessa ungdomar, som vi i dag kanske misstro i denna arbetsuppgift, men som vi en dag, när faran står för dörren, skicka ut i första linjen i förhoppningen att de även med risk av livet skola med framgång kunna skydda oss. Jag tyckte nästan det verkade befriande att en dag läsa en tidsningsrubrik över en artikel, som gällde en ung berömd amerikansk flygare, som kom in på amerikanska legationen i Paris och bad att få avsäga sig sitt amerikanska medborgarskap, därför att han ville bli världsmedborgare. Äro inte dessa yttringar av sinne för det internationella de allra viktigaste?

Jag har med anledning av denna motion också fått mottaga en hel mängd skrivelser från utlandet, vari man säger sig hoppas, att den svenska riksdagen skall vara nog generös att offra det nu ifrågavarande beloppet, så att brevskrivarna skulle bli i tillfälle att tillsammans med kamrater från övriga delar av världen börja diskutera på ett vettigt sätt detta allt överskuggande problem. Särskilt ett av breven rörde mig djupt.

Det kom från ett universitet i Amerika, där en student skriver, att han tillhör en grupp på 15 studenter, som under första halvåret 1948 ha avbrutit sina studier för att ägna sig åt internationellt fredsarbete. Motiveringen var, att de ansågo det ganska meningslöst att fortsätta sina studier till vederbörliga examina för att sedan verka som lärare, präster, läkare eller vad de skulle bli, när de inte hade den minsta garanti för att de finge arbeta i ro och fred. Sådant talar väl mera än mycket annat för ungdomens lämplighet att medverka i detta viktiga arbete.

Jag tror också att det finns verkligt internationell ungdom, som inte förväxlar ett visst lands eller en viss ideologis intressen med mänsklighetens. Det är i förhoppning om detta som jag, trots utskottets behandling av ärendet, herr talman, vill för ungdomens och fredens skull yrka, att riksdagen måtte bevilja ett anslag å 250 000 kronor för inbjudan till Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden och hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en bestyrrelse för att organisera denna inbjudan.

I detta anförande instämde herr *Ramberg*, fru *Flood* och herr *Lindgren*.

FRU SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr talman! Huruvida mänskligheten allt framgent skall vara nödsakad att räkna med krig som en faktor i den mänskliga sammanlevnaden, eller om vi en gång skola våga hoppas på en fredlig framtid för alla länder och folk, är en fråga av den största betydelse för alla människor i hela världen. Skola vi för all framtid behöva räkna med kriget som en möjlighet, ja då ha strävandena att förbättra levnadsvillkoren för människorna både materiellt och kulturellt inte så stort värde, eftersom de helt kunna spolieras under ett krig. Vi se ju exempel på detta runt om oss i världen, och hur skall man kunna begära att ungdomen skall kunna känna någon större entusiasm för sina samhällsuppgifter när den vet att vad som under årtal, ja under århund-

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

raden, har byggts upp kan raseras på några få år eller, i atombombens tidevarv, på ännu kortare tid.

Det berättas från England, att när det senaste kriget där stod för dörren, var det många ungdomar, som helt enkelt slutade sina studier och sin utbildning därför att de ansågo det lönlöst att fortsätta, och kan man förundra sig däröver.

Om vi däremot skulle våga hoppas på en fredlig framtid för världen, så måste något göras för att så småningom skapa förutsättningar för denna fred, och enligt min mening är det ungdomen som huvudsakligen skall göra detta. Vår generation har åtminstone hittills misslyckats i det avseendet. Men vi få inte låta vårt misslyckande skapa modlöshet hos de unga. Låt oss i stället uppmuntra dem att söka nå dit vi inte själva ha måktat.

Herr Fahlander påpekade, att ungdomen är realistisk. Det är säkert en tillgång, som man behöver taga vara på just i syfte att skapa fred för framtiden. Känslotänkandet i dessa frågor, hur förklarligt det än är, har visat sig föga fruktbärande.

Motionären har visat på en hel del ting, som behöva studeras och realbehandlas i samband med frågan om fred mellan folken. Han nämner i motionen i detta sammanhang sådana ting som världens råvaruproblem, livsmedelsdistributionen, världsspråkstanken, internationell lagstiftning, uppfostran, brytandet av den nationella högfärden, ett världsreferendum för freden och flera saker, som skulle behöva utforskas och vilkas lösning kanske i någon mån skulle bidra till skapandet av en fredlig värld. Motionären visar också på en hel del internationella organisationer, vilka skulle kunna lämna sitt stöd till en institution för fredsfrågor, som det här är fråga om.

Det borde enligt min mening ligga väl till just för oss här i Sverige, som äro obundna åt alla håll, att ta ett initiativ till en sådan samverkan mellan all världens ungdom för fredsforskning.

Utskottets funderingar över huruvida de pengar, som motionären begär, skul-

le kunna utgöra något bidrag av betydelse för lösningen av de i motionen angivna problemen, kan jag kanske förstå. Men om den institution, som det här är fråga om, skulle i någon ringa grad kunna bidra till att försök sattes i gång i olika avseenden för att komma till rätta med det mänsklighetens gissel, som heter krig, tycker jag att dessa pengar verkligen äro väl använda. Och man skall enligt min mening inte vara så rädd för att misslyckas, att man inte vågar försöket. Här är inte mycket att förlora, men vinsten kan bli ett försök bland många andra för världsfredens trygghet.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Fahlanders yrkande.

Herr LINDBLOM: Herr talman! Det var ju intressant att få ägna detta spörsmål en stunds överläggning. Jag är därför glad över att denna motion har kommit. Även om den nu måhända inte kan bifallas, så är den ett ord i rätt tid.

För den som liksom jag har haft tillfälle att under 40 års tid ta del i den folkliga fredsrörelsens arbete såväl nationellt som internationellt i olika avseenden, har det mer än en gång käns ganska beklämmande att märka, hur man från statsmakternas sida har varit alltför sparsam när det gällt anslag till detta arbete. Och dock är det ju klart, att detta arbete är det grundläggande arbetet för att omsider skapa den mentalitet hos folken, som slutligen skall kunna utmynna i att vi en gång skola befrias från krigets hemska gissel. Men det kanske är så, att därför att folkens parlament ha varit alltför sparsamma när det gällt att anslå medel för fredsarbetet, ha folkens parlament i stället undan för undan fått anslå så mycket mera medel till försvaret.

Jag har ibland funderat på om vi inte arbeta opraktiskt. Vi arbeta praktiskt i våra förebyggande åtgärder, vilket herr Fahlander var inne på här, när det gäller t. ex. sjukvården. Men när det gäller

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

detta område har det förefallit mig som om vi många gånger varit något opraktiska.

Herr talman! Jag har emellertid nu begärt ordet speciellt med anledning av ett uttryck, som återfinnes i statsutskottets utlåtande. Det heter där: »Vad som dock framför allt ingivit utskottet betänkligheter mot att medel nu anvisas för det i motionen angivna ändamålet är, att det varken i Sverige eller, såvitt utskottet har sig bekant, i utlandet för närvarande finnes sammanslutningar, lämpade att omhänderha de organisatoriska frågor, som måste lösas i samband med inkallande av det tänkta ungdomsparlamentet.»

Ja, jag må ju säga, att detta uttalande inte är riktigt. Det är nämligen inte första gången som en sådan här samling inkallas. Det kanske är första gången här i Sverige, men det har förekommit vid åtskilliga tillfällen i andra länder.

Jag skulle vidare också vilja säga, att det inte är omöjligt för Sverige, med de organisatoriska krafter som finnas, att kunna organisera en dylik anordning, och som bevis för detta ber jag att få berätta något om en, som jag tycker, rätt intressant företeelse, som nu äger rum här i vårt land. Vi ha nämligen genom Svenska freds- och skiljeföreningens ungdomsorganisation i samarbete med internationella arbetslag och länsarbetsnämnden i Stockholms län iordningställt ett läger — egentligen är det flera sådana — till vilket inbjudan har utgått till ett mycket stort antal länder. Det har visat sig, att intresset för detta läger varit så stort att 2 000 anmälningar ha inkommit från mellan tio och femton länder. Jag kan ju för kuriositetens skull nämna, att bland dessa anmälningar finnas sådana från både indier, negrer och mexikaner, för att nu nämna bara några fall. Dessa läger började redan den 1 juni. Det var meningen att det endast skulle vara ett läger, men det räckte inte till, eftersom anmälningarna voro så många, utan nu blir det, skulle jag tänka mig, tre läger i stället för ett. Deltagarna i den första

gruppen få vistas här i Sverige under en månad. Därefter byter man om och låter en ny grupp komma under följande månad. På så sätt fortsätter man lägerverksamheten ända fram till den sista augusti eller möjligen den sista september i år. Vi kunna naturligtvis inte tänka oss att kunna ta emot alla dessa 2 000 deltagare, men det antal vi kunna ta emot är ändå vackert så, eftersom ju vid varje läger under varje månad ett 90-tal eller 100-tal deltagare kunna beredas plats samtidigt. Hur detta arbete är organiserat skall jag inte trötta kammaren med att ytterligare utveckla. Jag har bara velat nämna, att det finns möjligheter att ordna sådana saker, bara det finns god vilja och människor, som vilja ställa sig bakom med sitt intresse och med de resurser, som kunna vara tillgängliga.

Jag kanske i detta sammanhang också får tillåta mig att meddela en sak, som jag tycker kan vara belysande, nämligen hurusom ett initiativ i dagens läge vinner resonans ute i världen på ett sätt som man knappast kan göra sig en föreställning om. Här väcker en ensam kvinna i Västerås ett förslag om en internationell fredskampanj. Man ler till en början åt henne. Man tänker: »Ja, det där är väl ändå en utopi, det där kan det väl ändå inte bli någonting av.» Hon fortsätter ändå sitt arbete, får slutligen några organisationer på sin sida, och arbetet sättes i gång. Denna kampanj är innevarande år genomförd i 40 länder. I vårt eget land har den mötts av mycket stort intresse; stora folkskolor ha samlats på de flesta platser, och medel ha insamlats till Europahjälpen vid dessa möten. Det visar, hurusom intresset är i stigande, och det skulle vara av värde att man nu toge vara på detta intresse. Jag tror att det också är av mycket stor betydelse att just ungdomar av olika nationaliteter få tillfälle att närma sig varandra, att göra bekantskap med varandra och att utbyta tankar och synpunkter. Jag tror också att detta är en mycket viktig del i den grundläggande fredsmentalitet, som vi alla önska skall bli en verklighet i vår värld.

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

Herr talman! Jag skall inte utveckla dessa synpunkter mera — det kanske är åtskilliga andra talare, som komma att yttra sig i frågan. Jag har velat uttala min tillfredsställelse över att vi fingo tillfälle att en gång belysa just detta oerhört viktiga spörsmål, ett spörsmål som vi kanske i alltför hög grad, vad det gäller statsmakterna, ha förbisett.

Jag hemställer om bifall till herr Fahlanders yrkande.

Herr OSVALD: Herr talman! Inför den anblick, som världen av i dag erbjuder, är det väl inte någon, som inte gripes av oro och stämmas till eftertanke, då han ser mot framtiden. I en tid då vetenskapen och tekniken satt i folkens händer förstörelseredskap av sådan kraft, att inte ens den vildaste fantasi tidigare kunnat utmåla deras make, gifter med en så fruktansvärd verkningsgrad, att endast några hundra gram skulle vara tillräckliga för att utplåna hela vårt folk, sprider sig allt mer och mer den uppfattningen, att ett tredje världskrig skulle betyda inte bara civilisationens utan till och med mänsklighetens undergång. Allt flera samla sig därför också kring den tanken, att det enda och säkra sättet att undvika det tredje världskriget är ett intensivare arbete i fredens tecken, ett arbete fram mot en överstatlig organisation. Det är många som mena, att detta är en verklighetsfrämmande tanke, och det är, som herr Fahlander sade, lätt att förlöjliga planerna på en sådan organisation. Men vilka äro egentligen alternativen? Ja, jag skall inte trötta med att söka teckna alternativen till detta som jag menar är den enda möjligheten för mänsklighetens fortbestånd, men jag vill säga det, att om man inte får en sådan organisation, så kan man inte tänka sig någon annan möjlighet än en fortsatt kapprustning, som kommer att kräva miljarder och åter miljarder. Men om vetenskapen och tekniken i stället finge arbeta helt i fredens tjänst, vad skulle inte mänskligheten då kunna uppnå av ett förut oänt välbstånd för alla — om de finge arbeta på att söka förbättra lev-

nadsvillkoren i stället för att, som nu ofta sker, arbeta i förstörelsens tjänst!

Det förslag, som framförts av herr Fahlander i hans motion, synes mig vara ett steg i riktning mot den organisation, som skulle tjäna världsfreden på det allra bästa sättet, och det är därför, herr talman, som jag vill uttrycka den förhoppningen, att Sveriges riksdag skall intaga en positiv hållning i denna fråga för att därmed draga sitt strå till stacken och söka förverkliga den fred, som mänskligheten, som vi alla längta efter. Det är därför, herr talman, som jag ber att få instämma i det yrkande, som herr Fahlander nyss ställt.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Det är nog inte tacksamt att vid detta tillfälle tala för en annan mening än den som har utvecklats av samtliga talare som här ha yttrat sig i denna fråga, ty denna fråga om fred mellan folken är onekligen den största fråga som världens folk för närvarande ha att syssla med. Därom torde det icke råda någon meningsskiljaktighet, och Förenta Nationerna liksom på sin tid Nationernas förbund bildades ju i första hand för detta ändamål. Vi känna ju också till, att de konferenser som ha ägt rum mellan de ledande statsmännen i världen, framför allt från de stora staterna, ha i hög grad ägnats åt dessa uppgifter och det som därmed hör samman. Därför har nog inte heller statsutskottet, allmänt sett, någon annan mening i denna fråga än den som här utvecklats. Men riksdagen brukar fordra av statsutskottet, när det gäller anslag till olika ändamål, att det skall pröva ändamålet och se vad som med anslaget kan uträttas i det avsedda syftet. Så har det varit även i detta fall, men utskottet har icke funnit den föreslagna vägen framkomlig.

Det råder nog eljest ingen tvekan om att vårt folk är fredligt inställt och vill offra åtskilligt för freden, om man tror att man därmed kan vinna något, men tyvärr ha vi nog funnit under de senare åren, hur föga ett litet land förmår uträtta i detta avseende. Flera av de folk

Om ett ungdomens världsparlament för freden.

som velat hålla sig utanför kriget och som arbetat för fredliga förhållanden i världen, blevo ju under senaste världskriget överfallna av övermäktiga fiender. Det hjälpte inte med den goda viljan och avsikten, utan de måste mera reellt inrätta sig efter de föreliggande förhållandena.

Statsutskottet har ju dock beträffande denna fråga i princip icke anfört någon annan mening än motionären. Utskottet uttalar ju, att utskottet vill ansluta sig till den grundsyn som ligger bakom motionärens förslag, men anledningen till att utskottet intog sin ståndpunkt var den, att det f. n. icke finns någon organisation för förverkligandet av det mål som motionären i sin motion framfört och till vilken anslaget om sådant beviljades kunde lämnas. Motionären har inte heller anvisat några vägar, på vilka anslaget skulle användas. Utskottet var därför ej i tillfälle att pröva den saken. Och skulle motionen bifallas kunde ju vilken motionär som helst yrka på ett anslag för en stor fråga, som allmänt sett omfattas med förståelse, och hemställa om att ett visst anslag skulle utgå för förverkligande av en idé som vore värd beaktande.

Med den oro som ännu råder i världen och de begränsade förbindelser som finnas mellan folken är det inte lätt att åstadkomma en allmän fredskonferens, och framför allt torde det väl inte vara möjligt att få med ungdomarna från den sidan av statsbildningarna i Europa, som är ansluten till en annan ideologisk uppfattning än den som företrädes av västmakterna. Om inte denna motsats finnes, skulle det sannolikt vara lättare att kunna få anslutning för dessa idéer, men så länge det inte finns möjlighet att få förståelse på den sidan, så finnes nog ingen framkomlig väg för ett samarbete. Det var detta som var den huvudsakliga anledningen till att vi icke kunde finna, att man kunde åstadkomma en allmän ungdomens fredskonferens.

Under den debatt som här har förts har jag inte heller funnit, att man har kunnat anvisa några vägar för denna stora frågas lösning. Man har helt all-

mänt talat om den förödelse som skulle bli en följd av ett kommande krig och den betydelse som freden har för världen och att man därför måste göra något. Ja, så länge det gäller ett sådant allmänt talesätt äro väl alla ense om att vi bör arbeta för fredens förverkligande. Men det är ju inte alldeles detsamma som att man skall besluta bilda ett världsparlament utan att man har några riktlinjer eller någon klarhet om huruvida det är möjligt att åstadkomma detta.

Sedan nämnde herr Fahlander, att man skulle inrätta ett forskningsinstitut för freden. Ja, det har inte uppdragits några linjer för det heller. Vi äro vana vid i statsutskottet, när vi skola pröva anslag för olika ändamål, att man dragit upp linjer för verksamheten och arbetet och visar vartill det begärda anslaget skall användas, men i detta fall har den saken inte kommit fram förr än här under debatten. Herr Gustaf Karlsson, som först hade ordet här, var ideologiskt inställd på samma sätt som herr Fahlander, och han ville biträda motionen, men han har såväl vid behandlingen i statsutskottet som sedan funnit, att förslaget icke var så konkret utformat, att han ansåg sig kunna yrka bifall till motionen, ehuru han gillade idén. På samma sätt har statsutskottet i allmänhet betraktat denna fråga, och jag har icke under denna debatt — även om jag medger att man utvecklat synpunkterna något vidare — funnit att det framförts sådana skäl som kunna utgöra anledning till att man här skulle frångå den ståndpunkt som statsutskottet intagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FAHLANDER: Herr talman! Jag ber att få på några punkter bemöta den siste ärade talaren. Han talar om att det saknas riktlinjer för den verksamhet som skall bedrivas med hjälp av detta anslag. Jag ber då att få erinra om att när riksdagen beslöt anslå medel till krigsforskning, fanns det inte heller i det sammanhanget några riktlinjer uppdragna, men det ansågs över-

Om utarrendering av reservflygfält till jordbrukare.

flödigt. Just i detta fall kräver man däremot en mycket utförlig beskrivning av hur en verksamhet, som är av helt ny art, i detalj skulle komma att drivas. Jag tycker nog, att om man håller i minnet vad man gjort den ena gången och den andra, är det inte svårt att förstå, att man anser att även detta förslag skulle kunna genomföras med den skissering som här är lämnad.

Så talade den siste ärade talaren om att vi små nationer kunna så litet uträtta i detta avseende. Vi sågo hur det gick i senaste världskriget. Det var många stater som hade en mycket god vilja, som ville freden, men vad hände? De blevo överfallna av övermäktiga fiender.

Ja, det är just detta, det inte går att i längden vidbliva. Vi kunna inte stanna vid att göra som utskottet, då det här uttalar sitt välförstådda intresse för denna sak. Det går inte att stanna vid en god vilja och uttalade förhoppningar om att det nog går bra — vi äro ju så fredsälskande. Vi måste faktiskt skrida till handling, och för att kunna handla måste vi ha ett ekonomiskt underlag och organisera alla de krafter som vilja medverka i detta arbete.

Jag tror att utskottet här har sökt att komma ifrån det obehagliga i att på ett nytt område bevilja ett anslag, som jag tycker är rätt blygsamt, genom allehanda krumbukter, som jag fortfarande vill beteckna som de obotfärdigas förhinder.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels, av herr *Fahlander*, att riksdagen skulle bevilja ett anslag å 250 000 kronor för inbjudan till Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden och hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en bestyrelse att organisera denna inbjudan, dels ock att kammaren skulle med bifall till utskottets hemställan avslå herr *Fahlanders* berörda yrkande.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och

förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan och avslag å herr *Fahlanders* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Fahlander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som med bifall till vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 avslår herr *Fahlanders* under överläggningen gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Fahlanders* berörda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Fahlander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 44.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om utarrendering av reservflygfält till jordbrukare.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av väckt motion om utarrendering i mindre lotter av reservflygfält till innehavare av närgränsande jordbruk.

I en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga m. fl. väckt motion (II:6) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att reservflygfälten i största möjliga ut-

Om utarrendering av reservflygfält till jordbrukare.

sträckning måtte utarrenderas i mindre lotter till innehavare av närgränsande jordbruk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionen II:6 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr VON HELAND: Herr talman! Motionärens önskemål ha avvisats av utskottet, emedan de reservflygfält som finnas måste vara användbara och icke tidvis brukas som åkerfält. Emellertid synes det mig som om dessa flygfälts användning ur andra synpunkter borde tagas under omprövning, och jag vore glad, om någon regeringsledamot kunde underrätta vederbörande om behovet av en undersökning av de förhållanden, som jag nu vill påtala.

Under 1930-talet utbyggdes ett antal s. k. hjälpländningsflygfält, huvudsakligen mellan Stockholm och Malmö samt emellan Malmö och norska gränsen. Som hjälp för navigering nattetid anlades ett antal ljusfyrar. Ändamålet torde ha varit att skapa betryggande säkerhet främst för det dåtida nattpostflyget. Flygtekniken har emellertid sedan dess utvecklats oerhört, och de nutida trafikplanen kräva väsentligt större flygfält än nämnda hjälpländningsfält. Även flygvapnets krigsflygplan kräva nu betydligt större flygfält. Värdet av dessa hjälpländningsfält och behovet av dem borde därför enligt mitt förmenande utredas. Jag befarar att det är ett slöseri att fortfarande underhålla vissa av dem. De större fälten kunna vara av värde för flygvapnet, och flygfält vid större orter kunna måhända fylla ett behov för taxi-flyg och sportflygplan. Radio synes numera helt anlitas som navigatoriskt hjälpmedel. Ljusfyrarnas värde synes därför i stort sett ha bortfallit, och jag vet att de ljusfyrar man anlagt på en del ställen äro släckta, men på vissa håll äro de kanske tända utan att vara behövliga. Jag kanske vågar säga att de äro rent onödiga. Då emellertid både hjälpländningsfälten och fyrarna draga kostnader i såväl drift som underhåll,

har jag ansett att frågan borde prövas av regeringen.

Som ett exempel på ett flygfält, vars behövlighet kan prövas, vill jag nämna Stigtomta flygfält, som ligger alldeles i närheten av min bostad på landet. Det är ett litet flygfält med belysningsanordningar men säkerligen mycket svårt att landa på och starta ifrån med större flygplan. På endast några kilometers avstånd finnas två andra stora, utmärkta flygfält, varav ett ständigt bemannat. För trafikflyget bör således Stigtomta flygfält vara fullständigt obehövt, och frågan är om flygvapnets flygplan kunna använda fältet. Enligt de upplysningar jag fått skulle de icke kunna det annat än möjligen vissa skolflygplan och vissa flygplan av äldre modell. Det är därför jag hoppas att denna fråga undersökes. Härvid bör även uppmärksammas överbefälhavarens uttalande i propositionen nr 208, att ett flertal användbara flygfält är av utslagsgivande betydelse vid krig och för vår beredskap.

Herr talman! Jag har givetvis inte något som helst yrkande annat än om bifall till utskottets förslag, men jag har funnit angeläget att i samband med detta förslag hemställa om en undersökning av denna fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande omfattade fem särskilda, med I—V betecknade avdelningar. I avdelningen I. Inledning hade utskottet återgivit vissa av chefen för ekle-siastikdepartementet i proposition nr 152 gjorda uttalanden i fråga om det fortsatta arbetet med upprustning av universiteten. I avdelningarna II. Förstärkning av bibliotekspersonalen och

III. Universitetens centrala förvaltning hade utskottet utan att framställa något yrkande uttalat sig beträffande Kungl. Maj:ts i samma proposition framlagda förslag i berörda ämnen. Punkten IV. Anslagsberäkningar var indelad i nio särskilda, med 1—9 betecknade punkter. I punkten V. Vissa motioner hade utskottet slutligen behandlat sex inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Ang. vissa anslag till universiteten.

Nu föredrogs

Avdelningen IV. Anslagsberäkningar.

Punkten 1.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i propositionen nr 152 därom gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att provisoriskt lönetillägg finge under budgetåret 1948/49 utgå till professorer, laboratorer och med dem jämställda befattningshavare med oreglerad lön enligt samma grunder, som gällde för budgetåret 1947/48.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra några ord i anledning av det föreliggande utskottsförslaget i dess helhet.

De två föregående åren ha karakteriserats av en betydande upprustning av universiteten. Nya lärartjänster ha tillkommit, nya forskningsanslag och doktorand- och licentiestipendier ha beviljats, och de stipendierade docenternas antal har ökat i betydande grad. Nu är läget ett annat. Den ekonomiska situationen har gjort, att man måste taga en paus i detta hänseende. Trots detta är det emellertid många universitetsändamål som departementschefen kunnat tillgodose, och man kanske skulle kunna säga, att universiteten till och med under denna depressionstid blivit bättre tillgodosedda med nya anslag än fallet varit under ett normalt år för ett eller ett par decennier sedan.

För Uppsala universitet betyder den proposition som har framlagts och det utskottsutlåtande som vi för närvarande

Ang. vissa anslag till universiteten.

debattera två helt nya professurer, om vilka principbeslut fattades i fjol, en observatorstjänst vid det astronomiska observatorium vid Kvistberga i Uppland, som genom herr Tamms frikostighet har donerats till universitetet, och åtskilligt mera. Av mycket stor betydelse är den omorganisation som nu börjat beträffande Uppsala universitets förvaltning. Jag vågar säga att den har varit trängande nödvändig.

I pressen sades för ett par månader sedan, att man skulle kunnat tänka sig ett annat urval bland universitetens petita än de ändamål som ecklesiastikministern tillgodosett. Med anledning därav får jag till protokollet uttala — och jag vet att jag har universitetets i Uppsala ledning bakom mig — att det urval som skett bland våra petita har varit det som vi själva anse vara det bästa. Av de ändamål som ecklesiastikministern icke har ansett sig kunna tillgodose vill jag emellertid understryka ett. Det gäller den personliga professur, som universitetet nu ett par år har yrkat för docenten Sæve-Söderbergh. Här i landet anses ju personliga professurer skola givas bland annat åt unga vetenskapsmän, som ägnat sig åt ämnen, som icke ha ordinarie lärostolar vid universiteten. Detta är fallet här. Docenten Sæve-Söderbergh är en synnerligen framstående forskare. Han ägnar sig åt egyptologi, ett ämne som allmänt kulturhistoriskt samt språk- och konsthistoriskt är av synnerlig betydelse men som vi icke ha representerat vid de svenska universiteten. Kanske jag får som min förhoppning uttala, att även om denna fråga nu faller, den måtte falla framåt, vare sig den kommer att lösas genom en professur vid ett universitet eller — vilket ecklesiastikministern nu synes närmast tänka sig — genom en tjänst vid ett museum.

Det följer av den allmänna syn, som jag nu sökt utveckla, att de motioner som ha väckts från universitetshåll beträffande det föreliggande ämnet ha varit ganska få. För min del har jag endast väckt två. Den ena av dem föreligger icke till behandling just nu. I det ämne den behandlar råder det paradoxala för-

Ang. vissa anslag till universiteten.

hållandet, att ecklesiastikministern vill överföra universitetssjukhusen till inrikesdepartementet, under det att universitetsmännen anse att det är bäst om universitetssjukhusen fortfarande få stanna under ecklesiastikdepartementets egid, för vilken vi ha fullt förtroende. Riksdagen kommer emellertid tillbaka till den frågan senare.

Den andra motionen avser bokanslagen till universiteten. Även beträffande biblioteken i Uppsala och Lund har propositionen givit åtskilligt, men icke så mycket beträffande själva bokanskaffningen som vi hade hoppats. Jag förstår naturligtvis utomordentligt väl ecklesiastikministerns ståndpunkt. Jag förmodar att budgetberedningarna gå till nu som under decennierna förut, nämligen som en dragkamp mellan finansministerns och fackministerns intressen, och att ecklesiastikministern på denna punkt har måst giva efter. Någon månad efter det ecklesiastikministern fixerade sin ståndpunkt beträffande anslaget till bokanskaffning vid biblioteken framlade han emellertid ett förslag, genom vilket i realiteten detta anslag skulle höjas med en icke obetydlig summa, och nu har statsutskottet på grundval av de motioner som ha väckts kunnat föreslå en ännu högre summa. Därigenom uppnå universitetsbiblioteken samma reala nivå som åren 1937—1938. Jag tillåter mig, herr talman, att uttrycka min glädje över att man har lyckats med detta. Jag tror, att jag befinner mig på samma linje som ecklesiastikministern och statsutskottet, om jag också säger, att den vidgade forskning, som för närvarande har börjats på grundval av de frikostiga anslagen till universiteten, emellertid har medfört sådant behov av ny litteratur — helst då det har uppstått stora luckor under krigstiden och då vi numera i allt större omfattning hämta våra andliga impulser från England och Amerika, alltså länder med mycket höga bokpriser — att man följande år måste fortsätta på den väg till höjande av bibliotekens standard, som man nu har slagit in på.

Härmed tillåter jag mig, herr talman,

att yrka bifall till utskottets förslag på den föredragna punkten.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 287 och II: 451 samt I: 286 och II: 450

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Lunds universitets samlingar och inrättningar m. m., som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1948 anfört;

2. besluta, att avlöningsstaten för Lunds universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1948/49, i vissa närmare angivna delar erhålla den lydelse, som under punkten angivits;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer och lärare m. fl., som föranleddes av vad departementschefen anfört;

4. till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 461 600 kronor.

I de likalydande motionerna I: 286, av herr *Wehtje* m. fl., och II: 450, av herr *Wiberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 152 måtte anvisa anslag för tre kanslibiträdetsjänster för undervisningsklinikerna i Malmö i samma löneklass som motsvarande tjänster vid klinikerna i Lund.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Pauli* och *Andrén*, fröken *Andersson* samt herrar *Ohlön*,

Ang. vissa anslag till universiteten.

Andersson i Malmö, Hoppe och Sefve ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 286 och II: 450 bort föreslå inrättande av en extra ordinarie kanslibiträdesbefattning i lönegraden Ce 11 vid obstetrisk-gynekologiska kliniken i Malmö. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 286 och II: 450 samt med avslag å motionerna I: 287 och II: 451

1. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — 1948 anfört;

2. besluta, att avlöningsstaten för Lunds universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1948/49, i vissa angivna delar erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — departementschefen anfört;

4. till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 467 300 kronor.

Herr WEHTJE: Herr talman! I proposition nr 152 föreslår Kungl. Maj:t, att riksdagen skall bevilja anslag för igångsättande av en klinisk undervisning vid allmänna sjukhuset i Malmö i ämnena praktisk medicin, kirurgi samt obstetrik och gynekologi. I förslaget har emellertid inte medtagits anslag till tre kanslibiträden, ett till vardera av de i frågavarande klinikerna. Dessa skrivbiträden ha förordats av utredningsmannen landshövding Thomson och därefter upptagits i universitetets i Lund riksdagspétita för nästa budgetår. Orsaken till att departementschefen inte har upptagit de ifrågavarande tjänsterna torde vara den, att kanslern för universiteten inte har ansett, att de behövde ifrågakomma tills vidare. Kanslern har tänkt sig, att det skulle kunna anstå med tillsättandet av dessa tjänster, till dess samtliga de ifrågavarande professorsbefattningarna bli-

vit försedda med ordinarie innehavare. Nu har emellertid en av dessa tjänster, nämligen professuren i obstetrik och gynekologi, blivit tillsatt med ordinarie innehavare, och det torde väl därför vara all anledning att också lämna anslag för det för honom avsedda skrivbiträdet. Det blir ju eljest inte möjligt att fullt utnyttja denna högt kvalificerade arbetskraft. Det torde därför inte kunna föreligga mer än en mening om att han bör få sitt skrivbiträde omedelbart vid tjänstens tillträdande. Den hjälp, som detta skrivbiträde skulle lämna, kommer helt visst att behövas i alldeles särskilt hög grad redan från tjänstens tillsättande.

Jag skulle därför vilja hemställa om bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen av herrar Pauli och Andren, fröken Andersson m. fl.

Herr OLSSON, OSCAR: Herr talman! Efter herr Wehtjes klara referat av den sak, som här föreligger, behöver jag inte tillägga många ord. Det är ju precis som han sade, att både universitetskanslern och departementschefen ha ansett, att dessa tre kanslibiträden skola tillsättas på en gång, när samtliga de tre professurerna äro tillsatta. Då propositionen skrevs, var ingen av dem tillsatt. Som herr Wehtje sade har sedan en blivit tillsatt, och han önskar nu, att motionen skall bifallas på det sättet, att åtminstone denne professor får sitt kanslibitråde. Både universitetskanslern och departementschefen ha väl tänkt sig, att tillsättandet av kanslibiträdestjänsterna inte skulle bero på om någon professur blev tillsatt en eller annan månad före de andra. Låt vara, att det är riktigt som herr Wehtje säger, att kanslibiträdet skulle vara av betydelse för arbetet, men riksdagen bör väl ändå här liksom statsutskottet följa universitetskanslern och departementschefen. Andra kammaren har ju också utan någon som helst debatt följt statsutskottet i denna fråga.

Jag hemställer, herr talman, att första kammaren också bifaller utskottets hemställan.

Ang. inrättande av ett universitet i Norrland.

Herr **WEHTJE**: Herr talman! Det torde väl inte finnas någon anledning att föra ihop dessa tre tjänster. De äro fristående. Om nu en av tjänsterna har fått en ordinarie innehavare, kan jag inte se, att det föreligger något som helst skäl, varför man skulle vänta med att tillerkänna honom den hjälp han skall ha. Det förefaller mig mycket egendomligt, att man verkligen skulle vilja knyta det samman på det sättet, att en befattningshavare vägras den hjälp, som han rimligen bör ha, därför att två andra tjänster, som äro alldeles fristående, inte ha blivit tillsatta och därför inte behöva bli tillgodosedda med sådan extra hjälp.

Herr **UHLÉN**: Herr talman! Jag skall för min del be att få instämma helt och fullt i vad herr Wehtje har sagt, och jag skall ytterligare be att få tillägga, att det inte kan anses rimligt och riktigt, att en högt kvalificerad vetenskapsman, till på köpet överläkare för en stor sjukhusavdelning vid Malmö allmänna sjukhus, skall sitta kanske en eller två timmar om dagen med sådant arbete, som kan utföras av en maskinskrivkunnig 15-, 16-, 18- eller 20-årig kvinna. Man måste säga, att det är att missbruka arbetskraften, om man tvingar en högt kvalificerad vetenskapsman och överläkare att plöttra bort sin tid på sådant arbete.

Jag instämmer alltså i att det är fullkomligt orimligt att koppla ihop dessa tjänster. Det dröjer kanske ett par år, innan samtliga tjänster bli besatta med ordinarie innehavare, och under hela den tiden skulle alltså denne överläkare och professor få lov att ägna någon timme, kanske ett par timmar varje dag, åt ett arbete, som man måste säga, att han är i utomordentligt hög grad överkvalificerad för.

Jag ber alltså även för min del att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågava-

rande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Pauli m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wehtje* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 129 avdelningen IV punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Pauli m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wehtje* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 50.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 6—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avdelningen V. Vissa motioner.**Ang. inrättande av ett universitet i Norrland.**

I denna avdelning hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen dels två likalydande motioner, väckta

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

den ena inom första kammaren av herr Linderot (I: 160) och den andra inom andra kammaren av herr Hagberg i Luleå m. fl. (II: 288), i vilka hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om inrättandet av ett universitet i Norrland;

dels en inom andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jansson* i Kalix väckt motion (II: 188), i vilken hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan att till lämplig plats i Norrland förlägga en högskola;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elmgren* (I: 162) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* (II: 266);

dels ock en inom andra kammaren av herr *von Friesen* väckt motion (II: 270).

Med avseende på dessa motioner hade utskottet av angivna orsaker hemställt,

a) att motionerna I: 160 och II: 288 samt II: 188 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att motionerna I: 162 och II: 266 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionen II: 270 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr NÄSTRÖM: Herr talman! Det skulle ju vara en ren demonstration att yrka bifall till motionerna om universitet eller högskola i Norrland just nu, och jag skall inte göra ett sådant yrkande, men jag skulle vilja vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att utbyggandet av undervisningsväsendet i Norrland måtte ske så systematiskt, att när tiden är mogen för en högskola där man utan större svårigheter skulle kunna förlägga en sådan skola dit. Jag förstår, att det erbjuder svårigheter, men ju längre tiden går och ju mer man plöjtar ut det högre undervisningsväsendet där, desto svårare blir det i framtiden, när man en gång skall förlägga en sådan högskola dit. Därför skulle jag vilja vädja till honom att fundera på dessa saker, så att man kunde få en s. k.

långfristig linje, som skulle göra det möjligt för oss att så småningom där uppe få ett universitet eller en högskola. Sedan gammalt är ju t. ex. Härnösand en välkänd skolstad, och jag för min del anser, att det skulle vara mycket lämpligt att förlägga en högskola dit. Därför vill jag göra denna vädjan till ecklesiastikministern.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande avdelningen hemställt.

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner.

Förevarande utlåtande omfattade två särskilda avdelningar, nämligen I. Organisationsfrågor och II. Anslagsberäkningar. I den förra avdelningen hade utskottet utan att framställa något yrkande uttalat sig beträffande vissa av chefen för ecklesiastikdepartementet i proposition nr 155 berörda spörsmål. I den senare avdelningen, som var indelad i åtta punkter, hade utskottet behandlat av Kungl. Maj:t i samma proposition gjorda anslagsäskanden.

Under avdelningen I hade utskottet med avseende på frågan om småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet anför:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår föreligger för närvarande å ena sidan en betydande brist på folkskollärare och å andra sidan ett visst överskott på småskollärarynnor. Med hänsyn till angivna förhållanden har utskottet i likhet med departementschefen funnit det naturligt att tills vidare i viss utsträckning taga i anspråk småskollärarynnor för undervisning även på folkskolestadiet. Departementschefen har framhållit, att småskollärarynnorna som regel borde

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

hänvisas till undervisning endast i klass 3 av A-form samt klasserna 3 och 4 av B 1-form. Det kunde därvid befinnas lämpligt, uttalar departementschefen vidare, att vid nyanställning av icke-ordinarie lärare för minst en termin med tjänstgöringen förlagd till nyssnämnda läraravdelningar småskollärarynna komme till användning. Departementschefen har förutsatt, att tjänstledighet i regel komme att beviljas ordinarie småskollärarynna, som önskade tjänstgöra vid folkskola.

Utskottet, som utgår från att ordinarie småskollärarynna i allmänhet kommer att anlitas för undervisning å folkskolestadiet vid folkskola inom samma skoldistrikt, har för sin del icke funnit anledning till erinran mot att åtgärder i av departementschefen angiven riktning vidtagas för nästa läsår.»

Nu föredrogs

Avdelningen II. Anslagsberäkningar.**Punkten 1.**

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

a) fastställa under punkten införd personalförteckning för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 078 000 kronor.

Fru LINDSTRÖM: Herr talman! Allt sedan den proposition framlades, som ligger till grund för det här uttalandet, har jag undrat, hur statsutskottet skulle komma att formulera sin tillstyrkan av Kungl. Maj:ts förslag. Jag hade nämligen hoppats, att formuleringen skulle ge mig klarhet i hur man tänkt sig den praktiska tillämpningen av småskollärarynnor-

nas tjänstgöring på folkskolestadiet. Av propositionens ordalydelse framgår det inte klart hur man menar, och nu måste jag konstatera att inte heller statsutskottets utlåtande ger tydligt besked på den punkten. Det är i hopp om ett muntligt klarläggande, som jag begärt ordet — ett klarläggande från statsutskottets talesman eller från ecklesiastikministern själv, som jag är glad att se här i kamraren.

Bakgrunden till statsrådet Weijnes förslag, att man skall utnyttja småskollärarynnor för undervisning även på folkskolestadiet, är ju den brist på folkskollärare, som vi ha och som kommer att skärpas nästa läsår, samt överskottet på småskollärarynnor. Även jag finner det begripligt och naturligt, att det vid en brist på beräknat drygt 1 000 folkskollärare blir åtskilliga hundratal småskollärarynnor, som måste anlitas för att fylla vakanserna. Ecklesiastikministern säger i propositionen, att detta utnyttjande av småskollärarynneöverskottet kan beräknas få en betydande omfattning under de närmaste åren och att det därför synes önskvärt, att vissa riktlinjer uppdras härför. Jag tycker som han. Med hänsyn till de skiftande principer, som hittills tillämpats vid småskollärarynnors anställning på folkskole-tjänster, är det viktigt att det ges riktlinjer för oss, som sitta i kommunala skolstyrelser och skola tillsätta lärare. Men en noggrann läsning dels av proposition nr 155, dels av detta utskottsutlåtande har tyvärr inte gett mig klarhet beträffande de önskade riktlinjerna. Statsrådet säger visserligen tydligt, att småskollärarynnor som regel böra hänvisas till undervisning endast i klass 3 i A-form samt klasserna 3 och 4 i B 1-form. Sedan bli anvisningarna mera diffusa. Det säges i propositionen: »Det kan därvid befinnas lämpligt, att vid nyanställning av icke-ordinarie lärare för minst en termin med tjänstgöringen förlagd till nyssnämnda läraravdelningar småskollärarynnor komma till användning. Jag förutsätter», tillägger statsrådet, »att tjänstledighet i allmänhet kommer att beviljas ordinarie små-

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

skollärarynna, som önskar tjänstgöra vid folkskola.» Utskottet repeterar här samma formuleringar: »Det kunde därvid befinnas lämpligt — — — att vid nyanställning av icke-ordinarie lärare — — — småskollärarynna komme till användning» o. s. v.

Nu undrar jag och skulle gärna vilja ha svar på när detta kan befinnas lämpligt. Skall t. ex. Stockholms stads folkskoledirektion, där jag är ledamot och sysslar med dessa frågor, ge tjänstledighet åt varje ordinarie småskollärarynna, som önskar tjänstgöra på folkskolestadiet, oberoende av om det finns folkskollärare tillräckligt för att fylla stadens behov av kompetenta undervisare på folkskolestadiet? Eller skola småskollärarynnor anlitas endast då inga folkskollärare stå till buds? Jag tycker själv, att det senare vore ett rimligt antagande, men jag vet, att man bland annat på småskollärarynnehåll anser, att Kungl. Maj:ts uttalande i denna proposition kan tas till intäkt för att småskollärarynnor skola ha företräde till tjänster i klass 3, alltså på folkskolestadiet, för att man därmed indirekt skall kunna dirigera folkskollärare till de flerklassiga avdelningar på landsbygden, där lärarbrist råder.

Stockholms folkskoledirektion har redan haft till behandling en ansökan från en småskollärarynna, som med stöd av föräldraintyg på att hon är en duglig lärarynna begärt folkskoledirektionens medgivande att få undervisa nästa läsår i klass 3. Vi ha skickat ärendet till skolöverstyrelsen i väntan på riksdagens behandling av denna proposition och ett klarläggande av Kungl. Maj:ts avsikter. Om den här småskollärarynna skulle få skolöverstyrelsens tillåtelse, grundad då på tolkning av det riksdagsbeslut vi fatta här i dag, så att hon får undervisa i klass 3, kunna vi i Stockholm vänta en massa ansökningar från småskollärarynnor, som gärna vilja göra som hon för att få följa sin klass ett stycke längre på väg och uppbära den högre folkskollärarynlönen, och då komma vi i det ohållbara läget att nödgas avvisa kompetenta folkskollärare från folkskoletjänstgöring,

därför att småskollärarynnor önska få sådan. Men om Kungl. Maj:t avser någon sådan tvångsdirigering av folkskollärarynna till mindre eftersökta tjänster på landsbygden, där lärarbrist råder, och avser att man skall reservera vissa tjänster på folkskolestadiet för småskollärarynnor, så måste jag för min del protestera mot detta. Det skulle innebära, att riksdagen nu medverkade till en omreglering av folkskolans stadiindelning, innan 1946 års skolkommision framlagt sitt principbetänkande om den framtida organisationen och de olika lärarkategoriernas utbildning och arbetsområden. Statsrådet Weijne har ju själv sagt i propositionen, att han funnit det oklokt, om riksdagen föregrepe ett ställningstagande till skolkommisionens förslag. Därmed garderas visserligen riksdagen för att göra detta formellt, men är det inte risk för att vi göra det *reellt*, om vi utan vidare skriva under så pass vagt formulerade riktlinjer som dem jag nyss citerade här, och för övrigt, som det står i propositionen, överlåta till skolöverstyrelsen att göra upp förslag till bestämmelser i av Kungl. Maj:t angiven riktning?

Detta är en så viktig fråga, anser jag, att här bör riksdagen ha ett ord med i laget. Jag skulle alltså önska, att det under riksdagens debatt här i kväll sades klart ut till ledning för skolöverstyrelsen, som skall utforma dessa närmare bestämmelser, att den förskjutning av småskollärarynnornas arbetsområde uppåt, som här talats om, endast gäller vid sådan brist på folkskollärare, att kompetenta sådana inte stå att få, och att detta inte innebär något ställningstagande till frågan om ett mera regelmässigt utnyttjande av småskollärarynnor på folkskolestadiet. Den senare frågan får ju prövas, när skolkommisionens principbetänkande behandlas i denna församling.

Till sist bara några ord om vad som säges i propositionen, att den närmare fördelningen av intagningen på olika seminarier, däri inbegripet även uppdelningen mellan manliga och kvinnliga elever, bör ytterligare övervägas och att

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

det sedan får ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta härom. Jag har i allmänhet stort förtroende för Kungl. Maj:t, och jag tror gärna att en sådan fördelning kommer att ske med oväld och saklighet, fast Kungl. Maj:t får sköta det helt efter eget sinne, men jag vill erinra om att riksdagen annars brukat få yttra sig om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever. Jag hoppas, att det bara är tillfälliga besvärliga avvägningar vid den vidgning av examinationskapaciteten, som här föreslås, som kommit Kungl. Maj:t att frångå sin gamla goda vana att underställa riksdagen även sådana frågor.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Fru Lindström överraskade mig med att säga, att hon hade stort förtroende för Kungl. Maj:t. Jag har uppträtt i denna kammare ett par gånger, då fru Lindström deltagit i debatten, och jag har tyvärr kommit till den uppfattningen, att fru Lindström har ganska litet förtroende för Kungl. Maj:t, i den mån jag representerar Kungl. Maj:t. Jag befarar, att fru Lindström efter mitt inlägg här inte kommer att få större förtroende.

Jag skall tillåta mig att beröra frågan om lärarbristen. Om vi vilja schematisera en smula, kunna vi säga, att läget är det, att vi ha 1 000 folkskollärare för litet och 500 småskollärarinnor för mycket. Då har jag frågat mig: Är det rimligt, att man som fru Lindström önskar skall använda småskollärarynnorna i sådana folkskolor, där inga folkskollärare söka tjänsterna? Det betyder med andra ord, att småskollärarynnorna komma ut på landsbygden till de mest svårskötta skolformerna. De få kanske undervisa i skolor av B 2-form med fem klasser och i andra skolformer med klasser, som de inte ha kompetens att undervisa. Jag har sagt mig, att jag skulle illa förvalta det ämbete, som jag för närvarande innehar, om jag inte uppmärksammade denna sak och tillvaratog folkskolans och landsbygdens intressen. Det går nämligen inte, fru Lindström, något magiskt

kritstreck mellan andra och tredje klass. Det är inte så, att en småskollärarinna kan undervisa i andra klass, men när man kommer till tredje klass, tar det fullständigt slut på hennes vetande och pedagogiska förstånd. Fru Lindström, som inte bara har varit folkskollärarynna utan till på köpet redaktör för folkskollärarynnornas tidning, känner till, att vi ha utvidgat folkskolan med en sjunde och en åttonde klass. Folkskollärarna ha ursprungligen utbildats för sex klasser, men ingen har sagt: Sjunde klassen kunna vi inte sätta en folkskollärare till, och åttonde klassen är det alldeles omöjligt att ha honom i. Jag säger för min del, att det inte är någon svårighet att välja ut småskollärarynnor, som äro fullt kompetenta att undervisa i tredje klass och undervisa i läroavdelningar, som bestå av tredje och fjärde klass. Vilja vi ha någon förnuftig hushållning, skola vi placera dem i sådana klasser, där de kunna göra god nytta, och inte ute i landsbygdens mest svårskötta skolformer.

Fru Lindström frågar med katekesens ord: Huru skall detta ske? Jag har med avsikt inte velat ta upp detaljer i propositionen utan överlämnat åt skolöverstyrelsen att upprätta förslag till riktlinjer. Detta förslag kommer sedan att remitteras till lärarorganisationerna, som skola få säga sin mening, och först sedan skolöverstyrelsen och lärarorganisationerna ha sagt sitt ord, kommer Kungl. Maj:t att fastställa riktlinjerna. Men så vitt jag kan se måste dessa riktlinjer innebära, att man avskiljer ett visst antal tjänster, lämpligen inom varje inspektionsområde, där det inte finns någon innehavare av tjänsterna och där läraravdelningen består av tredje eller tredje och fjärde klasserna, och bestämmer, att där skola placeras icke-ordinarie lärare med småskollärarynnekompetens. Detta är innebörden av Kungl. Maj:ts förslag, och det skulle framför allt förvåna mig, om man från landsbygden skulle anse att det vore en orimlig ståndpunkt.

Sedan är det klart, att man inte tänker skicka på Stockholms stad en massa småskollärarynnor, utan det är möjligt,

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

att Stockholm får låt mig säga kanske något tiotal småskollärarynnor, i den mån det finns platser lediga i tredje klass, där man kan placera småskollärarynnor. För min del har jag den uppfattningen, att man skall ransonera över hela landet. Det kommer inte att hända någon olycka, och det kommer kanske att visa sig, att småskollärarynnorna här utföra ett lika gott arbete som folkskollärarynna.

Vidare säger fru Lindström, att detta skall bli inledningen till en annan uppdelning av arbetsområdena mellan folkskollärare och småskollärarynnor. Jag måste ju begära att bli trodd på mina ord. I propositionen har jag uttryckligt sagt ifrån, att man inte på någon bakväg skall införa en ny uppdelning av arbetsområdena, utan att detta är ett provisorium. Jag kan inte göra annat än skriva det och säga det, och om folk sedan inte vill tro mig, så kan jag tyvärr inte göra någonting åt saken.

I andra kammaren har man nästan utan debatt godkänt den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t här har intagit, och det skulle mycket förvåna mig, om inte första kammaren ville göra detsamma.

Herr BERGH: Herr talman! Ifall man vill så att säga sätta kyrkan mitt i byn i denna fråga som i andra frågor, är det väl två saker man får lov att säga först.

Den ena är, att man nog inte kan betrakta detta som en kårpolitisk fråga, och den andra, som följer därav, är att man måste se denna fråga mot bakgrunden av folkskoleväsendets totala behov i det hela av lärarkrafter. Gör man på det sättet, kan man — i varje fall inte jag — inte komma till annan utgångspunkt för resonemanget än att när det nu är ett knapphetsläge, får man försöka att se till att arbetskraften, i den mån det utan åsidosättande av andra viktiga principer är möjligt, placeras på det sätt, att den kommer till största nytta. Då måste man ju rättvisligen ge departementschefen det erkännandet, att det naturligtvis vid en sådan total bedömning är viktigare att till B 2:or,

B 3:or och de högre klasserna i B 1:or få kompetent folk, än att småskollärarynnor tjänstgöra där. Likaledes måste man också ge departementschefen rätt i att en småskollärarynna lättare kan sköta undervisningen i en tredje klass i en A-skola än i fyra eller fem klasser i en B 2-skola. Den saken är klar.

Å andra sidan kan man fråga sig, vilka nackdelar som kunna tänkas följa med detta hänvisningsförfarande eller detta avskiljande av vissa tjänster som skymtar i propositionen. Det måste givetvis innebära, att de nuvarande tillsättningsreglerna — att den mest förtjänste utses till en tjänst — suspenderas, om vissa folkskollärartjänster avskiljas för småskollärarynnor. Det måste också innebära en ytterligare beskärning i den kommunala självbestämmerätten, och det måste vidare innebära, i fall man ser saken från befattningshavarnas personliga utgångspunkter, att en person som har skaffat sig kompetens till en folkskollärartjänst finner sig nödsakad i de fall, då vissa folkskollärartjänster avskilts, att stå tillbaka för en småskollärarynna. Det är rimligt, om sådant väcker ond blod.

När jag har vägt för- och nackdelar mot varandra på det sättet, har jag tänkt mig, att om vi nu här hade ett varaktigt överskott på småskollärarynnor, så borde dessa ransoneringssynpunkter tillmätas ganska stor vikt. Men det framgår rätt klart av siffrorna i propositionen, att överskottet nästa läsår på cirka 500 småskollärarynnor följande år sjunker till cirka 350 för att året därpå, vid ett bibehållande av nuvarande examination, förbytas i en brist på småskollärarynnor. Vid ett bifall till departementschefens förslag om utökad intagning i småskoleseminarierna skulle bristen måhända uppträda något senare, men det kvarstår dock som ett faktum, såvitt jag har kunnat utläsa ur propositionen, att vi ha att räkna med överskott endast för ett par, tre år framåt.

Då frågar jag mig, om detta hänvisningsförfarande eller detta avskiljande av vissa tjänster inte är att bruka större våld än nöden kräver. Men jag har inte

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

heller på den punkten velat gå så långt, att jag förordat ett avslag på propositionen, ty här finns det en viss anledning att försöka ransonera, även om ransoneringsperioden blir av kort varaktighet. Jag skulle dock vilja sätta i fråga, huruvida inte mjukare utvägar äro att finna än det avskiljande av vissa tjänster, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här har talat om.

Utskottet har i sitt utlåtande först och främst begränsat den nya anordningen till nästa läsår. Utskottet har vidare förutsatt, att detta blir en så att säga intern historia inom respektive skoldistrikt, så att det framför allt skulle bli en omdisposition av lärarplatserna inom ett och samma distrikt. Skulle man alltså hålla sig inom denna ram, förefaller det mig, som om man här borde försöka att utforma de blivande bestämmelserna på det sättet, att man inte behöfve suspendera nuvarande tillsättningsregler, utan att inspektörerna och skoldistriktet här skulle kunna laga efter läglighet. Det kan inträffa, ifall de önskemål som skymta i propositionen skulle bli tillgodosedda fullt ut, att en icke-ordinarie folkskollärare, som har tjänstgjort som icke-ordinarie ett flertal år inom ett distrikt och i vår gått ut exempelvis med en sjunde klass, skulle, fastän han har skaffat sig bostad inom distriktet och har familj, finna sig nödsakad på grund av detta avskiljande att flytta ut från det samhället och lämna sin plats åt en småskollärarinna. Jag tänker mig, att detta är ett vidrigt fall, men då jag här talar om att man om möjligt bör försöka utforma dessa bestämmelser så, att man inte bara tar hänsyn till de lokala behoven, utan också tar hänsyn till andra berättigade intressen, förefaller det mig, som om man skulle kunna i rätt stor utsträckning vinna de legitima syften, som man här vill nå, men inte på det sätt, som vid ett strikt hänvisningsförfarande eller ett schematiskt avskiljande av tjänsterna inom vissa distrikt skulle åstadkomma viss skada.

Jag vill inte framställa något yrkande. Men eftersom jag kommit till den meningen, att så mycket hänger på att be-

stämmelserna bli så mjukt utformade som möjligt, har jag med mitt inlägg, herr talman, velat framföra den önskan, att man skall fara så varligt fram som möjligt i denna fråga.

Herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! Herr Berghs anförande föranleder mig bara till två ytterst korta påpekanden. Det ena är, att herr Bergh klart har visat, att det är ett provisorium, såsom jag i mitt första anförande antydde. Det andra är, att jag vill uppmana herr Bergh att läsa propositionen, s. 15, fjärde raden från slutet. Där står: »Det kan därvid befinnas lämpligt, att vid nyanställning» — man säger *nyanställning* — »av icke-ordinarie lärare för minst en termin med tjänstgöringen förlagd till nyssnämnda läraravdelningar småskollärarinnor komma till användning.» Genom detta påpekande ryckes grunden fullständigt bort för vad herr Bergh sade om lärare med familj. En sådan behöver inte nyanställas och löper ingen som helst risk att förlora sin anställning, lika litet som någon annan redan anställd icke-ordinarie lärare gör det.

Fru **LINDSTRÖM**: Herr talman! Jag får väl tacka statsrådet Weijne för hans förtydligande, även om det bekräftade mina farhågor och kanske inte precis stärkte det där allmänna förtroendet för Kungl. Maj:t, som jag betygade alldeles ärligt i början av denna debatt. Det tycks alltså vara meningen, att man i dessa mycket vaga formuleringar skall lägga in en ganska långt gående tolkning, en tolkning som går ut på att det skall reserveras vissa tjänster i klass 3 i skolor av A-formen för småskollärarinnor. Statsrådet Weijne säger, att han skulle bevaka landsbygdens och folkskolans intressen dåligt och inte ta nödig hänsyn till småskollärarinnorna, om han skulle hänvisa dem till tjänstgöring i mindre goda skolformer på landsbygden. Jag tycker inte, att det vittnar om så särdeles stor hänsyn för folkskollärarna, om man menar, att de, ehuru kompetentare än småskollärarinnorna för tjänstgöring-

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

en i A-skolorna, utan vidare skola lämna plats för småskollärarynnor där och draga ut på landsbygden till de svårskötta skolformerna. Jag tycker liksom herr Bergh, att man borde ha kunnat välja ett mjukare och smidigare förfarande än ransonering och kvotssystem.

Vad statsrådet sade här om nyanställning, var naturligtvis en deklaration som man gladda sig åt, men det är ju faktiskt så, i varje fall här i Stockholm, att man åtminstone formellt nyanställer de icke-ordinarie lärarna för varje läsår. Om man nu skall räkna detta som en sådan nyanställning, som berättigar till att man ersätter dessa lärare med småskollärarynnor, är inte klart — jag vet ännu inte, hur tolkningen kommer att bli.

Jag skulle bara vilja säga till slut, att jag hade hoppats, att denna sak hade klarlagts tydligare i propositionen, i all synnerhet som jag fått den föreställningen genom samtal med ledamöter av statsutskottet, att dessa icke ha trott, att så vidsträckt avsikter lågo fördolda i formuleringarna. Har man inte i utskottet tänkt sig den utveckling, som herr Weijne här antyder, är det kanske inte så underligt, att inte heller vi här i riksdagen ha gjort det.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att få ett direkt svar: Anser fru Lindström, att det är bättre att placera en småskollärarynna i en B 2-skola, där hon undervisar i klasserna 3—7, eller i en B 1-skola, där hon undervisar i klasserna 5—7, än att placera henne i en A-skola, där hon undervisar i klass 3, eller B 1-skola med undervisning i klasserna 3—4? Om fru Lindström liksom jag anser, att småskollärarynnan gör större nytta genom placering i de lägre klasserna, förstår jag inte motståndet.

Sedan säger fru Lindström, att förslaget vittnar om dålig hänsyn till folkskollärarna. Det är en brist på 1 000 folkskollärare för närvarande. Även om man avskilde 500 icke-ordinarie tjänster, skulle folkskollärarna ur konkurrenssynpunkt befinna sig i den gynn-

samma situationen, att det i alla fall var en brist på 500. Om en kår är i den ställningen, tror jag inte att den har någon anledning att klaga, och jag har inte heller hört folkskollärarna klaga.

Fru LINDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet talar här hela tiden om placering av småskollärare i den eller den skolformen. Det verkar, som vi nu hade något slags placeringssystem eller tvångsdirigering av arbetskraften i den ena eller andra riktningen. Men under nuvarande förhållanden ha vi inte det. Man kan väl tänka sig, att detta system fortfarande skulle kunna fungera, så att småskollärarynnor och folkskollärare själva sökte de tjänster, till vilka de hade dragnig, och att man på det sättet fick rekrytera tjänsterna allt efter tillgången på lärare i de distrikt, där tjänsterna voro lediga. Jag tycker över huvud taget, att hela tanken, att man skall reservera vissa tjänster för den ena eller andra kategorien och därmed tvinga ut andra kategorier på vissa arbetsområden, är oförenlig med det fria system vi ha haft här förut — att man söker arbete där man kan få det och att man erhåller det i mån av kompetens.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Efter det klargörande anförandet här av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet finns det kanske inte så mycket att tillägga, men jag måste i alla fall som representant för landsbygden reagera emot att ett par företrädare för de större skoldistrikten här tyckas se frågan mera ur sin speciella synpunkt, parad med folkskollärarnas, än ur hela folkskolans synpunkt. Jag måste nämligen utan tvekan instämma i vad statsrådet Weijne här har sagt, att det gäller att försöka utnyttja de utbildade lärarkrafterna, där de verkligen kunna göra den bästa nyttan. Vi befinna oss ju tyvärr i det predikamentet, att vi icke ha tillräckligt antal utbildade folkskollärare. Om vi haft det, hade saken varit klar, och det hade bara varit

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

för samtliga folkskolor att välja bland de till buds stående, väl utbildade folkskollärarna. Nu är det ju inte så. Vi ha inte tillräckligt med folkskollärare.

Varför skola då damerna och herrarna från de stora skoldistriktet — dit man vet, att arbetskraften, vare sig det är på skolans område eller på andra områden, drager sig frivilligt och gärna — göra anspråk på att av ett för litet antal folkskollärare få utvalja det antal man behöver, under det att vi på landsbygden skola få lov att nöja oss med en för vår skola icke fullt utbildad arbetskraft? Jag kan inte finna, att detta skulle vara riktigt, utan jag menar helt och fullt, såsom statsrådet Weijne här har sagt, att det ankommer på honom med den centrala ställning han innehar att försöka vidta vissa åtgärder för att tillgodose även sådana mindre distrikts och långt bort belägna distrikts synpunkter och önskemål, att de kunna få åtminstone i någon mån väl utbildad arbetskraft.

När herr Bergh här menar, att det kan komma att gälla att kasta ut vissa lärare, som nu ha en befattning t. ex. i en stad eller i en tätort, tror jag, att ingenting kan vara felaktigare. Vi veta, att i dessa stora skoldistrikt måste det av naturliga skäl vara en ganska livlig omsättning på lärare. Det kommer säkerligen att finnas vissa tjänster, som äro lediga vid de båda närmaste läsarens början, och då är frågan: Hur skall man besätta dessa lediga lärarbefattningar? Skall man då ha lov att annonsera dem lediga för folkskollärare, och skola de få, alltför få — vi äro på det klara med det — lärare, som finnas, ha rätt att söka och erhålla dessa befattningar? Jag kan inte finna annat än att propositionen leder till en synnerligen lämplig och smidig och ingalunda alltför långtgående, men från centrum i viss mån dirigerad tillsättning av dessa lärarbeställningar, vilka givetvis inte kunna bli ordinarie under nuvarande förhållanden. Jag kan inte finna, att det är att träda kommunernas självbestämningsrätt för nära att säga, att de måste avskilja ett litet antal

folkskollärartjänster för att besättas med småskollärarynnor. De små kommunerna ha rätt att kräva, att det skall finnas folkskollärare till folkskollärarynnor i dessa skoldistrikt. Märk väl, att det är roten och upphovet till det hela, att de små skoldistriktet icke kunna få det antal fullt utbildade folkskollärare, för vilka befattningar finnas, utan dessa måste ej sällan besättas med mindre utbildad arbetskraft. Blir det nu i viss mån en utjämning, så att även åtskilliga väl belägna distrikt få nöja sig med vissa ej fullt utbildade lärarkrafter, tycker jag, att det bara är fullkomligt i sin ordning.

Herr talman! Jag yrkar sålunda utan den ringaste tvekan bifall till utskottets förslag.

Herr BERGH: Herr talman! Jag tror, att när min vän herr Ivar Persson får tillfälle att i lugn och ro läsa vad jag sade i mitt förra anförande, skall han finna, att hans polemik emot mig hänger fullständigt i luften. Jag har tagit avstånd från varje som helst kårpolitik i denna fråga. Jag har dessutom direkt sagt, att man måste se frågan om skolväsendets förseende med lärarkrafter som en totalitet, och jag har vidare icke talat om någon suspension av kommunernas rätt utan om en suspension av nuvarande tillsättningsbestämmelser. Inte på någon av de tre punkter, där herr Ivar Persson polemiserade emot mig, fanns det grund för en polemik mot något uttalande av mig.

Sedan skulle jag tacksamt vilja inkasera statsrådet Weijnes tolkning av begreppet nyanställning. Icke-ordinarie lärare anställas även på viss tid, och det betyder, att när tiden för förordnandet utgått, ha de icke någon anställning. Då man sedan anställer dem för följande termin eller läsår, kan man säga, att förordnandet förlänges, men formellt kan man också säga, att det är en nyanställning, eftersom de anställas på nytt. Nu tolkar statsrådet Weijne begreppet nyanställning i detta fall så, att om en icke-ordinarie folkskollärare har tjänstgjort

Ang. småskollärarynnors tjänstgöring på folkskolestadiet.

inom ett distrikt, skulle han på grund av det planerade avskiljandet av vissa folkskollärartjänster icke nödgas lämna sin tjänst för att bereda plats åt en småskollärarinna. Jag tror, att denna något vida tolkning av begreppet nyanställning kommer att innebära, att medlen att nå det med propositionen avsedda syftemålet uppmjukas på ett sätt som kommer att ta bort åtminstone en del av den irritation som kan uppstå. Denna tolkning är jag tacksam för.

Herr OLSSON, OSCAR: Herr talman! Herr Bergh kom i sitt första yttrande — efter att ha medgivit, att det i vissa fall var nödvändigt med viss ransonering — fram till att tala om vilka nackdelar denna skulle föra med sig. Den förnämsta nackdelen var den, som han tacksamt erkände att departementschefen hade klarat upp. Jag vill fästa herr Berghs uppmärksamhet på att samma förklaring gavs under debatten i avdelningen, ty åtskilliga av oss, som suttu där, hade från början varit på det klara med att någon annan tolkning av ordet nyanställning än den, som departementschefen här har givit, inte kunde vara rimlig och vettig.

Jag vill emellertid medge att fru Lindström har rätt i att under debatterna i avdelningen framkom tvivel rörande denna tolkning, och det var därför som vi voro angelägna, redan i avdelningen, att se till, att vi hade riktigt tolkat departementschefens uttalande. Det är ju lätt att göra ett minnesfel, och därför är det inte mycket att anmärka på att herr Bergh nu blev glatt överraskad av vad departementschefen hade att meddela i denna sak.

Detta beträffande den historien. Jag har också för mig, att det egentligen inte var någon mera betydande anmärkning, ehuru det påpekades, att irritation allt fortfarande förelåg, dock inte i så stor utsträckning, då det blev klart, att avskiljandet av platser gällde *lediga* platser. Det var således inte fråga om fall, då någon icke-ordinarie lärare innehade tjänsten, utan det var lediga platser, som skulle under en helt naturligt mycket

kort tid stå vakanta, så länge det var nödvändigt på grund av den stora folkskollärarbristen. För att uppehålla skolväsendet runt om i landet, främst på landsbygden, skulle man besätta dessa platser med överflödiga småskollärarynnor.

Vad är det för provisorium det är fråga om? Herr Bergh klarade ju själv upp saken genom att säga, att vi efter två, tre år ha småskollärarynnnebrist, och då måste ju provisoriet upphöra, eftersom inga lediga småskollärarynnor finnas. Han menade — innan han var fullt på det klara med den tolkning av ordet »nyanställning» som departementschefen här har gett — att när det var en så liten fråga, var det onödigt att ta till så stora och så grova medel som anvisats i propositionen. Jag får verkligen säga, att när herr Bergh fullt erkänner, att denna fråga inte får ses som kärfråga, är det svårt att förstå de starka invändningar som han har gjort.

Anmärkningen, att det inte skulle vara av behovet påkallat att vidtaga dessa åtgärder för en så kort tid, är rätt svårt att förstå för den som har insett, att det är nu, i år, nästa år och möjligen det därpå följande året, som de behövas. Det är nu de måste genomföras för att folkskolväsendets uppgift skall kunna fyllas, jag vill inte säga tillfredsställande, utan något så när.

Jag skulle också tro, att den irritation, som det har talats om och som har kommit till uttryck i debatten, skulle ha kunnat undvikas, om uttrycket »nyanställning» hade tolkats som vanligt folk tolkar det, och inte i överensstämmelse med de synpunkter, som fru Lindström påvisade att man i Stockholm anlade när det gällde detta ords användning. Från de synpunkterna kan man ju mycket väl förstå den irritation och det motstånd, som ha förekommit. Men när den saken är ur världen, kan jag inte förstå att det kan finnas något vidare att anmärka på det säkert mycket korta provisorium, som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Herr BERGH: Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med att ta upp någon polemik med herr Oscar Olsson i annan mån än att påpeka, att när han säger, att han och statsutskottets andra avdelning ha tolkat begreppet »nyanställning» och att hela saken därmed skulle vara klar, så tycker jag att det är litet genant att behöva påpeka för en gammal statsutskottsledamot som herr Oscar Olsson, att när statsutskottets andra avdelning icke skrivit en rad eller ens ett ord i sitt utlåtande om vad avdelningen menar med begreppet »nyanställning», då kan icke heller utskottets talesman med något berättigande här komma och säga, att utskottet *tolkat* det uttrycket.

Herr OLSSON, OSCAR: Herr talman! Jag ber få fästa herr Berghs uppmärksamhet på ännu en sak, som försiggick vid behandlingen av denna detaljfråga inom avdelningen, nämligen att avdelningen genom sitt kansli tog reda på hur detta uttryck rätteligen skulle tolkas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fabrik för tillverkning av syntetiskt gummi; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av

ackord i fabrikören Carl Johan Carlssons i Nyland konkurs.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Bergslagens och därmed samförvaltade järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande; samt

nr 39, i anledning av förslag om grunder för pensionering av de äldre riksdagsvaktmästarna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen, dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 194, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

inom första kammaren:

nr 342 av herr *Domö* m. fl.,

nr 343 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl.,

nr 344 av herr *Sundelin* m. fl. även som

inom andra kammaren:

nr 490 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl.,

nr 503 av herr *Liedberg* m. fl.,

nr 507 av herr *Johnsson* i Kastanje-
gården m. fl.,

nr 508 av herrar *Andersson* i Tungel-
sta och *Ekdahl* samt

nr 509 av herr *Hedlund* i Rådom.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att riksdagen med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte med avslag å motionerna I: 342, I: 343, I: 344, II: 490, II: 503, II: 507 och II: 508 samt med bifall till motionen II: 509 för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I berörda lagförslag var 1 § första stycket så lydande:

Jordbruksfastighet må ej, där annat icke följer av vad i denna lag stadgas, genom köp eller byte förvärfvas utan tillstånd av den lantbruksnämnd, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmbäck, Löfvander, Björkman, Carl Eric Ericsson, Johnsson* i Kastanjegården och *Andersson* i Gisselås, vilka på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 342, I: 344, II: 503 och II: 507 avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 194 framlagda lagförslaget; samt

B. att motionerna I: 343, II: 490, II: 508 och II: 509 måtte anses besvarade med vad under A. hemställts.

Därjämte fanns vid utlåtandet fogat ett särskilt yttrande av herr *Holmbäck*.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! När jag i dag tar till orda i den fråga, som behandlas i andra lagutskottets förevarande utlåtande, är jag naturligtvis fullt medveten om att saken i själva verket är avgjord. Den lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, som beslöts för tre år sedan, kommer att av riksdagen vid debattens slut ersättas med nya bestämmelser i samma ämne. Jag skall också villigt erkänna, att tillämpningen av den äldre lagen har skett smidigt och att den nya lagen innehåller vissa förbättringar från min synpunkt sett. Det torde vara till fördel, att lagen decentraliserar tillståndsgivningen och likaså att försäljningar till nära anförvanter bli frigivna.

Jag kan emellertid lika litet som för tre år sedan finna, att man genom lagen om inskränkning av rätten att förvärva jordbruksegendomar vinner så väsentliga fördelar, att de motväga att fastighetsmarknaden i hela landet, och därigenom också vår största näring, belastas med den kontroll och de inskränkningar, som lagen innebär. Jag kunde på sin tid icke finna, att det statistiska material, som låg till grund för 1945 års lag, var starkt. Jag tror icke heller nu att spekulationen skulle gripa fast i jordbruksfastigheter, om man icke förlängde den äldre lagen, eller rättare sagt ersatte den med nya bestämmelser. Jag tror icke att denna spekulations skulle uppträda, ty de stränga vanhävdsbestämmelserna, bestämmelserna om sociala arrenden, vissa bestämmelser i skogslagstiftningen och bestämmelserna om beskattning av realisationsvinst skulle hejda spekulationen. Och vad angår kapitalplaceringen i jordbruksfastigheter, som man också är så rädd för, tror jag för min del att den inom vissa gränser endast är till nytta för jordbruket. Mina medreservanter och jag ha närmare sökt utveckla detta i den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet.

Den frågan kan emellertid ställas, om icke ett upphävande av 1945 års lag, sedan dess bestämmelser nu ha tillämpats ett par år, skulle innebära att ledigt ka-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

pital kastade sig över lantegendomar så att dessa bleve föremål för spekulation eller att alltför mycket kapital placeras i sådana egendomar. Jag tror att man som svar på detta spörsmål kan hänvisa till förhållandena i Danmark. I Danmark var man under kriget orolig för att stadsbor skulle inköpa alltför många lantegendomar. Man hyste alltså samma oro, som i Sverige ledde till att 1945 års lag kom till. I Danmark sträckte sig emellertid oron ännu vidare än i Sverige. Man var rädd för att också egendomar i städerna skulle bli föremål för spekulation, och därför beslöt man år 1943 en lag, som är ganska intressant. Det stadgades i denna lag bland annat, att en fast egendom, om den varit i ägarens besittning kortare tid än två år, skulle få överlätas endast i särskilda fall. Beträffande jordbruksegendomar sades det särskilt, att det fordrades tillstånd för att genom köp förvärva en sådan, om man icke kunde framlägga förklaring från kommunalmyndigheten, att egendomen hade inventarier och besättning för upprätthållande av normal drift, samt om man icke under minst två av de fem sista åren varit ägare av jordbruksegendom eller brukare av sådan egendom eller varit sysselsatt med praktiskt jordbruksarbete eller besökt jordbruksskola eller husmodersskola. I annat fall fordrades det särskilt tillstånd för att förvärva egendomen.

Efter kriget fann man emellertid i Danmark, att lagen borde upphävas, då den var alltför präglad av krigsförhållandena, och den upphävdes genom ett beslut av den 22 november 1946. Beslutet trädde i kraft redan den 1 december samma år. Vad blev då resultatet? Ja, det blev givetvis många ansökningar om lagfart — »tinglysning», som det heter i Danmark — som uppenbarligen avsågo att legalisera äldre transaktioner. Men något överdrivet förvärv av jordbruksfastigheter från stadsbors sida och någon prisstegring som följd därav ägde icke rum. Jag har vissa uppgifter på den punkten.

Man har i dansk prisstatistik ett pris-

index för jordbruksfastigheter, där 1935 betraktas som det normala år, för vilket prisläget betecknas med siffran 100. I början av 1947, d. v. s. då lagen upphävdes, var index 180 för hus och 176 för gårdar på landet. Efter ett år var index 188 respektive 183. Det ägde alltså rum en viss prisuppgång, men ungefär samma prisuppgång visar sig i de allmänna prisindices. I detta hänseende kan jag hänvisa till siffror, som äro publicerade av Förenta Nationerna i deras månatliga statistik. Enligt denna steg danska levnadskostnadsindex under 1947 från 162 till 167 poäng och index för grosshandelspriserna från 188 till 203. Den allmänna prisstegringen motsvarar alltså ganska nära prisuppgången för jordbruksegendomar. Upphävandet av den danska lagen innebar alltså inte så stora faror.

Jag vill för fullständighetens skull tillägga, att den nya socialdemokratiska regeringen i Danmark i år har framlagt ett nytt lagförslag, som alldeles i dagarna har varit föremål för behandling i den danska riksdagen. Där kommer man med en annan inskränkning. Man vill införa förbud i regel för en person att genom köp förvärva mer än två jordbruksegendomar. Jag har icke kunnat finna av lagtexten, som jag har fått i dag på förmiddagen, att man i detta nya lagförslag har någon motsvarighet till den prövning av vederbörande köparens kvalitet, som föreskrives i den svenska lagen. Denna prövning är den sida av den svenska lagen, som jag ställer mig mest avvisande mot, då den innebär att den, som vill köpa en egendom och sedermera vill ägna sig åt en gårds skötsel eller sköta den genom någon annan, t. ex. en arrendator, icke blott står under lagen utan dessutom under beslut av en kommission, nämligen lantbruksnämnden. Han står alltså under ett beslut i det särskilda fallet från en myndighets sida.

Ett specialproblem i det lagförslag, som nu ligger på riksdagens bord, rör köp av tillskottsjord, alltså köp av jord för förstärkande av ett jordbruk, som köparen redan innehar. Det kan anmär-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

kas att den danska lag, som upphävdes den 22 november 1946, icke fordrade tillstånd, då fråga var om tilläggsjord för mindre jordbruk samt åtgärder till främjande av en ändamålsenlig jordfördelning mellan jordbruksegendomar. Problemet om köp av tillskottsjord har jag redan berört i ett särskilt yttrande till andra lagutskottets utlåtande. Om man sammanställer det lagförslag, som kammarerna om en stund kommer att fatta beslut om, med bestämmelserna om avstyckning och sammanläggning av jord och med lagen om kronans förköpsrätt av jord, blir resultatet följande.

Sedan vederbörande jordägare har köpt den jordareal, som han önskar, skall han söka tillstånd hos lantbruksnämnden att förvärva denna jord. Lantbruksnämnden skall pröva icke blott sökandens kvalifikationer utan även att sökandens förvärv av jorden kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten. Sedan lantbruksnämnden har prövat detta, skall den inköpta jorden avstyckas, om den utgör del av fastighet, vilket ju så gott som alltid är fallet. Det skall då ske en prövning av lantmätare och gode män, som skola pröva att den nya fastigheten kan väntas bli en lämplig egendom. Förrättningsmännen — lantmätare och gode män — komma därvid att på ett ingående sätt ta hänsyn till spörsmål som lantbruksnämnden redan har tagit hänsyn till.

Sedan lantmätare och gode män ha fattat sitt beslut i enlighet med reglerna om avstyckning och ha avslutat avstyckningsräkningen, skall den, som har köpt jorden, begära lagfart på den. Därefter skall egentligen förflyta en tid av tre månader, ty den tiden har kronan på sig att göra sin förköpsrätt gällande. I praktiken kommer det väl emellertid att bli så, att lantbruksnämnden, sedan den fattat sitt första beslut, förklarar att den inte gör förköpsrätt gällande, varför förfarandet kan bli enklare på denna punkt. Sedan det är klart att förköpsrätt icke kommer att utövas, upplas frågan om fastställelse av avstyckningsförvaltningen och om sammanläggningen. Denna

fråga prövas först av överlantmätaren, som yttrar sig dels om själva avstyckningen och dels om den sammanläggning, som i regel skall äga rum. Sedan överlantmätaren har yttrat sig, går saken vidare till ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten, som har sista ordet.

Vi ha alltså i detta förfarande å ena sidan lantbruksnämnden, vars beslut kunna överklagas på administrativ väg, å andra sidan lantmätare, överlantmätare och ägodelningsdomare, vilkas beslut kunna överklagas judiciellt, eventuellt upp till högsta domstolen. Vad man än kan säga om detta, nog är det administrativt dubbelarbete.

Jag är naturligtvis fullständigt medveten om att den kritik, som jag nu har framställt, går djupare än till just denna lag. Det är i själva verket mycket svårt att ändra bestämmelserna, men vi böra se klart vilka olägenheter den gällande lagstiftningen medför. För ett par månader sedan läste jag om ett arbete av Dickens, nämligen »Little Dorrit». Kammarrens ledamöter erinra sig, att »Little Dorrit» bland annat är en satir över dåtidens engelska ämbetsverk. Dickens tecknar där ett ämbetsverk, som han kallar för intrasslingsverket, »the circumlocution office», och han ger en serie interiörer därifrån. Det är alltså en engelsk motsvarighet till Strindbergs »kollegium för utbetalande av ämbetsmannens löner». När jag läste »Little Dorrit», slog det mig plötsligt, att vår svenska jorddelningslagstiftning verkar, som om den hade tillkommit i ett svenskt intrasslingsverk. På grund av förhållanden, som delvis ligga hundra eller tvåhundra år tillbaka i tiden, har den blivit ytterligt komplicerad. Vi känna alla till de invecklade reglerna för skifte, vi känna till de utomordentliga svårigheter, som det ibland kan möta att få en så enkel sak som ett byggnadstillstånd i en stad, detta på grund av att stadgandena om fastighetsindelningen i städerna äro så invecklade. Vi veta också vilket trassel de svenska reglerna om gemensamma inteckningar medföra i fråga om fastighetskrediter, särskilt när det gäller att befria någon fastighet, som

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

är besvärad med sådan inteckning, från inteckningsansvaret o. s. v.

Behovet av enklare regler på fastighetsrättens område är trängande, och jag har, herr talman, funnit det lämpligt att stryka under detta, när riksdagen nu står i begrepp att förlänga lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, en lagstiftning som också bidrager till att systemet är så utomordentligt invecklat.

Jag tillåter mig att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I herr Holmbäcks yttrande instämde herr *Löfvander* och herr *Ericsson, Carl Eric*.

Herr STEN: Herr talman! Det är i dessa dagar omkring två och ett halvt år sedan riksdagens kamrar förde mycket utförliga principdebatter i denna fråga. Det kan under sådana omständigheter knappast vara nödvändigt att i en motivering för propositionen och utskottets tillstyrkande utlåtande gå utöver ramen för de erfarenheter som sedan dess ha gjorts, de uppfattningar, som de ansvariga myndigheterna ha om frågans nuvarande läge, och en kort rekapitulation av de mindre ändringar som nu föreslås i jordförvärvslagen.

Erfarenheten har givit vid handen att de farhågor beträffande lagens tillämpning, som man på sina håll gav uttryck för vid 1945 års behandling av denna fråga, icke ha besannats. Det framgår av propositionen att under ett av de år, som lagen har varit i kraft, har det utfärdats i runt tal 10 000 intyg enligt Formulär A, som innefattar en enkel förklaring av förvärvaren samt intyg av landsfiskal, magistratsledamot eller kommunalborgmästare enligt vad som stadgas i tillämpningsföreskrifterna. Det har vidare utfärdats omkring 1 800 intyg enligt Formulär B, som innehåller intyg dels av egnahemsnämnden och dels av vissa angivna myndighetspersoner. Slutligen har Kungl. Maj:t under samma år avgjort cirka 600 jordförvärvsärenden. Det har alltså icke uppstått nå-

gon sådan överbelastning av myndigheterna eller några sådana hinder för den legala fastighetshandeln, som många år 1945 ansågo sig ha anledning att befara. Om man slår ut 10 000 intyg enligt Formulär A på några hundratal landsfiskaler, kommunalborgmästare o. s. v., blir det ju inte något så överväldigande stort antal på var och en av dessa myndighetspersoner. Belastningen kan inte heller sägas ha blivit särskilt stor för egnahemsnämnderna, då de 1 800 intygen enligt Formulär B ju skola uppdelas på 24 egnahemsnämnder. Lika litet kan Kungl. Maj:t ha blivit utsatt för överanstängning vid tillämpningen av jordförvärvslagen och fyllandet av de uppgifter som därvidlag tillkomma Kungl. Maj:t.

När det nu har gällt att ta ställning till frågans om lagens fortsatta existens, ha både departementschefen och den särskilde utredningsmannen kommit till den uppfattningen, att en lagstiftning om inskränkning av rätten att förvärva jordbruksfastighet icke för närvarande kan avvaras. Det förekommer sådana spekulations- och kapitalplaceringstendenser med avseende på jordbruksfastigheter, att ansvariga myndigheter anse, att en fortsatt lagstiftning på detta område är nödvändig. Man avfärdar även de funderingar, som reservanterna ha anfört, då de göra gällande att syftet med den förevarande lagstiftningen skulle kunna vinnas genom en effektivisering av den lagstiftning, som riktar sig mot ett spekulativt utnyttjande av jordbruksfastigheter. Departementschefen förklarar i detta sammanhang: övriga ifrågasatta åtgärder »— exempelvis skärpning av lagstiftningen rörande jorddelning, vanhävd och skogsvård — kunna icke anses vara ägnade att tjäna det avsedda syftet, och de lagbestämmelser om förköpsrätt för kronan och om expropriation, som tillkommit i samband med statsmakternas år 1947 fattade beslut om riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken, förmå ej heller ersätta de föreskrifter, som innefattas i jordförvärvslagen».

Departementschefen konstaterar vida-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

re, att »jordförvärvslagen under den tid, densamma varit gällande, visat sig väl fylla sin uppgift». Lagen har, fortsätter departementschefen, »utgjort ett gott medel för att hindra spekulation med jordbruk och skog» samt varit ägnad att främja rationaliseringssträvandena inom jordbruket.

Både utredningsmannen och departementschefen ha därför ansett sig böra föreslå en förlängning av giltighetstiden för jordförvärvslagen men med vissa ändringar i densamma. Dessa ändringar gälla framför allt tre punkter.

Man föreslår för det första en överflyttning av tillståndsgivningen i jordförvärvsärenden från Kungl. Maj:t till de lokala lantbruksnämnderna. Om lagen hade varit helt ny och det alltså hade gällt dess första tillämpningsperiod, skulle man måhända kunna ställa sig en smula tveksam med hänsyn till den olika tillämpning, som ju alltid kan befaras uppstå, när beslutanderätten på ett sådant område som detta decentraliseras. Men sedan vi nu ha tillgång till en, låt vara kortare, tids erfarenheter och sedan en enhetlig praxis utbildats hos Kungl. Maj:t, förmodar jag att de skäl, som tala för den föreslagna förändringen och som för övrigt stå i samklang med den sympati, som på många håll hyses för en decentraliserad beslutanderätt inom statsförvaltningen, vida överväga de betänkligheter som kunna finnas emot den föreslagna förändringen. När vi nu få på jordbrukets område sakkunniga organ inom de olika länen, har det ansetts naturligt att dit överflytta Kungl. Maj:ts beslutanderätt.

Departementschefen biträder i detta sammanhang utredningsmannens förslag om bibehållande av den enklare form av kontroll som enligt den gällande lagen får begagnas, då person, som icke redan äger fastighet med jordbruk, förvärvar sådan fastighet i avsikt att själv ägna sig åt jordbruket å denna.

Den andra förändring, som föreslagits, är slopandet av värdegränsen för lagens tillämpningsområde. I de erfarenheter, som ha gjorts under den gångna tiden, ingår nämligen att de spekulativa

krafterna numera i stor utsträckning ha inriktat sitt intresse på små fastigheter. När det gäller jordlösa skogsfastigheter, eller vad man nu skall kalla dem för, kan det ju ofta bli fråga om ganska stora fastigheter, som enligt hittills gällande bestämmelser falla utanför lagens tillämpningsområde. Det har ansetts naturligt att nu täppa till detta hål i lagen.

För det tredje har departementschefen i överensstämmelse med utredningsmannens förslag föreslagit uppmjukning av lagen i så måtto, att utanför densamma komma att falla dels fastighetsförvärv, som göres av fastighetsägarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock av hans syskon eller syskons barn, dels ock förvärv av andel i fastighet, vari förvärvaren redan är delägare. Jag förmodar, att även detta är en ändring som i stort sett är ägnad att väcka tillfredsställelse och som kommer att avtrubba och delvis undanrycka grunden för den kritik, som riktades mot jordförvärvslagen, då vi förra gången behandlade den här i riksdagen.

När andra lagutskottet gick till sin prövning av Kungl. Maj:ts förslag, kunde vi konstatera att det är en allmän uppfattning i vårt land på det jordpolitiska området, att jorden icke skall frångävas den jordbrukande befolkningen och att priset på jordbruksfastigheter icke bör få bringas att stiga till en sådan höjd, att en skälighetsförräntning av det i fastigheterna nedlagda kapitalet icke kan ske, därest de utnyttjas för jordbruksändamål.

Jag tillåter mig, herr talman, att erinra om vad jag yttrade i det anförande som jag höll här i kammaren år 1945 vid lagens antagande. Jag påpekade då, att de arbetare, som skola hämta sin utkomst från skötsel och avverkning av den svenska skogen, ha ett löneläge, som i stort sett har varit bestämt med hänsyn till världsmarknadsförhållandena och konjunkturläget. Där har alltså funnits ett tak, som man icke har kunnat överskrida. Om man jobbar upp priset på skogsmarken, blir det större svårigheter för dessa arbetargrupper att kunna få en skälighetslön för sin möda. Denna lagstift-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

ning har uteslutande goda verkningar även från dessa synpunkter.

Utskottet finner sig också vara överens med departementschefen om att de erfarenheter och undersökningar, som ha gjorts, visa att det har förekommit spekulations- och kapitalplaceringstendenser. Dessa försök ha kunnat omintetgöras med hjälp av den nuvarande jordförvärvslagen. De spekulativa tendenserna ha då, såsom jag nyss nämnde, i avsevärd omfattning överflyttats på sådana mindre fastigheter, som ligga utanför lagens tillämpningsområde.

Dessa synpunkter och erfarenheter tala således, herr talman, till förmån för en lag av nu föreslagen lydelse.

När utskottet hade att ta del av de remissyttranden, som ha avgivits, kunde vi också konstatera en förskjutning i uppfattningen i så måtto, att behovet av en fortsatt lagstiftning på förevarande område vitsordades i fem sjättedelar av de avgivna remissyttrandena. Gentemot de försök, som ha gjorts av motståndarna till jordförvärvslagen och i viss mån även av reservanterna, att förringa de missförhållanden, som det här är fråga om, understryker utskottet i sitt utlåtande vikten av att osunda tendenser inom jordbruksnäringen motarbetas, innan desamma ha skapat allvarliga missförhållanden.

Beräffande jordförvärvslagens inverkan på fastighetspriserna, vilket ju är en fråga som har spelat en viss roll i diskussionen omkring densamma, anser sig utskottet kunna konstatera, att lagen i detta avseende icke har medfört några skadliga verkningar. »Någon annan sänkning av fastighetsvärdena än sådan, som i vissa trakter bragt priserna på jordbruksfastigheter ned till en med hänsyn till fastigheternas avkastning försvarbar nivå, torde icke ha förekommit», skriver utskottet.

Det har även gjorts gällande, att jordförvärvslagstiftningen skulle medföra betydande besvär för lojala säljare och köpare av jordbruksfastigheter. Detta påstående har emellertid på intet sätt verifierats av erfarenheten.

Utskottet har kommit till det resul-

tatet, vilket överensstämmer med departementschefens och utredningsmannens förslag, att »en fortsatt lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet icke för närvarande kan undvaras utan att svåra skadeverkningar skulle uppstå. Lagen synes dock», skriver utskottet, »böra prövas under normala förhållanden, innan ställning tages till frågan, om den bör erhålla permanent karaktär». Jag tillhör för min del dem, som ha anslutit sig till den bland de sakkunniga företrädde meningen, att vi på grundval av de erfarenheter, som föreligga i dag, mycket väl skulle ha kunnat ge lagen permanent karaktär. Å andra sidan har ju också den meningen kommit till uttryck, att lagen skulle förlängas blott på tre år, varom jag tror att ett yrkande har framställts i andra kammaren. Utskottet har i den situationen till sist enat sig om att föreslå en förlängning på fem år för att vi skola få möjlighet att inhämta ytterligare erfarenheter av lagen, såväl under nuvarande i viss mån krisbetonade förhållanden som, hoppas vi, under några år av ett mera normalt tillstånd. Anhängarna av en permanent lagstiftning ha således avstått från att framställa yrkande om att lagen redan nu skall göras permanent. Det synes emellertid icke vara klokt att begränsa lagens giltighetstid till allenast tre år. Jag hemställer därför, herr talman, att kammaren även i det avseendet måtte följa utskottets förslag.

Jag yrkar, herr talman, med stöd av vad jag här anfört bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Haçe*.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Jag kan till en början instämma i vad herr Sten sade om att det inte tjänar mycket till att nu upprepa de argument för och emot jordförvärvslagen, som ha anförts redan tidigare under debatten om denna lagstiftning. Det är emellertid ett par synpunkter som jag vid behandlingen av föreliggande utskottsutlåtande ändå vill framföra.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I det betänkande, som ligger till grund för den kungl. propositionen om förlängning av jordförvärvslagen, framhåller utredningsmannen, att »något försök att beräkna till vilket antal jordbruksfastigheter inom landet övergått till att ägas av personer, som icke kunde hänföras till den egentliga jordbruksbefolkningen, gjordes ej under förarbetena till 1945 års jordförvärvslag». Man nöjde sig alltså med — såsom även statsrådet Sköld gjorde i riksdagsdebatten år 1945 — att kategoriskt förklara, att känd sak är så god som vittnad.

Utredningsmannen, som haft hand om 1947 års utredning, gör det påståendet, att det inte kan bestridas, »att en fastighetsövergång av berörda slag under de sista årtionedena före lagens tillblivelse förekommit i en efter hand allt mera ökad omfattning». För detta påstående skulle utredningsmannen söka ge något stöd. Ett sådant anser han sig ha funnit i en av aktuarien Sverker Groth i anslutning till utredningen verkställd undersökning rörande antalet jordbruksfastigheter, som ägas av personer, bosatta i annan kommun än där respektive fastigheter äro belägna. Denna undersökning har gått till på det sättet, att man med ledning av under år 1947 avlämnade självdeklarationer räknat de bilagor för jordbruksfastighet som ha avlämnats av personer, vilka ägt jordbruksfastighet i annan kommun än där deklaranten varit bosatt. Denna undersökning har lett fram till att cirka nio procent av jordbruksfastigheterna i landet skulle vara belägna i annan kommun än där ägaren är bosatt. Men undersökningen lämnar ingen upplysning om huru många av dessa fastigheter som brukas av ägaren, exempelvis i sambruk med en fastighet i den kommun där ägaren är bosatt, och huru många av dessa fastigheter som äro utarrenderade. Det behöver ju här heller inte vara fråga om några stora jordförvärv av enskilda personer. Det kan i många fall helt enkelt vara på det sättet, att en jordbrukare äger två mindre jordbruksfastigheter, belägna på var sin sida om en sockengräns.

Att man inte av denna undersökning

kan dra den slutsatsen, att större delen av de på detta sätt redovisade fastigheterna skulle brukas av andra än fastigheternas ägare, framgår bl. a. av undersökningens siffror för Gotlands län. Där skulle enligt den Grothska undersökningen 23,7 procent av samtliga jordbruksfastigheter ägas av personer, bosatta utanför den kommun, i vilken respektive fastigheter äro belägna. Antalet sådana fastigheter har angivits vara nära 1 600. Enligt 1944 års jordbruksräkning fanns det vid det tillfället på Gotland endast 324 arrendatorer. Jag tror väl knappast, att någon vill jäva riktigheten av dessa vid jordbruksräkningen framkomna siffror. Är det någon som tror, att arrendatorernas antal på Gotland skulle ha ökat med nära 1 300 från 1944 års jordbruksräkning till den 1 januari 1946, då jordförvärvslagen trädde i tillämpning? Ty efter den tiden har väl ändå inte arrendatorernas antal ökat så våldsamt; det skulle ju innebära att lagen skulle vara i högsta grad ineffektiv.

Den officiella statistiken ger vid handen, att antalet utarrenderade brukningsdelar oavbrutet sjunkit under de senaste årtionedena. Reservanterna i andra lagutskottet ha ju också påpekat, att under åren närmast före jordförvärvslagens tillkomst, åren 1937—1944, sjönk enligt den officiella statistiken antalet utarrenderade brukningsdelar med cirka 3 200. Detta faktum ställer ju i en rätt egendomlig belysning utredningsmannens påstående, att en övergång av fastigheter från själväggande brukare till andra ägargrupper under senare tid förekommit i en allt mer ökad omfattning.

Herr Sten försökte ju inte heller att på något sätt bevisa sitt påstående, att spekulationen numera inriktats på mindre fastigheter, d. v. s. med taxeringsvärde under 5 000 kronor, vilka hittills varit undantagna från lagens tillämpningsområde. Jag försökte inom den år 1947 tillsatta utredningen att få fram någon uppgift som kunde styrka detta påstående, vilket gjordes även inom utredningen, men jag har hittills inte kunnat få fram någon siffra som visar i vilken omfattning spekulaton med dylika mindre fastigheter förekommit.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Om denna sak säger departementschefen i propositionen, att sådana köp, som jordförvärvslagen avser att hindra, »till synnerligen stor del avse rena skogsfastigheter, beträffande vilka ju utarrendering sällan eller aldrig sker». Departementschefen gör detta uttalande i anledning av vad reservanterna bland de sakkunniga anfört om nedgången av antalet utarrenderade fastigheter.

Jag ber att få ta fasta på detta departementschefens uttalande och att i anledning därav få fråga: Är det i stor utsträckning för att förhindra spekulation i rena skogsfastigheter, som vi skola ha denna jordförvärvslag för hela det svenska jordbruket? Kan inte den av riksdagen nyligen antagna skogsvårdslagen anses vara till fyllest för att motverka spekulationstendenserna på detta område?

Så är det ett uttalande av utskottet som jag skall be att helt kort få beröra. Utskottet säger, att det icke kan förnekas, att även förvärv av jordbruksfastigheter, som ske i kapitalplaceringssyfte, kunna vara till gagn ur allmän synpunkt. Men sådana kapitalplaceringsköp kunna enligt utskottets mening också medföra skadeverkningar. Till sådana skadeverkningar räknar utskottet, att köparen kan ha sådana ekonomiska resurser, att han »kan vara benägen att göra driftsekoniskt omotiverade investeringar i byggnader m. m. på fastigheten». Ja, men det är ju på det sättet, att även yrkesjordbrukare ibland, ofta med lånemedel, göra investeringar, som sedan visa sig vara mindre goda i driftsekoniskt avseende. Hur skall man komma till rätta med det förhållandet? Kanske genom en ny lag, som begränsar rätten även för de egentliga jordbrukarna att göra investeringar i byggnader m. m. vid jordbruket?

Jag har, herr talman, den bestämda uppfattningen, att de olägenheter, som man vill komma till rätta med genom jordförvärvslagen, i mycket stor utsträckning kunna elimineras genom andra gällande eller beslutade lagbestämmelser. Jag ber därför att få yrka bifall

till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Holmbäck m. fl.

Herr DOMÖ: Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på herr Sten, som hade idel goda omdömen om koncessionslagens verkningar. Enligt hans mening hade egentligen alla de farhågor, som uttalades vid lagens tillkomst, visat sig ogrundade, och allt tal om besvär var högst överdrivet. Som bevis därpå framhöll han, att 10 000 intyg utfärdats och endast 600 ärenden hade gått till Kungl. Maj:t för avgörande. Jag tycker att redan dessa siffror säga ganska mycket om allt pappersexercerande, som ligger bakom jordförvärv, och härtill komma naturligtvis allt besvär, alla funderingar och kanhända rätt mycket trassel, innan man kommit så långt, att man fått dessa intyg och ärendena avgjorts. Det är säkerligen inte obetydligheter, men än mera kommer det naturligtvis att bli med den nya lagens omfattning. Det blir mycket mera besvär och trassel. Den odelade uppskattning, som herr Sten visade sig hyssa, delas säkerligen inte av så särskilt många av dem som få lov att anlita de av lagen anvisade möjligheterna att få förvärva jord eller sälja innehavd jord.

Jag skall taga ett litet exempel. Jag har ett brev, som jag fått från en jordbrukare i västra Sverige. Han skriver angående jordlagens konsekvenser följande:

I min hemkommun är en svensk-amerikan bosatt. Denne äger ett litet hemman om fem hektar åker. Nu är mannen över 70 år gammal och har svårt att orka med att sköta jordbruket. Han har två döttrar i 18—20-årsåldern, men de vilja ej stanna hemma, emedan det betalar sig bättre att ha plats som hembiträde. Mannen i fråga vill sälja jorden men har svårt för att skilja sig från sin lilla trevliga villa, som han ställt i ordning de senaste åren och som är omgiven av en välskött trädgård. När så förra året tre grannar — även de småbrukare — vilkas ägor gränsa intill

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

nämnda ställe, anmälde sig som spekulanter på jorden, kommo samtliga överens om att dela den mellan sig. Mannen skulle få 1 200 kr. tunnlandet och få behålla husen och tomten, vilket han så gärna ville. De tre köparna voro också mycket belåtna, två hade för litet jord förut för att kunna hålla två hästar, och den tredje fick så mycket, att han kunde ha en häst. Köpehandlingarna skrevos, och lantmätaren kom och stakade ut, hur mycket var och en skulle ha. Så skulle lantmätaren komma tillbaka om tre veckor och avsöndra det sålda. Men två veckor innan lantmätaren skulle komma sista gången, kom det en herre, som presenterade sig som egnehemsdirektör och bad att få se lagfartsbevisen för samtliga köparens fastigheter. När han fått se dem, sade han till den som var mest angelägen att få litet mer jord: »Ni kan absolut ej få något tillstånd att få köpa, ty ert ställe tillhör dem som skola bort, för det blir ej fullständigt, även om ni får denna jordbit också.» Följden blev nu denna: tre duktiga småbrukare blevo nekade att få det bättre, och den gamle mannen kan ej bli av med sitt jordbruk.

Ja, så ser brevskrivaren på lagen om jordförvärv. Det ger ett intryck av hur man i stora kretsar ute i bygderna uppfattar lagen.

Men det är särskilt en sak, herr talman, som jag skulle vilja framhålla. Det finns i svenskt lagstiftningsarbete en tendens att möta isolerade missbruk av en medborgerlig rättighet genom att avskaffa själva rättigheten eller att kringgärda den med sådana kontrollåtgärder, att den blir förhållandevis illusorisk. Denna kontrollmentalitet kommer fram på det ena området efter det andra. I tillsätsad form har den fått uttryck i vårt system för övervakning av missbruk av alkohol. Eftersom det finns ett antal personer som missbruka sprit, kontrollerar man hela folkets inköp av denna stimulans. Jag är medveten om att jag har tillsätsat resonemanget och att jag icke tagit hänsyn till alla de omständigheter, som kunna åberopas i detta särskilda fall, där ju olika

sociala omständigheter spela in, men jag tror icke desto mindre att det ligger något i min karakteristik.

Det har utan tvivel förekommit spekulationsköp i jord. Jag skall bestämt understryka, att sådana spekulationsköp icke äro önskvärda ur jordbrukarnas synpunkt. Det är ett angeläget önskemål att unga människor, som ha energi och framåtanda och som vilja ägna sig åt modernäringen, skola få göra det som självständiga företagare i förhållandevis ung ålder och inte bli uteslängda från gårdarna av personer, som antingen köpa dem för nöjes skull eller för att placera pengar på ett ur skattesynpunkt fördelaktigt sätt. Därmed är icke sagt, att var och en, som köper en jordbruksegendom utan att själv vara jordbrukare, skadar böndernas intressen. Man behöver endast erinra om vad sådana gårdar betytt för den praktiska jordbruksforskningen och vad en person, som har de ekonomiska möjligheterna och det vefkliga intresset, kan åstadkomma genom att rusta upp en förfallen brukningsenhet.

Men det är icke om detta vi i dag skola resonera. Vår överläggning i kammaren nu gäller, hur man skall kunna hindra illojala spekulationsinköp i jord. Först och främst borde man nog ha visat, i vilken utsträckning sådana köp förekomma. I det avseendet delar jag fullständigt herr Sundelins uppfattning. Det statistiska material, som åstadkommits av den sakkunnige, är icke övertygande. Var och en, som något känner de praktiska förhållandena på vår landsbygd, inser att den sakkunniges statistiska bevisning för en spridd förekomst av spekulationsköp icke är bindande, utan i hög grad ger intryck av en konstruktion. Man vet alltså över huvud taget icke, vilken omfattning det onda här, som man med lagstiftning skall söka utrota.

Det är uppenbart att vissa spekulationsköp ha förekommit, men att därav dra slutsatsen, att man skall hindra jordbrukets folk att fritt få sälja sin egendom, förefaller mig ologiskt. Det är ett uttryck för den egenartade över-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

skattnings av generella kontrollåtgärder, som man numera till och med inom vissa borgerliga partier hänger sig åt. Märkligast är att man motiverar en tvångslag av detta slag med hänvisning till jordbrukarnas intresse. Det skulle alltså vara ett jordbrukarintresse, att man skapar svårigheter för en bonde, som vill köpa till jord för att kunna rationalisera sin verksamhet. Det skulle också vara ett jordbrukarintresse, att man gör det besvärligt för en gammal jordbrukare, som icke har egna anförvanter som vilja fortsätta hans näring, att sälja egendomen på fördelaktigaste möjliga sätt. Exemplet i det brev, som jag nyss föredrog, visar hur detta uppfattas. Eftersom det finns icke-jordbrukare, som missbruka rätten att köpa jord, lägger man jordbrukarnas möjlighet att köpa och sälja under statlig kontroll och åberopar därvid jordbruksbefolkningens intressen.

Jag skall inte uppehålla mig vid de möjligheter att ålägga vite, som den högsta myndigheten får genom jordförvärvslagen. Jag vill bara i denna kammarerinnra om det bekanta fallet, då en professor vid en högskola, som ville bedriva vissa försök och därför behövde skaffa sig en jordbruksfastighet, ålades att fullfölja dessa försök vid ett vite av icke mindre än 20 000 kr. Det räcker som exempel på det sätt, varpå man utnyttjar jordförvärvslagen.

Det finns en annan tendens i den särart av jordbrukspolitik, som för närvarande bedrivs i detta land. Man inskränker jordbrukarens faktiska äganderätt till jorden. I en serie speciallagar förvandlar man så småningom äganderätten till en dispositionsrätt under av staten angivna villkor. Visst har bonden papper på att han äger sin jord — papper med många stämplat — men försöker han använda denna äganderätt, såsom man av ålder gjort i detta samhälle, kolliderar han ofelbart med någon av de många av Kungl. Maj:ts hopsnickrade paragrafer, som hindra honom att vidtaga den ena eller andra åtgärden som han anser lämplig. Vad bonden själv tycker är klokt och förnuftigt, gäl-

ler inte längre. Vad som är klokt och förnuftigt på en gård någonstans ute på den svenska landsbygden, bestäms numera i jordbruksdepartementet eller i en styrelse i länsstaden. Denna utveckling mot urholkad äganderätt antyder en tillbakagång i betraktelsesättet, som är högst betänklig. På 1500- och 1600-talen drevo de allsmäktiga kungarna den uppfattningen, att all jord tillhörde kronan och endast upplåtits till bönderna med brukningsrätt. Man tycks inte ha något emot denna enväldets jorduppfattning — bara man får hyta ut kungen mot en av kungens ministrar. Att socialdemokratien, som ju medvetet syftar till en urholkning av all äganderätt, godtagit en sådan utveckling är kanske inte förvånansvärt. Däremot står man frågande inför de representanter för borgerliga meningar, som arbeta i samma riktning.

Jag kan, herr talman, inte underlåta att anföra dessa allmänna reflexioner angående den utveckling i fråga om äganderätten, som nu äger rum här i landet. Jag kan knappast tänka mig någon angelägnare uppgift för närvarande än att värna om verklig äganderätt till jord för jordens brukare. Vi ha behov av ett fritt och självägande bondestånd i detta samhälle — nu liksom förut. Därför biträder jag för min del reservationen.

Fröken OSVALD: Herr talman! Fastän dagen är långt framskriden, vill jag ta kammarens uppmärksamhet i anspråk och säga några ord i denna viktiga fråga.

Utskottets utlåtande och reservationen ha mycket utförliga motiveringar för de olika ståndpunkter, som ha intagits, och det är inte för mig någon anledning att nu upprepa dem, men jag skulle vilja tala om, hur jag själv, och jag är övertygad om många med mig — många stå bakom mig i denna sak — reagera mot en lag som denna.

Efter mitt sätt att se saknar lagen flera av de förutsättningar, som krävas för att en lag skall kunna ingå i vårt allmänna medvetande såsom varande rättvis och

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

riktig. Det strider i varje fall mot mitt rättsmedvetande, att inte varje hederlig svensk medborgare skall kunna förvärva och inneha ett stycke av Sveriges jord, förutsatt naturligtvis att man ställer garantier för att man sköter det väl. Här tycker jag för min del att man skulle kunna använda skaldens ord om att vi ärvde det alla lika. I den tron har i varje fall jag levat.

Det sägs nu, att man genom lagen vill förhindra vanhävd av jord och skövling av skog. Till detta vill jag då bara fråga: Finns det inte vanhävdslagar i detta land, som förhindra vanhävd, och skogsvårdslagar, som äro tillräckligt stränga för att förhindra en skogsskövling? Man vill med denna lag förhindra ett ont, men det sorgliga är att man samtidigt också förhindrar någonting som är gott. Ty det måste väl ändå anses som någonting gott, att jordbruket kan tillföras kapital också från annat håll, om detta kapital i sin tur betyder, att man får dränerade jordar, bättre djurbesättningar och förnyade och förbättrade ekonomibyggnader. Att kapital från annat håll har betytt just detta för jordbruket, vet väl en och annan som känner till hur det är på landet.

Om man nu verkligen kunde väga och mäta både fördelar och nackdelar i en fråga, som är så svårbedömbär som denna, kan åtminstone jag föreställa mig att fördelarna skulle kunna väga över. Det onda måste enligt min mening kunna bekämpas på andra vägar utan att man gör ett så hårt ingrepp i den enskilde medborgarens rättigheter. För min ringa del är jag övertygad om att det är till gagn för jordbruket och landet i dess helhet, ju fler människor som, utan att direkt själva vara jordbrukare, känna sig knutna till jorden och solidariska med jordbrukets folk, och detta blir desto värdefullare, ju mer industrialiseringen vinner terräng.

Denna lag skall nu enligt förslaget förlängas på ytterligare fem år. Går förslaget igenom, är det i varje fall min förhoppning, att när man kommer fram till 1953, man då gör grundliga undersökningar och också kommer på andra

tankar, som göra att lagen inte blir permanent.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Petersson, Emil*.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! När jag har lyssnat till denna debatt en stund, har det frapperat mig, att det inte har varit några djupa brösttoner beträffande det tvång, som denna lag ålägger jordbrukarna. Jag märkte, hurusom herr Domö skruvade sig, när han skulle försöka att bemöta herr Sten och gjorde gällande, att det blir ännu mera tvång genom den nu föreslagna lagen. Han avsåg väl då, att det skulle bli mera tvång, även om man, såsom det föreslås, från lagens tillämpningsområde undantar hela den grupp av fastighetsköp, då nära släktingar köpa av varandra, och den grupp, där en, som redan har del i en fastighet, köper resten. Jag skulle för min del tro, att dessa lättnader i lagen betyda mera än den utvidgning, som har skett därigenom att 5 000-kronorsgränsen har slopats.

Herr Domö anförde ett exempel på hur olyckligt denna lag verkar. En jordbrukare ville stycka sin jord och sälja den till grannar och själv endast behålla boningshuset. Lantmätaren hade gjort en avstyckning, och så kommer där en egnahemsdirektör och sätter käppen i hjulet. Jag vill fästa herr Domös uppmärksamhet på att han här talade om en annan lag än den, som vi diskutera i dag. Jag begär inte att herr Domö skall veta det, men det är så, att i den nya fastighetsbildningslagstiftningen föreskrives det, att avstyckning endast får ske, om det är lämpligt ur jordbruks-synpunkt. För att lantmätaren i detta fall skulle kunna avgöra, huruvida avstyckningen var lämplig ur jordbruks-synpunkt, begärde han tydligen ett utlåtande av egnahemsdirektören, som då fann, att avstyckningen inte var lämplig, och därför avstyrkte, att avstyckningen kom till stånd. Den saken har därför ingenting med denna lag att gö-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

ra, och om detta ärende hade kommit under myndigheternas prövning enligt denna lag, hade det uppenbarligen bifallits. Det exempel, som herr Domö anförde, kunna vi således eliminera, ty det rörde, som sagt var, en helt annan sak.

Nu frågar man mig från reservanternas sida på nytt, vilken omfattning fastighetsförvärven från de icke jordbrukandes sida har. Jag har undersökt möjligheterna att göra en minutiös undersökning därom men fann, att det blev alldeles för kostsamt och var så svårgenomförbart, att jag släppte den tanken. Jag fann också, att det inte heller var så alldeles nödvändigt, när jag sedan upptäckte, att det överväldigande flertalet myndigheter, som hade hörts i ärendet, tillstyrkte en förlängning av lagen och alltså med sin praktiska erfarenhet bestyrkte, att lagen var erforderlig.

Från reservanternas sida har man gjort mycket väsen av den statistik, som visar att arrendatorernas antal minskar, och man vill nästan — jag tyckte det lät så på herr Sundelin — göra gällande, att jorden går tillbaka från stadsborna till jordbrukarna, varigenom antalet stadsbor, som äga fastigheter på landet, minskar. Jag har varit i tillfälle att ta del av vissa undersökningar, som ha gjorts rörande denna fråga, och de visa, att tillbakagången av antalet arrendejordbruk beror på två företeelser. Den ena är att man avvecklat torpsystemet och att ett stort antal av de torp, som inte längre utlämnas på arrende, ha försålts. Den andra företeelsen är att större gods under de senaste 20 åren i allt större utsträckning lagt arrendejordbruken under eget bruk. Det finns ju rätt stora fideikommiss, som numera praktiskt taget icke ha en enda arrendegård, utan bruka alla gårdarna i egen regi. Det är dessa omständigheter som göra, att arrendejordbrukens antal minskar, och nedgången är icke på något sätt belägg för att icke-jordbrukares ägande av jord har minskat. Den verkställda utredning, som visar att bortemot 40 000 jordbruk ägas av personer, som inte bo där, och att dessa jordbruk re-

presentera ett taxeringsvärde av 600 miljoner kronor, ger i alla fall belägg för den meningen, att denna företeelse är ganska omfattande. Jag kan alltså inte i likhet med reservanterna anse, att det här är fråga om en företeelse, som har så liten omfattning, att man inte behöver vidtaga några åtgärder.

Nu säger man, att denna lag medför många olägenheter. Jag antecknade, att herr Sundelin fällde det yttrandet, att det inte går för en människa, som har jord, att skaffa sig mera. Jag bestrider, att det är så. Han kan visserligen inte skaffa sig mera jord utan tillstånd, men jag har sedan hösten 1946 vid tillämpningen av denna lag gjort så, att om ett jordbruk säljes för sammanläggning med angränsande ställen och det visar sig, att ett sådant jordbruk inte behövs för att göra ett icke bärkraftigt jordbruk bärkraftigt, har jag aldrig nekat den större jordbrukare, intill vars område jorden gränsar, att få köpa den. Denna praxis har tillämpats i mer än ett och ett halvt år, och följaktligen kan man inte säga, att det är omöjligt för en jordägare att förvärva mera jord, ty det är tvärtom regel, att så får ske. Men jag måste hålla på att om ett sådant jordbruk bättre behövs för att läggas till ett ställe, som annars skulle ha upphört att brukas, är det mera värt att hålla liv i detta jordbruk än att låta den större jordbrukaren köpa det jordbruk, som det är fråga om.

När fröken Osvald litet känslomässigt talade om hur skadligt det var, att man inte tillät människor att placera kapital i jordbruk, gjorde även hon sig skyldig till ett misstag. Sådan kapitalplacering förhindras icke. Det är klart, att om en direktör med hundratusentals kronors inkomst kommer och vill köpa ett vanligt familjejordbruk, säger jag, att det inte kan vara samhällsnyttigt, att han köper ett bondejordbruk och förvandlar en självägande bonde till en arrendator eller rättare. Om däremot sådana kapitalstarka människor spekulera i herrgårdar och vilja köpa dem, gör jag ingen skillnad mellan den ene kapitalstarka personen och den andre. Jag vill fästa

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

uppmärksamheten på att om det kommer en person och vill köpa en herrgård och han inte har någon jordbruksfastighet tidigare och han dessutom försäkrar, att han skall ägna sig åt jordbruket, behöver han inte tillstånd till förvärfv av fastigheten, utan han får köpa den med stöd av landsfiskalsintyg. Men om någon inte själv tänker driva jordbruket, utan bara skall ha det som ett litet bihang till annan verksamhet, säger jag inte nej. Då säger jag: »Direktören kan få köpa det lika väl som någon annan.» Jag ser i det fallet ofta till, att vederbörande blir i tillfälle att lägga ned sitt kapital i jordbruket. Det sker i överensstämmelse med 4 § och går till på det sättet, att vederbörande får förbinda sig att vidtaga förbättringsåtgärder för jordbruket. Om fröken Osvald vill studera den praxis vi tillämpa inom jordbruksdepartementet i dessa frågor, skall hon finna, att vi rent av eftersträva att låta människor, som ha gott om pengar, placera dessa i jordbruket på ett nyttigt sätt. Däremot låta vi som sagt inte rika personer och stora inkomstagare köpa familj jordbruk eller vanliga bondejordbruk, ty sådant kan inte vara samhällsnyttigt, åtminstone inte enligt min uppfattning. Om fröken Osvald har en annan mening, kan jag inte göra någonting åt den saken.

Herr Sundelin frågade, om denna lagstiftning är till för att förhindra spekulation i rena skogsfastigheter. Nej, det är den alls inte, men jag vill fästa herr Sundelins uppmärksamhet på att det ända sedan 1907 har varit en av de svenska statsmakterna fastslagen princip, att man såvitt möjligt icke skall tillåta att skogen skiljes ifrån jorden. Om det nu finns en jordbrukare uppe i Norrland eller någon annanstans, som dels har sitt hemman dels kanske har ett skogsskifte som en särskild fastighet, så har ju denna skogsfastighet varit ett stöd åt jordbruket i fråga. Om ett antal sådana jordbrukare sedan sälja sina skogsfastigheter, den ena efter den andra, till en kapitalstark bruksdisponent i residensstaden, så dras ju den skogen ifrån jordbruket. Herr Sundelin har frågat, i vil-

ken utsträckning detta har skett, och jag kan säga, att en enda person i ett län har köpt kanske 100 sådana fastigheter under de senaste två åren. Det exemplet är inte detsamma som en uttömmande redogörelse, men det är i alla fall tillräckligt för att visa, att här pågår en trafik som det inte finns någon anledning att uppmuntra.

Nu säger man här, att denna lagstiftning inte behövs, eftersom det finns andra lagar som kunna tillgodose dess syfte. Det kan inte falla mig in att här nu försöka kartlägga hela det område av lagar som det då gäller, men jag skall tillåta mig att välja ett exempel, som inte gäller bara en enda fastighet, utan en hel kategori, som omfattar kanske 100 000 fastigheter. Det gäller vad vi bruka kalla kombinerade jordbruk, alltså sådana på vilka det finns litet åker och litet skog. Åkern föder ingen familj, skogen inte heller, men sammanlagt ge de en familj dess utkomst. Det är kanske 10 eller 12 tunnland jord och 100 eller 150 tunnland skog. Om skog och jord äro i en ägares och brukares hand, kan en familj leva på dem. Men om, såsom det i mycket stor utsträckning har skett i våra skogslän före denna lags tillkomst, spekulanter och kanske inte minst kapitalplacrar, köpa sådana kombinerade bondejordbruk — och jag har haft många sådana fall till handläggning i olika sammanhang — vad inträffar då? Jo, den nye köparen förbehåller sig skogen, den sköter han själv, och så försöker han arrendera ut dessa 10 eller 12 tunnland jord. Tro ni att det finns någon arrendator som vill slå sig ned på det jordbruket? Han kan inte försörja sig på det. I gångna tider litade folk på att de skulle kunna få sin försörjning genom skogsarbete vid sidan av jordbruket, men nu vill man i stor utsträckning vara antingen skogsarbetare eller jordbrukare; kombinationen är inte längre modern. Det är ytterligt svårt att få arrendatorer till sådana fattiga ställen som jag här har talat om. Jorden växer därför igen, och husen förfalla.

Nu skola vi se efter, vilken lag vi skola tillämpa för att råda bot på detta miss-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

förhållande. Inte kunna vi väl använda skogsvårdslagen, ty skogen skövlas ju inte, utan den skötes och ger kapitalplaceringen hans ordentliga avkastning. Jorddelningslagen kommer inte i fråga, ty ingen jord har delats. Skattelagstiftningens bestämmelser om realisationsvinster och dylikt kunna ju inte heller tillämpas. Förförslagen kan inte användas, ty den gäller bara när ett köp skall ske för att befrämja en rationalisering, och någon dylik är det inte fråga om här.

Till slut komma vi till en lag som utan tvivel kan användas och som också användes, nämligen vanhävdslagen. Det har ju i stor utsträckning förekommit, att sådana fastigheter, som jag nu har talat om, ha gått över i kapitalplacerares händer före tillkomsten av 1945 års lag. Jordbruket ligger alltså ofta i vanhävd, och efter en undersökning anmodar vederbörande jordbrukskommission ägaren att reparera byggnaderna eller bygga nya och att bryta upp åkern igen. Ägaren vill inte träffa en överenskomst om den saken, och då går kommissionen till länsstyrelsen, som ålägger honom att reparera husen och odla jorden. Ägaren besvärar sig hos Kungl. Maj:t, och jag avslår besvären. Då gäller ju vanhävdslagen, och vi tvinga köparen att reparera husen eller bygga nya och att odla jorden. Men han får ingen arrendator, utan måste leja folk, som bor några kilometer bort och som kommer och plöjer och sår marken och tar grödan för ingenting, under det att husen, som ägaren måste hålla i stånd, fast det varken finns folk eller fä till dem, stå tomma. Mena verkligen kammarens ledamöter, att det här är lämpligt att använda vanhävdslagen för att tvinga fram ett oräntabelt arbete och ett oräntabelt byggande? Inse inte alla, att det ur samhällssynpunkt absolut är mera fördelaktigt att se till, att skogen och jorden äro i samma ägares och brukares hand, att en bonde får sitta på sitt hemman och bruka jorden och ta skörden och så använda skogsbruket som stöd, så att jordbruket upprätthålles och familjen får sin försörjning?

Det finns ingen lag som bättre gynnar det syftet än den vi här i dag diskutera. Ingen av de andra lagarna kan på ett rationellt sätt lösa denna fråga, utan det finns bara ett rationellt sätt, nämligen att undandraga dessa jordbruk från spekulanter och kapitalplacerares.

Jag skulle lika bra kunna ta andra exempel, men jag skall inte trötta med det. Jag har bara velat ge en liten enkel lektion med anledning av de påståenden, som här ha gjorts, att andra lagar kunna ersätta den här föreslagna lagen.

Enligt herr Domö trädas medborgerliga rättigheter för när i och med den här lagens fortsatta existens, och fröken Osvalds rättsmedvetande kränkes. Vad är det nu för rättigheter det är fråga om? Ja, jag skall först ta upp herr Domös exempel, den gamle jordbrukaren som har blivit pensionsmässig. Han vill sälja och då vill han ha så god betalning som möjligt för att ha så mycket som möjligt att leva av på gamla dagar, det är naturligt. Men vem skall ge honom det mervärde, som han vill få ut vid försäljningen? Det är den unge jordbrukare, som skall efterträda honom på gården och som skall försörja sig och sin familj på jordbruket. Vad betyder det, att han så att säga får överbetala fastigheten på grund av konkurrensen med alla möjliga kapitalplacerares och spekulanter? Jo, det betyder att han måste dra på sig en skuldsumma, som leder till en högre räntekostnad. Vad skall han då betala denna räntekostnad med? Jo, med en minskning i den ersättning han får för sina händers arbete. Kom ihåg, att för hela det svenska bondejordbruket är ägandet av ett jordbruk varken spekulation eller kapitalplacering; det är inte något som jordbrukaren får ut en kapitalränta eller handelsvinst av. Jordbruket är helt enkelt en arbetsplats, där han utöftar sitt arbete och skaffar sig sin försörjning. Jordbruket är för honom vad svarven är för svarvaren eller skrivbordet för kontoristen. Skall svarvaren betala för sin arbetsplats? Skall kontoristen betala för den stol han sätter sig i? Skall den arbetande jordbrukaren genom onödigt höga räntekostnader, ge-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

nom minskning av sin arbetslön, betala för att få den arbetsplats, som jordbruket är?

Här tala ni om medborgerliga rättigheter. Vad innebära dessa rättigheter? Jo, rättigheten för massan av jordbrukare att slippa gå till landsfiskalen för att få ett intyg, det är rättigheten för spekulanten att spekulera och för kapitalplaceringen att placera sina pengar, och den rättigheten skall ställas emot jordbrukarens rätt att till rimligt pris få en arbetsplats, där han kan försörja sig. Jag förstår ju att det är en betydande skillnad mellan min rättskänsla och fröken Osvalds och mellan min uppfattning av medborgerliga rättigheter och herr Domös, men jag skulle vilja säga, att jag inte tror att min åskådning är mindre samhällsbyggande än den som dessa båda ledamöter av denna kammare företräda.

Herr TJALLGREN: Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämma med herr Sten i det anförande han höll i debattens början, men då jag inte gjorde det har jag ansett mig böra begära ordet för att ge tillkänna och få till protokollet antecknat, att jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag.

Jag gör det närmast av det skälet, att jag har funnit att lagen, under den tid den har varit i funktion, har haft — jag vågar säga det — en mycket stor uppgift att fylla. Jag kan säga, att jag i egenskap av ordförande i jordbrukskommissionen i mitt hemlän har haft ganska mycket att göra med tillämpningen av denna lag. Jag har varit med om att avge yttrande över praktiskt taget alla ansökningar om tillstånd till jordförvärv, som ha kommit in till Kungl. Maj:t från länet under den tid lagen har varit i tillämpning, antingen i egenskap av ordförande i jordbrukskommissionen eller i samarbete med egendomsnämnden eller dess direktör. Jag kan inte erinra mig något enda fall, där lagen kan ha ansetts vara till förfång för den lojale köparen — jag menar då den jordbrukare, som har velat förvärva en jordbruksfastighet för att besitta och

bruka den — och jag vill även säga att lagen har varit av en utomordentlig betydelse just som komplettering av en annan lag nämligen 1925 års bulvanlag.

Jag skall inte närmare gå in på vad den lagen innebär, men jag kan i alla fall säga, att det åtminstone under de sista åren före tillkomsten av den lag, som vi nu diskutera, visade sig mycket svårt att komma till rätta med de s. k. bulvanerna med hjälp av bulvanlagen. I och med tillkomsten av den nya lagen har man emellertid täppt till det hål, som dessa bulvaner tidigare kunde krypa igenom, och det är enligt min uppfattning synnerligen nyttigt att man har kunnat göra det.

Nu har det sagts här — jag tror det var av herr Domö — att det var egendomligt, att man inom vissa borgerliga kretsar ville vara med om att skapa lagar och författningar, som voro till förfång för den jordbrukande befolkningen, och att man inte ville värna om böndernas rättigheter. Jag skulle vilja fråga kammarens ledamöter: Vilken kan anses värna om böndernas rättigheter mera, den som genom en lagstiftning vill förhindra att deras fasta egendom kommer i spekulanters och andra dylika personers händer, eller den som motsätter sig en sådan lagstiftning?

Nu har det ju förslagits en del förbättringar i lagen, och jag är tacksam för det. Jag tänker närmast på den ändring i 6 §, som innebär att lagen inte skall äga tillämpning »där förvärvaren är fångesmannens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock fångesmannens syskon eller syskons barn» o. s. v. Enligt min mening är denna ändring en avsevärd förbättring, ty det kan ju vara rimligt att de, som äro i släktskap med säljaren i rätt nedstigande led, inte behöva på det ena eller andra sättet skaffa sig rätt att förvärva en egendom.

Beträffande en annan ändring i lagen är jag däremot inte lika säker på att den är lyckad, nämligen ändringen i föreskrifterna i 1 § i fråga om vilken myndighet som skall meddela tillstånd för köp. Det föreslås, att lantbruksnämnder-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

na skola bli de tillståndsgivande myndigheterna. Jag hyser inte på något sätt misstroende mot de blivande lantbruksnämnderna, men jag är rädd för att lagens tillämpning inte blir enhetlig, om tillstånden skola ges av myndigheter inom de olika länen. Därför hade jag nog gärna sett att Kungl. Maj:t fortfarande hade fått vara den som skall ge dessa tillstånd. Jag kan förstå att Kungl. Maj:ts kansli kan ha blivit överhopat med göromål, som ha samband med denna tillståndsgivning, men jag skulle tro att man hade haft en möjlighet att bibehålla enhetlighet i tillämpningen av lagen genom att uppdraga tillståndsgivningen åt lantbruksstyrelsen, alltså en central myndighet.

Jag skulle helst ha sett, att lagen hade blivit permanent, men då den nu är föreslagen som ett provisorium för fem år har jag ingen anledning att motsätta mig detta.

Det är åtskilligt mera jag skulle kunna säga i denna fråga, men jag skall, herr talman, inskränka mig till det sagda.

Jag kommer att rösta för bifall till utskottets hemställan.

I herr Tjällgrens yttrande instämde herr Nilsson, Bror.

Herr ANDERSSON, ALFRED: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att få lämna en upplysning om vissa ting, som ha nämnts av herr Sundelin, och jordbruksministern har redan belyst frågan med faktiska exempel. Herr Sundelin nämnde, att arrendatorernas antal minskar, men han talade aldrig om, vad denna minskning beror på. Det gjorde däremot statsrådet Sködl, och jag skall tillåta mig att anföra ännu ett exempel, som belyser orsakerna till minskningen.

I egenskap av ledamot i mitt läns jordbrukskommission blev jag en gång kallad till ett stort gods, ett fideikommiss, vars ägare hade fått tillstånd att sälja, om jag minns rätt, 14 arrendegårdar. De flesta av dessa voro typiska bondehemman, och orsaken till att ägaren ville sälja dem var att han ville komma ifrån den byggnadsskyldighet, som ar-

rendelagen föreskriver. Samtliga arrendatorer voro köpare, och priset var mycket humant; det var för varje fastighet lika med taxeringsvärdet. Både säljaren och köparna räknade med att man måste lägga ned stora kostnader för att få husen tidsenliga.

Sådana affärer som denna äro alltså en orsak till att arrendatorernas antal minskar, och jag skulle vilja fråga herr Sundelin: Skulle det vara till nackdel för den svenska bondeklassen om de självägande böndernas antal ökade på bekostnad av arrendatorernas? Jag har den uppfattningen, att vi böra sträva efter en sådan utveckling. Det kan i många fall vara bra att vara arrendator, men jag vågar säga att det ändå är bättre att vara sin egen, ty är man det råar man sig själv.

Jag har fäst mig vid vad herr Domö sade i samband med att han läste upp en del av ett brev, som enligt hans mening skulle säga en hel del, men som enligt min uppfattning praktiskt taget inte sade någonting. Att vederbörande myndighet av särskilda skäl vägrade en av de tre spekulanter, som hade anmält sig att köpa den lilla jordbit som var till salu, förstår jag mycket väl. Och jag har större respekt för uppfattningen hos den myndighet, som har sett egendomen på platsen, än för den uppfattning som jag förmodar att herr Domö ville framhålla då han läste upp brevet — vad herr Domö läste upp skulle ju nämligen vara ett exempel på hur skadlig denna lag egentligen skulle vara för den svenska bondeklassen.

Fröken Osvald säger, att fördelarna med denna lag aldrig kunna överväga nackdelarna. Jag vet inte vilken kompetens fröken Osvald har för att kunna döma i ett sådant fall, och jag vet inte heller vilken erfarenhet hon har skaffat sig på den svenska landsbygden för att våga fälla ett så kategoriskt omdöme om denna lag, men om jag får säga min enkla mening, grundad på den erfarenhet jag har skaffat mig genom kontakten med svenska jordbruk, framför allt bondejordbruk och småbruk, så vill jag säga, att lagen är till mycket

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

stor fördel för den svenska bondeklassen, och det är just vad den är avsedd att vara. Den är avsedd som ett skydd just för bondeklassen, och om man med lagens hjälp kan hindra någon kapitalist, som kan betala mycket höga priser, från att förvärva egendomar, så är därmed ingen skada skedd, utan tvärtom. Jag skulle kunna nämna fall, där en småbrukarson eller småbrukardotter skulle ha velat köpa en egendom men inte kunnat det därför att en kapitalist, som inte behövt leva på sin egendom, har betalat ett högre pris än den, som har måst tänka på att kunna leva på egendomen som jordbrukare, har kunnat betala. Mena ni verkligen på de håll, där ni gå emot denna lag, att sådant skall skyddas och främjas? Kom då inte och säg, att ni försvara den svenska bondeklassen! Det är falskt. Uttrycket är hårt, men jag måste använda det i alla fall.

Jag skulle också till herr Domö vilja säga, att jag kan dra fram ett exempel från min egen kommun, där det gäller försäljning av en liten egendom. Också där är det tre spekulanter. Jag kan inte återropa någonting skrivet, och jag skall heller inte nämna några namn, men exemplet belyser klart och tydligt vad denna lag avser och innebär. Det gäller en lantbrukare, som tidigare hade haft en arrendegård på 60 tunnland. Husen på gården voro emellertid så dåliga, att han inte ville köpa gården, och han köpte i stället en annan gård på 20 tunnland. Han hade för avsikt att också förvärva ett småbruk, som ligger nära den gård han köpte, men inte alldeles intill. Det fanns emellertid också två andra spekulanter, som hade gårdar på vardera 15 tunnland, gränsande intill den gård som var till salu, men de ansågo sig inte kunna betala det höga pris, som den ekonomiskt starke man jag först talade om kunde bjuda. Nu ha myndigheterna sett på gårdarna och förklarat, att mannen med de 20 tunnlanden inte kan få köpa gården, eftersom den inte ligger så till att det är lämpligt. Någon av de två jordbrukare, vilkas egendomar gränsa intill den lilla

egendomen, måste av naturliga skäl en gång bli ägare till denna, som är på fem tunnland. Den gamle ägaren, en arbetare, har blivit invalid — han miste sitt ena ben i sitt arbete — och kan inte längre sköta jorden. Han kan nämligen inte leja bort körslorna för betalning, och själv orkar han inte med dem. Han har ingenting annat att göra än att sälja jordbiten men bo kvar i huset. Menar man nu, att den kapitalstarke mannen skall ha rätt framför dem, som ha det sämre ställt ekonomiskt? De äro villiga att betala ett ganska högt pris, för övrigt ett pris som även det är för högt enligt min uppfattning. Om denna lag nu skulle medföra, att egendomen får ett lägre försäljningspris än den eljest skulle få, är detta att hälsa med tillfredsställelse ur jordbrukarsynpunkt. Här kan man inte ta hänsyn bara till säljaren, utan man bör enligt min mening ta lika mycket hänsyn till köparna, de unga människorna, de blivande jordbrukarna, som skola ha sin utkomst av jorden i fortsättningen.

Med dessa korta ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr LÖFVANDER: Herr talman! Jag har ju tidigare instämt i herr Holmbäcks anförande, som var tydligt och klarläggande, och jag hade inte tänkt begära ordet. Jag föranleddes emellertid därtill av herr Stens ljusmålning av de erfarenheter, som han påstod att man hade av tillämpningen av denna lag under de år som nu ha gått.

Denna ljusmålning stämmer inte överens med de erfarenheter man har av lagen i de södra delarna av landet. Herr Sten ville påvisa, att det har skett en åsiktsförändring hos de myndigheter, som yttrat sig över lagförslaget, i det att det var flera som tillstyrkte lagen nu än förra gången. Ja, jag kan ju konstatera, att det i de södra delarna av landet också har skett en åsiktsändring, men i motsatt riktning; där har man denna gång avstyrkt lagen. Man är i de södra delarna av landet på det klara med att lagen leder till ett onödigt

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

tvång. Jag förstår att lagen kan ha en viss betydelse i de norra delarna av landet. Det är ju omvittnat av min partikamrat herr Tjällgren, likaväl som herr Sten, och det må så vara, men jag måste ju framhålla de synpunkter och uttala de åsikter, som man har om denna lag just i den trakt jag representerar.

Vi kunna konstatera att länsstyrelserna i Kristianstads och Malmöhus län liksom jordbrukskommissionen och egnehemsnämnden samt hushållningssällskapetets förvaltningsutskott i Malmöhus län ha avstyrkt lagförslaget. Man har ansett, att lagen ugör ett onödigt tvång och är obehövlig. Jag har så stort förtroende till dessa myndigheter, att jag anser mig vara i gott sällskap, då jag är på samma linje som de.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten, utan ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr STEN: Herr talman! Efter jordbruksministerns anförande föranleder mig vad som i övrigt här har anförts endast till några korta konstateranden och reflexioner.

Herr Domö sade, att denna lag hindrade jordbrukets folk att fritt få försälja sin egendom och att den hindrade jordbrukaren att få sälja till den högstbudande. Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta är en rent merkantil uppfattning om jordegendom och om fastighetshandel på detta område, som tidigare ingalunda har varit bestämmande för dem, som i aktuella situationer ha företrätt borgerliga partier och borgerliga åsikter här i riksdagen.

Vid den tidpunkt i seklets början, då det fanns obegränsade möjligheter att pumpa in hur mycket kapital som man över huvud taget kunde önska i det norrländska jordbruket och då norrlandslagstiftningen blev aktuell, fanns det i denna kammare icke någon enda socialdemokrat och i andra kammaren endast några få. En av dem, nämligen Hjalmar Branting, hade sitt namn under den stora norrlandsmotionen, vid sidan av Carl Lindhagen, som då företrädde den libe-

rala jordpolitiken, och Ivar Månsson i Trää, som var lantmannapartiets ledare. Inte endast det sista namnet, utan också ett annat borde vara en tankeställare även för herr Domö i denna fråga. När Norrlandskommittén hade lagt fram sitt förslag bland annat till en förbudslag, hade Olof Jonsson i Hof kommit tillbaka till riksdagen och var ledamot av denna kammare. Han var då den mest framträdande högerlantmannen, och han gjorde revolt mot sin partiledare amiral Lindman i denna fråga och förenade sig med dem som ville genomföra norrlandslagstiftningen.

Fröken Osvald talade om behovet att tillföra jordbruket kapital. Det förvånar mig, att en så insiktsfull ledamot av denna kammare, som fröken Osvald är på jordbrukets område, alldeles bortser från det som i alla tider och i alla länder har varit karakteristiskt för bondepolitiken, nämligen kravet på billiga pengar och på en låg ränta. Man kan icke tillgodose jordbrukets behov av fastighetskredit eller driftskredit på vilket sätt som helst, utan i enlighet med detta krav från jordbruket självt ha statsmakterna i vårt land genom jordbrukskassor och på annat sätt varit behjälpliga med att tillgodose detta behov enligt grundsatsen, att pengarna måste vara billiga och räntan låg. Jordbruksministern har ju här för övrigt utvecklat de menliga följderna av att man säljer till den högstbudande.

Det förvånar mig, att herr Domö på detta sätt för talan för de gamla barnlösa jordbrukarna, som måste sälja till oskylda, när de skola lämna ifrån sig sina gårdar. Ty så långt min erfarenhet sträcker sig, och jag har rätt många bekanta även inom nu verksamma bondegenerationer, säljer man hellre för en något billigare köpesumma till jordbrukarsöner, skogsarbetare och jordbruksarbetare på sådana villkor, att de skola kunna klara sig på hemmanet, än man ser på sin egen fördel och söker pressa ut några tusen kronor ytterligare genom att sälja till en spekulant eller en kapitalplacerare.

Om jag sålunda har konstaterat att den ståndpunkt, som här har intagits av herr

Ang. förbättring av den statliga växtkontrollen.

Domö och av fröken Osvald, icke står i god överensstämmelse med vare sig liberal eller konservativ uppfattning, sådana de tidigare här i riksdagen tagit sig uttryck i liknande lagstiftningsfrågor, ber jag till sist att få erinra den övertalige reservanten i andra lagutskottet, herr Löfvander, om vad jag påpekade i denna kammare för två och ett halvt år sedan, nämligen att bonderörelsens teoretiker på detta område, Nils Wohlin, alltså motsvarigheten till Carl Lindhagen, den man som grävt djupare i svensk jordrätt än någon annan, och förutvarande jordbruksministern Axel Pehrsson-Bramstorp, som inom bondeförbundet företräder den nya ekonomiska politiken på jordbrukets område, här ha kommit till ett gemensamt resultat och stå bakom de utredningar och förslag, som lett fram till denna lagstiftning. Man konstaterar med tillfredsställelse, att också bondeförbundets förste vice ordförande dr Hedlund både såsom en av utredningsmännen och såsom ledamot av andra lagutskottet står bakom detta utskottsutlåtande, liksom att jordbruksutskottets ordförande, herr Tjällgren, här har uppträtt på samma linje.

För övrigt har propositionen nyss inför denna kammare försvarats på ett sätt, som säkerligen grep oss alla, av den man som i detta fall liksom andra har att främst föra det svenska jordbrukets och de svenska jordbrukarnas talan i det aktuella läget och under den närmaste framtiden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Holmbäck begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-

ven varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Holmbäck begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha varit utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 30.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., i vad avser förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förbättring av den statliga växtkontrollen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckt motion angående förbättring av den statliga växtkontrollen.

I eu inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 231, av herr Björck hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Ang. förbättring av den statliga växtkontrollen.

Maj:t anhålla om utredning angående förbättring av den kontroll över importen av växter, blomsterlökar m. m., som ålåg statens växtskyddsanstalt, samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder eller för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 231 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr BJÖRCK: Herr talman! Då utskottet i stort sett synes vara positivt inställt till de frågor, som jag framfört i föreliggande motion, har jag inte ansett mig böra reservera mig mot utskottets utlåtande. Jag kan instämma med utskottet, då det säger sig förvänta att Kungl. Maj:t, på grund av de utredningar som verkställts angående växtskyddsanstalten, vidtagit de åtgärder som krävas för att densamma på ett tillfredsställande sätt må kunna fylla sin uppgift, även då det gäller kontroll av importen av växter och växtdelar. De önskemål angående kontroll inom landet av hälsotillståndet etc. hos alla viktiga kulturväxter, som jag framfört i motionen, äro så att säga ett program för framtiden, som jag inte räknat med att få genomfört förrän en utredning visat, att behov av en sådan kontroll föreligger. Jag har dock velat föra saken på tal, så att de utredningar angående växtskyddet, som vi hoppas skola komma till stånd efter de uttalanden som gjordes såväl i motioner som vid debatten om växtskyddsanstalten vid 1947 års riksdag, även må söka komma till rätta med de problem jag berört i den föreliggande motionen.

Emellertid kan jag inte dela utskottets uppfattning i ett avseende, nämligen då utskottet säger sig ha fått den uppfattningen om kontrollen över ifrågavarande import, att den, »om än behäftad med vissa brister, fungerar i stort sett tillfredsställande». Denna uppfattning synes inte ens delas av växtskyddsanstalten, ty den säger i sitt utlåtande

över motionen: »Växtskyddsanstalten delar motionärens uppfattning, att en utbyggnad av sundhetskontrollen vid införsel av växter och växtdelar är behöfelig.» Samma uttalande gör statens plantskolenämnd i sitt remissvar. En ledamot av växtskyddsanstaltens styrelse, professor H. Osvald, ledamot av denna kammare, har i ett särskilt yttrande uttalat, »att styrelsen bort tillstyrka vidtagandet av åtgärder i motionens syfte». I sitt utlåtande nr 53 vid 1947 års riksdag säger även jordbruksutskottet, »att förhållandena vid den statliga växtskyddsorganisationen för närvarande äro mindre tillfredsställande».

Då man sammanställer dessa uttalanden, kan man inte komma ifrån att åtskilliga brister vidlåda växtskyddsanstaltens organisation, varför det borde vara ett statsintresse att söka få dessa brister avhjälpta så snart det låter sig göra. I den mån påtalade brister bero på för små anslag av statsmedel, bör det vara av intresse för såväl Kungl. Maj:t som riksdagen att tillse, att anstalten i fråga ej genom brist på nödiga medel blir urståndsatt att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sin viktiga uppgift.

När det gäller kontrollen av importen av växter etc., är det framför allt bristen på personal som förorsakar att kontrollen under den tid av året, då importen är störst, ej medhinnas så som önskvärt vore. Endast tre personer stå till förfogande för denna kontroll, således endast en för vardera av våra större importhamnar Göteborg, Stockholm och Malmö. Då de varor det här gäller ej tåla lagring under någon längre tid utan att taga skada, måste besiktningen ske så snart de anlånt till importhamnen, varför man torde förstå nödvändigheten av att tillräcklig personal står till förfogande, så att ej besiktningen fördröjer varornas avsändande till vederbörande importör.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. Tännforsens avsättande såsom nationalpark m. m.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion angående utredning om viss omläggning av den lägre skogsskoleundervisningen; och

nr 35, i anledning av väckta motioner om inventering av landets för fiskodling lämpade vattendrag, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Tännforsens avsättande såsom nationalpark m. m.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande såsom nationalparker.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:101 av herrar *Petersson* och *Osvald* samt II:171 av herr *Osterman* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att den staten tillhöriga Tännforsen med angränsande mark skulle avsättas såsom nationalpark, dels att antingen den nu pågående naturskyddsutredningen eller Svenska naturskyddsföreningen skulle erhålla uppdrag att utarbeta förslag till vilka ytterligare större vattenfall, som borde avsättas såsom nationalparker.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I:101 och II:171 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PETERSSON, EMIL**: Herr talman! Såsom en av motionärerna skall jag be att få tacka utskottet för det intresse som visats motionen.

Frågan om att avsätta vissa av våra vattenfall såsom nationalparker hör en-

ligt vår mening till dem, som borde intressera hela vårt folk. Utskottet har skrivit mycket välvilligt och ganska positivt om vårt förslag, men den av utskottet lämnade utredningen visar ju, att önskemålet inte kan förverkligas nu och kanske inte ens under den närmaste framtiden. I anslutning till vad utskottet skrivit om Tännforsen vill jag uttrycka den förhoppningen, att de existerande hindren skola kunna undanröjas och att detta landets kanske vackraste vattenfall för framtiden skall kunna bevaras i orört skick.

Så som saken nu ligger till har jag, herr talman, inte något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen för budgetåret 1948/49 jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Fröken *Osvald* avlämnade en av henne och herr *Osvald* väckt motion, nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken.

Motionen bordlades.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.52 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.